

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

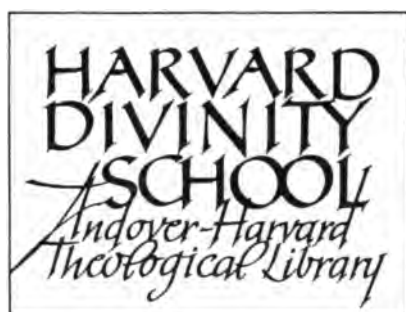
We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

BS
715
1893A
PT.15

A. Müller & E. Kautzsch

The Book of Proverbs

in Hebrew

THE present edition of the *Sacred Books of the Old Testament* in Hebrew exhibits the reconstructed text on the basis of which our new Version in the *Polychrome Bible* has been prepared by the learned contributors mentioned on the inside page of the back cover.

Departures from the Received Text are indicated by critical marks: — **·** (*i. e. V = Versions*) designate a reading adopted on the authority of the Ancient Versions (**·**^a, **·**^b, &c. indicate that the respective glosses relegated to the foot of the page are omitted in the Versions, esp. **·**^c, cf. Prov. 25, 21); — **·** (*i. e. c = conjecture*) are used for Conjectural Emendations; and **·** (*i. e. n = נקוד*), for changes involving merely a departure from the Masoretic points, or a different division of the consonantal text (*e. g.* 30, 1). A **⌞** indicates transposition of the Masoretic **סוף פסוק**; — **·** are used in cases where the **קרי** has been adopted instead of the **כתיב**, and **·** for changes introduced by reason of Parallel Passages. A small note of exclamation, **!** (*e. g.* 24, 31) calls attention to readings deliberately preferred on the strength of some Heb. MSS or early printed editions of good authority. Doubtful Words or Passages are enclosed in notes of interrogation (**?**). Occasionally two critical marks are combined, *e. g.* **·**^a, *i. e.* Deviations from the Received Text suggested by the Versions as well as by Parallel Passages; or **·**^a, *i. e.* Departures from the Masoretic points, supported by the Versions, &c. **[ ]** calls attention to transposed passages, the traditional position of the words in the Received Text being marked by **[ ]** while the transposed words are enclosed in **[ ]**. In addition to these *brackets*, **[ ]**, *braces*, **{ }**, and *parentheses*, **( )**, are used if there are two or three transpositions on the same page (*e. g.* 23, 2. 8). In cases where two or three consecutive words are transposed the traditional sequence is indicated by **1 2 3** &c. respectively prefixed to the individual words (*e. g.* 10, 31. 32). Transposition of consonants is indicated by figures above the respective letters (*e. g.* 14, 32). Passages corrupted beyond emendation are indicated by **...**, while ******* point to *Lacunæ* in the original.

Headings (1, 1; 10, 1; 24, 23; 25, 1; 30, 1; 31, 1) and *Introductory Lines* (1, 2-7; 22, 17-21) have been printed in RED, also the *Acrostic Letters* in the Alphabetical Poems (24, 1. 3. 5; 31, 10-31).

The Ancient Versions are referred to in the *Notes* under the following abbreviations: — **M** = Masoretic Text; **LXX** = LXX; **T** = Targum; **S** = Peshita; **A** = Arabic Version; **V** (*i. e.* Jerome) = Vulgate; **E** = Ethiopic Version; **A** = Aquila; **Θ** = Theodotion; **Σ** = Symmachos. **CA** means Codex Alexandrinus (A), **CP** = Codex Ephraemi Syri rescriptus Parisiensis (C); **CS** = Sinaiticus (**Ⲛ**), **CV** = Vaticanus (B). The symbol **c^a** &c. in connection with **CS** denotes corrections in the version of the poetical books, supposed to have been inserted in the 7th cent. A. D.

The heavy-faced figures in the left margin of the *Notes* (1, 2, 3, &c.) refer to the chapters, the numbers in **( )** to the verses of the Hebrew text. The mark **^** means *omit(s)* or *omitted by*; *alt.* = *as an alternative*; **1°**, **2°** = *first* or *second occurrence*, respectively. AV = Authorized Version; RV = Revised Version.

Prov.

The Book of Proverbs

MÜLLER & KAUTZSCH

THE SACRED BOOKS
OF
The Old Testament

A CRITICAL EDITION OF THE HEBREW TEXT

PRINTED IN COLORS, WITH NOTES

PREPARED

By eminent Biblical scholars of Europe and America

UNDER THE EDITORIAL DIRECTION OF

PAUL HAUPT

PROFESSOR IN THE JOHNS HOPKINS UNIVERSITY, BALTIMORE

PART 15

The Book of Proverbs

BY

A. MÜLLER AND E. KAUTZSCH

Leipzig

J. C. HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG

1901

Baltimore

THE JOHNS HOPKINS PRESS

London, W. C.

DAVID NUTT, 57-59 LONG ACRE

~~Biblio D. F. McCreant. 1893.~~

THE
Book of Proverbs
CRITICAL EDITION OF THE HEBREW TEXT
WITH NOTES

BY

THE LATE **AUGUST MÜLLER, PH. D.**

PROFESSOR IN THE UNIVERSITY OF HALLE

AND

EMIL KAUTZSCH, D. D.

PROFESSOR IN THE UNIVERSITY OF HALLE

English translation of the Notes

BY

DUNCAN B. MACDONALD, B. D.

PROFESSOR IN THE THEOLOGICAL SEMINARY, HARTFORD, CONN.

Leipzig

J. C. HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG

1901

Baltimore

THE JOHNS HOPKINS PRESS

London, W. C.

DAVID NUTT, 57-59 LONG ACRE

~~#209.17~~

~~1901, Nov. 2.
Harvard University
Semitic Dept. Library.~~

ANDOVER-HARVARD
THE HEBREW LIBRARY
CAMBRIDGE, MASS.

H116, H224
Mar. 16, 1950

PRINTING BY W. DRUGULIN

PAPER FROM FERD. FLINSCH

Leipzig

BS
715
1893a
pt. 15

[All rights reserved]

128
BS
715
1893
p. 15

The Polychrome Bible

in Hebrew

EDITED BY

Paul Haupt.

Now ready:

1. *Genesis*, by C. J. BALL, Oxford. 120 pp. in eight colors, 1896. . . . . *M* 7.50
3. *Leviticus*, by S. R. DRIVER, Oxford. 32 pp. in three colors, 1894. . . . . *M* 2.50
4. *Numbers*, by J. A. PATERSON, Edinburgh. 67 pp. in 8 colors, 1900 *M* 5.50
6. *Joshua*, by W. H. BENNETT, London. 32 pp. in eight colors, 1895 *M* 3.00
7. *Judges*, by Geo. F. MOORE, Andover. 72 pp. in seven colors, 1900 *M* 6.00
8. *Samuel*, by K. BUDDE, Marburg. 100 pp. in nine colors, 1894. . . . . *M* 6.50
10. *Isaiah*, by T. K. CHEYNE, Oxford. 208 pp. in seven colors, 1899. . . . . *M* 12.50
11. *Jeremiah*, by C. H. CORNILL, Breslau. 80 pp. in black and red, 1895 *M* 5.00
12. *Ezekiel*, by C. H. TOY, Cambridge, Mass. 118 pp., 1899. . . . . *M* 7.50
14. *Psalms*, by J. WELLHAUSEN, Göttingen. 96 pp. in black and red, 1895 *M* 6.00
15. *Proverbs*, by E. KAUTZSCH, Halle. 86 pp. in black and red, 1901 *M* 5.50
17. *Job*, by C. SIEGFRIED, Jena. 50 pp. in four colors, 1893. . . . . *M* 3.50
18. *Daniel*, by A. KANPHAUSEN, Bonn. 43 pp. in black and red, 1896 *M* 3.00
19. *Ezra-Nehemiah*, by H. GUTHR, Leipzig. 72 pp. in ten colors, 1901 *M* 6.00
20. *Chronicles*, by R. KITTEL, Leipzig. 82 pp. in five colors, 1895. . . . . *M* 6.00

In press:

5. *Deuteronomy*, by GEORGE ADAM SMITH, Glasgow.
9. *Kings*, by B. STADE and F. SCHWALLY, Giessen.

These volumes may also be had in substantial and attractive cloth bindings, in uniform style, with gilt tops. The price of these bindings is *M* 1.50 net.

Edition de luxe.

In compliance with a desire expressed by several distinguished bibliophiles, an *édition de luxe* has been prepared, printed on the most costly heavy plate paper, in folio, with broad margins, limited to 120 copies signed and numbered by the General Editor. Special prospectus of this large-paper edition with sample pages will be sent free on application. The prices of the *édition de luxe* are *M* 20 per volume for *Leviticus*, *Numbers*, *Joshua*, *Judges*, *Jeremiah*, *Proverbs*, *Daniel*, and *Ezra-Nehemiah*; *M* 30 for *Psalms* and *Chronicles*; *M* 40 for *Genesis*, *Samuel*, and *Ezekiel*; and *M* 60 for *Isaiah*.

Of *Jeremiah*, *Ezekiel*, *Psalms*, and *Daniel* there is also a large-paper edition, limited to 50 copies, printed on *hand-made paper*. The prices of these copies on hand-made paper are the same as the prices of the copies on plate paper.

Subscriptions for the *édition de luxe*, at the special price of *M* 400 for the entire work, may be left with any bookseller at home and abroad.

PUBLISHED BY

J. C. HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG

Leipzig

THE JOHNS HOPKINS PRESS
Baltimore

DAVID NUTT, 57-59 LONG ACRE
London, W. C.

The Polychrome Bible

in English

EDITED BY

Paul Haupt.

Now ready:

- The Book of Leviticus.** Translated by The Rev. S. R. DRIVER, D. D., Regius Professor of Hebrew, and Canon of Christ Church, Oxford. viii and 107 pages, printed in three colors (55 pages of Translation and 52 pages of Notes). With four full-page illustrations (one of them in colors) and four illustrations in the Notes. Cloth, ... (Mk 6.00; 6/; \$ 1.25 net.)
- The Book of Joshua.** Translated by The Rev. W. H. BENNETT, M. A., Professor of Old Testament Languages and Literature at Hackney and New Colleges, London, formerly Fellow of St. John's College, Cambridge. viii and 94 pages, printed in nine colors (43 pages of Translation and 51 pages of Notes, including an illustrated Excursus on the el-Amarna Tablets and an Alphabetical List of Geographical Names). With eleven full-page illustrations (one of them in colors) and 25 illustrations in the Notes. Cloth, (Mk 6.00; 6/; \$ 1.25 net.)
- The Book of Judges.** Translated by The Rev. G. F. MOORE, D. D., Professor of Hebrew, Andover Theological Seminary. xii and 99 pages, printed in seven colors (42 pages of Translation and 57 pages of Notes). With seven full-page illustrations (including a Map of the Twelve Tribes, in colors) and 21 illustrations in the Notes. Cloth, ... (Mk 6.00; 6/; \$ 1.25 net.)
- The Book of the Prophet Isaiah.** Translated by The Rev. T. K. CHEYNE, D. D., Oriel Professor of the Interpretation of Holy Scripture at Oxford, and Canon of Rochester. xii and 216 pages, printed in seven colors (128 pages of Translation, 88 pages of Notes). With nine full-page illustrations and 28 illustrations in the Notes. Cloth, ... (Mk 10.00; 10/6; \$ 2.50 net.)
- The Book of the Prophet Ezekiel.** Translated by Prof. C. H. TOY, D. D., LL. D., Professor of Hebrew and other Oriental Languages, and Lecturer on Biblical Literature in Harvard University. viii and 208 pages (89 pages of Translation and 119 pages of Notes). With nine full page illustrations (including a Map of Western Asia, time of Nebuchadnezzar) and 102 illustrations in the Notes. Cloth, ... (Mk 10.00; 10/6; \$ 2.50 net.)
- The Book of Psalms.** Translated by Prof. JULIUS WELLHAUSEN, D. D., Professor of Hebrew and other Oriental Languages, University of Göttingen, and Dr. HORACE HOWARD FURNESS, Philadelphia. xii and 238 pages (161 pages of Translation and 77 pages of Notes, including an Illustrated Appendix on the Music of the Ancient Hebrews). With eight full-page illustrations (one of them in colors) and 58 illustrations in the Notes. Cloth, (Mk 10.00 net.)

Each in a substantial and attractive cloth binding in uniform style.

PUBLISHED BY

DEUTSCHE VERLAGS-ANSTALT

Stuttgart.

JAMES CLARKE & CO.
13 & 14 FLEET STREET
London, E. C.

DODD, MEAD, & CO.
372 FIFTH AVENUE
New York.

Addenda.

PP. LL. CC. VV.

31, 36

[Add:—J. D. MICHAELIS, *Lesearten der Consonanten sowohl als der Punkte, welche er in der deutschen Übersetzung dem gedruckten Text vorgesogen hat oder gleich schätzt in Neue orientalische und exegetische Bibliothek*, Part 7, pp. 168 ff. — P. H.] 5

32, 26 (1, 1)

On the strophic division of the Prologue to Proverbs *cf.* the views of D. H. MÜLLER in his *Strophenbau in den Proverbien* (Vienna, 1901) pp. ii ff. He divides 1, 8-19 into a two line introduction and two five line stanzas, substituting for *אֵל הַכָּזָב* in 10^b [אֵלֶיךָ] 10 from 10^c. It is true that *אֵל הַכָּזָב* is an awkward anticipation as it is not stated to what end the sinners try to mislead us. This warning is not introduced before the beginning of the second stanza (vv. 15 ff.).

Ibid., pp. 4 ff. c. 5 is divided into three seven line stanzas and 15 one final three line stanza, the introduction (vv. 1. 2) being considered a part of the first stanza.

Ibid., pp. vii ff. c. 8 is divided into three double stanzas and one final single stanza, each of five lines. To obtain this he omits v. 11 (as the gloss of a reader from 3, 14 f.), 13^a (so, too, BICKELL), 20 29^a, 30^b, 30^b (וְאֵלֶּה שְׁעָרָיו), 33^b (וְאֵלֶּה שְׁעָרָיו). 33^a follows 32^a, then 34^a and 32^b, then 34^b. c. &c.

33, 13 (6)

[Contrast my paper *The Beginning of the Babylonian Nimrod Epic* in vol. 22 of the *Journal of the American Oriental Society* (New Haven, 1901). 25

40 (8)

Cf. DUHM's commentary on Jeremiah (Tübingen, 1901) p. 365.

35, 22 (2, 7)

See Dr. K. J. GRIMM's paper on *תוֹשִׁיעַ* in 38, 21 (5, 18) *Cf.* p. 75, l. 36. JAOS 22.

52, 15 (19, 8)

Cf. also Hos. 12, 3 *עַקֵּב כְּרִכְיוֹ* על יַעֲקֹב וְלִפְקֹד עַם יִשְׂרָאֵל וְלִפְקֹד עַם יִשְׂרָאֵל; see Dr. K. J. GRIMM's dissertation *Euphemistic Liturgical Appendixes* 30 in the OT (Baltimore, 1901) p. 76; *cf.* also GES.-KAUTZSCH, § 114, p.

62, 16 (26, 8)

GEO. BEER in his review of TOY's Commentary on Proverbs (*Theol. Literaturzeitung* 26, 287 (May 25 '01) suggests *פֶּרְלָא*, *פֶּרְנִלִּיתָא* = *περλίτης* *pearl* for *פֶּרְנָסָה* (he who honors a fool is like a man who mixes up pearls with stones). He raises the question whether *פֶּרְנָסָה* is not a Semitic loanword.

48 (23)

The Syriac term for *litharge* is *פֶּרְנָסָה*. — P. H.]

- 26 In the recently found Hebrew fragments of Sir. these words run as follows:—
 כִּי יֵשׁ בִּשְׁמַת עֹן וְיֵשׁ בִּשְׁתׁ כְּבוֹד וְחֵן
 SCHECHTER and TAYLOR, *The Wisdom of Ben Sira* (Cambridge, 1899) print on p. 4 of their Hebrew text: — כִּי יֵשׁ בִּשְׁמַת וְנִי. In the original manuscript the מ is crossed out and not simply marked as *delendum* by a superimposed dot (cf. Crit. Notes on the Psalms, p. 80, l. 33). This מ is, of course, nothing but a transcriptional error due to the מ in the following בִּשְׁמַת. I would therefore read simply בִּשְׁתׁ. The two dots above the ש and ב in the original are placed a little more toward the left; they represent, of course, the חולם of the initial ב and the diacritical point of the ש (contrast GES.-KAUTZSCH, § 8, g). Both dots as well as the פטל under the ש were added by a later hand to avoid all possible misunderstanding. SCHECHTER and TAYLOR translate this בִּשְׁתׁ on p. xviii:—

*For there is a shame (?) that ladeth with iniquity;
 and there is a shame that is honor and grace.*

For בִּשְׁמַת עֹן אִשָּׁמָה (on p. xviii) to Lev. 22,16: וְחִשְׁיָאוֹ מִתּוֹם עֹן אִשָּׁמָה and 15 to Zeph. 3,18: בִּשְׁמַת עֲלֶיהָ חֲרָמָה בִּשְׁמַת, or rather בִּשְׁמַת (cf. above, p. 34, l. 44) is fem. part. Hif. of נָשַׁא to pronounce (cf. Crit. Notes on Numbers, p. 57, l. 8) for בִּשְׁמַת = *mansī'tu, mansī'(a)tu*; cf. GES.-KAUTZSCH, § 53, o. — P. H.] In the Notes on the Text (p. 41) SCHECHTER and TAYLOR remark on בִּשְׁמַת: "The dot indicates that the letter is to be canceled. For כְּבוֹד וְחֵן, cf. ψ 84,12." Cf. also RYSEL in 20 *Theol. Studien und Kritiken*, 1900, p. 375. We cannot explain why this quotation was introduced in this passage; TOY suggests that it may be due to a Christian scribe.

- 27 (20) After v. 20, and in very loose connection with it, 6 adds:— 25
 βδέλυγμα Κυρίῳ στηρίζων ὀφθαλμόν,
 καὶ οἱ ἀπαίδευτοι ἀκρατεῖς γλώσση.
*He who stares with his eye is an abomination to JHVH;
 and fools are of impudent tongue.*

Ew. (p. 235) and DEL. agree in retranslating (cf. 16, 30):— 30

תועבת יהוה ענה עיניו וכסילים צי לשון

Here and in v. 21, if anywhere, we may have some original lines of Proverbs which have been lost in 11.

- (21) After v. 21 6 adds: — καρδία ἀνόμου ἐκζητεῖ κακὰ,
 καρδία δὲ εὐθὺς ζητεῖ γνῶσιν. 35
*The heart of the wicked seeks evil;
 but an honest heart seeks after knowledge.*

Ew. (p. 236) retranslates these lines as follows:—

לֵב רָשָׁע יִבְקֹשׁ רָעוֹת וְלֵב יֹשֵׁר יִדְרֹשׁ דַּעַת

while DELITZSCH renders:— 40

לֵב רָשָׁע מִבְּקֶשׁ רָע וְלֵב יֹשֵׁר מִבְּקֶשׁ דַּעַת

On the probable genuineness of this בִּשְׁתׁ cf. above on v. 20 (l. 32).

- 28 (10) On the fourth hemistich which 6 adds, καὶ οὐκ εἰσελεύσονται εἰς αὐτὰ, cf. above, p. 65, ll. 25 ff. So much is certain that this hemistich is not "a third corruption 45 of 11 10^c" but an expansion of v. 10^c into a בִּשְׁתׁ, which may be even original.

- (17) After v. 17 6 adds a variant of 29,17 and 18^a. But the difference between the third hemistich in the addition here (28,17^c) and 29,18^a is so great that it is doubtful whether they are renderings of the same original. In 6^v 28,17^c runs as follows: — οὐ μὴ ὑπακούσης (6^{sc} ὑπακούσει, which DEL. translates: לֹא יִשְׁמַע עַם 50 ἔθνη παρανόμῳ *listen not to godless people*. On the other hand 29,18^a runs: οὐ μὴ ὑπάρξει (6^a ὑπάρξει) ἐξηγητῆς ἔθνη παρανόμῳ *give thyself not away as a leader for godless people*.

- 24 Several indications, like $\sigma\lambda\acute{o}\varsigma$ in the first hemistich and $\omega\sigma\pi\epsilon\rho\ \phi\lambda\acute{o}\epsilon = \text{קָאָשׁ}$ in the tenth, point to a Hebrew original, which is restored by DEL., beginning from the third hemistich, as follows:—

כל לשון אל תאמר שקר למלך ומלשונו אל יצא כל שקר;
 חרב לשון מלך ולא בשר וכל אשר נתן בידה ישברו;
 אם יתרה אמו יאכל אדם עם גידיהם
 ויגדם עצמותיהם ויגדם כשלהבת
 עד כי יהיו מאכל לבני נשר;

But the last line here says the opposite of the Greek text; we should probably render: לבלתי חיות.

In his *Jahrbücher für Bibl. Wiss.*, 11 (1863) pp. 18 ff., Ew. regarded these verses as an original element in Proverbs, adding a retranslation into Hebrew; but in the second edition of his *Salomonische Schriften* (Göttingen, 1867) there is not a word about them, so he seems to have himself given up all belief in their originality. Certainly, both the structure, with its lack of exact parallelism or clean cut antithesis, and the thought, with its wild and in part absurd exaggerations in the sixth hemistich, are at variance with the spirit of the Hebrew Book of Proverbs. BAUMG. finds additional arguments against the originality of this section in the prolix development of the same thought and in the fact that these verses are omitted in the other Versions.

- 25 (9) The omission of 9^a in 6 is to be explained by *homoteleuton*: the translator passed over from רעך at the end of v. 8 to רעך at the end of v. 9.

- (10) 6 adds after 10^b, *The hostility and enmity to thee will not pass away*, four hemistichs:—

ἀλλ' ἔσται σοὶ ὡς θάνατος.
 χάρις καὶ φιλα ἐλευθεροί,
 ἀς τήρησον σεαυτῷ, ἵνα μὴ ἐπονέβδιστος γένῃ,
 ἀλλὰ φύλαξον τὰς ὁδοὺς σου εὐσυναλλακτως.
but will be to thee like unto death.

Favor and friendship make free;

preserve them for thyself, that thou mayest not incur reproaches.

Guard thy ways rather, easy of intercourse.

Ew. thinks from the bad Greek of these verses that they have been translated from Hebrew, but attempts no retranslation. According to DEL. the original ran as follows:—

כי תהיה לך כמות;
 חן ורעות יעשו חורים
 ותנצנצם מן תכלום
 אך שטר דרכיך בערכות נמש;

- (20) After v. 20 6 adds this משל:—

ὡς περ σῆς ἐν ἱματίῳ καὶ σκώληξ ἐύληψ,
 οὕτως λύπη ἀνδρός βλάπτει καρδίαν.
*As the moth in a garment and the worm in wood,
 so grief eats out the heart of man.*

It can hardly be doubted that this משל is based on a Hebrew original, though it may have been added later on account of its affinity in thought with v. 20.

EWALD (p. 224) translates:— ותנת איש מכת לבו וטנת אש מכלה לבו
 and DELITZSCH:— כש בבגר וכרקב לעץ כן תונת איש מכלה לבו

- 26 (11) After v. 11 6 adds a משל which was recognized by JÄG. to be identical with Sir. 4,21 (in Sir., however, these lines are joined to v. 20 with ἔστιν γὰρ):—

ἔστιν αἰσχύνῃ ἐπάγουσα ἁμαρτίαν,
 καὶ ἔστιν αἰσχύνῃ, δόξα καὶ χάρις.

*There is a shame which brings sin,
 and there is a shame which leads to honor and favor.*

- 22 as Hebrew original: — חור ותרך לאיש טמן, but considered this hemistich a variant translation of v. 19^b; BAUMG., on the other hand, thinks it is a gloss to 18, 16. Following HITZ, the second hemistich has been generally regarded as a variant translation of 1, 19 (חור נפש בעליו יקח). But this cannot possibly mean *and conquers the soul of him who receives the gift* (Ew.); it can only mean *but* (μέντοι) *it snatches away the life of its possessor* (Θ wrongly takes בעליו as a real plural; see, however, above, p. 34, l. 31). In 1, 19 this is at once plain, for there the seeking of illegal gain is the grammatical subject; בעליו refers to him who is guilty of this striving after unjust lucre. In this passage, on the other hand, it must refer to him who seeks to give bribes and thus endangers his life, viz., if he is caught by a just judge. It cannot refer to him who receives bribes; cf. above, Ew.'s translation (p. 81, l. 52) and *3 animam autem aufert accipientium*. It cannot be denied that this interpretation is somewhat artificial; nevertheless it is far more probable than to supply, with DEL., as subject to ἀφαιρείται, *covetousness* in opposition to munificence.

(11) For the hemistich missing in 18 after v. 11^a cf. above, p. 54, ll. 44 ff.

(14) After v. 14 all texts of Θ read the following addition:—

εἰσὶν ὁδοὶ κακαὶ ἐνώπιον ἀνδρός,

καὶ οὐκ ἀγαπᾷ τοῦ ἀποστρέψαι ἀπ' αὐτῶν.

ἀποστρέφειν δὲ δεῖ ἀπὸ ὁδοῦ σκολιάς καὶ κακῆς.

There are evil ways before a man | and he hates to turn from them; | but from a crooked and evil way one ought to turn. Form and thought show that we have here no verse but a prosaic gloss (to v. 14?). Nevertheless it is probable, especially on account of ἐνώπιον ἀνδρός, that the gloss lay before Θ in a Hebrew garb. According to DEL. the Hebrew original ran:—

יש דרכים רעים לפני איש ולא יחפץ לפנות מהם אך היה לו לפנות מדרך חרף ורע.

- 23 (23) V. 23 is lacking in Θ. Its originality, at least in the present context, is certainly dubious, since it breaks the connection between vv. 22 and 23 ff. In Θ Compl. &c. this verse is added as usually from Θ.

- 24 (22) After v. 22 Θ adds several hemistichs, ten to eleven in number according as the verse is divided:—

λόγον φυλασσόμενος υἱὸς ἀπωλείας ἐκτὸς ἔσται,

δεχόμενος δὲ ἐδέξατο αὐτόν.

μηδὲν ψεύδος ἀπὸ γλώσσης βασιλεῖ λεγέσθω,

καὶ οὐδὲν ψεύδος αὐτοῦ ἀπὸ γλώσσης μὴ ἐέλθῃ.

μάχαιρα γλώσσα βασιλέως καὶ οὐ σαρκίνη.

ὃς δ' ἂν παραδοθῇ, συντριβήσεται.

ἐὰν γὰρ δευνηθῇ ὁ θυμὸς αὐτοῦ,

σὺν νεύροις ἀνθρώπους ἀναλίσκει,

καὶ ὅσα ἀνθρώπων κατατρώγει,

καὶ συγκαλεῖ ὥσπερ φλόξ,

ὥστε ἄβρωτα εἶναι νεοσσοῖς ἀετῶν.

A son who keeps the word of God will be kept from destruction.

..... (beyond translation) .....

By no tongue shall a lie be said to the king,

and no manner of lie shall pass his tongue.

The king's tongue is a sword and not of flesh,

and whoever is given over to it will be shattered.

For when his wrath is violently excited,

it consumes men and their sinews.

And gnaws in pieces the bones of men,

and burns them up as with fire,

so that they are uneatable for young eagles.

- 19 The first משל forms an independent whole which no doubt goes back to a Hebrew original. EW.'s restoration of that original (p. 183) runs:—

רעה טוב ליודע תקרב ואיש תבונה ימצאנו;

DEL.'s rendering probably comes nearer the original text:—

שכל טוב יקרב ליודעיו ואיש תבונה ימצאנו;

5

The second משל is very difficult, and the above translation is only an attempt. The text is evidently very corrupt. Only one thing seems certain, namely that the last hemistich is intended to correspond to the superfluous third hemistich in $\mathfrak{A}$ v. 7, although the corruption of לא ימלט into לא תמח can hardly be explained. But the principal difficulty lies in the fact that this last hemistich contains 10 neither a sequel nor an antithesis to the preceding, probably owing to the corruption of the latter. EW. (p. 184) conjectured that the original ran:—

רעה רבים ירוע וטרף אמרים לא ימלט;

He who has too many friends has much evil;

and he who pursues words will not be saved.

15

i. e., *he who pursues the empty words of hypocritical friends.* But this interpretation is artificial and forced in the highest degree. Nor is DEL.'s restoration, proposed on p. 14 of the introduction to his Commentary, any better:—

טרף רבים ישלם רע טרף אמרים לא ימלט

He who is the friend of many will be rewarded with evil;

he who pursues words will not be saved.

20

On p. 307 of DEL.'s Commentary this last hemistich is explained to mean that courting the friendship of as many as possible is a pursuit of words which mean nothing and lead to nothing. On p. 545 DEL. gives as a literal translation of the last but one hemistich: — וטרבה רעה ירע ערףמו.

25

- 20 (14) VV. 14-19 are lacking in $\mathfrak{G}$; in Cod. 23 of H-P and some minuscules (cf. above, p. 80, l. 41) they are added from Θ . The omission of these verses is probably due to the insertion of vv. 20-22 in $\mathfrak{G}$ after v. 9 (so TOV).

- 21 (5) V. 5 is lacking in $\mathfrak{G}$ for no apparent reason; the addition in Cod. 23 of H-P and 6 minuscules is taken again from Θ (cf. above, l. 28).

30

- (18) V. 18^b $\mathfrak{G}$; the addition in Cod. 23 of H-P and some minuscules καὶ ἀντὶ εὐθέων ἀσύνθετος (*alii ἀσύνετος* or *παράνομος*), which corresponds exactly to $\mathfrak{A}$, is according to LAG. due to a later hand.

35

- 22 (6) V. 6, $\mathfrak{G}$, is added again from Θ in Cod. 23 of H-P and some minuscules.

- (8) After v. 8 $\mathfrak{G}$ adds two hemistichs:—

ἄνδρα ἱλαρόν καὶ δότην εὐλογεῖ ὁ θεός,

ματαιότητα δὲ ἔργων αὐτοῦ συντελέσει.

40

The first hemistich is a more exact (and therefore probably later) though not entirely literal translation of v. 9^a, i. e., a doublet of the freer translation which follows. The second hemistich, on the other hand, is a doublet of the translation of v. 8^b, the only difference being that the translator read, and rendered by ματαιότητα, some other word than $\mathfrak{A}$ שבת. LAG. conjectured that he read תבט, 45 which, however, is unknown to the OT; BAUMG. thought that it was תבט, which is graphically difficult; EW. was probably right in supposing that it was תבט; cf. Ψ 25 ($\mathfrak{A}$ 26), 4 &c.

- (9) After v. 9 $\mathfrak{G}$ again has two additional hemistichs:—

νίκην καὶ τιμὴν περιποιεῖται ὁ δῶρα δούς,

τὴν μέντοι ψυχὴν ἀφαιρεῖται τῶν κεκτημένων.

50

The first hemistich, according to EW. (p. 201), ran in the original: נצח וכבוד יקנה נון מן He who gives gifts, gains honor and glory. DEL. (p. 354) presupposed

- 17 (6) After v. 6 Θ^V &c. (in Θ^A &c. after v. 4) adds this double hemistich:—

τοῦ πιστοῦ ὁλος ὁ κόσμος τῶν χρημάτων,
τοῦ δὲ ἀπίστου οὐδὲ ὀβολός.

*To the faithful belongs the whole world of treasures;
but to the unfaithful not an obolos.*

LAG. considers this distich to be a transformation of v. 7; it was read:—

לֹא נָתַן לְנֶכֶד אֵם כִּי לְנֶדִיב שָׁפַח יִתְּן

and in translating it the order of the hemistichs was inverted. But this hypothesis is so artificial that it has rightly met with no acceptance. It is another question whether this verse ever had a Hebrew original. Ew. (p. 171) thought it 10 had, and translated back (reading ἀπλήστου for ἀπίστου, following 28,25):—

יֵשׁ אֲמוּנִים כָּל בְּקִינֵי הוֹן וְלִרְחֹב נֶפֶשׁ אֵין נָתַן

DEL., on the other hand, rendered:—

וְלֹא־שָׂר אֵין כָּל אֲצִרוֹת עוֹלָם וְלֹא־שָׂר אֵין כָּל אֲצִרוֹת

But both translations cover up the strangeness of the expression ὁ κόσμος τῶν 15 χρημάτων, Ew. rendering κόσμος by the obscure תְּכִינָה [cf. Crit. Notes on Ezekiel, p. 85, l. 39. — P. H.], while DEL. arbitrarily inverts *nomen regens* and *nomen rectum*. TOY may be right in maintaining that the form is Greek. A reason for the addition cannot be discovered, unless it be that πιστὸν re-occurs in v. 7.

- (21) Θ reads, as a third hemistich, ὁ δὲ φρόνιμος εὐφραίνει μητέρα αὐτοῦ. Regarding this antithesis to 21^b, our opinion is the same as in the case of the addition to 17,5 (see above p. 79, l. 52). In Hebrew this hemistich would run:—

וְכֵן חָכֵם יִשְׂמַח אָמוֹ (cf. 10, 1).

- 18 (8) Instead of v. 8 Θ has, as JAG. recognized, a variant to the translation of 19,15. 25 The thought is akin to that of $\mathfrak{A}$ 18,9 but not to 18,9 in Θ . The anticipation of 19,15 in this passage is, therefore, just as inexplicable as the omission of 18,8; this latter verse joins well to 18,7 and can hardly be a later addition.

- (22) After v. 22 Θ adds the following double hemistich:—

ὃς ἐκβάλλει γυναῖκα ἀγαθὴν ἐκβάλλει τὰ ἀγαθὰ,
ὃ δὲ κατέχων μοιχαλίδά ἄφρων καὶ ἀσεβής.

30

*He who casts off a good wife casts off good,
and he who retains an adulteress is foolish and godless.*

LAG. rightly considers this Θ to be a transformation of v. 22, which was added to the Hebrew text. $\mathfrak{A}$ מִצָּה מְצָה מִצָּה מְצָה suggested to the glossator the 35 word-play מִצָּה מְצָה מִצָּה מְצָה; and, as TOY remarks, ^b is the natural antithesis. Quite uncalled for is Ew.'s hypothesis that this verse was added by a later hand in order to reduce the apparently too great praise of wives. DEL. recognized that the glossator was led by $\mathfrak{A}$ מִצָּה מְצָה מִצָּה מְצָה, nevertheless he translated:—

מִצָּה מְצָה מִצָּה מְצָה וּמְצָה מְצָה מִצָּה מְצָה וּמְצָה מְצָה

40

- (23ff.) VV. 18,23–19,2 are lacking in Θ ; in Cod. 23 of H-P and some minuscules they have been added from Θ .

- 19 (7) After v. 7^{a,b} Θ adds two Θ —

ἔννοια ἀγαθὴ τοῖς εἰδόσιν αὐτὴν ἐγγίει,
ἀνὴρ δὲ φρόνιμος εὐρήσει αὐτήν.
ὃ πολλὰ κακοποιῶν τελεσιουργεῖ κακίαν,
ὃς δὲ ἐρεθίζει λόγους οὐ σωθήσεται.

45

Good consideration is near to those who understand it, (or, who care for it; cf. Gen. 39,6); | and an intelligent man will find it. | He who works much evil, 50 finally consummates evil, | and he who irritates to violent words (or rather, irritates with words, following, with DEL., BAUMG., the reading of Θ Compl., λόγοις) will not escape.

16

ראשית היטב עשות צדק   נבחר ליהוה מנבחר;
מבקשי יהוה ימצאו רעה   ומישרי לבקש שלום;

DEL's rendering of the three last משלים is:—

כל מעשי עניו נלוים לפני יהוה   והרשעים ביום רעה יאבדו;
ראשית דרך הטוב עשות צדק   ונבחר לאלהים מנבחר וזכו;
דרש יהוה ימצא דעת בעקרה   ודרשו בישר ימצאו שלום;

5

[For רעה preferable see above, p. 44, l. 16. — P. H.]

(17) After 17^a 6 adds three hemistichs:—

μηκος δε βλου οδοι δικαιοσύνης.
ο δεχόμενος παιδείαν ἐν ἀγαθοῖς ἔσται,
ο δε φυλάσσων ἐλέγχους σοφισθήσεται.
and ways of righteousness brings long life.
He who accepts chastisement will be happy,
and he who heeds rebukes will become wise.

10

Ew. regarded this as the original text, out of which the present text was shortened 15
by 17^{b.c.d} being dropped because the combination of the first and the last hemi-
stichs (17^a and ^c) formed a suitable משל. That the intervening lines in 6 are based
on a Hebrew original can hardly be doubted. DEL. raised the objection against
their genuineness in the present context that all the ideas in the additional
hemistichs had already occurred, but this argument would apply to many passages 20
in 16. A more valid objection might be found in the fact that we have in 6 a
double translation of 16^b. Consequently 6's arrangement of v. 17 in three
double hemistichs could only be made when the double translation of 17^b was
already in existence; otherwise one hemistich would have been lacking. Ac-
cording to Ew. (p. 167) the Hebrew original of 6 17^{b.c.d} was:— 25

וארך ימים דרך צדקה
לקח מוסר יהיה בטוב   ונצח תוכחות יחכם

Similarly DEL.: — ארך ימים דרכי צדק   לקח מוסר יהיה בטוב
The original translation of 17^b was, as LAG. recognized, the hemistich standing
second in all texts (17^c in 6): — ἀγαπῶν δὲ ζωὴν αὐτοῦ φείσεται στόματος 30
αὐτοῦ, (for στόματος αὐτοῦ = דברו instead of דברו cf. Sir. 14, 1). The immediately
preceding, more exact translation certainly read originally δὲ before φυλάσσει,
but this had to be struck out when the three preceding hemistichs had been in-
serted after 17^a so that δὲ φυλάσσει came to stand at the beginning of the first
hemistich of a משל (BAUMG.). 35

(26) In place of 26^b 6 has two hemistichs, the first of which, καὶ ἐκβιβάζεται αὐτοῦ 40
τὴν ἀπώλειαν (i. e., as was pointed out by HITZIG, פירו instead of פיהו), is to
be regarded as the translation of 16. According to LAG. the following hemistich
(ὁ μέντοι σκολιὸς ἐπὶ τῷ αὐτοῦ στόματι φορεῖ τὴν ἀπώλειαν) also emanated from
the first translator, "who, in the fashion of a midrash, developed statement and
contradiction out of the hemistich." But there is no contradiction in the exact
sense in this case; besides, the same translator, after having read פירו for פיהו
in 26^b, could not read פיהו in 26^c. This third hemistich can, therefore, only be
the gloss of some one who intended to give a more exact translation of 26^b,
based on the reading פיהו. 45

(30) The superfluous third hemistich, οὗτος κἀμινός ἐστιν κακίας (= דר הרעה), originally
belonged, it may be supposed, to v. 27^a, where it was superseded by δρύσσει
ἐαυτῷ κακίαν, i. e. כרה רעה (JÄG., LAG.).

17 (5) After v. 5^b 6 reads a third hemistich: — ο δὲ ἐπισπλαγχνιζόμενος ἐλεηθήσεται. 50
In this case the addition of an antithesis after the fashion of a midrash is con-
ceivable (see above, l. 40), and it may even, perhaps, have stood already in the
Hebrew text of the translator (according to DEL. = ונקם עליו ירחם).

- 15 (1) The beginning of this verse in **Θ**, ὁργή ἀπόλλυσιν καὶ φρονίμους, is, in reality, a parallel translation of 14,35^b (LAG.); only the translator read מִן instead of מִשִּׁי (JAG.). DEKLITZSCH, on the other hand, presupposes as the Hebrew original: —
 מִן הַמֶּלֶךְ נִסְתַּח הַמֶּלֶךְ.
- (6) **Θ** read originally: ἐν πλεοναζούσῃ δικαιοσύνῃ ἰσχύς πολλή, οἱ δὲ ἀσεβεῖς ὁλοοῦνται 5
 ἐκ γῆς (לַאֲדָמָה, LAG.) ἀπολοῦνται, i. e., according to JAG., רָגַז, the translator confusing רָגַז with רָגַז *uproot, pluck up* (Eccl. 3,2), or מִלֵּךְ, which TOY also holds to have been the original reading. The younger and more exact version, which is not yet in **Θ**^S, reads: — οἴκοις δικαίων ἰσχύς πολλή,
 καρποὶ δὲ ἀσεβῶν ἀπολοῦνται. 10
- (18) Of the two translations in **Θ** of this verse the first, by its greater exactness, shows itself to be the younger which was subsequently added by a reviser. The second
 μακρόθυμος ἀνὴρ κατασβέσει κήσεις,
 ὁ δὲ ἀσεβὴς ἐγείρει μᾶλλον.
 transposes the two hemistichs. BAUMG. holds that this was done first by a 15
 clumsy compiler; but if this conjecture were correct this verse would have a different form. Further, the second translation read οὐκ for οὐ. For ἀσέβεια = οὐκ cf. ψ 72 (Ps 73), 6; Jer. 6,7; Ez. 12,19; Hab. 2,17.
- (31) This verse was originally lacking in **Θ**, but a reason for its omission cannot be discovered. In Cod. 23 of H-P and in a number of minuscules it is inserted according to the rendering of the other Greek translators: — οὗς ἀκοῦον ἐλέγχους (מְלִיכִים, not מְלִיכִים as LAG. supposes) ζωὴς ἐν μέσῳ σοφῶν ἀυλισθήσεται.
- 16 (1) In place of the first three verses of this chapter **Θ** reads in some MSS after 15,33:—
 ὁψὲ μέγας εἶ, τοσοῦτον ταπεινοῦ σεαυτὸν· 25
 καὶ ἔναντι Κυρίου [τοῦ Θεοῦ] εὐρήσεις χάριν.
 Then in all MSS:—
 πάντα τὰ ἔργα τοῦ ταπεινοῦ φανερά παρὰ τῷ Θεῷ,
 οἱ δὲ ἀσεβεῖς ἐν ἡμέρᾳ κακῇ ὁλοῦνται.
 Finally after v. 5 (which however, according to LAG., is a subsequent addition 30
 in **Θ**, put together from 11,20^a and 21^a):—
 ἀρχὴ ὁδοῦ ἀγαθῆς τὸ ποιεῖν τὰ δίκαια,
 δεκτὰ δὲ παρὰ Θεῷ μᾶλλον ἢ θύειν θυσίαν.
 ὁ ζητῶν τὸν Κύριον εὐρήσει γνῶσιν μετὰ δικαιοσύνης,
 οἱ δὲ ὀρθῶς ζητοῦντες αὐτὸν εὐρήσουσιν εἰρήνην. 35
*The greater thou art, the more do thou humble thyself;
 then wilt thou find grace before JHVH.
 All the works of the humble are open before God,
 but the godless will perish on an evil day.
 The beginning of the good way is the doing of that which is right; 40
 this is better pleasing to God than slaughtering of sacrifices.
 He who seeks JHVH, will find knowledge and justice,
 and they who seek Him uprightly, will find peace.*
 The substitution for Ps 16,1-3.5 of four entirely different מְלִיכִים was evidently due to the confusion which must have existed in the Hebrew text from which **Θ** 45
 was translated. In **Θ** these verses are arranged as follows (but with several variations in different MSS): — 15,27; 16,6; 15,28; 16,7; 15,29; 16,8.9; 15,30;
 32,33; then the two first of the above מְלִיכִים; then 16,5 and thereafter the two other מְלִיכִים. Nevertheless we cannot doubt that these four מְלִיכִים are based on a Hebrew original, though it may have been somewhat younger than Ps 16,1-3. 50
 According to EW. this Hebrew text may have run as follows:—

וְלִפְנֵי יְהוָה תִּמְצָא חַן   כְּגִלְךָ עֲנֵה נַפְשְׁךָ
 וְרַעֲיָם בְּיוֹם רָעָה יִאֲבְדוּ   כֹּל דֹּרְכֵי עֲנֵה נֶכֶח יִהְיוּ

- 12 (26) After v. 26^a Θ^A &c. (but not Θ^V) add:—

αὶ δὲ γινώμει τῶν ἀσεβῶν ἀνεπιεικεῖς *but the plans of the godless are unfair*. LAG. sees in this, no doubt rightly, the original translation of v. 10^b. Then follows in Θ^{AV} and, in brackets, also in $\Theta^{S\alpha.c}$: — ἀμαρτάνοντας (Θ^V + δέ) καταδιώκεται κακῶ. That this hemistich comes from 13,21^a is certified by the fact 5 that in Θ^S and some minuscules 13,21^b is further added.

- 13 (6) The omission of this verse in Θ^V can only be accidental, Θ^A &c. read δικαιοσύνη φυλάσσει ἀκακούς ὁδῶν, τοὺς δὲ ἀσεβεῖς φαύλους ποιεῖ ἀμαρτία. The second hemistich here takes $\eta\mu\eta\eta$ erroneously as subject; nevertheless it may be the 10 work of the first translator (so LAG.).

- (9) After this verse Θ^{AV} (3 after v. 13) add:—

ψυχὰὶ δόλῳ πλανῶνται ἐν ἀμαρτίαις, — ~~12-26~~
δίκαιοι δὲ οἰκτεῖρουσιν καὶ ἐλεῶσιν.^a (α) Θ^A ἐλεῶσιν.

For the second hemistich *cf.* with LAG., ψ 37 (Θ 36), 21^b: — ὁ δὲ δίκαιος οἰκ- 15 τεῖρει καὶ διδοῖ. Ew. (p. 148) translates this addition:—

נמש מרמה ונקה בחסא וצדיק חונן ומלך;
נמש רמיה חשנה בקסא וצדיק חנן ומרחם

DEL. renders:— A connection with vv. 9 or 10 cannot be established, TOY remarks, The couplet is not improbably a combination of glosses. 20

- (11) Θ reads as a third clause in the verse: δίκαιος οἰκτεῖρει καὶ κηρῶ = וצדיק חנן ומלך, evidently only a misplaced variant to 9^a (see above), following ψ 112 (Θ 111), 5:— 25

- (13) After v. 13 Θ^S add three hemistichs:—

υἱὸς δολίῳ οὐδὲν ἔσται ἀγαθόν·
οἰκέτη δὲ σοφῶ εὐοδοὶ ἔσονται πρῶξεις,
καὶ κατευθυνθήσεται ἡ ὁδὸς αὐτοῦ. 25

Ew. (p. 149) translates: — ועבר משכיל יצליח דרכו ונכר מרמה אין לו טוב

and DEL.:— ועבר חכם יצליחו מעשיו ויפא דרכו ונכר מרמה אין לו טוב

The content suggests 17,2 (Ew.), and a Hebrew original is very probable. TOY 30 says, This is apparently a scribal addition, taken, perhaps, from some current collection of proverbs.

- (15) Between 15^a and ^c Θ reads τὸ δὲ γινῶναι νόμον διανοίας ἐστὶν ἀγαθῆς, word for word the addition in 9,10. The addition here is intended to explain what is meant by σύνεσις ἀγαθῇ in 15^a. 35

- 14 (22) All MSS offer a double translation. First, a younger:—

πλανώμενοι τεκταίνουσι κακῶ,
ἔλεον δὲ καὶ ἀλήθειαν τεκταίνουσιν ἀγαθοί·

then:— οὐκ ἐπίστανται ἔλεον καὶ πίστιν τέκτονες κακῶν, 40
ἐλεημοσύνην δὲ καὶ πίστις παρὰ τέκτοσιν ἀγαθοῖς.

which can be recognized again as the older by its deviating further from $\mathfrak{H}$. In this second case the translator probably read:—

לא ידעו חרשי רע חסר ואמת וחסר ואמת לחרשי טוב;

Can we regard this as the original text, or is it merely due to dittography of 45 $\eta\mu\eta\eta$ and $\eta\mu\eta\eta$? The latter view is the more probable one, unless $\eta\mu\eta\eta$ and $\eta\mu\eta\eta$ were arbitrarily supplied from the second hemistich in order to provide an object for ידעו. On the other hand, $\eta\mu\eta\eta$ may possibly be original (*cf.* above, p. 47, l. 42).

- (23) Instead of 23^b Θ gives an antithesis to 23^a (LAG.), reading קצב for קצב (HITZ.). According to LAG. this antithesis, ὁ δὲ ἡδὺς καὶ ἀνδλγητος ἐν ἐνδείῃ ἔσται, was due 50 to a Christian who had in mind Luke 16,19-31; 10,42. For ἐν ἐνδείῃ LAG. conjectured ἐν ὁδύνη; it may have come from the lost second hemistich (למחסור). That ἡδὺς καὶ ἀνδλγητος is a free translation of רבר שפתיים (so TOY), is impossible.

- 9 best escaped, and thereafter (perhaps by another hand) a positive admonition is added on the model of 5,15ff., strengthened with the promise of 9,11.
- 10 (4) After 10,4 (but in Cod. 23 of H-P and in some minuscules before the addition to 9,12) **Θ** adds:— 5
 υλὸς πεπαιδευμένος σοφὸς ἔσται,
 τῷ δὲ ἄφρονι διακόνῳ χρήσεται.
A well trained son will be wise, and the fool will he use as a servant. According to Ew. the Hebrew original ran perhaps as follows:—
 בן מוסר חכם יהיה ואיל כעבר בידו
 The connection of this מוסל with v. 4 is loose, but it probably had a Hebrew original which was added by some transcriber on the margin.
- 11 (3) VV. 3^b and 4 are lacking in **Θ**; in their place v. 10^b is inserted (JAG., LAG.); in most MSS (**Θ**AS &c.) the gap is filled by an insertion after v. 2 (in some before v. 5) from **Θ**. Since **Θ** נדקה, according to the parallelism, seems to mean *alms* (so LAG.) the omission of v. 4 may be regarded, with HEIDENH. and BAUMG., as a protest against the doctrine of merit from good works; cf. above, p. 41, l. 36.
- (10) For the omission of vv. 10^a and 11^b in **Θ** (10^b was inserted in the place of v. 4; see above l. 13) and the filling of the gap from **Θ**, cf. above p. 44, ll. 44ff.
- (16) The *plus* in **Θ** between **Θ** 16^a and ^b has been accepted in our text; see p. 9, ll. 39 and 41 and cf. p. 44, ll. 50ff. BAUMG., however, explains it as an addition by the translator who, not recognizing the parallelism between 16^a and ^b in **Θ**, tried to help it out. TOY also doubts the originality of **Θ**'s text on the ground that *throne* is used nowhere else of a person. In this, however, he has not taken account of Is. 22,23 (כסא כבוד) which was probably in the mind of the author of 16^{b,c}. 25
- 12 (11) After v. 11 **Θ** adds:— 40
 ὃς ἐστὶν ἡδὺς ἐν οἴνων διατριβαῖς,
 ἐν τοῖς ἑαυτοῦ ὀχυρώμασιν καταλείπει ἀτιμίαν.
Θ renders this literally, *qui suavis est in vini demorationibus, in suis munitionibus relinquit contumeliam*. According to Ew. (p. 141) the Hebrew original was perhaps:—
 מתנעם בהליכות יין באיתנו יעוב קלון
 DEL. (p. 543) renders:— מתנעג במשתי יין יעוב קלון במצודתיו
 The strangeness of the Greek expressions point to a Hebrew original, i. e. to an illustrative quotation on the margin of the MS from which the Greek was translated. This was not, however, an exemplifying gloss on v. 11^b but stood in some 35 relation or other to v. 12. BAUMG. rightly finds it noteworthy that ἐν ὀχυρώμασιν occurs again in v. 12^b, and DEL. is certainly on the right track in presupposing במצודתיו (cf. מצוד in v. 12) as its Hebrew equivalent. But whether **Θ** 11^{c,d} is an attempt to restore v. 12 in **Θ** after it had become illegible and unintelligible (cf. above, p. 71, l. 28), or is simply a gloss caused by מצוד, we cannot venture 40 to decide.
- (13) After v. 13 **Θ** adds:— 45
 ὁ βλέπων λεῖα ἐλεηθήσεται,
 ὁ δὲ συναντῶν ἐν πύλαις ἐκαθίψει ψυχᾶς.
 According to Ew. (p. 143) the Hebrew original was:—
 רך עין ירחם ומקדם בשערים יציל נפשות
He who is kind-hearted, will find compassion; he who is helpful in the gates, will deliver souls. But the rendering of ἐκαθίψει by יציל is very arbitrary, and we should rather expect an antithesis. DEL.'s rendering is certainly better, which runs:—
 מוב עין ירחם ונגש בשערים ירכא נפשו
 Here DEL. takes נגש בשערים in the sense *he who carries on a law-suit* and regards נפשו (*crushes himself*) as possible in place of נפשו. The proverb is most probably based on a Hebrew original, but how it came into its present context is inexplicable.

9

διαπορεύεται δὲ δι' ἀνδρὸς ἐρήμου
καὶ γῆν διατεταγμένην ἐν διψώδεσιν,
συνδύει δὲ χερσὶν ἀκαρπίαν.

Who props himself on lies hunts the wind, | he pursues fluttering birds; || for he abandoned the ways of his vineyard | and wandered from the paths of his farmland; || he strays through waterless wastes | and a land in regions of thirst; | and he gathers with his hands unfruitfulness. According to Ew. (p. 125) the Hebrew original ran:—

נשען על שקר רעה רוחות והוא ירדף צפרת כנף;
כי עוב דרכי כרמו ומענלי שנהו תעה;
ויעבר בשימון בלי מים וארץ שקשת ציים;
ואסף בידיו גלמוד

DEL., on the other hand, rendered it:—

הנשען בשקר ירעה רוח והוא ירדף צפרים צמות;
כי עוב שבילי כרמו ותעה בנתיבות שנהו;
ועובר מדבר אין מים וארץ יסודה לצקאון;
ואוסף בידו שנסה

Here, too, the possibility of a Hebrew original cannot be denied. In form and content these verses have real life and weight. But they are certainly not the original sequel of § v. 12. They appear to have been added (perhaps as an illustrative quotation) by a later sage in order to warn the disciples of that true wisdom, which springs from the fear of JHWH (cf. v. 10), to keep aloof from false and lying wisdom (above all, probably, from heathen philosophy), which promises satisfaction but brings only sad disappointment.

(18) § adds four double hemistichs:—

ἀλλὰ ἀποπήδησον, μὴ χρονίσῃς ἐν τῷ τόπῳ,^α
μηδὲ ἐπιστήσῃς τὸ σὸν ὄμμα^β πρὸς αὐτήν·
οὕτως γὰρ διαβήσῃ ὕδωρ ἀλλότριον
καὶ ὑπερβήσῃ ποταμὸν ἀλλότριον·^γ
ἀπὸ δὲ ὕδατος ἀλλοτρίου ἀπόσχου,
καὶ ἀπὸ πηγῆς ἀλλοτρίας μὴ πίης,
ἵνα πολὺν ζήσης χρόνον,
προστεθῇ δὲ σοι ἔτη ζωῆς.

(α) §Sc.a+αὐτῆς. — (β) So all except §V which reads ὄμμα. — (γ) This hemistich in §Sc.aA; §V Λ.

But flee, linger not in the place, | nor let thine eye dwell on her; || for so passest thou through strange water | and over a strange river. || From strange water abide thou far | and from a strange fountain drink not, || that much time thou mayest live | and that years of life may be added to thee. The Hebrew original ran according to Ew. (p. 126):—

כי אם גר אל תאחר במקום ולא תשיח עיניך בה;
כי כן תעבר בנהר ור ותפסח על מים נכרים;
ומים ורים הנצל מהם וממען נכרי אל תשח;
למען תחיה ימים רבים ויוסיפו לך שנות חיים;

DEL. renders (p. 543):—

אך מור כמנהג ואל תאחר במקום ואל תשא עיניך אליה;
כי כן תעבר מים ורים;
והקדנא ממים ורים ואל תשח במקום ור;
למען תחיה ימים רבים ויוסיפו לך שנות חיים

The last line agrees exactly with Ew.'s translation.

That these lines are based on a Hebrew original must be admitted. But they are certainly the addition of some one who missed an express statement of how dangerous the counsel of Folly in v. 17 must be. Advice is therefore first given in four hemistichs how the danger of being led astray by the adulteress may be

- 6 μηδὲ ἀγρ. is only a free rendering of $\mathfrak{M}$ and does not presuppose $\eta\eta\eta$, as BAUMG. thinks. The second rendering, μηδὲ συναρπασθῆς ἀπὸ τῶν αὐτῆς βλεφάρων, which subsequently pushed its way into the text, is later and more exact.
- 7 (1) Between vv. 1 and 2 Θ adds:—
 ὑλέ, τίμα τὸν Κύριον καὶ ἰσχύσεις,
 πλὴν δὲ αὐτοῦ μὴ φοβοῦ ἄλλον. 5
 DEL. (p. 543) renders this:— $\text{וְיִי כָבֵד אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וְיִי כָבֵד אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ}$
 This verse has undeniably a Hebrew flavor, and EW. held that its original ran:—
 $\text{וְיִי כָבֵד אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וְיִי כָבֵד אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ}$
 He was inclined to insert this after v. 3 on account of its breaking the connection 10 so badly between vv. 1 and 2. More probably this verse is a protest on the part of some reader, Hebrew or Greek, against the overemphasis upon a human command as opposed to the fear of God which should alone be considered.
- (25) The second hemistich in this verse, which is lacking in Θ^V , is supplied by Θ^{ScAA} &c. in the form καὶ μὴ πλανηθῆς ἐν ἀνθρώποις αὐτῆς from Θ ; cf. MIDDELDORFF, 15 *Cod. Syr. Hexapl.*, p. 576.
- 8 (21) Θ adds:—
 ἐὰν ἀναγγέλω ὑμῖν τὰ καθ' ἡμέραν γινόμενα,
 μνημονεύσω τὰ ἐξ αἰῶνος ἀριθμησαί.
If I declare to you what takes place from day to day, 20
I must remember to recount the things that have been from eternity.
 This may be based on a Hebrew original. According to EWALD (p. 122) it ran:—
 $\text{וְאֵלֹהִים לֹא יִשְׁכַּח וְאֵלֹהִים לֹא יִשְׁכַּח}$
 while DEL. (p. 543) renders it:—
 $\text{וְאֵלֹהִים לֹא יִשְׁכַּח וְאֵלֹהִים לֹא יִשְׁכַּח}$ 25
 But it is certainly only an addition for the purpose of facilitating the transition from the section which described τὰ καθ' ἡμέραν γινόμενα (vv. 1-21) to that on τὰ ἐξ αἰῶνος (vv. 22ff.); so BAUMGARTNER.
- (29) The omission of v. 29^a in Θ can be due to accident only. The insertion in Θ^{ScAA} ἐν τῇ τιθέναι τῇ θαλάσῃ ἀκριβασμόν αὐτοῦ καὶ ὕδατα οὐ παρέλεύσονται στόματος αὐτοῦ is derived from Θ . 30
- 9 (6) Θ renders v. 6^a ἀπολείπετε ἀφροσύνην (reading $\eta\eta\eta$ with all other Versions, and apparently rightly, instead of $\mathfrak{M}$ $\eta\eta\eta$) $\text{ἵνα εἰς τὸν αἰῶνα βασιλεύσητε}$ (a free rendering of $\mathfrak{M}$ וְיִי כָבֵד , influenced by Wisd. 6,20 ἐπιθυμία ἄρα σοφίας ἀνδρεί ἐπὶ βασιλείαν). The further addition καὶ ζητήσατε φρόνησιν and seek after insight 35 may be explained on the supposition that to the above free rendering, as so often, a correction καὶ ζήσατε was added. From this arose by error ζητήσατε, and then the necessary object was added in the form of φρόνησιν. This hypothesis would seem to be simpler than LAG.'s that φρόνησιν, originally a gloss to 40 σύνεσιν in the third hemistich, had come to stand after ζήσατε, and that ζήσατε had then, for the sake of sense, been changed by a reviser to ζητήσατε.
- (10) The addition in Θ τὸ γὰρ γινῶναι νόμον διανοίας ἐστὶν ἀγαθῆς for to know the Law is (the test of) true knowledge (according to DEL., p. 543, = וְיִי כָבֵד) cannot be regarded as a second, and still less, with LAG., BAUMG., as the 45 authentic translation of $\mathfrak{M}$ 10^b. It is rather the gloss of some transcriber for whom all wisdom and knowledge of God was comprised in the study and knowledge of the Law.
- (12) Between vv. 12 and 13 Θ adds:—
 ὃς ἐρείδεται ἐπὶ ψεύδεσιν, οὗτος ποιμαίνει ἀνέμους, 50
 ὃ δ' αὐτὸς διώκεται ὄρνεα πετόμενα·
 ἀπέλιπεν γὰρ ὁδοὺς τοῦ ἑαυτοῦ ἀμπελώνας,
 τοὺς δὲ ἄξονας τοῦ ἰδίου γεωργίου πεπλάνηται·

- 4 and on p. 543 he renders more literally:—

דרכי ימין יודע יהוה ודרכי שמאל נעקשו;
והוא יישר מעגלותיך ומצודריך בשלום יכנסם;

According to EWALD (*Sprüche Salomo's*², p. 94) the Hebrew text read as follows:—

כי דרך מימין לך יהוה והקכות הם משמאלך;
והוא יישר מעגליך והליכותיך בשלום יכנסם;

5

We doubt, however, whether these two verses are derived from a Hebrew original: the first contains a gloss on *¶* 27^a in which *right and left* is interpreted ethically and made to apply to the right and to the crooked ways; the second, on the other hand, is a dogmatic correction (*cf.* above, p. 70, l. 16) of *¶* 26 where man is commanded to *remove his foot from evil*, and consequently looked upon as capable of molding aright his own ways. LAG.'s suggestion deserves consideration that it was a Greek speaking Christian who, having in mind the much discussed doctrine of the *two ways*, first added these words.

- 5 (3) *¶* prefixes μη πρόσεχε φαύλη γυναῖκα *heed not an evil woman*. This is evidently not based on a Hebrew original but is an imitation of v. 1, ὑλέ, ἐμῇ σοφίᾳ πρόσεχε, freely expanded in order to bridge the chasm between vv. 2 and 3 of *¶*.
(23) *¶* has two translations of v. 23^a. The first, οὗτος τελευτᾷ μετὰ ἀπαιδεύτων, which is probably the original rendering, takes *ב* in the sense *among* and *וְאִשׁ מְסִירָה* as paraphrase of a personal adjective, *dissolute* (*cf.* GES.-KAUTZSCH, § 152, u). The second, καὶ (evidently substituted for the original οὗτος in order to obtain a better connection) ἀπώλετο δι' ἀφροσύνην, is a later correction which was subsequently inserted after 23^b.

15

- 6 (8) After v. 8 *¶* has a long addition which may perhaps be divided, with SWETE, into seven hemistichs:—
ἡ πορεύθητι πρὸς τὴν μέλισσαν
καὶ μᾶθε ὡς ἐργάτις ἐστίν,
τὴν τε ἐργασίαν ὡς σεμνὴν ποιεῖται·
ἥς τοὺς πόνους βασιλεῖς καὶ ἰδιῶται πρὸς ὕψιν προσ- 30
ποθινὴ δέ ἐστιν πᾶσιν καὶ ἐπίδοξος· [φέρονται,
καίπερ οὖσα τῇ βώμῃ ἀσθενής,
τὴν σοφίαν τιμήσασα προήχθη.

25

Or go to the bee, | and learn how diligent she is, | and how nobly she does her work. ¶ Kings and people use her labors for their health, | and with all she is 35 honored and beloved. ¶ Although weak in strength, she is highly esteemed, | because she honors wisdom. There can be no question of a Hebrew original for this addition (HITZ., LAG., TOY). It originated with some Greek who thought that the bee was at least as well suited as the ant to be an example of diligence and prudence; but to the Hebrew OT such a view of the bee, as BAUMG. rightly 40 points out, is quite foreign.

- (11) After a somewhat arbitrary translation of this verse *¶* adds:—

ἐάν δέ ἄοκνος ᾖς, ἥξει ὥσπερ πηγή ὁ ἀμητός σου,
ἡ δὲ ἐνδεια ὥσπερ κακὸς δρομεὺς ἀπαυτομολήσει.

But if thou art unwearied, thy harvest-wealth will come as a fountain, 45
And want will desert thee like a bad runner.

These words are evidently an antithesis to v. 11 of *¶*, but in all probability were balanced against *¶* in its present form. It is therefore useless, with LAG. and others, to labor over a supposed Hebrew original and its possible origin. The reference to harvest is derived from v. 8, and the comparison of it to a richly 50 streaming fountain may have been suggested by such passages as Amos 5, 24.

- (25) *¶* renders 25^b in a double form: first, by μηδὲ ἀγρευθῆς σοῖς ὀφθαλμοῖς which is the original translation; it presupposes *וְעַיְנֶיךָ* instead of *¶ וְעַיְנֶיךָ*, but

- 2 ἀλλότριον τῆς δικαίας γνώμης. υἱέ, μή σε καταλάβῃ κακὴ βουλή to a different Hebrew original. TOY's judgment (p. 51 of his Commentary) is correct: — "This is not a scribal heterogram of the particular words of $\mathfrak{A}$, but an independent, allegorizing reading of the schools. The next section also is taken as a description of moral folly and is introduced by the words υἱέ, μή κ. τ. λ."
- (19) $\mathfrak{G}$ gives two translations of 19^b: οὐδὲ μὴ καταλάβωσιν τρίβους εὐθείας (certainly only a free rendering of $\mathfrak{A}$ בִּיָּה תוֹרָא and not another reading) and οὐ γὰρ καταλαμβάνονται ὑπὸ ἐνιαυτῶν ζωῆς (= 'ה תוֹשֵׁב יָשָׁר). The first, and more exact, translation must again be considered, with LAG. (against BAUMG.), to be a correction of the second and somewhat strange rendering. The variant ὑπὸ ἐνιαυτῶν Ζ. has probably arisen under the influence of 3, 2 (so TOY), although $\mathfrak{G}$ there renders בִּיָּה תוֹשֵׁב with $\xi\tau\eta$ ζωῆς.
- (21) In $\mathfrak{G}$ we find two translations of this verse. One, rendering it $\chi\rho\eta\sigma\tau\omicron\iota \epsilon\sigma\omicron\nu\tau\alpha\iota \omicron\lambda\kappa\eta\tau\omicron\rho\epsilon\varsigma \gamma\eta\varsigma$, ἀκακοὶ δὲ ($\mathfrak{G}^s$ καὶ ὅσοι) ὑπολιφθῶσονται ἐν αὐτῇ, is found in $\mathfrak{G}^{s.c.a.A}$ and (along with the other form), in *Compl.*, *Ald.* This is regarded by LAG. and 15 BAUMG. as the more original. The second rendering, $\delta\tau\iota \epsilon\upsilon\theta\epsilon\iota\varsigma \kappa\alpha\tau\alpha\sigma\kappa\eta\nu\acute{\omega}\sigma\omicron\upsilon\sigma\iota \gamma\eta\nu$, καὶ ὅσοι ὑπολειφθῶσονται ἐν αὐτῇ, is the text of $\mathfrak{G}^V$ and, according to TOY, appears to show the hand of an Alexandrian reviser.
- 3 (15) Between 15^a and ^b $\mathfrak{G}$ has two doublets: — οὐκ ἀντιτίθεται ($\mathfrak{G}^{s.c.a.A}$ ἀντιτίσσεται) 20 αὐτῇ οὐδὲν πονηρόν (read, with JĀG., GRABE, BAUMG., ποθητόν) and εὐγνωστός ἐστιν πᾶσιν τοῖς ἐγγίζουσιν αὐτῇ. The latter would probably run in Hebrew $\text{הָיָא בְּיָדֵיכֶם לְכָל מִיָּה נֶגְדָה}$, and thus varies absolutely from $\mathfrak{A}$. According to LAG. these two hemistichs, but in reversed order, represent the original translation, while 15^{a.d} is the work of a reviser.
- (16) After v. 16 $\mathfrak{G}$ has two additional hemistichs. One of these ($\epsilon\kappa \tau\omicron\upsilon \sigma\tau\omicron\mu\alpha\tau\omicron\varsigma \alpha\upsilon\tau\eta\varsigma \epsilon\kappa\omicron\pi\omicron\rho\epsilon\upsilon\epsilon\tau\alpha\iota \delta\iota\kappa\alpha\iota\omicron\sigma\acute{\upsilon}\nu\eta$) is almost word for word from Is. 45, 23 (changing αὐτῆς to μου, as the utterance is from the mouth of God) and the other ($\nu\omicron\mu\omicron\nu \delta\epsilon \kappa\alpha\iota \epsilon\lambda\epsilon\omicron\nu \epsilon\pi\iota \gamma\lambda\omega\sigma\sigma\eta\varsigma \varphi\omicron\rho\epsilon\iota$) is a rough rendering of $\mathfrak{A}$ $\text{הַיְשִׁיב־לִּי מִסֶּלַע בְּרִיחַ}$ in Prov. 31, 26.
- (22) After this verse $\mathfrak{G}$ repeats v. 8 with slight variants.
- (28) $\mathfrak{G}$ adds οὐ γὰρ οἶδας τί τέξεται ἡ ἐπιούσα from 27, 1, only writing οἶδας instead of γινώσκεις.
- 4 (10) $\mathfrak{G}$ gives two translations of 10^b: — καὶ πληθυνθήσεται ($\mathfrak{G}^{s.c.a.A} + \sigma\omicron\iota$) $\xi\tau\eta$ ζωῆς σου 35 and ἵνα σοὶ γένωνται πολλὰ ὁδοὶ βίου. The latter departs much more from $\mathfrak{A}$ but is no doubt more original (JĀg., LAG., BAUMG.). The strange ὁδοὶ does not point to a different reading (תוֹרָא for תוֹשֵׁב , LAG.) but is only a transcriptional error induced by ὁδοὺς in v. 11 (so TOY).
- (27) After this verse $\mathfrak{G}^3$, but not $\mathfrak{G}^4$, add four lines:— 40
- ὁδοὺς γὰρ τὰς ἐκ δεξιῶν οἶδεν ὁ θεός,
 διεστραμμέναι δὲ εἰσιν αἱ ἐξ ἀριστερῶν.
 αὐτός δὲ ὁρθὰς ποιήσει τὰς τροχίδς σου,
 τὰς δὲ πορείας σου ἐν εἰρήνῃ προδξει.
For God knows the ways of the right hand,
But the ways of the left are crooked.
Thy paths He Himself will straighten
And lead forward thy ways in peace. 45
- On p. 39 of his commentary DEL. has the following very neat rendering into Hebrew:— 50
- כִּי דְרָכֵי קְדִימִים יָדַע יְהוָה וְעֲקִשִּׁים דְּרָכֵי שְׂמָאלִים
 הוּא יַשְׁלֵם מַעְלָתָם וְיַחְזִיק בְּשִׁלּוֹם דְּרָכֵיהֶם

—18—

* The asterisk in $\mathfrak{G}^s$ &c. denotes corrections by the original scribe.

After 24,22 **A** and **G** differ also in the arrangement of the text: after the *Collection of Aphorisms* in 22,17-24,22 **G** has the first half of the *Sayings of Agur ben-Jukeh* (30,1-14), preceded by five proverbs not found in **A** (see below, p. 82, l. 32); then follows the conclusion of c. 24, *vis.* vv. 23-34, containing the additional small collection of *Aphorisms of the Sages* (אמרים חכמים), and there- 5
after comes the second half of the *Sayings of Agur ben-Jukeh* (30,15-33), containing the *Numerical Proverbs* (see above, p. 67, l. 32) and followed by the *Sayings of Lemuel* in 31,1-9.

In the final chapters 25-31 the arrangement is practically the same in both recensions except that, as stated above (ll. 2.6), the *Sayings of Agur and Lemuel* 10
(30-31,9) precede in **G** cc. 25-29, the first section (30,1-14) being inserted between vv. 22 and 23 of c. 24, and the final section (30,15-31,9) after the last verse of c. 24: thus cc. 25-29 are inserted, in **G**, between vv. 9 and 10 of c. 31; and the section 24,23-34 (אמרים חכמים) is interposed between vv. 14 and 15 of c. 30. This arrangement of **G** (22,17-24,22; 30,1-14; 24,23-34; 30,15-33; 31,1-9; 15
25-29; 31,10-31) is manifestly inferior to that of **A**. — P. H.

- I (7) Between 7^a and 7^b of **A** two additional hemistichs are inserted in **G**:— 20
 σύνεσις δὲ ἀγαθὴ πᾶσι τοῖς ποιοῦσιν αὐτήν.
 εὐσέβεια δὲ εἰς θεὸν ἀρχὴ αἰσθήσεως,

The first of these is derived from ψ 110 (**A** 111), 10, where, also, it is preceded by ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου; the other is evidently a second translation of 7^a (so, too, T^{ov}). 25

- (12) Instead of 12^b **G** reads καὶ ἄρωμεν αὐτοῦ τὴν μνήμην ἐκ γῆς, which is probably derived from ψ 33 (**A** 34), 17 τοῦ ἐξολεθρεῦσαι ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτῶν. It may be a substitute for some illegible passage in the Hebrew original (so LAG.); cf. Crit. Notes on Isaiah, p. 80, l. 6; p. 86, l. 15; p. 138, l. 28; p. 152, l. 3, &c. 30
 (14) In **G** 14^b has a double translation:—

κοινὸν δὲ βαλλάντιον κτησώμεθα πάντες
 καὶ μαρσίπιον ἐν γεννηθῆτω ἡμῖν.

The first and freer rendering is to be regarded, with JÄG., LAG., and BAUMG., as the original; the second is lacking in Cod. 23 of HOLMES and PARSONS.

- (18) **G** adds a third clause ἡ δὲ καταστροφή ἀνδρῶν παρανόμων κακὴ for the end (or 35
destruction) of the godless is evil, Heb. עַר עֲשָׂה אֲנִי מַרְרָה (DEL.). This brings to mind **G**'s version of Job 8,19: ὅτι καταστροφή ἀσεβοῦς τοιαύτη, but is probably nothing but an explanatory gloss to the preceding θησαυρίζουσιν ἑαυτοῖς κακὰ.
 (21) Between 21^a and ^b **G** inserts ἐπὶ δὲ πύλαις δυναστῶν παρεδρεύει and she sits at 40
 the door of the mighty, which is evidently derived from 8,3 where παρὰ γὰρ πύλαις δυναστῶν παρεδρεύει is an inaccurate translation of **A** תַּרְרַם בְּלִי יָרֵךְ.
 (27) **G** (but not **G**^P) adds a fourth clause ἡ ὅταν ἐρχηται ὑμῖν ὀλεθρος, an evident doublet to 27^c, καὶ ὅταν ἐρχηται ὑμῖν θλίψις καὶ πολιορκία, which was subsequently added and connected by means of ἡ. According to LAG., this fourth clause 27^d was rather a second translation of 27^a καὶ ὡς ἂν ἀφίκεται ὑμῖν ἄφρων 45
 θόρυβος, which was moved down here because a parallel was required for 27^c.

- 2 (2) **G** gives two translations of 2^b: — καὶ παραβαλεῖς καρδίαν σου εἰς σύνεσιν and παρα-
 βαλεῖς δὲ αὐτήν ἐπὶ νοουέτησιν (**G**^P νοουεσίαν) τῷ υἱῷ σου. The first rendering is, without doubt, a correction of the second and more original one, which pre- 50
 supposes as Hebrew original: הַנִּבְחַן לְהַבְחִין הָאֵל. It is probably connected with the reading מִן בִּי in 3^a which is attested by **G**.
 (16) It is useless to attempt to trace **G** τοῦ μακρὸν σε ποιῆσαι ἀπὸ ὁδοῦ εὐθείας καὶ

Appendix

Additional Lines and Hemistichs

found in the

SEPTUAGINTAL VERSION OF THE BOOK

and

Lines wanting in that Version.

THE SEPTUAGINTAL VERSION of the Book of Proverbs contains a number of **משלים** and hemistichs not found in the received Hebrew text (cf. 1, 7. 14. 18. 21. 27; 2, 2. 19. 21; 3, 15. 16. 22. 28; 4, 10. 27; 5, 3. 23; 6, 8. 11. 25; 7, 1; 8, 21; 9, 6. 10. 12. 18; 10, 4; 11, 16; 12, 11. 13. 26; 13, 9. 11. 13. 15; 14, 22; 15, 1. 18; 16, 1-3. 5. 17. 26. 30; 17, 5. 6. 21; 18, 22; 19, 7; 22, 8. 9. 14; 24, 22; 25, 10. 20; 26, 11; 27, 20. 21; 28, 10. 17; 29, 25). On the other hand, a number of hemistichs of **ח** are not represented in **Θ** (cf. 7, 25; 8, 29; 11, 3^b. 4. 10^a. 11^b; 13, 6; 15, 31; 16, 1-3; 18, 23-19, 2; 20, 14-19; 21, 5. 18; 23, 23; 25, 9), and it is impossible to attribute all the clauses wanting in **Θ** to subsequent scribal 10 expansions of the Hebrew text. Some of the additional proverbs in **Θ**, however, may be mere *variants* or *versional doublets* (cf. 1, 14. 27; 2, 2. 19. 21; 3, 15; 4, 10; 5, 23; 6, 25; 9, 6; 14, 22; 15, 1. 18; 22, 8. 9; 28, 17; 29, 7. 25) or *illustrative quotations* (cf. 1, 7; 3, 16. 28; 9, 12; 12, 11; 13, 13; 26, 11) and *explanatory glosses* (cf. 1, 18; 4, 27; 13, 15; 22, 14) or *corrective interpolations* (cf. 4, 27; 7, 1 and **Θ**'s 15 omission of 11, 3^b. 4; see also above, p. 62, l. 6) which afterwards crept from the margin into the text; others may have been found by the Greek translators, as subsequent expansions of Hebrew scribes, in their Egyptian recension of the Hebrew text (cf. 7, 1; 8, 21; 9, 12. 18; 10, 4; 12, 11. 13; 13, 13; 16, 1-3. 17; 17, 5. 21; 19, 7; 22, 11. 14; 24, 22; 25, 10. 20; 27, 20. 21); but we can 20 hardly suppose that all of the additional lines in **Θ** are based on a Hebrew original (cf. 4, 27; 5, 3; 6, 8. 11; 14, 23; 17, 6). The cases in which **Θ** seems to have preserved some **משלים** which formed part of the original Hebrew text of the Book of Proverbs (cf. 11, 16; 27, 20. 21) are exceptional. Some of the additional proverbs of **Θ** are not given in **Σ**. A Hebrew version of the additional 25 lines found in **Θ** is appended to FRANZ DELITZSCH's commentary on *Das salomonische Spruchbuch* (Leipzig, 1873) pp. 543-547.

- 31 τωσαν; S **שׁוּבוּ**, **שׁוּבוּ** **שׁוּבוּ**, **שׁוּבוּ** **שׁוּבוּ**, **שׁוּבוּ** **שׁוּבוּ**; both S and S begin the verse with an imperative, *Beware*.
 מִי with the Q^rê; מִי with the K^ethb. KAMPH. suggests מִי [so, too, OORT, *Em.*, i. e. *Textus Hebraici Emendationes quibus in Vetere Testamento Neerlandice vertendo usi sunt* A. KUENEN, I. HOOGKAAS, W. H. KOSTERS, H. OORT, *edidit* 5
 H. OORT. Lugduni Batavorum, typis E. J. Brill, MCM]; but see KÖNIG, *Lehrgebäude*, vol. 2, p. 245, note 2.
 (8) מִי; but perhaps the ה is due to dittography (the following verse begins with מִי) and we must read, with DYS., מִי (*all who suffer*), מִי.

10

- (11) For the alliteration in the first hemistich see above, note on 24, 1.
 (15) According to TOY מִי לְנִעְרֵיהָ is a gloss, a repetition or explanation of the second hemistich. 15
 (16) מִי with the Q^rê and S; K^ethb מִי (= מִי DYS.; מִי GRÄTZ). [I should prefer to read מִי, omitting כִּי which spoils the rhythm; כִּי is a subsequent explanatory addition just as מִי and לִי in 25, 21 or מִי in Eccl. 3, 5. — P. H.]
 (18) מִי with the K^ethb; Q^rê מִי.
 (21) For the alliteration in this verse see note on 24, 1. 20
 For מִי we should, perhaps, read מִי, with LUTHER &c., following מִי
 מִי which, however, מִי takes with v. 22.
 (25) מִי, perhaps better מִי for the same reasons as in 30, 25 ff. Cf. above, p. 68, l. 26.
 (27) K^ethb מִי is transcriptional error for מִי; so Q^rê. 25

- 30 clause; perhaps we should read, with enclitic, emphatic מָה — $\text{וְלֹא שָׁנְעָהּ מִמֶּנִּי אֲכִלָּה}$ — $\text{וְלֹא שָׁנְעָהּ מִמֶּנִּי אֲכִלָּה}$ (*versehrend war deine Gluth* (شعلتك وشعفك) — $\text{לִהְיֶה} = \text{לִהְיֶה}$; cf. Ex. 3,2. Note also cases like שָׁמַעְתָּ for שָׁמַעְתָּ , Jer. 3,13 &c. For the emphatic *ma* in Arab. *Allidhumma* (see Crit. Notes on Numbers, p. 48, l. 45) cf. also Arab. *halumma*, Heb. הָלֵם; see also WRIGHT-DE GOEJE³ 2,343, l. 10. 5
- In Ezek. 19,2, on the other hand, the מָה after וְאִמְרָהּ seems to correspond to the Assy. *md* 'thus, as follows,' introducing *oratio directa* (cf. DEL., *Ass. Gr.* § 78; HW 387^b): מָה may be combined with the preceding אִמְרָהּ so that the קִינָה begins with אִמְרָהּ like the second allegory in v. 10.
- The matter deserves further investigation. 10
- The prefixed ל in לֹאֲכֹל is perhaps the emphatic particle (= Assy. *li-ikkal*, cf. above, p. 52, l. 11 and below, p. 86, l. 28); otherwise we should have no apodosis.
- (15) Cf. CHEYNE, PSBA 23,143. — P. H.]
- (16) עָנָה (so, too, 38) is struck out by BICKELL. Ἐπεως γυναικος probably read only ורחם . 15
- (17) For לִי־קָהָה (cf. GES.-KAUTZSCH § 24, e) we should perhaps read, with FRANK., טוֹב , following טוֹב ; cf. 23,22^b.
- (18) וְאִרְצָהּ with the Q^{re}; וְאִרְצָהּ K^{thlf}.
- (20) Both the subject-matter and the prosaic form of this verse prove it to be a later addition [cf. above, p. 67, l. 28]; so DATHE, HITZ., DEL., FRANKENBERG. 20
- (24) [Omission of חֲכָמִים in the second hemistich would improve the rhythm; it is probably a gloss on חֲכָמִים . OORT, *Em.* reads חֲכָמִים . — P. H.]
- (25) וְיָכִינוּ , impf. consec. (in the same way v. 26: וְיָכִינוּ , v. 27: וְיָכִינוּ) might be explained as indicating *facts* known by experience; according to KÖNIG, *Synt.* § 369, f the emphatic copulative connection may be used instead of other coordi- 25
nating conjunctions. But we should probably point וְיָכִינוּ &c. as simple *modus rei repetita*, just as we have the simple impf. in a negative clause in v. 30.
- (28) For וְאִמְרָהּ we should perhaps read, with MÜHLAU, DYS., following Ἐ εὐδλωτος ὤν , וְאִמְרָהּ [so, too, OORT, *Em.*
- (29) The first hemistich would gain by omitting הָמָה . — P. H.] 30
- (31) The text is hopeless; DYS. conjectures ingeniously $\text{וְחֵשׁ מִתְנַשֵּׂא}$.
For וְאִמְרָהּ $\text{Ἐ ἔσθαι ὁμοιωμένη ἐν ἑσθαι}$; so, too, $\text{Ἐ ἔσθαι ὁμοιωμένη ἐν ἑσθαι}$, and $\text{Ἐ ἔσθαι ὁμοιωμένη ἐν ἑσθαι}$. HITZ. conjectured וְאִמְרָהּ , DYS. וְאִמְרָהּ , BICK.
 קָם לְעֵשׂוֹ .
- (33) The third clause of v. 33 may be the complement to a lost hemistich; but it is 35
probably nothing but scribal expansion added by some one who felt called upon to append a moral. [Cf. p. 65, l. 29; p. 62, l. 8. — P. II.]

- 31 (2) The addition וְאִמְרָהּ וְאִמְרָהּ is preserved in Ἐ ; its omission in Ἐ and Ἐ is probably due to *homoteleuton* of בָּרִי . [The second בָּרִי , however, is better omitted. OORT, *Em.* inserts אִמְרָהּ after מָה . — P. H.]
- (3) Instead of the curious וְאִמְרָהּ of Ἐ we should perhaps read, with DYS., KAMPH., WILD., וְאִמְרָהּ ; cf. Cant. 7,13 and above, p. 38, l. 22. טוֹב suggests לִי־קָהָה . 45
For וְאִמְרָהּ GESENIUS conjectured לִי־קָהָה (so also DEL., WILD., STRACK, טוֹב , OORT, *Em.*); MÜHLAU better לִי־קָהָה , *those who enervate*. $\text{Ἐ εἰς ὑστεροβουλαν, Ἐ ἔσθαι ὁμοιωμένη ἐν ἑσθαι}$, $\text{Ἐ ἔσθαι ὁμοιωμένη ἐν ἑσθαι}$.
- (4) וְאִמְרָהּ , (similarly Ἐ ; but Ἐ has $\text{μετὰ βουλῆς πέντα ποιεῖ}$), is rhythmically superfluous and evidently only a dittogram of the words which follow, 50
with the addition of לְעֵשׂוֹ .
The evident gap after וְאִמְרָהּ should probably be filled with לְעֵשׂוֹ or some such expression; Ἐ ends the verse with $\text{οἱ θυμώδεις εἰσὶν, οἶνον δὲ μὴ πινέ-$

- 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550

Nor can **וא** in Ezek. 16, 30 be an exclamative **ו** 50

- 28 (16) TOY omits **א** נניד as a gloss. [This improves the rhythm. — P. H.]
For **א** נניד read נב, with REUSS, BICK., FRANK., TOY, following **א** נניד.
א's reading קבואות for **א** קבונות deserves consideration; it is accepted by EW., GRÄTZ, KAMPH., WILDEBOER.
Instead of the K^{thib} **א** נניד read the Q^{re} **א** נניד, with **א** נניד and BICK. (TOY, **א** נניד). 5
- (18) **א** נניד for **א** נניד as in v. 6^b.
Instead of **א** נניד, which cannot mean *all at once*, read **א** נניד or **א** נניד, with LAG., GRÄTZ, BICK., KAMPH., STRACK, OORT, Em., following **א** and perhaps also **א** (see PINK.); **א** [^]. TOY omits **א** נניד as a gloss.
- (23) For **א** נניד, which gives no meaning in this place and is rhythmically super- 10
fluous, read **א** נניד, with BICK., at the end of the verse. This reading, it is true,
has not the support of the Versions; **א** נניד (= **א** נניד; LAG. בארו), **א** נניד, **א** נניד.
The meaning *afterwards*, at last (STRACK in his Commentary: *schliesslich*)
is uncertain; the reading of **א** seems to be influenced by dogmatic considera-
tions, to make God the speaker (therefore the accentuation **א** נניד, with **א** נניד 15
instead of the disjunctive **א** נניד as attested by WICKES); [cf. p. 41, l. 36].
TOY cancels **א** נניד as gloss or dittogram. [OORT, Em. reads **א** נניד.]
- (24) **א** נניד (so, too, **א** נניד) is rhythmically superfluous and should be struck out,
with DYS., BICK., as a scribal expansion. 20
- 29 (2) **א** נניד; ברבות נניד; but **א** נניד *when the righteous rule*, as suggested by TOY,
would better suit the parallelism.
- (6) For **א** נניד (so, too, **א** נניד, probably following 12, 13), which gives no satisfactory
sense, read, with PINSKER (see DEL. in loc.), **א** נניד in the step (cf. 1 S 20, 3), or,
with MANDELKERN (oral communication), **א** נניד in stepping. 25
- (10) For **א** נניד (so, too, **א** נניד) read, with PINSKER, BICK., OORT, Em., **א** נניד (DYS. **א** נניד).
For **א** נניד (so, too, **א** נניד; **א** נניד is evidently only a guess on the basis of
the parallelism), which could only mean *they seek his life* (Ex. 4, 19; 1 S 20, 3),
read **א** נניד, with DYS., KAMPH., following Ez. 34, 11 f. TOY prefers **א** נניד for
א נניד [so, too, OORT, Em.; cf. however, **א** נניד in Ez. 34, 4. 16; Eccl. 3, 6; see 30
Crit. Notes on Ezekiel, p. 94, l. 46.
- (16) For **א** נניד TOY (cf. above, l. 21) prefers **א** נניד.
- (19) For **א** נניד to respond see above, p. 48, l. 44. — P. H.]
- (21) **א** נניד; **א** נניד; **א** נניד (i. e. **א** נניד is torn away, PINK.). Read
א נניד, with BERTHEAU, STRACK. [OORT, Em. suggests **א** נניד. 35
- (24) For **א** נניד cf. Jud. 17, 2; Lev. 5, 1 which must be translated: *If a person, in spite
of his having heard the adjuration of the judge, sin by not giving testimony
when he is a witness, no matter whether he have seen the thing or only heard
of it, and thus incur guilt &c.* The apodosis to the four coördinated conditional
clauses begins in v. 6, not in v. 5. Cf. the translation in Johns Hopkins University 40
Circulars, July '94, p. 114^a and contrast BÄNTSCH ad loc. — P. H.]

- 30 For the section 30—31, 9 see MÜHLAU's dissertation quoted above, p. 32, l. 1. 45
[For c. 30 cf. *Iephthi ben-Eli Karaita in Proverbiorum Solomonis caput XXX
Commentarius* ed. ZACHARIAS AUERBACH, Bonnæ, 1866. See also E. J. DILLON,
The Sceptics of the OT (London, 1895) pp. 133—156; 269—272.
- (1) **א** נניד may mean *hired slave*; cf. Arab. **أجير**, Assy. *agru, agarru* (DEL., HW
17^b), or *thinker*, cf. Assy. *egirra* (DEL., HW 18^a); the etymology is, of course, 50
very uncertain. — P. H.]
For **א** נניד, which probably means *the oracle or prophetic utterance* [cf.
note on Num. 23, 7] we must read, with DYS., either **א** נניד or **א** נניד.

- 28** For אלך Dys., GRÄTZ read בך; they regard the א as due to dittography of the ו that follows.
- (2) SE follow מל; ש' די' ἀμαρτίας ἀσεβῶν κρείσσεις (= רבים JAG.) ἀνὰ δὲ πανόρυγος κατασβεσεί (= ירעך EW., HITZ.) αὐτδς. GRÄTZ ירעכו; BICK. מַבִּין יְרָעְכֻן; זָאָרְם מַבִּין יְרָעְכֻן; Unless we are ready to adopt BICK.'s emendation we must omit מַבִּין as an explanatory gloss to ירע (cf. Neh. 10, 29); otherwise the hemistich would be too long.
- (3) For מל (so, too, SE) read רשע (TOV, נָבִיר רשע עַסֵּק, גָּזֵר) as in v. 15. ש' ἐν ἀσεβείαις points to the same reading. HITZ. takes רש = ראש; [so, too OORT, Em.].
- (4) מל; רשע; SE read רשע.
- (6) For מל דְּרָקִים, the basis of which must be some artificial interpretation, read דְּרָקִים, with SE, STRACK (following IBN EZRA), KAMPH., TOV; GRÄTZ prefers דְּרָקִי. [The idea underlying the dual is the double life the רשע leads. Cf. Sir. 2, 12; Prov. 20, 10, 23; Deut. 25, 13 מאון מאון (AV, divers weights; see GES.-KAUTZSCH § 123, f); I Chr. 12, 33 בלא לב ולב (AV, not of a double heart); ψ 12, 3 בלב ולב יברו (AV, with a double heart do they speak) and our double-dealing, double-eyed, double-faced, double-handed, double-hearted, double-tongued (German doppelzünftig) &c. The two ways do not refer to the good way and the bad way between which the man has to choose (TOV) but to the two parts the רשע acts, one secretly, and the other openly, the evil way which he pursues and the good way which he pretends to follow (so FLEISCHER in DELITZSCH's Comm. and 20 WILDEBOER). — P. H.]
- (8) ותהרגית with the K^{thib} and SE; Q^{rē} and ותהרגית, and so BICK. [ובתרבות], however, may be a scribal expansion, suggested by Lev. 25, 36; Ez. 18, 8. 13. 17; 22, 12. — P. II.]
- (10) The unnecessary third hemistich of מל is found also in SE; it exists, too, in S, 25 but there, by the addition of another hemistich, it has been developed into an independent verse of quite different context; BICK. וְרָשָׁעִים לֹא תִמָּצֵא יָחֳלוּ טָגָב הַמִּמָּיִם יִנְחֱלוּ טָגָב הַמִּמָּיִם. The hemistich is doubtless to be struck out as an antithetic scribal expansion. [Cf. p. 68, l. 36 and Crit. Notes on Isaiah, p. 164, l. 12.]
- (12) For מל יהפך we must read יהפך from חפש = חפש to imprison, Syr. حَفِص, Arab. حبس; cf. Job 40, 13 כְּתִישׁוּן חֶפֶץ בְּקִישׁוֹן, which is rightly translated by GEO. HOFFMANN (*Hioh*, Kiel '91): *Kerkere ein ihren Trotz in der Unterwelt*. In the cuneiform incantatory legend of the Descent of Istar^a to Hades (Obv., l. 38) the same expression is used: *uppissi-ma* (= *huppiš+š*; cf. Crit. Notes on Ezekiel, p. 115, l. 45; DEL., HW 116^b).^β The *p* in Assy. חפש = حبس as well as in יהפך 35 in our passage is due to partial assimilation of the original כ to the following ש; cf. Mandaic רוּשַׁא = רוּשַׁא honey, Assy. dišpu (for dipšu, dibšu cf. Assy. ušpelu for אשבעל, ipāš for יבש, DEL., HW 514 s. v. פאל, 188^a below); see Crit. Notes on Isaiah, p. 84, l. 45 and Notes on Ezekiel, p. 67, l. 13; cf. ZA 4, 268. The form יהפך may have been preferred in order to distinguish it from חפש to 40 be bound up, bandaged, dressed (Is. 1, 6; Ez. 30, 21). S's rendering of מל יהפך אדם, ἀλλοκονταί αὐτοῖσι καὶ περὶ αὐτοῦ is quite correct; ἀλλοκονταί, however, does not mean here they perish (الناس يفتنون; cf. 3's ruina hominum) but they are caught, captured (حبس, سبي, أسر). It is by no means necessary to suppose, with JÄGER, that S read יהפך (cf. UMBREIT's Commentary, Heidelberg, 1826, p. 381) 45 or יהפך (LAG., p. 88); nor need we emend to יהפך or יפשם (Dys.) or יחשו (PERLES; cf. WILD.) or יפתר (TOV). מל's reading יהפך is supported by מכני בר צ (PERLES; cf. WILD.) or יפתר (TOV). מל's reading יהפך is supported by מכני בר צ (PERLES; cf. WILD.) or יפתר (TOV). מל's reading יהפך is supported by מכני בר צ (PERLES; cf. WILD.) or יפתר (TOV). מל's reading יהפך is supported by מכני בר צ (PERLES; cf. WILD.) or יפתר (TOV).
- Mechen Bar Z (ZAT 14, 211). — P. H.]

* [Cf. the reference in SIEGFRIED-STADE's *Lexicon*, p. 184b, above.]

β IN SCHRADER'S KB 6, 1, p. 82 *uppissi* is translated *treat her*, but this rendering is marked as doubtful. — P. H.]

- 26 earthenware (דֶּהֶן בְּרִסָּה), not to covering vessels of base metal with silver. — P. H.]
 אֵלֶּיָּם (so, too, 38) is usually, but artificially, explained as *servent lips*, i. e. overflowing with assurances of friendship; read, rather, with BICK., אֵלֶּיָּם, following 5
 אֵלֶּיָּא, cf. Gen. 27, 11 &c. where λείος = אֵלֶּיָּא; GRÄTZ prefers אֵלֶּיָּא.
 (24) אֵלֶּיָּא with the Q^ré and 38; K^rthlb. בשׂוֹתוֹ.
 (26) אֵלֶּיָּא leaves the suffix in רֵעוֹ unexplained; read אֵלֶּיָּא, with 38 κρύπτων, 3
 אֵלֶּיָּא, אֵלֶּיָּא; [so, too, OORT, Em.]. HITZ. read אֵלֶּיָּא, and BICK. אֵלֶּיָּא.
 (28) אֵלֶּיָּא; cf. on this reading, to which witness is expressly borne by QIMHI and
 others, BÄR, *Liber Proverborum*, p. 49; GINSBURG, אֵלֶּיָּא. Further, 38 ἀλήθειαν, 10
 אֵלֶּיָּא, אֵלֶּיָּא, אֵלֶּיָּא, אֵלֶּיָּא, can hardly have read otherwise. REISKE, EW., HITZ.,
 אֵלֶּיָּא; TOY אֵלֶּיָּא (befools its possessor).
 27 (6) אֵלֶּיָּא, but unintelligible; DYS. conjectures אֵלֶּיָּא; read, with BICK., אֵלֶּיָּא,
 following 38 ἐκούσας. 38 read אֵלֶּיָּא, but 38 אֵלֶּיָּא. 15
 (9) אֵלֶּיָּא, but unintelligible; read, with HITZ., BICK.,
 אֵלֶּיָּא, following 38 καταρήνυται δὲ ὑπὸ συμπτωμάτων ψυχῇ. KAMPH.
 renders quite differently: *but a friend is sweeter to a man than fragrant woods*
 (= אֵלֶּיָּא; for אֵלֶּיָּא cf. Is. 3, 20, but contrast Crit. Notes on Isaiah, p. 82,
 l. 10). For KAMPH.'s rendering it would be better to read with DYS. אֵלֶּיָּא for 20
 אֵלֶּיָּא. [OORT, Em. reads אֵלֶּיָּא. — P. H.]
 (10) אֵלֶּיָּא with the Q^ré; אֵלֶּיָּא K^rthlb.
 אֵלֶּיָּא (so, too, 38) has arisen from taking the proverb in a sense origin-
 ally foreign to it; read, with BICK., אֵלֶּיָּא and omit אֵלֶּיָּא, which is better both in
 rhythm and meaning. 25
 (12) For אֵלֶּיָּא we should perhaps read, with TOY, אֵלֶּיָּא.
 (13) For אֵלֶּיָּא (so, too, 38), which could only refer to a harlot (cf. 5, 20; 6, 24, &c.),
 read, with REUSS, STRACK, אֵלֶּיָּא, following 38 τὰ ἀλλότρια, (which VOGEL regards,
 but probably wrongly, as a translation of אֵלֶּיָּא), and 20, 16 K^rthlb.
 (14) [The first hemistich seems too long; אֵלֶּיָּא and אֵלֶּיָּא may be scribal expan- 30
 sions. — P. H.]
 (15) For אֵלֶּיָּא, which could be nothing but Nif. of אֵלֶּיָּא with abnormal transposition
 of ת and ו (cf. GES-KAUTZSCH, § 75, x), read אֵלֶּיָּא, with OLSHAUSEN, STADE,
 BICK., TOY. [For אֵלֶּיָּא cf. note 107 of the paper cited above, p. 33, l. 43. — P. H.]
 (16) אֵלֶּיָּא is hopelessly corrupt. 38 βορέας σκληρός άνεμος, 35
 δνόματι δὲ ἐπιδέξιος καλεῖται; so, too, 38. BICK. אֵלֶּיָּא; אֵלֶּיָּא; WILD. אֵלֶּיָּא; the Northern region hides wind, but a masculine
 predicate after a preceding feminine subject is impossible.
 [TOY calls all the readings that have been suggested for this line, *desperate ex-*
pedients. 38's rendering is intelligible but incorrect. It is possible that the author 40
 of this אֵלֶּיָּא meant to allude to the fact that the North (more accurately North-
 west) wind is indeed cold and rough in winter (cf. 25, 23), but pleasant and
 refreshing during the summer months, while the South (or more accurately the
 Southeast) wind is called *favorable* (יָמִין), although it is, especially during
 the summer months, just as unbearable as the sirocco (cf. BENZINGER's *Heb.* 45
Arch., p. 30 and *ibid.*, p. 31, 4, also BÄDEKER's *Palestina*³, p. xlvii, and Luke 12, 55:
 ὅταν [ἴδετε] νότον πνέοντα, λέγετε ὅτι καύσων ἐσται).
 In view of the numerous etymologies in J we can safely believe that the author
 of this line was conscious of the connection between אֵלֶּיָּא and יָמִין; nor need we
 doubt the fact that אֵלֶּיָּא meant *favorable, propitious* in Hebrew (cf. *בנימין* Gen. 50
 35, 18) just as in Arabic. Assy. *limnu* 'evil' is probably a compound of *lā-imnu*
 (cf. above, p. 51, l. 10) 'not right, inauspicious' (see *Beitr. z. Assy.* 1, 467);
 cf. Assy. *lā banītu* 'sin,' ZIMMERN, *Busspsalmen*, p. 37, n. 2.

- 26 (2) [In the cuneiform incantations we find: *May the disease of the head* (Assyr. *murū qagqadi*, that is, perhaps, *erysipelas*, *St. Anthony's fire*; see ZA 8, 182) *fly away like a bird* (Assyr. *kima iṣṣāri littapraš*; DEL., HW 545^b); cf. also ZIMMERN, *Busspsalmen*, p. 101; DEL., HW 650^a s. v. שחם. — P. H.]
- ל Kthlb with 638; Q^rè 14; cf. above, p. 52, l. 5. 5
- (5) [V. 5 may be a corrective interpolation; cf. my note on the corrective interpolations in Eccl. (*Johns Hopkins University Circulars*, June 1891, p. 115, n. 5) and above, p. 45, l. 42; also p. 58, l. 6; p. 65, l. 28. Possibly v. 8, which interrupts the connection between vv. 7 and 9, should be inserted after v. 4. — P. H.]
- (6) 6 קקצה רגלים is unintelligible; 6 ἐκ τῶν ἐαυτοῦ ὀδῶν (read ποδῶν), similarly 10 38. Ew. conjectures קקצה רגלים; HITZ. קקצה ר; BICK. קקצה (without ר).
- (7) 6 קקצה רגלי is grammatically impossible and probably to be emended, with DVS., to קקצה רגלי they hang down since קקצה רגלי could hardly stand out of pause. DEL., BICK., KAMPH., WILD., STRACK, קקצה רגלי (hanging down); HITZ. קקצה רגלי. 6 ἀφελος; 38 11 1.
- (8) Instead of 6 קקצה רגלי (so, too, 3 and BICK.; 3 1) read, with DVS., GRÄTZ, TOV, 15 קקצה רגלי; 6 8ς ἀποδεσμεῖται.
- (10) 6 קקצה רגלי, which is unintelligible at the end of the verse, is to be put, with BICK. and OORT, Em., after 6 קקצה רגלי.
- The second קקצה רגלי of 6 is probably due to the misplacing of עברים; read, with BICK., קקצה רגלי. 38 also (cf. PINK.) read the end of the verse 6 קקצה רגלי. 20
- (17) For 6 קקצה רגלי 6's reading κέρκου (= קקצה רגלי JLG.) deserves consideration. [6's reading *tail* instead of *ears* is perhaps preferable: if you take a snappish cur by the ears he will hardly be able to bite, but if you take hold of his tail the case is different. — P. H.]
- 6 קקצה רגלי is either to be struck out, with 6, as a false addition (so TOV) to מתעבר, 25 besides being rhythmically superfluous, or to be attached to the first hemistich, as is done by DEL., NOW., DVS., BICK., KAMPH., WILD. [It would seem to be more natural to read, with 3 *commiscetur rixa alterius* and 3 11 1 (contrast *interneddling* (so, too, TOV) instead of 6 מתעבר 3, מתעבר 3 (contrast DELITZSCH's *Commentary*, p. 427, below). For 3 11 1, we must substitute, with 30 HITZ., 3 11 1. 6 προεστὼς ἀλλοτρίας κρίσεως *who takes up the quarrel of another man*. In the Arabic Version, ed. LAG., كلب كلب (Paris Polyglot). κρίσις, however, does not mean here *حكمه* but *تخاقي*; cf. Herod. 5, 5. The transposition of the two consonants in 6 מתעבר was, of course, influenced by the preceding 6 קקצה רגלי 35 at the end of the first hemistich.* We have here an intentional paronomasia, cf. I. M. CASANOWICZ, *Paronomasia* (Boston, 1894), p. 68, No. 291. The preposition על does not militate against the correctness of the reading מתעבר. In the first place, we may read אל — ל 20, 19; furthermore, על may have the meaning *in addition to* (GES.-BUHL 609^b, 1); cf. על גלח על, &c. — P. H.] 40
- (18) Some qualification of כחלהלם can hardly be dispensed with; BICK. supplies נקיות which, changed into נקיות, has found its way to the end of the verse. The removal of נקיות compels us to add 1 before 6 חצים.
- (21) For 6 קקצה רגלי WILD., following PERLES' *Analekten*, p. 90, suggests קקצה bellows; but the parallelism is in favor of the Received Text. 45
- (23) [6 קקצה רגלי makes the first hemistich too long and should be omitted (cf. above, p. 44, l. 11); the כפה used for glazing pottery (Sir. 38, 30^c) was, of course, not צורה but כפה, i. e. *litharge* (λιθάργυρος) or *lead monoxide*. The *tertium comparationis* is the smooth superficial covering. As חרש is always *crochery* in distinction from vessels of metal (cf. Lev. 6, 21), צפה must refer to the process of glazing 50

* [ZIEGLER remarks in his translation of Proverbs (Leipzig, 1791) that עבר belongs to כלב; so, too, DATHE (1789). — P. H.]

- 25 find **קט** **زید** in the same meaning, it would seem that all these various forms are subsequent modifications of **קט** + **ז**. LAGARDE's theory that **קט** is shortened from **קדם** (cf. RECKENDORF, *Arab. Synt.* § 112) is not probable. The **ק** in **קט** represents a partial assimilation to the **ד** (see *Beitr. z. Assyrl.* 1, 264 below) and the **ט** in **קט** a subsequent assimilation of the **ד** to the initial **ק** (cf. above, p. 42, 5 l. 29). **קט** is a word like **קט** *present* which is originally identical with **קט** *sheep*; see Crit. Notes on Isaiah, p. 204, l. 6.
- (18) For **קט** **קט** we must substitute **קט**, stem **קט** or **קט**, Assyrl. *naphācu* 'to strike, to smash,' DEL., HW 475^a. — P. H.]
- (19) Instead of **קט** **קט**, which can only mean a *pasturing* (see below), not a *crumb-ling tooth* as it is commonly explained, deriving from **קט** = **קט**, read, with OORT (see below, l. 18; cf. *Em.*), **קט**, following **קט** **קט**, and with similar meaning **קט**. For **קט** **קט** read, with HITZ. &c., **קט**. How **קט**'s curious text arose from Haggadistic interpretation see indicated in the Introduction to *Ekha rabbathi* (p. 13 of WÜNSCHKE's translation), and cf. M. T. HOUTSMA in ZAT '95, pp. 150f. **קט** **קט** is passed over by **קט**, nor is it contained in v. 20^a which is a doublet to v. 19^b. We must strike it out, with LAGARDE (he regarded it as = **קט** and originally a gloss on **קט** in v. 18^a) and with OORT (*Feestbündel* . . . *aan Dr. P. J. Veth*, pp. 21 f.). Yet this strangely shortens the second hemistich.
- (20) **קט** . . . . . **קט** (so, too, **קט** but not **קט**) is evidently, apart from **קט** **קט** 20 and **קט** for **קט**, a doublet of 19^b and therefore to be struck out, with HITZ., LAG., BICK., OORT, WILDEBOER.
Instead of **קט** **קט** (so, too, **קט**; also in **קט** **קט** is to be read for **קט**, see PINK.) the context requires some word meaning *wound*. **קט** **קט** **קט** **קט** from **קט** *sore, ulcer*; hence GRÄTZ, OORT (see above, l. 18), **קט** Lev. 25 13,30; BICK. guesses **קט** **קט** **קט** **קט**; [but it is more probable that something has dropped out before **קט** **קט**, perhaps **קט** (contrast **קט** **קט**, Luke 10,34.) The emendation **קט** seems to be correct (contrast **קט** *ad loc.*). **קט** has in Lev. 13,30-37; 14,54 **קט**, for which it would be better to read **קט**, as in Lev. 13,31 (**קט**). The special meaning of **קט** in Lev. is 30 *tinea tonsurans* and *tinea sycosis*. — P. H.]
- (21) Strike out, with BICK., following **קט**, **קט** and **קט** (so, too, **קט**) as explanatory glosses. [Cf. below, note on 31,16.]
- (22) **קט** can hardly denote *heap* or *snatch up and put upon* (**קט**), but it may mean *to burn*; cf. Ethiopic **קט** : *xatā* 'to be kindled, to burn,' **קט** : *xatā* 35 'to kindle, to light,' **קט** : *mdxtlt* 'lamp, candlestick, torch' (see *Johns Hopkins University Circulars*, March, 1884, p. 51^a and GES., *Thes.*, s. v. **קט**). Nor is this meaning unsuitable in 6,27 and Is. 30,14. In **קט** 52,7 **קט** must be derived from **קט** (cf. WELLHAUSEN, *Skizzen und Vorarbeiten*, part 6, p. 175; so, too, GRÄTZ, *Comm.*). Jerome in his *Psalterium juxta Hebraeos* renders *terrebit* 40 or rather *torrebit* (cf. NESTLE, *Psalterium Tetraglottum*, Tüb., 1879); **קט**, **קט** (= **קט**). Nor does post-Biblical **קט** (Aram. **קט**) mean *scharren, schüren* (DALMAN's *Wörterbuch* s. v.). Assyrl. *xatā*, which BROWN-DRIVER-BRIGGS' Lexicon compares, has no connection with this stem, but corresponds to Arab. **קט** = *انكسر من حزن او فزع او مرض فتخشع* = *ختا يختو* 45 *murci* (DEL., HW 295^b below), *ixdti* NE 51,9, *taxtā* 'overthrow.' — P. H.]
- (27) Instead of the meaningless **קט** of **קט** (**קט** **קט** **קט** **קט**; **קט** **קט** **קט** **קט**) it is perhaps, on the whole, best to read **קט**, with DEL., DYS., BICK., following Ex. 18,18; yet both the masculine plur. and the parallelism make this reading somewhat dubious. FRANK., following **קט** (see 50 above, l. 47) reads **קט** **קט** **קט** **קט** *therefore use thy compliments* (lit., words of praise) *sparingly* (cf. v. 17; Is. 13,12). [**קט** = Assyrl. *uṣāqir*, see *Zeitschrift für Keilschriftforschung*, vol. 2, p. 269 DEL., HW 240^a. — P. H.]

- 25 (7) אָפּער רָאוּ עֵינֵיהֶם (so, too, 8; also 63 but with the addition λέγε) is taken by BICKELL, FRANK. with v. 8^a, where we should have then to read, with BICK., מִלְחָמָה (not תוֹעִיט, FRANK.).
- (8) אָפּ; FRANK., TOY, כִּי (for how will thou fare in the end &c.), but the following clause, מִן תַּעֲשֶׂה אַחֲרֵיהֶם, is the first hemistich of a second line, and the second hemistich of the first line, except אָפּ, is lost.
- (11) For אָפּ; FRANK., TOY prefer אָפּוֹתֵי, goldene Gravüren auf silbernen Bildstücken [sic!], which is supposed to mean like golden gravings on carved figures of silver; TOY: Like graved work of gold and carved work of silver (scil. just as indelible). But what are goldene Gravüren or golden gravings? And are those engraved on stones more easily effaced?
- [LUTHER's rendering *Guldene Äpfel in silbernen Schalen* (AV, apples of gold in pictures of silver) cannot be justified, but is certainly better than the translations suggested by modern commentators. I believe that אָפּ במשכיות is a corruption of בשוכות (Syr. ܬܫܘܚܬܐ) on branches, plural to שוכת עצים (ἑλδδωκός ἑλδδου) 15 Jud. 9,48. There may have been even a collective noun משוכה *Gesweig* so that we might read במשוכת כסף. Also ננרא appears to mean branch, rod; the Pael ננר to whip may be denominative. (P. S. — I have since noticed that HITZ. translated *Guldene Äpfel an silbernen Zweigen*, reading אָפּוֹתֵי for אָפּ במשכיות.)
- It is not impossible that the unintelligible אָפּוֹתֵי of אָפּ, at the end of the line, 20 is a misplaced and corrupted gloss on במשוכת or בשוכות, for אָפּוֹתֵי; cf. ψ 104, 12 (מִבֵּין עֲנָמִים יִתְנוּ קוֹל); Dan. 4,9.11.18. At any rate this conjecture is better than the traditional combination of אָפּוֹתֵי with אִתָּן (إِثَان) or عِثَان (على عقانده) Prov. 15,23; so ABULWALID or with פָּנִים (עֲלֵאֲפָנֵי) in his way, so IBN EZRA; cf. DELITZSCH's Commentary, p. 404, l. 4 and GES.-BUHL³ s. v. 25
- However that may be, so much seems to me certain that we have here a mythological reminiscence, just as in the case of עֵץ חַיִּים and מִסְקֵר חַיִּים (cf. above, p. 36, l. 30), viz. an allusion to the Semitic prototype of the golden fruit of the Hesperides; cf. the מִלְחָמָה in Ezek. 28, 12 ff. (see TOY's notes in our new English translation of Ezekiel, p. 155, l. 9) and the description of the garden of the gods 30 in the Babylonian Nimrod Epic (ed. HAUPT, p. 63, ll. 48-51), where the trees of the gods (iṣṣe ša ilāni) bear pearls (šandu; see my article *Wo lag das Paradies?* in *Über Land und Meer*, 1894/95, No. 15) as fruit (inbu), the branches (xunnatu) hanging full of them, pleasant to the sight (ana daglīlī šbat; Gen. 3,6 תִּמְרֵי הָאֵץ הָיוּ לְהִשְׂכִּיל תִּמְרֵי הָאֵץ הָיוּ לְהִשְׂכִּיל; cf. below, l. 39; in Dan. 4,9.17 חֲזוֹתָם שֶׁמֶר; see Crit. Notes 35 on Daniel, p. 24, l. 42), while the foliage (xaṣxaltu = xaṣxastu; cf. حوصی, Syr. ܚܘܨܝ, foliage, esp. palm leaves; DELITZSCH, Krone = פִּאֲרֵחַ, Is. 10,33) consisted of lapis lazuli (uknā; see Johns Hopkins University Circulars, July '94, p. 111); the fruit it bore was beautiful to behold (ana amdri ʿa'dx; cf. DEL., HW 566^a. 284^{a-b}; see also SCHRADER's KB 6, 1, p. 208, ll. 47-51. I would therefore restore 40 v. 11 as follows: — רִבְר רִבְר בְּעֵתוֹ הָיוּ אִתָּן כֶּסֶף רִבְר רִבְר בְּעֵתוֹ הָיוּ אִתָּן (א) *Like apples of gold on branches of silver is a word spoken in due season.*
- It is a legendary reminiscence just as we speak of the Golden Age, the Philosopher's stone, the Holy Grail, &c. Contrast ZAT 21,80. — P. H.]
- (12) Instead of אָפּוֹתֵי read, with HITZ., אִתָּן, following ἑλδδωκός; אָפּוֹתֵי (— תוֹכַחַת; GRÄTZ); BICK. רִבְר.
- (13) אָפּוֹתֵי; (so, too, 8; but ἑλδδωκός δὲ τῶν αὐτῶν χρωμένων ὠφέλει) is a superfluous element in the verse, and is probably only an addition to the comparison completely expressed in the preceding two clauses.
- (15) For אָפּוֹתֵי FRANK. suggests אָפּוֹתֵי an angry one; TOY אָפּוֹתֵי anger is appeased. 50
- (16) רִבְר is not a secondary formation derived from רִבְר but רִבְר is a compound of רִבְר and רִבְר (cf. e. g. Lev. 25,26). Syr. رِبْر means both enough and already, just as رِبْر (e. g. زَيْدٌ رِبْرٌ what is enough for Zeid and سنة ماضى رِبْرٌ). As we

- 24 (17) Instead of the K'thîb אִיכָה follow 638 and read the Q'rê אִיכָה; the change is required also by בְּנִשְׁלוּ.
- (21) For עִנְיָהֶם אֶל־תִּתְעַבֵּר FRANK., partly following 6, reads עִנְיָהֶם אֶל־תִּתְעַבֵּר *be not overbearing with either of them*. But would not this admonition be rather superfluous?
- (22) עִנְיָהֶם (so, too, 638) cannot be satisfactorily explained; Ew. suggests עִנְיָהֶם (*those who rise up against them*, scil. JHVH and the king), BICK. שְׁנֵיהֶם. It is, perhaps, simpler to read, with DYS., שְׁנֵים as in the preceding line.

- (26) [הָאֵל makes the second hemistich too long and may be scribal expansion, cf. above, p. 55, l. 23. — P. H.]
- (27) Since the first two clauses form a complete line we must recognize the existence of a gap after אַחֲרָי; BICK. supplies לָךְ אִשָּׁה. *afterwards, then thou mayest &c.* Cf. the illustrations given in GES.-KAUTZSCH § 112, 00.
- (28) [For הָאֵל D. H. MÜLLER, l. c. prefers חָסֶם, following Ex. 23, 1; Deut. 19, 16; פֶּשֶׁ 27, 12; 35, 11. — P. H.]
- For הָאֵל read, with Ew., הָאֵל = ὁ πλατύνου. הָאֵל could be explained only as Pi'el of פָּתַח with the prefixed interrogative הָ, but for an interrogative particle after ן there would hardly be any analogy, except perhaps in וְהָלוֹא 2 S 15, 35. A question, however, is out of place here, if only on account of the preceding prohibitive clause.
- (29) [The last clause of the verse, אִשָּׁה לֹא־יִשָּׂא כְעָלָהּ seems to be an explanatory gloss. D. H. MÜLLER, l. c., inserts the words after אֵל תִּתְעַבֵּר, making עֲשֵׂה כְאִשָּׁה לֹא־יִשָּׂא כְעָלָהּ the second hemistich. — P. H.]
- (31) קָשְׁשָׁנִים with the majority of MSS (including Cod. Erfurt. 3, Jaman., and Petropol. a. 1010) as well as in accordance with the statement of SAMSON HANNAQDÂN (about 1240 A. D.) and according to the *editio princeps* (Naples, 1486), *Compl.*, BÄR, and GINSBURG. קָשְׁשָׁנִים corresponds to Arabic قَمَشِي قَمَشِي *things thrown aside as of no use*, تَقَمَشِي *to eat what one may chance to find, even if it be worthless*. The spellings קָשְׁשָׁנִים (so edd. Soncin. & Mant.) or קָשְׁשָׁנִים and קָשְׁשָׁנִים must be rejected. [Cf. Crit. Notes on Isaiah, p. 167, l. 24.]
- The following clause, קָשְׁשָׁנִים חֲרָלִים, is an explanatory gloss on קָשְׁשָׁנִים (cf. GES.-KAUTZSCH § 117, 2, end). D. H. MÜLLER, l. c., leaves קָשְׁשָׁנִים in the text, as second hemistich to קָשְׁשָׁנִים, and inserts after it, as first hemistich to וְנָרַד אֲבִינִי נִחְרַסָהּ, following 15, 19; Is. 5, 5; Mic. 7, 4; Hos. 2, 8, קָשְׁשָׁנִים חֲרָלִים *its hedge of thorns was removed*. In this way he arranges the five verses (30-34) in two stanzas, each consisting of three lines or six hemistichs. — P. H.]
- (34) Instead of הָאֵל read, with DYS., TOY, OORT, Em., הָאֵל, following 6, 11 and 6. Instead of the inexplicable plural הָאֵל read the singular, הָאֵל, as in 6, 11, with 638; [cf., however, above, p. 34, l. 31. — P. H.]

- 25 (4) לִצְרָה קָלִי ὁ καθάρων ἀπαν (according to DYS., WILD., TOY = קָלִי, FRANK. 50 *מִן כָּל צָרָה*), but לִצְרָה קָלִי *Verse 5, whose structure is exactly the same, shows that we must read וְצָרָה לִצְרָה*.

- ^a [y may alliterate with k; cf. CASANOWICZ, *Paronomasia* (Boston, 1894), p. 28.]

^a [y may alliterate with k; cf. CASANOWICZ, *Paronomasia* (Boston, 1894), p. 28.]

- 23 (29) [The interjection אָבוי (ἀπ. λεγ.) seems to me doubtful; ὁδύροχος; 3 *Cujus patri* *vas?* (1); אָ דוואַ (i. e. אָסײ, DALMAN דײַך excitement, אָסײ; Graec. Ven. τὶν αἶ, τὶν φεῖ; J. D. MICHAELIS (Gött. 1778) translated *Ubelkeit*; ZIEGLER (Lpz. 1791) *Ekel*, comparing אָבוי 'nausea'; KÖNIG, *Lehrgeb.* ii, 1, 339, derives אָבוי from אָבוי *to desire*. In GESENIUS' *Thesaurus* אָבוי was translated *paupertas*, *miseria* and considered to be an abstract form to אָבוי. Perhaps we should substitute אָבוי for אָבוי. In Assyrian the interjection *a-a*, i. e. *a* = אָבוי is not unfrequently found alongside of *u'a* = אָבוי; see DELITZSCH in ZIMMERN, *Babyl. Busspsalmen*, p. 116, below; *Assyr. Wörterbuch*, p. 218; *Handwörterbuch*, p. 32^b; *Assyr. Gr.* § 54; ZIMMERN, *Beitr. zur babyl. Religion*, i (Lpz. '96), p. 23 below; 10 *cf.* Crit. Notes on Ezekiel, p. 87, l. 39. For the Assyrian *u* = Heb. *u* see ZA 2, 261, n. 3; contrast DELITZSCH, *Assyr. Wörterb.*, p. 215, n. 4. The Ancient Versions may have read אָבוי (cf. 15, 16); although this is doubtful (אָבוי, אָבוי, אָבוי *insatiabiles*, ἀφοβία, corrected by LAG. to ἀσέβεια, but ἀφοβία may be used in the sense of ἀσέβεια). — P. H.] 15

אָבוי or אָבוי with the Kthl; the Q^re, as elsewhere, אָבוי; see above, p. 50, l. 29.

- (31) The Kthl (purse) is a manifest transcriptional error for the Q^re אָבוי.

- (32) אָבוי is evidently a doublet to אָבוי.

- (34) אָבוי; but the meaning is uncertain, and the whole phrase is peculiar. Nor is 20 *like a sailor asleep during a gale* (so FRANK. following אָבוי; TOY *any more satisfactory*. [It is improbable that אָבוי should be used in both hemistichs. Perhaps we should substitute אָבוי, at the end of the verse, for the first אָבוי, and read *thou wilt be like a sailor in the midst of the sea*, like a person suffering from seasickness on the high seas. The 25 pointing אָבוי instead of אָבוי is suggested by אָבוי; but אָבוי does not mean *helmsman*, nor is it necessary to restrict its use to professional sailors: any passenger on a ship may be called אָבוי, just as we speak of a passenger who does not suffer from seasickness as being a *good sailor*. Cf. also *Sindbad the Sailor*, &c. For the etymology of אָבוי note אָבוי *sea-coast*; cf. Zeph. 2, 5. 30

Thus the first hemistich refers to the nauseating effect of intemperance, the squeamishness of the stomach: excessive drinking turns the stomach of the wine-bibber; cf. Job 20, 14: — לחמו בקעיו נהמך מרתת פתנים בקרבו (and the gloss *ibid.* v. 16). The second hemistich probably describes the last stage, the stupor caused by an overdose of intoxicating liquors; אָבוי must be the 35 word for *poison* (cf. 32^a אָבוי *and* Deut. 32, 33), and the last word of the verse, which was displaced by אָבוי, was perhaps *מרתת*; cf. Matth. 27, 34 (οἶνος μετά χολῆς μεμιγμένως). The אָבוי before אָבוי is the *instrumenti*. I would therefore restore this line as follows: —

והיית יכניחך לבלב ימים יוכשכב אָבוי מרתת

40

And thou wilt be like a seafaring man in the midst of the sea

And like one fallen asleep after a draught of poisonous gill.

literally *like one sleeping through the poison of gill*. The rendering *Or as he that lieth upon the top of a mast* (so AV) is impossible: a man cannot lie or sleep upon the highest point of a mast. Nor is TOY's rendering much better: 45 *Thou wilt be like one who is sleeping at sea, like one asleep in a violent storm* (cf. above, l. 22; אָבוי ἐν πολλῷ κλύδωνι). *Sleeping at sea* is a perfectly normal condition, and even in a violent storm to be asleep is certainly more comfortable than to be awake. Besides, we must remember Matth. 8, 24.

P. S. — BUDDE (viii/2 '00) suggests אָבוי for אָבוי in the first hemistich. If 50 we adopt this reading, אָבוי could be explained as a misplaced gloss on אָבוי (cf. below p. 60, l. 21), or אָבוי might be connected with Arabic خيال which is used of *deadly poison*, سقم قاتل; cf. Assyr. *xabbilu* 'pernicious' (HW 267^a). *Rakabu*

- 23 (4.5) The first hemistich of v. 4 is combined by D. H. MÜLLER with the three hemistichs of v. 5 in the following manner: —

4.5. אל תינע להעשיר כי עשר יעשה לו כנפים
5. כנשר יעניף השמים התעניף עיניך בו ואיננו

Toil not to make thyself rich, for riches makes itself wings,

Like an eagle it flies heavenward, if thou makest thine eyes fly after it, it is gone.

The ה before תעניף would have to be omitted. D. H. MÜLLER's line can only mean *Lässtest du deinen Blick darauf hinfliegen?* — *Fort ist es* (see DELITZSCH's Comm., p. 366), but never *Lässtest du deinen Blick darauf hinfliegen*, without ה, as a conditional clause. ה cannot be used as a conditional particle. — P. H.] 10

- (5) מו (so, too, 33) is an unnecessary third clause; BICK. gets from התעניף a termination for v. 4^b and strikes out בו ואיננו as borrowed from Job 7, 8. For התעניף (so K^{thib}; Q^{ré} התעניף *will thou cause to fly*) ה has ἐπιστρέφω, 3, תינע, תינע. [PAUL RUBEN, *Crit. Remarks on Some Passages of OT* (London, 1896), p. 4 (*ad* Is. 8, 22) finds in תעניף a stem עניף *to see*, from which he derives עפעפים, 15 pointing to the analogy of βλέφαρα from βλέπειν. He translates מו בו התעניף *if thou lookest at it with pleasure*. For ה = *if* see above, l. 10. — P. H.] Instead of מו עשה (so, too, 33) read, with BICK., TOY, עשר, since an expressed subject is absolutely essential.

The K^{thib} יעניף is evidently a transcriptional error for יעניף (Q^{ré}). 20

- (7) מו כמו שער בנפשו (similarly 33) in the first hemistich is unintelligible. Of the second hemistich of this line only נהוג has survived.
(8) On v. 3^b as continuation of v. 8^a see above in the note on v. 3; v. 8^b, although its present position in מו is supported by 33, must be placed, with BICK., after v. 9. [It seems to be a gloss to 8^b. — P. H.] 25
(10) Instead of מו עולם (so, too, 33) read מלכנה, with REUSS, DVS., BICK., WILD., TOY, and the parallelism.

- (17) מו ביראת; TOY אחר; fear JHVH.

- (18) 33 presuppose the present מו and do not indicate any gap; but ה has ἐν γὰρ ἀποδοσὶς αὐτῷ; following this, read. either, with BICK., מלכנה, or, with 30 GRÄTZ, מלכנה. [OORT, *Em.* inserts תשמרה, and after אחרית, לך.

- (20) למו is a contraction of *la-humá* (see WRIGHT-DE GOEJE, I, § 89, remark c; cf. Crit. Notes on Judges, p. 66, l. 1) and is therefore always plural (= להם), never singular (= לו). The passages where למו seems to stand for לו (GES.-KAUTZSCH § 103, f, note 3) must be corrected accordingly. In Is. 44, 15 CHEYNE reads לו 35 for מו; in ψ 11, 7 WELLHAUSEN substitutes פניו for מו; in Job 27, 23 SIEGFRIED corrects מו עלימו כפימו to ישקו עלימו כפימו; in the same way he restores in Job 20, 23 וימטר עלימו for מו; and in Job 22, 2 he gives כי יסכן עלימו משכיל מו for יסכן עלימו משכיל.

- (22) In 22^b we have an *antiprolepsis*; cf. Crit. Notes on Ezra, p. 71, l. 31. — P. H.] 40

- (24) Instead of the unused forms גול יגול (K^{thib}) read, with the Q^{ré}, גיל יגיל. In the second hemistich read, with the Q^{ré}, ויזלר and ישמח instead of מו K^{thib} יולר and וישמח. According to the K^{thib} יולר would be *casus pendens* and equivalent to a conditional clause (cf. above, on 17, 21) with following *Waw apodosis*; cf. GES.-KAUTZSCH, § 143, d. 45

- (25) V. 25 stands before v. 24 as apodosis to v. 23. It is strange that the mother should be mentioned twice; TOY is probably right in omitting ומטר at the end of the first hemistich. [מטר may be a misplaced gloss (cf. above, p. 45, l. 35), with *Waw explicativum* (cf. Crit. Notes on Ezra-Nehemiah, p. 68, l. 53; Crit. Notes on Ezekiel, p. 116, l. 2), on יולרתך at the end of the second hemistich. — P. H.] 50

- (26) מלכנה with the K^{thib}; Q^{ré} מלכנה, so 33 and BICKELL.

- (27) For מו חנה (so, too, 33) we should probably read, with GRÄTZ, following ה, ננה; in 2, 16; 7, 5 this stands parallel to נקרה. [Cf. מלכנה adulteress, מלכנה = ננה.]

-

- 20 (20) **קָרַע** with the Kthlb (cf. 7,9); Q^ré **קָרַע**.
 (21) The Kthlb **מִבְחָלָה** is evidently a transcriptional error; the Q^ré **מִבְחָלָה** is also read by **ש** 13, 11 where **מִבְחָלָה** is to be read for **מִבְחָלָה**.
 (25) **יִלַּע קָרַשׁ** is syntactically impossible. Nor can we point, with EWALD and BERTHEAU, **יִלַּע** as a substantive, **יִלַּע**. We must read, as in 12, 13 (see above, p. 45, l. 40), **נִקְשׁ** (cf. 6, 2) instead of **מִקְשׁ**. **יִלַּע קָרַשׁ** is an attributive relative clause, **יִלַּע** (point **יִלַּע**; cf. below, p. 67, l. 20) is shortened impf. Qal (cf. above, p. 46, l. 4) of **לָעָה** = **לָעָה** to *speaking rashly*, and **קָרַשׁ** = **קָרַשׁ** Mark 7, 11. **לָעָה** "קָרַשׁ" is practically equivalent to **נָרַד בְּשִׁנְיָה**; cf. Eccl. 5, 5. For **נָקַד** we need not refer to Lev. 27, 33; in our passage the verb means simply *to consider*. The idea is, a man should not make a rash, inconsiderate vow but should consider the matter before he binds himself. **ש**'s rendering of this line, **παρὶς ἀνδρὶ ταχὺ ὡς ὁδὸν ἀγνοῦσαι, μετὰ γὰρ τὸ εὐξασθαι μετανοεῖν ἵνεται**, is free but correct; it does not presuppose a different text. The primary meaning of **μετανοεῖν** is not *repentance* but *reconsideration, afterthought*. — P. H.] 15
 (26) **וַיִּשָּׁב** is impf. consec. joined to a participle expressing a repeated action (cf. GES.-KAUTZSCH § 111, u. It is questionable, however, whether the text is not intended for **וַיִּשָּׁב** as simple *modus rei repetita*. For **וַיִּשָּׁב** GRÄTZ and CHAJES (p. 3) prefer **וַיִּשָּׁב** (*he shall bring upon them their own iniquity*); cf. 2 S 16, 8 *al.* and exactly the same phrase in **ש** 94, 23. 20
 [For the recurrence of the initial **ש** in vv. 24-25 cf. p. 54, l. 31. — P. H.]
 (27) For **וַיִּנְר** it is perhaps better to read, with CHAJES (p. 36), **נָרַד**.
 (28) [For **וַיִּנְר** see above, p. 47, l. 43; for **וַיִּנְר** in the second hemistich we should probably substitute **וַיִּנְר**, following **וַיִּנְר** **ἐν δίκαιοσύνῃ**. — P. H.]
 (30) **מִקְרִיק** with the Kthlb, although a Hif. from **מִקְרִיק** is not found elsewhere; for the Q^ré **מִקְרִיק** cf. Est. 2, 3.9. 12. 25
- 21 (4) **וַיִּנְר** is evidently **וַיִּנְר** *breaking up of fallow ground* (Lat. *novare*) and is thus of intention distinguished from **וַיִּנְר** *light*; yet some MSS read **וַיִּנְר**, **ש** 13, 11 express **וַיִּנְר**. HITZ. conjectures **וַיִּנְר** *fruit*, CHAJES (p. 42) **וַיִּנְר**. [**וַיִּנְר** is an Assyrian loanword (just as **וַיִּנְר**, **וַיִּנְר**, **וַיִּנְר**, **וַיִּנְר**, &c.) which has passed also into Aram. and Arab. (cf. FRÄNKEL, *Aram. Fremdw.*, pp. 94. 131), but in these languages **וַיִּנְר** means *yoke*, not *tillage*; cf., however, **וַיִּנְר** *sa egli* (= **וַיִּנְר**, DEL., HW 461^b. Heb. **וַיִּנְר** *tillage* is properly *subactio agri*. The stem of Ass. **וַיִּנְר** 'yoke, collar' is **וַיִּנְר**. — P. H.]
 (6) **וַיִּנְר** (so, too, **ש** 13, 11); **וַיִּנְר** (= **וַיִּנְר** JÄG.; so HITZ.). 35
 Instead of the meaningless **וַיִּנְר** (so, too, **ש** 13, 11) read **וַיִּנְר**, with CAPPELLUS, WILD., OORT, *Em.*, following **וַיִּנְר**; HITZ., EW., DYS., TOY, **וַיִּנְר**.
 (8) **וַיִּנְר** is supposed to be an intransitive adjective (derived from **וַיִּנְר** *yasira*, impf. **וַיִּנְר** *iauzaru* 'to commit a crime, to be laden with iniquity,' syn. **וַיִּנְר** like **וַיִּנְר** Gen. 11, 30 (so KÖNIG ii, 1, 556, n. 1); but it is impossible that the initial **וַיִּנְר** should have been preserved in this case: **וַיִּנְר** is probably nothing but a corrupt dittogram of the following **וַיִּנְר** (so STADE, TLZ '94, col. 234). As in a great many cases, the dittogram has displaced the original word qualifying **וַיִּנְר**, cf. *e. g.* v. 26 and Crit. Notes on Isaiah, p. 169, l. 21. In **וַיִּנְר** Gen. 11, 30 the **וַיִּנְר** is simply due to an accidental error; so, too, in the Oriental **וַיִּנְר** at the end of 2 S 6, 23; cf. DRIVER *ad loc.* See also Crit. Notes on Numbers, p. 49, l. 11. — P. H.] 40
 (9) **וַיִּנְר** (cf. p. 50, l. 29) with the Kthlb; Q^ré **וַיִּנְר**. — [TOY, following GRÄTZ, reads **וַיִּנְר** instead of **וַיִּנְר** (cf. 25, 24), but the Received Text would seem to be correct; **וַיִּנְר**, however, probably does not mean *house in common* (RVM) but *conjugal chamber*, although the Assyrian **וַיִּנְר**, quoted in my *Akkadische Sprache* (Berlin, 1883) p. xxxiv was based on the incorrect publication of the cuneiform text in iv R² 27, 11^b. The new edition in iv R² shows that we must read, not **וַיִּנְר**, but **וַיִּנְר** *emûti* as in iv R 1, 40^a (cf. Nimr. Ep. 81, 46. 48). **וַיִּנְר** means 50

- 19 (7) The first two hemistichs of v. 7 form one line independent and complete in itself; the third clause belongs to a second line, the first hemistich of which is lacking in א [cf. DRIVER's *Introd.*⁶, p. 396, below]. א has two additional hemistichs before this second line, but without connection with the v. 7 of א.
- ל with the Kthlb; Q^ré ל to him they belong; cf. 26,2; Ezra 4,2; ψ 100,3. 5
- (8) According to א's punctuation שׁוּר would be *casus pendens* and equivalent to a conditional clause (cf. above, note on 17,21) and לִמְצָא would have to be understood as dependent on some verbal idea like *it happens* (cf. GES.-KAUTZSCH § 114, h.i). But for א לִמְצָא we should perhaps read יִמְצָא with DYS., TOY, following א εὐρήσεται and א (cf. 16,20; 17,20). [It is not impossible that we have in this 10 לִמְצָא a trace of the prefixed emphatic ל (cf. above p. 48, l. 15): יִמְצָא + ל verily (see Crit. Notes on Ezekiel, p. 46, l. 19; p. 63, l. 41); cf. also לִנְצֹר in 2,8; לִשְׁכֹּרֶךְ in 6,24; 7,5; לִהְשֹׁבֶךְ 16,30; לִמְצָא 30,14. In Is. 38,20 יהוה להושיעני seems to be imperative (so MARTI, *alt.*) with prefixed emphatic ל. To add רָצָה, with CHEYNE, or חוּשׁ or קוּם (MARTI) would mar the rhythm. — P. H.] 15
- (11) Instead of א הִתְרַדֵּף (for which we should expect at least the impf. as the *modus rei repetitæ*, GES.-KAUTZSCH § 107, e) read הִתְרַדֵּף with GRÄTZ, PINK., WILD., following א and corresponding to the parallel עָבַר. 15
- (16) As almost all the antithetic hemistichs standing second are joined on with ו, read בָּחַד, with א δὲ καταφρονῶν, KAMPH., WILD., STRACK, instead of א בָּחַד; 20 ו and ב were transposed, or ו fell out after the preceding ו (*haplography*). FRANK.'s and TOY's suggestion to read, following 13,13, רָבָר for א ורָבָר (י) ditto-gram from following ו) deserves consideration.
- יִסוֹחַ with the Q^ré (so א and BICK., perhaps also א ἀπολείται, cf. Job 4,21); Kthlb יִסוֹחַ and so א. DYS. conjectures יִסוֹחַ. 25
- (19) Instead of גֵּרָל (Kthlb) which is an evident transcriptional error, read, with the Q^ré, גֵּרָל. Yet it is certainly a question whether the original reading was not something absolutely different; cf. HITZIG.
- (20) א בִּמְחִירָתֶךָ; it is perhaps better to read, with FRANK., following Syr. Sir. 2,3, בִּמְחִירָתֶךָ on thy paths (but Cod. Ambros. also בִּמְחִירָתֶךָ). 30
- (22) א תִּבְרָא; EW., FRANK., following א καρπός, תִּבְרָא produce, income, gain.
- (28) א יִבְלַע; better perhaps יִבְעַע, with FRANK., following 15,28.
- (29) For א שְׁפָטִים judgments, punishments read, with WILD., FRANK., following א μδοτιτες (cf. Job 21,9) שְׁפָטִים; cf. 10,13; 26,3, and note on Num. 25,5. 35
- 20 (2) For א מִצְוַת CHAJES (p. 36) reads מִצְוַת the command (of the king); better perhaps מִצְוֵי, as the plural is used exclusively in Proverbs.
- (3) [It would perhaps be better to point, with GRÄTZ, FRANK., שָׁבַת instead of א שָׁבַת (cf. ψ 127,2), unless we prefer to read שׁוּב, following א ἀποστρέφεισθαι. — P. H.] CHAJES' suggestion (p. 24) to read for א וְכָל, following 18,1, וְכָל deserves con- 40 sideration (*a fool quarrels about everything*, or better *with every one*).
- (4) א וְשָׂאֵל with the Q^ré and א; Kthlb וְשָׂאֵל; cf. above, p. 50, l. 23.
- (6) Instead of א יִקְרָא, with indefinite subject, read יִקְרָא, following א and KAMPH.; [cf., however, Crit. Notes on Ezra-Neh., p. 33, l. 28 and above, p. 45, l. 45. — P. H.] א תִּקְרָא arose through dittography of the ו; read תִּקְרָא with א and KAMPHAUSEN. 45
- (8) [The תִּקְרָא on which the Babylonian *bart* (see above, p. 33, l. 38) seated himself before rendering a decision is called, in the cuneiform ritual tablets, *kussf da'dni* (cf. IS 1,9; 4,18); see ZIMMERN, *Beitr. sur Babyl. Religion*, p. 104, l. 122.
- (9) For the recurrence of the initial ב in vv. 7-9 cf. p. 54, l. 31. — P. H.]
- (11) Instead of א קָעָלוּ (so, too, א; according to BICK. it comes from 21,8) read 50 קָעָלוּ, with א.
- (16) א נִקְרָא with the Kthlb; the Q^ré (so, too, א; א is lacking for vv. 14-19) נִקְרָא comes from 27,13.

- 18 nounced *iš*^a (GES.-KAUTZSCH, § 47, b, note); cf. Aram. *šm* (LIDZBARSKI, *Epigr.*, p. 214), Assy. *išu* (DEL., HW 310), *idu* 'hand' (fem. *ittu* 'side', *itti* 'my side' = *šm*^b originally *šm*; see *Beitr. z. Assy.* 1, 172^b); see also Crit. Notes on Chron., p. 61, l. 31. The *nota accusativi* *nm* (LIDZ., p. 230) has no connection with the preposition *nm* (contrast GEO. HOFFMANN, *Phön. Inschr.*, 1889, p. 39), but is originally identical with *š*, *nm* representing a form *ith* (Punic *yth*) or *šith* (like *bin* 'son'; cf. NÖLD., *Mand. Gr.*, p. 294, n.) while *nm* = *idth* (contrast DELITZSCH, *Proleg.*, p. 169 below), i. e. a form like *dāmu* 'blood.' The *n* in *nm* is just as irregular as the *mi* instead of *š* in Arabic *ليس* (Assyr. *laššu*, i. e. *lāšu* = *lā-ššu*; cf. *qāṣ* = *qāṣ* &c.). It is, however, possible that the *š* in *š* is a *š*, (SFG 10 20, 3; GGN 25 Ap. '83, 101) = *š*, so that the *mi* in Arabic would be quite regular, and the *n* in the Heb. *nota accusativi* and Aram. *nm* and *ni* (NÖLD., *Syr. Gr.*² § 287, n. 1)⁸ would then have to be explained in the same way as the *n* in *nm* instead of *ni* (see *Beitr. z. Assy.* 1, 181).⁶ In Assy. (DEL., HW 51^b, 160^b) we find *āti*, *dši*, *īditi*, *īdšī* — all = *nm*. The original meaning of *īdšī*, *īditi* 15 was *being*, cf. Assy. *dšū* 'living being, animal' (DEL., HW 143^b), and the *nota accusativi* was originally used only before pronominal suffixes like *īd* in Arabic and *kīd* in Ethiopic;⁷ the use of *nm* before nouns⁸ is secondary.

The form for the second person, Heb. *šm*, should be *dtuka* in Assy., but instead of *dtuka* (written *attuka*; cf. DEL., HW 160 and above, l. 9) we find 20 *kdtu*, *kdsu* (DEL., HW 357^a), the pronominal suffix being prefixed. This is due to the influence of the forms for the first person, *āti*, *dši*, alongside of which we have *īditi* and *īdšī*. The initial *i* is here undoubtedly identical with the *i* in the Aramaic form of the *nota accusativi* *ni*, but it produced the impression of the suffix of the first person *-ia* being prefixed. Therefore the final *i*-vowel con- 25 taining the suffix of the first person was no longer preserved but changed into *-u* and *-a*, on the analogy of other nouns, and the suffix *-ka* of the second person was prefixed, *kdtu*, *kdsu* instead of *dtuka*, the feminine forms (*kdti*, *kdsi*) being subsequently differentiated on the analogy of the personal pronoun, *anta*, *anti*; so, too, *ššū*, *ššū* 'him' for *dšū*, *īdšū*; *nīdšī* 'us' for *dšini*, 30 *īdšini*, &c. (DEL. § 55, b). Contrast *Beitr. z. Assy.* 1, 296. 328. 457. 467. — P. H.]

- 19 (1) Instead of *šm*, which does not correspond exactly to the parallel hemistich, read *šm*, with HITZ., GRÄTZ, following *šm* (*š* is lacking in this chapter for vv. 1-3) and 28, 6. 35
Read *šm* for *šm*, with HITZ., KAMPH., STRACK, TOY, following *šm*.

—18-24—

^a That is, *iš*, not *iš*; see *Beitr. z. Assy.* 1, 260, n. 27; cf. *ibid.* p. 328.

^b The preposition *nm* with is not a feminine form of the Assy. preposition *ina* (LAGARDE, *Mittheil.* 1, 226); *ina* corresponds to Ethiopic *en* in *አነ*; and *አነ* (cf. Assy. *ina bali*, Heb. *בְּבָלִי*, DEL., HW 174^a) contrast DILLM.² § 166, 23; § 170, 5.

⁷ *לִיט* *līṭ* has, of course, no connection with *לִי*. In WRIGHT-DE GÖEJE 2, 83, below, it is explained as a modification of *רִיט* = *רִיט*; but it seems to be an emphatic form of the precativ *lū* (DEL., HW 373^b below) just as the rare *לִיט* (WRIGHT-DE GÖEJE 1, p. 96, below) appears to be an emphatic form of the negative *lā*. Cf. GGN 25 Ap. '83, p. 98, n. 2; RECKENDORF § 132 and p. 709.

⁸ This remark has been misunderstood in GES.-BUHL¹³, 82^b. NÖLDEKE does not mean to say that *šm* being is different from the *nota accusativi*; he only wants to emphasize the fact that the archaic use of *šm* in cases like *šm* (where *šm* = Assy. *īditi*) is different from the common reflexive use of *šm*.

⁶ For *n* = *š* cf. above, p. 50, l. 5.

⁷ In *īd* and *kīd* the final consonant has been dropped, while the initial *k* in Ethiopic represents a prefixed pronominal element.

⁸ Cf. DELITZSCH, *Proleg.*, p. 117 below; HW 154^a.

- 17 (26) מְּלִי יָשָׁר (so, too, apparently 638) = on account of or in spite of uprightness, gives a very feeble sense and stands, further, in no intelligible relationship with 26^a; it also fails to explain the מַנ which indicates a climax. Of corrections מְּלִי יָשָׁר (DYS.) or מְּלִי יָשָׁר (GRÄTZ, TOY) do not help at all. Read, with KAMPH., following פֶּס 31, 24, מְּלִי יָשָׁר in abundance, in full measure. [So, too, OORT, Em.] 5
 (27) וְקָרָא with the K'thib; the Q'rē changes unnecessarily קָרָא (dignified of spirit).
 (28) מַנְּךָ אֵין; BICK. even strikes out מַנְּךָ אֵין, but there is no reason to suspect אֵין.
- 18 (1) מְּלִי יָשָׁר (so, too, 638); but מ has προφθσεις, hence CAPPELLUS, HITZ., FRANK., CHAJES (p. 30) read מְּלִי יָשָׁר; cf. Jud. 14, 4. 10
 (3) For מְּלִי יָשָׁר (so, too, 638) read מְּלִי יָשָׁר with J. D. MICH., HITZ., DYS., TOY. For מְּלִי יָשָׁר TOY reads מְּלִי יָשָׁר insolence.
 (4) מְּלִי יָשָׁר (so, too, 638; but see BAUMG.); מְּלִי יָשָׁר as in 10, 11; 13, 14; 14, 27; 16, 22.
 (5) [מְּלִי יָשָׁר should be pronounced מְּלִי יָשָׁר; cf. above, p. 34, l. 44. — P. H.]
 (8) מְּלִי יָשָׁר as in 26, 22; but the rendering dainty food is nothing but a guess, 15 and the form (part. Hithpael) would certainly be very strange. LÖHR (TLZ '99, col. 652) considers it to be miswriting for מְּלִי יָשָׁר (Cant. 5, 16; Neh. 8, 10) brought about by the preceding מְּלִי יָשָׁר in v. 6.
 (10) מְּלִי יָשָׁר (so, too, 638); HITZ., perhaps rightly, מְּלִי יָשָׁר.
 (14) For מְּלִי יָשָׁר FRANK. reads מְּלִי יָשָׁר (*The wrath of a man may be endured by him who soothes him*); CHAJES (p. 43) suggests מְּלִי יָשָׁר (*the courage of a man makes him endure suffering*).
 (17) Read, with the Q'rē, מְּלִי יָשָׁר; [cf. 20, 4 and contrast 2, 7; 17, 27. For מְּלִי cf. 25, 8.9 and Crit. Notes on Ezra-Neh., p. 66, l. 37. — P. H.]
 (19) Instead of מְּלִי's strange מְּלִי מְּלִי מְּלִי מ has ἀδελφός υπό ἀδελφοῦ βοηθούμενος ὡς 25 κ.τ.λ. = מְּלִי מְּלִי מְּלִי (VOGEL); so, too, מְּלִי מְּלִי and מְּלִי מְּלִי (MICH., which is also read, is, according to PINK., only a correction). HITZ.'s ingenious conjecture מְּלִי מְּלִי does not give a satisfactory sense.
 For מְּלִי (K'thib, = מְּלִי מְּלִי מְּלִי; Q'rē, with similar meaning, מְּלִי מְּלִי; cf. p. 43, l. 16), מ has καὶ ὑπολαλή (ending 19^a) = מְּלִי מְּלִי (JAG.); מְּלִי מְּלִי; מְּלִי מְּלִי (LÖHR?). 30
 (21) מְּלִי מְּלִי (so, too, 638); מ ol δέ κρατοῦντες αὐτῆς = מְּלִי מְּלִי (so Dys., perhaps rightly; BICK. מְּלִי מְּלִי). [OORT, Em., מְּלִי מְּלִי. — P. H.]
 For מְּלִי מְּלִי (so, too, 638; cf. above, p. 35, l. 28; p. 36, l. 43) read, with DYS., מְּלִי מְּלִי, following מְּלִי εἰδοῦται.
 (24) Instead of מְּלִי מְּלִי (in the usual interpretation מְּלִי מְּלִי means one who has many comrades) read מְּלִי with GRÄTZ, FRANK., TOY, following 638. According to the Masora parva y might be expected here for מְּלִי as in 2 S 14, 19 and Mic. 6, 10. [In Mic. 6, 10 we must read instead of מְּלִי מְּלִי, with WELLHAUSEN, NOWACK, GES.-BUHL, מְּלִי מְּלִי shall I overlook or wink at (מְּלִי), in parallelism to מְּלִי מְּלִי (RV, shall I be pure), at the beginning of the following verse, for which we 40 must point, with 3 numquid justificabo (AV, shall I count them pure) מְּלִי מְּלִי shall I acquit him (מְּלִי מְּלִי, v. 10) or מְּלִי מְּלִי shall he be pure (GUTHE in KAUTZSCH). SCHNURRER (1783) proposed to read מְּלִי מְּלִי instead of מְּלִי מְּלִי; see RYSEL, Micha, p. 106, n. 2. It is not necessary to read the Hif. declarativum מְּלִי מְּלִי (RYSEL, p. 107): in Assyrian the Piel usakkī is used in the meaning to declare 45 free (DEL., HW 254^a).
 In 2 S 14, 19 KLOSTERMANN, DRIVER, BUDDÉ, LÖHR take מְּלִי מְּלִי as = מְּלִי, with the Masorah, but H. P. SMITH and GES.-BUHL adopt PERLES' suggestion, reading מְּלִי instead of מְּלִי מְּלִי; it would perhaps be better to read מְּלִי (Deut. 2, 17 &c.) following מְּלִי מְּלִי מְּלִי מְּלִי, cf. מְּלִי מְּלִי : מְּלִי מְּלִי : 50 מְּלִי מְּלִי : מְּלִי : מְּלִי : מְּלִי : מְּלִי &c. The Hebrew phrase is equivalent to Thou hast 'cornered' me or thou hast hit the nail on the head.
 As to מְּלִי in Prov. 18, 24, it cannot be denied that מְּלִי may have been pro-

- 16 (13) סְלִימִים is a repetition by mistake from v. 12; read לִיָּק with ס (which has the sing. even in v. 12) סֵל ; also יֵאָהֵב in v. 13^b agrees with the sing. [The plural, however, may be amplificative (מַלְכִּים = *the great king, even the greatest king*); cf. above, p. 34, l. 31. — P. H.]
- (16) מִן הַחֲכָמִים is probably a dittogram by mistake from the preceding מִן הַחֲכָמִים (so GRÄTZ); it should be struck out, following סֵל . [Contrast below, note on 30,13, p. 67, l. 41. — P. H.]
- (19) Read עֲנִיִּים , with the Q^rê and the sense; Kthlb עֲנִיִּים ; cf. above, p. 37, l. 15.
- (22) Instead of שָׁכַל לְבַעֲלֵי read שָׁכַל לְבַעֲלֵי , with DVS., GRÄTZ, WILD., TOY, OORT, Em., following סֵל (haplography). 10
- (27) $\text{שָׁכַל$ with the Kthlb and סֵל ; Q^rê שָׁכַל is unnecessary (סֵל שָׁכַל).
- (30) For מִן הַחֲכָמִים we should perhaps, following Is. 29,10; 33,15, read עֲנִיִּים , with GRÄTZ, TOY. FRANK. prefers in these three passages, עֲנִיִּים [= عَمِيء , عَمِيء ; cf. Assy. עֲמִי to be narrow, DEL., HW 88^a; but transposition of ב is not exceptional. — P. H.]
- 17 (5) For לִיָּק (so, too, ס) read לִיָּק with GRÄTZ, following ס ἀπολλυμένῃ (parallel to לִיָּק). 15
- (7) CHAJES' suggestion (p. 28) to read לִיָּק for לִיָּק deserves consideration. It goes without saying that *pretentious speech is not proper for a fool*.
- (11) $\text{בְּקִשְׁתּוֹ יִבְקֹשׁ הָרָע}$ requires the translation *only rebellion does the evil man seek*; 20 hence $\text{συντρυφᾶς ἐγείρει πᾶς κακός}$. On the other hand, סֵל renders حَبْلًا حَبْلًا and סֵל בְּקִשְׁתּוֹ and סֵל בְּקִשְׁתּוֹ ; did they read, as TOY supposes, מִן הַחֲכָמִים as אִישׁ ?
- (13) Kthlb בְּקִשְׁתּוֹ ; the Q^rê requires unnecessarily בְּקִשְׁתּוֹ .
- (18) לִיָּק = *before (in the presence of) his neighbor*, which must be artificially 25 interpreted as *for his neighbor*. But סֵל has τὸν αὐτοῦ φίλον , and סֵל בְּקִשְׁתּוֹ and סֵל עַל חֲבֵרָה can hardly have read differently from סֵל . לִיָּק refers to the creditor (סֵל), not to the debtor (לִיָּק , cf. 22,7); $\text{עַרְבַּ לְמַנִּי רַעְהוֹ}$ or עַרְבַּ לְרַעְהוֹ 6,1 means *to give security to another* (not *for another person*). For עַרְבַּ cf. 18,17. A man who pledges himself in this way, $\text{עַרְבַּ בְּכֶף רַעְהוֹ}$ 6,3. In the latter passage עַרְבַּ 30 refers again to the creditor, not to the debtor. $\text{أَنَا ضَامِنٌ لَكَ}$ means *I pledge myself to thee* (not *for thee*). *To give security for a thing or for a man* is ضَمِنَ كَفْلًا or كَفَلَ بِرَجُلٍ (cf. پراستاره , cf. Prov. 22,26, or *de re*) or كَفَلَ بِشَيْءٍ or كَفَلَ بِشَيْءٍ may be construed also with عَنْ or لِ (كان كفيلاً له) or with the accusative 35 ($\text{كَفَلَ لِهَذَا الشَّيْءِ}$ *he made him guarantee the thing*). In the same way עַרְבַּ is construed with the accusative of the person for whom security is given, cf. 11,15; 20,16; 27,13. *He gave security to the man for his brother* is $\text{عَرَبَ أَخِي لَأَخِي}$ or عَرَبَ 40 أَخِي (in German, *er übernahm dem Manne gegenüber Bürgschaft für seinen Bruder*; cf. Greek $\text{ἐγγυμσθαί τινα πρὸς τινα}$ or τινὰ τινι). In Syriac the verb עַרְבַּ to become surety for a person may be construed either with the accusative or 40 with the prepositions ב , ל , or עַל . The correct explanation of our passage is given in DELITZSCH's commentary, who quotes FLEISCHER's translation *apud alterum* (sc. *creditorum pro debitore*). TOY renders, *who becomes security to another*, and adds, "The *another* refers to the creditor. *To another* is lit. *in the presence of his neighbor*." See also GES.-BUHL¹ s. v. עַרְבַּ . — P. H.] 45
- (21) For the participle לִיָּק as *casus pendens*, which is, at the same time, equivalent to a conditional clause (as in Gen. 9,6), cf. GES.-KAUTZSCH § 116, w. לִיָּק (so, too, סֵל) would mean (*it happens*) *to his sorrow*. Probably, however, the ל is only a dittogram of the ל preceding; hence סֵל עֲדֹנָה , סֵל עֲדֹנָה . [The prefixed ל , however, might be emphatic in this case; see above, p. 48, l. 15. — P. H.]
- (22) נָחָה (so, too, apparently סֵל) according to the usual interpretation = *healing*; read, with DVS., נָחָה , following סֵל נָחָה and סֵל נָחָה .

- 14 but the conjecture *תְּהַרְסוּ* plans their destruction (HITZ., DYS., TOY) is not successful.
- (26) For *אֵל* וְ *חַיִּים* (p. 9) prefers the adjective *חַיִּים*. It is true that the suffix in *בְּנֵי* would then have a natural antecedent which is lacking in the Received Text.
- (32) For *אֵל* בְּמוֹתוֹ (so, too, *אֵל*) which could only mean (*trusts*) in his death, read *בְּמוֹתוֹ* 5 with *ὁ πεποιθὼς τῇ ἑαυτοῦ δολότητι* (cf. 1 K 9,4); so *S* and DYS., BICK., KAMPH., FRANK., TOY, OORT, *Em.*
- (33) The tenor of *אֵל* in the second hemistich is not without difficulty; but to insert a negative before *תְּהַרְסוּ* (so *SS*; *אֵל* cuts the knot with *שְׂמִינָהּ תְּהִידָע* *folly is recognized*) is too arbitrary (cf. above, p. 44, l. 37). For *אֵל* חוֹרֵעַ TOY reads *תִּלְחָץ*. 10
- (34) [*אֵל* חֹסֵד = *אֵל* is doubtful (in Lev. 20,17 it may be a euphemism); perhaps we should read, with JÄG., GRÄTZ, following *ὁ ἐλασσονοῦσι, ὁσῆ* (cf. 28,22); see, however, 25,10.
- (35) *רִצְוֹן* is not predicate (FRANK.) as in 15,8; 16,13; in that case the *ל* prefixed to the following subject would have to be taken as the emphatic *ל* (cf. Crit. Notes 15 on Ezra-Nehemiah, p. 58, l. 20 and below, p. 49, l. 50; p. 52, l. 11). The construction is the same as in 15,10^a.24^a, &c.; *אֵל* *חֹסֵד*. — P. H.]
If *אֵל* חֹסֵד were a sound reading, we would expect after it *לְמַבִּישׁ*. DYS.'s and WILD.'s conjecture of *תְּהִידָע* cannot be defended with *ὁ τῇ δὲ ἑαυτοῦ εὐστροφίᾳ ἀφαιρείται ἀτιμίας*. CHAJES (p. 43), following *ὁ*, omits *ל* before *עָבַר* but prefixes 20 it to *מַבִּישׁ*.
- 15 (2) The conjecture *תְּהִידָע* (DYS., GRÄTZ, KAMPH., FRANK., TOY, OORT, *Em.*) deserves notice as it corresponds to the parallel *תְּהִידָע* much better than *אֵל* חֹסֵד.
- (6) *אֵל* (and, also, *SS*) *בֵּית צָדִיק* (here *בֵּית* is *accus. loci* = *בְּבֵית*; cf. especially GES.- 25 KAUTZSCH § 118, g; contrast Crit. Notes on Ezra-Nehemiah, p. 71, l. 25); but *ὁ ἐν πλεοναζούσῃ δικαιοσύνῃ = ὁ ἐν πλεοναζούσῃ* (JÄG.); BICK. *בְּבֵית צָדִיק*.
For the second hemistich of *אֵל*, *ὁ* had originally *ὁ δὲ ἀσεβεῖς ὁλοῦνται ἐκ γῆς ἀπολοῦνται*; a younger doublet, in which *SS* agree, is *καρποὶ δὲ ἀσεβῶν ἀπολοῦνται*. 30
- (7) For *אֵל* יָדָע FRANK., TOY prefer *יָדָע*, following *Σ, φυλάσσοις*.
- (12) For *אֵל* מֵל TOY reads *מֵל*, following *ὁ μετὰ*; (cf. Crit. Notes on Ezekiel, p. 45, l. 35; p. 90, l. 32; p. 115, l. 31; contrast *ibid.* p. 109, l. 7. — P. H.)
- (14) Instead of the Kth *וְכִי* (which comes from *וְכִי* in v. 13) read the Q^r *וְכִי* with *SS*. 35
- (15) For *אֵל* וְטוֹב it is perhaps better to read, with TOY, *וְטוֹב*.
- (19) For *אֵל* יִשְׂרָאֵל TOY prefers *יִשְׂרָאֵל*, following *ὁ ἀνδρείων*; cf. 10,4.
- (24) *לְמַעַל* and *מִמָּה* (cf. Eccl. 3,21) may be subsequent additions. The omission of *ל* before *מִמָּה*, after the preceding *שְׂאוֹל*, may be due to haplography. — P. H.]
- (26) For *אֵל* וְטוֹב FRANK. is probably right in conjecturing *וְטוֹב* but *His pleasure* 40 are &c.
- (28) *לֵב צָדִיק יִחְנֶה לְעֲנוּת* cannot mean *The righteous considers his word* (TOY) or *das Herz des Gerechten denkt nach, wenn es antworten will* (GES.-BUHL³ s. v. *הִנָּה*) but *the mind of the righteous meditates* (cf. 24,2) *a response, tries to give a favorable answer* (cf. below, p. 66, l. 33); *3 mens justī meditatūr obedientiam*. 45 GRÄTZ suggested *לְמַעַל*, following *SS*, HITZIG *עָנוּת* (*denkt tugendhaft*). — P. H.]
- (31) Instead of *אֵל* חֹסֵד (so, too, *אֵל*; in *ὁ* the verse is missing; cf. LAG. on v. 27^b) HITZ. suggests *חֹסֵד*; but this makes poor sense.
- 16 (4) *אֵל* לְמַעַל, but the article is here syntactically impossible; cf. GES.²⁶ § 127, i. 50
- (11) Very attractive is FRANK.'s conjecture *לֵב צָדִיק יִחְנֶה לְעֲנוּת* *steelyard and scales are judgment for JHVH*, i. e., the employment of false balances will be judged by JHVH.

- 14 (1) For $\text{הַכְּמוֹת בְּנִשִּׁים הַמְּכֻרֶת}$ *the most prudent among women* (cf. Jud. 5, 29), read הַכְּמוֹת , with DELITZSCH, DYS., WILD., STRACK, TOY, OORT, *Em.*, on the analogy of 1, 20; 9, 1; [cf. above, p. 34, l. 31. — P. H.]. אֵל is an explanatory gloss (so TOY).
(3) For נָאוֹה HITZ., FRANK. read נָוֹה ; cf. 10, 13.
Instead of the grammatically impossible (cf. GES.-KAUTZSCH § 47, g) הַמְּכֻרֶת of 5 אֵל read הַמְּכֻרֶת with 638 and HITZ., LAGARDE, OORT, *Em.*
(4) For אֵל KROCHMAL (see GRÄTZ), FRANK., CHAJES, TOY read אֵלֶּם (*without oxen there is no grain*).
(7) $\text{וְכִל יָדְעָה שְׂמַחַי דַּעַת אֵל}$ (so, too, 8) is evidently corrupt; literally it runs *Go from the presence of a foolish man, and thou dost not know lips of knowledge*. 6 (according to JÄG.), 3, and HITZ. read $\text{לֵל מְכֻרֶת לְאִישׁ כְּסִיל}$ (cf. 10, 21). [We must bear in mind, however, that מְכֻרֶת does not necessarily mean *from the presence* (cf. Num. 22, 5; מְכֻרֶת Gen. 2, 8, &c.); and לֵל מְכֻרֶת need not be identical with לֵל מְכֻרֶת &c. The verse may therefore mean, *Walk in the presence of a foolish man, and thou wilt not know lips of knowledge*, i. e., If you are in constant intercourse with a fool ($\text{מְכֻרֶת לְאִישׁ כְּסִיל}$, cf. 20, 19; or כְּסִיל , 22, 24), you will not learn very much. — P. H.]
(9) אֵל means literally, but without the least connection with the second half of the verse, *the guilt-offering mocks at fools*. Quite differently 6 (and 3) 20 $\text{οὐκ αἰσχρονομιᾶται ὁφειλίσσουσιν καθαρισμόν}$ and 6 $\text{כָּלִי מַחֲלִין בַּחֲמָה}$.
(10) For אֵל FRANK. reads וְזָן following 6 ὕψει ; contrast TOY.
(11) וְיִרְחֶה אֵל ; similarly 6 וְיִרְחֶה אֵל , and probably 3 וְיִרְחֶה אֵל will rejoice presupposes the same reading. Against this 6 ὀψήσονται and 3 וְיִרְחֶה אֵל , probably following 12, 7 וְיִרְחֶה אֵל . 25
(13) For the grammatically impossible אֵל (with 8) וְיִרְחֶה אֵל (cf. the case in Is. 17, 6, which is quite analogous, and GES.-KAUTZSCH, § 131, n, note 1) it is certainly an easy correction, taking the ה over to שְׂמַחַי , to read וְיִרְחֶה אֵל ; so HITZ., DYS., BICK., WILD., CHAJES. According to JÄG. this was the reading of 6, but that is uncertain, as is, also, the reading of 3. Yet since the article here 30 would be very strange, אֵל must rather be due to a mistaken repetition from v. 12^b. Cf. below, note on 16, 13.
(14) Instead of the meaningless אֵל read וְיִרְחֶה אֵל with CAPPELLUS, DEL., BICK., KAMPH., FRANK., STRACK, TOY, OORT, *Em.*; cf. Jer. 17, 10; Zech. 1, 4. 6. אֵל $\text{ὁ πῶς τῶν διανοημάτων αὐτοῦ}$; 3 וְיִרְחֶה אֵל ; 6 וְיִרְחֶה אֵל . 35
(17) For אֵל WILD. suggests, following 638 וְיִרְחֶה אֵל , but *the man of deliberation keeps calm*; of the stem שָׁן , however, only the P'ilel שָׁן [contrast p. 35, l. 15; p. 34, l. 46. — P. H.] occurs in OT. TOY, following 6 $\text{ὁ πῶς τῶν διανοημάτων αὐτοῦ}$, suggests וְיִרְחֶה אֵל ; but πῶς , which is almost indispensable, is an arbitrary addition.
(21) אֵל K'θlō ; the Q'ré is unnecessary; contrast above, p. 37, l. 15. 40
(22) CHAJES (p. 16, note e) proposes to read in 22^b וְיִרְחֶה אֵל but *His mercy shall be with them that devise good*. Perhaps we should insert, with TOY, ל before the second וְיִרְחֶה אֵל . [For וְיִרְחֶה אֵל , i. e. *kindness and faithfulness*, not *mercy and truth*, see Crit. Notes on Psalms, p. 80, l. 27; cf. TOY's Comm. on Prov., p. 295. — P. H.] 45
(24) אֵל does not give a satisfactory sense; 6 παραγορεῖς , and following it HITZ. וְיִרְחֶה אֵל (cf. Job 5, 13) and DYS., WILD., FRANK., OORT, *Em.*, וְיִרְחֶה אֵל which in 1, 4 and elsewhere is used in a good sense; TOY וְיִרְחֶה אֵל or וְיִרְחֶה אֵל ; cf. below, l. 51. [For אֵל at the beginning of the second hemistich read, with GRÄTZ, FRANK., TOY, OORT, *Em.*, in accordance with the parallelism, וְיִרְחֶה אֵל (cf. 1, 9; 4, 9). For the 50 second וְיִרְחֶה אֵל GRÄTZ and TOY prefer וְיִרְחֶה אֵל , in the same way וְיִרְחֶה אֵל at the end of the first hemistich. — P. H.]
(25) Instead of אֵל (so, too, 8) we would expect a participle parallel to וְיִרְחֶה אֵל

- 12 GES.-KAUTZSCH § 145, u. Nor can לִב be construed as feminine. According to ALBRECHT (ZAT 16, 81) the K^{thib} should be pointed יִשְׁחַנָּה and יִשְׁחַנָּה.
- (26) For מִי יִתֵּר (= יִתֵּר?) read יִתֵּר, with HITZ., BICK., STRACK, although מִי יִתֵּר might be explained as a "rhythmical" jussive at the beginning of the clause; cf. the numerous instances in GES.-KAUTZSCH § 109, k. 5
- For מִי פִרְעֹהוּ (so, too, § 38) read פִּרְעֹהוּ, with DÖDERLEIN, HITZ., DEL., NOW., BICK., KAMPH., WILD., STRACK; cf. Job 39, 8.
- (27) For מִי יִקָּרֵם read, with § 38 and BICK., יִקָּרֵם.
- (28) Instead of מִי נִחְיָה read עֲקָרָה, with § 38, BICKELL, and OORT, *Em*.
For מִי (so מִי according to the best evidence, cf. BÄR, *Liber Proverbiorum*, 10 p. 40; meaning *no-death*) read מִי with all the Ancient Versions and almost all commentators; only BERTHEAU, DEL., and probably BAUMG., are opposed.
- 13 (1) Since מִי מִסֵּר אָב cannot mean *is the result of a father's instruction*, as DEL. renders, the verb governing it must have dropped out. § forces sense with 15 מִקְבֵּל מִדְּרוֹתָא; an equally violent rendering of מִי is attempted by § (so, too, §) ὑπὸ πᾶσι πατέρι; they regard מִסֵּר as a passive participle from יָסַר (PINK.). Read, with DYS., following 12, 1, מִסֵּר אָבִי (GRÄTZ prefers אָבִי), and compare on the object coming first, ψψ 11, 7; 99, 4; [contrast Crit. Notes on Isaiah, p. 136, l. 35. — P. H.]
- (4) Instead of מִי נִקְשָׁה, which is grammatically impossible (it could be explained 20 only as an archaic form like חִיָּהוּ, נָגוּ, &c.; cf. GES.-KAUTZSCH § 90, n), read נִקְשָׁה, with DYS., BICK., OORT, *Em*.; in § the verse runs quite differently.
- (6) For מִי חֲסָא TOY prefers חֲסָא (so one MS).
- (9) GRÄTZ and TOY read יִנְרַח *shines brightly*, following 2 K 3, 22; Is. 58, 10, &c., instead of מִי יִשְׁתָּה which is certainly strange. 25
- (10) Instead of מִי רָק (so, too, §) we would expect a participle, as a subject must be expressed; § κακός = רָע (so, since VOGEL, most commentators; PINK. thinks that it is rather רָק) is certainly not original.
For מִי נִוָּעִים FRANK. prefers נִוָּעִים *with the lowly* (cf. 11, 2). This is probably right since in all other passages נִוָּעִים means nothing but *to take counsel, to con-* 30 *sult with others*. [So, too, OORT, *Em*. — P. H.]
- (11) מִי מִחְבֵּל (so, too, §), according to the usual but linguistically impossible rendering, (*gained*) by *fraud*, is evidently a transcriptional error for מִי מִבְּחָל; § ἐπι-σπουδαζόμενος = מִיבְּחָל (VOGEL and almost all commentators); cf. 20, 21 Q^{re}.
- (13) For מִי יִשְׁלָם we should perhaps read, with FRANK., following § ὑγιαίνει, יִשְׁלָם 35 *will keep well, will be safe*. Cf. 11, 31 where יִשְׁלָם (מִי יִשְׁלָם) = § σωζεται.
- (15) Instead of מִי אֵיתָן read אֵיתָן, with Jlg., DYS., following § ἐν ἀπαλείφ and §.
- (16) Instead of מִי כָּל-עֵרֹם *every prudent man* read כָּל with KAMPH.; cf. 16, 4.
- (17) For מִי רָע we should perhaps read, with GRÄTZ, TOY, רָע.
מִי יָלַל (so, too, §) *falls into evil*; the context absolutely requires (hence even 40 LUTHER *bringt Unglück*) מִי יָלַל; so ARNOLDI, NOW., DYS., BICK., KAMPH., WILD., FRANK., STRACK, OORT, *Em*.
- (19) The first and second hemistichs of this verse are not parallel; two hemistichs have probably dropped out between them.
- (20) Instead of the Q^{re} הִלֵּךְ (§ and perhaps also §) read הִלֵּךְ imper. (cf. הִלֵּכִי) and 45 similarly the second K^{thib}, וְהָיָה; so § (?); but § follow the Q^{re} הִנָּח. For the second imperative as expression of the certain consequence of an action (*thus thou wilt become wise!*) cf. GES.-KAUTZSCH § 110, f.
- (21) For מִי יִשְׁלָם (so, too, §; though, perhaps, with another pronunciation), to which God must be understood as subject, read מִי יִשְׁלָם with EW., KAMPH., TOY, follow- 50 ing § καταλήμψεται; cf. the same translation of מִי יִשְׁלָם Gen. 31, 25; Ex. 15, 9; Deut. 28, 45 and often; the parallelism with חָרָה is exact.
- (22) [For מִי נִדְּרָה see above, note on 2, 7. — P. H.]

- 11 (19) Instead of the strange כֵּן *just* (as?) of אֵל (so, too, אֵל אֵל and DYS., BICK. read, no less strangely, כֵּן. The parallel כִּי־כֵן requires a participle; read, therefore, יָצָה with KAMPH., WILD., TOY, following 15, 14; Hos. 12, 2 (where יָצָה stands beside יָרָה); ψ 37, 3. [Cf. also OORT, *Em.*]
- (25) For אֵל יִרְאָה we must read, with FRANK., יִרְוֶה (*cf.* אִרְוֶה) or יִרְוֶה (so GRÄTZ and OORT, *Em.*), אֵל *inebriabitur*; HITZ. pointed יִרְוֶה = יִרְוֶה — P. H.]
- (28) For אֵל יִבּוֹל (so, too, אֵל אֵל) read יִבּוֹל with EW., DYS., OORT, *Em.*, and the parallelism. Notice the *plene* written form as regularly in the case of יִבּוֹל. אֵל וְיָקָלָה and so, too, אֵל אֵל, followed by BICK., δ δὲ ἀντιλαμβάνόμενος (= וְיָקָלָה JAG.) and, correspondingly, for אֵל יִפְרוּ (so, too, אֵל אֵל), יִפְרוּ. 10
- (30) אֵל מִפְּרִי צֹרֶקָה (so, too, אֵל אֵל) or צֹרֶקָה (or צֹרֶקָה, BAUMG., FRANK., TOY) with the arbitrary addition φῦεται.
- אֵל וְלֶחֶם נִשְׁחָת (so, too, אֵל אֵל) (אֵל אֵל) ἀφαιρούνται δὲ ἄνθρωποι ψυχὰς παρανόμων = (אֵל אֵל) וְלֶחֶם נִשְׁחָת. So LAG. renders, according to whom נִשְׁחָת is to be expunged as an attempt to correct נִשְׁחָת. Cf. Crit. Notes on Isaiah, p. 90, l. 7. 15
- FRANK. thinks that אֵל read חָסֵם instead of אֵל חָסֵם; for ἄσπετος = חָסֵם cf. 10, 6; 13, 2.
- (31) For אֵל בִּאֲרָץ (so, too, אֵל אֵל) אֵל offers μόλις. This is most probably right, but the Hebrew equivalent cannot be reached; GRÄTZ suggests כִּי־כֵן, but that means *almost*. [In order to give כִּי־כֵן the required meaning *hardly, scarcely*, it is necessary to insert the negative, כִּי־כֵן לֹא יִשְׁלֹם; in modern Hebrew this combination 20 is not uncommon: כִּי־כֵן לֹא יִשְׁלֹם means *he can hardly read* = Arab. ما يعرف. بقري الا قليلا. אֵל's version of this line, εἰ δὲ μὲν δίκαιος μόλις σῴζεται κ. τ. ε. is quoted in 1 Peter 4, 18. אֵל בִּאֲרָץ represents of course an intentional alteration, for dogmatic purposes, of the original text; cf. below, l. 43. — P. H.]
- Instead of אֵל יִשְׁלֹם (so, too, אֵל אֵל) read, with אֵל אֵל and GRÄTZ, BICK., יִשְׁלֹם; cf. 13, 13. 25
- 12 (9) For אֵל לוֹ וְעָבַר (so, too, אֵל אֵל) read, with אֵל אֵל and HITZ., BICK., FRANK., STRACK, לוֹ וְעָבַר; DYS. reads וְעָבַר *and heaps up*; GRÄTZ, וְעָבַר *and has a span* (of oxen). [For צִבּוֹר cf. Crit. Notes on Isaiah, p. 122, l. 51; but we should perhaps read עָבַר (Assyr. *ebāru*, DEL., HW 11^b, below); cf. Josh. 5, 11. 12 (P). — P. H.] 30
- (12) Instead of the unintelligible אֵל מִצּוֹר רָעִים (followed by אֵל אֵל offer ἐπιποθεῖται ἀσέβων κακὰ = מִצּוֹר רָעִים (LAG.), thus omitting מִצּוֹר. [The original text may have been מִצּוֹר רָעִים רָעִים; cf. 14, 11; מִצּוֹר (cf. Eccl. 9, 14) = מִצּוֹר or מִצּוֹר Is. 29, 7; Ez. 19, 9 (cf. אֵל munimentum pessimorum). אֵל רָעִים before מִצּוֹר may be a misplaced variant to רָעִים (cf. below, p. 56, l. 48; p. 57, l. 51). — P. H.] 35
- For אֵל יִתֵּן, with which כִּי־כֵן is generally but arbitrarily understood, read אֵל יִתֵּן or בִּאֲרָץ with DYS., GRÄTZ, KAMPH., WILD., STRACK, TOY, following אֵל ἐν ὁχλῷ μασιῶν; אֵל נִשְׁבֵּט *sprout, bear* (PINK.) thus rendering (כִּי־כֵן) יִתֵּן; אֵל (ed. MIDDEL-DORFF) חֲסִידָא.
- (13) For אֵל מִנְקֵשׁ (cf. 20, 25; 29, 6) we should perhaps read מִנְקֵשׁ *entangles himself*, with 40 GRÄTZ, KAMPH., WILD., TOY, OORT, *Em.*, following 6, 2 and אֵל; DYS. reads מִנְקֵשׁ.
- (14) אֵל מִנְקֵשׁ (so, too, אֵל אֵל) is a mistaken limitation of a general statement; [cf. above, l. 23 and p. 44, l. 35; also p. 41, l. 36 and p. 62, l. 6. — P. H.]
- Read, with the K^{thib}, יִשְׁכֵּחַ; Q^{re} יִשְׁכֵּחַ = *one (or God) will recompense him*. [Cf. below, p. 52, l. 44; p. 55, l. 35 and Crit. Notes on Numbers, p. 43, l. 31. 45
- (17) The stem of עֵד *witness*, עוֹד, means originally *to repeat*, Gen. 43, 3 עֵד הָעֵד קִנֵּי הָעֵד הָעֵד may be translated: *the man told us repeatedly*; a *witness* is a person who *repeats* the facts of a case. Afterwards the stem עוֹד *to repeat, to reiterate* came to mean *to make a solemn declaration* (עֵדוּת); cf. Assyr. *uṣ'ūd* (DEL., HW 32^b); the translation *testimony* for עֵדוּת is incorrect. — P. H.] 50
- (25) Instead of אֵל יִשְׁתַּחֲוֶה and יִשְׁתַּחֲוֶה read, with אֵל אֵל, יִשְׁתַּחֲוֶה. The cases in which a masculine predicate is used *after* a feminine subject are either due to special reasons (*anacoluthon* &c.) or are textually suspicious; cf. the list in

- 10 in Jer. 9,6 (הגני צרם ובחנתי) Θ ἰδοὺ ἐγὼ πυρώσω αὐτοὺς καὶ δοκιμῶ αὐτούς; Zech. 13,9 (ובחנתי) Θ πυρώσω... καὶ δοκιμῶ; Ψ 66,10 (צרמנו) Θ ἐδοκίμασας ἡμᾶς καὶ ἐπύρωσας. It is not necessary to suppose that Θ πεπυρωμένος is a transcriptional error for πεπειραμένος (so LAGARDE). In Prov. 8,10 Θ^V has ὑπὲρ χρυσίου δεδοκιμασμένον for $\mathfrak{M}$ מחרין נבחר (cf. above, p. 41, l. 9), but in 8,19 κρείσσω ἀργυρίου ἐκλεκτοῦ for $\mathfrak{M}$ מנבחר נבחר; in 16,16 both מחרין נבחר and מנבחר נבחר are translated αἰρετώτερος χρυσίου or ὑπὲρ ἀργυρίου; so, too, in 22,1 ($\mathfrak{M}$ נבחר שם מעשר רב Θ αἰρετώτερον ὄνομα καλὸν ἢ πλοῦτος πολὺς); in 21,3 we find Θ ἀρεστὰ παρὰ θεῶν μάλλον ἢ θυσίων αἶμα = $\mathfrak{M}$ נבחר ליהוה מזבח. For the corrupt $\mathfrak{M}$ כמעט, at the end of the verse, $\mathfrak{E}$ סחתא *dross* would suggest 10 סינים (cf. 25,4; for 26,23 see below, p. 62, l. 46) or בריל (Is. 1,25); but neither סינים nor בריל could have been corrupted to $\mathfrak{M}$ כמעט. The original reading must have been נמאס; cf. Jer. 6,30 where $\mathfrak{M}$ נמאס = Θ ἀργύριον ἀποδοκιμασμένον (בחן = δοκιμάζω, נמאס = ἀποδοκιμάζω, נבחר practically = δόκιμος). Read 15 therefore: — כסף נבחר לשון צדיק לב רשעים נמאס; כסף נבחר means throughout *preferable* and is nowhere used attributively, but is always participial predicate; cf. above, p. 41, l. 11. — P. H.]
- (23) For $\mathfrak{M}$ ונחמה FRANK. suggests ונקמה (= *an object of wrath*) parallel to נחשוך at the beginning of the first hemistich; TOY prefers נחמה.
- (24) Only God could be subject of $\mathfrak{M}$ ה', but He has not been mentioned previously. 20 Θ δεκτή, following which BICK. emends: רצן. Read ה' with HITZ., following $\mathfrak{S}$ $\mathfrak{M}$ and $\mathfrak{E}$ תחיה. $\mathfrak{E}$ תחיה would then be object, not subject, of ה'; cf. GES.-KAUTZSCH § 121, a. [OORT, *Em.* suggests ה' or ה'תן. — P. H.]
- (29) $\mathfrak{M}$ להם, but the abstract noun is strange. Read, with Θ and in accordance with the parallelism, להם; $\mathfrak{S}$ express the same but in the plural. Perhaps 25 we should disregard the accentuation and combine, with FRANK., following 13,6; Job 4,6, לתם ררך (to be pointed להם?), so that יהוה would be the subject, not תוה ררך.
- (31) In this transposition, which is suggested by the sense, we follow HITZIG.
- II (3) Read the Q^cré, ופשי, corresponding to the impf. תנחם; the K^cthlb ופשי (is the 30 perf. meant?) is simply a transcriptional blunder.
- (6) For $\mathfrak{M}$ והנה TOY prefers והנה, following $\mathfrak{S}$ $\mathfrak{E}$ $\mathfrak{S}$; this is grammatically easier, but mars the rhythm. [Perhaps we should read והנה; cf. 19,13; Lam. 4,20. — P. H.]
- (7) The first hemistich is evidently too long; $\mathfrak{M}$ ופשי (so, too, $\mathfrak{S}$ $\mathfrak{E}$) seems added in order to prevent the offense that might be taken at a statement that this took 35 place at the death of every man [Eccl. 9,4]. Θ avoids the difficulty by adding צדיק, instead of רשע, and the negative: τελευτήσαντος ἀνδρὸς δικαίου οὐκ ἄλλυται ἐλπίς. $\mathfrak{M}$ ותוהלת (so, too, $\mathfrak{S}$ $\mathfrak{E}$); Θ τὸ δὲ καύχημα = תהלה.
- (9) $\mathfrak{M}$ נבחר is right, הנה is subject like צדיקים; Θ reads בני wrongly. For $\mathfrak{M}$ ופשי HITZ., BICK. read ופשי; CHAJES (p. 11) and TOY, ופשי, following 40 Θ παγίς. TOY, however, gives ופשי as an alternative.
- (10) $\mathfrak{M}$ ופשי and so $\mathfrak{E}$ תרוי rejoices; $\mathfrak{S}$ $\mathfrak{M}$ = ותחיל; it probably took ופשי in the sense *to be equipped, active, strong* (PINK.), hence v. 9 $\mathfrak{M}$ = ותחיל; Θ , 45 meaninglessly, κατώρθωσεν. LAG. suggests for this: κατωρχήσατο. Θ jumped from קריה to קרת and dropped out, in consequence, vv. 10^b and 11^a. The addition to the text of Θ in some Greek MSS, καὶ ἐπ' ἀπωλείᾳ ἀσεβῶν ἀγαλλίαμα· ἔν ἐν εὐλογίαις δικαίων ὑψωθήσεται πόλις is from Θ . So LAG. who further ascribes 10^a. 11^b and 12.13 to the same source.
- (12) [For the recurrence of the initial נ in vv. 9-12 cf. below, p. 54, l. 31. — P. H.]
- (16) The second and third hemistichs of this verse are added from $\mathfrak{S}$ against $\mathfrak{M}$ $\mathfrak{E}$, 50 with Ew., HITZ., BICK. (BICK. however reads 16^c: — ופשי ופשי). Instead of $\mathfrak{M}$ ופשי (so, too, $\mathfrak{S}$ $\mathfrak{E}$), which does not suit the context, read ופשי, with Θ ἀνδρείοι and HITZ., Ew., BICKELL.

- II (19) Instead of the strange **כֵּן** just (as?) of **א** (so, too, **ט**) **ט** and DYS., BICK. read, no less strangely, **כֵּן**. The parallel **מִרְדָּף** requires a participle; read, therefore, **רָקָה** with KAMPH., WILD., TOY, following 15, 14; Hos. 12, 2 (where **רָקָה** stands beside **רָדָף**); **ש** 37, 3. [Cf. also OORT, *Em.*]
- (25) For **א** **יורא** we must read, with FRANK., **יָרוּה** (cf. **אָרוּה**) or **יָרוּה** (so GRÄTZ and OORT, *Em.*), **יָרֵה** = **יָרוּה** — P. H.] 5
- (28) For **א** **יכול** (so, too, **ט**) read **יָבֹל** with EW., DYS., OORT, *Em.*, and the parallelism. Notice the *plene* written form as regularly in the case of **יָבֹל**. **א** **וְקָלָה** and so, too, **ט**, **ט**, followed by BICK., **δὲ ἀντιλαμβάνόμενος** (= **וְקָלָה** JAG.) and, correspondingly, for **א** **יפּרוּחַ** (so, too, **ט**), **יפּרוּחַ**. 10
- (30) **א** **פּרִי צֹרֶק** (so, too, **ט**); **ט** **מפרי צֹרֶקָה** (or **צֹרֶק**, BAUMG., FRANK., TOY) with the arbitrary addition **φύεται**. **א** **ולקח נמשות חכם** (so, too, **ט**); **ט** **ἀφαιρουνται δὲ ἄπο τοῦ ψυχῆ παρανόμων** = **וְלָקַח חָכָם נִשְׁתָּה נִשְׁתָּה** (so LAG. renders, according to whom **נִשְׁתָּה** is to be expunged as an attempt to correct **נִשְׁתָּה**. Cf. Crit. Notes on Isaiah, p. 90, l. 7. 15 FRANK. thinks that **ט** read **חָכָם** instead of **א** **חכם**; for **ἀπο** = **חָכָם** cf. 10, 6; 13, 2.
- (31) For **א** **בארץ** (so, too, **ט**) **ט** offers **μόλις**. This is most probably right, but the Hebrew equivalent cannot be reached; GRÄTZ suggests **כמעט**, but that means *almost*. [In order to give **כמעט** the required meaning *hardly, scarcely*, it is necessary to insert the negative, **לא יכל**; in modern Hebrew this combination 20 is not uncommon: **לא יכל לקרוא** means *he can hardly read* = Arab. **ما يعرف**. **ט**'s version of this line, **εἰ δὲ μὲν δίκαιος μόλις αὐτὸς ζεται** κ. τ. ε. is quoted in 1 Peter 4, 18. **א** **בארץ** represents of course an intentional alteration, for dogmatic purposes, of the original text; cf. below, l. 43. — P. H.]
- Instead of **א** **יָשָׁלַם** (so, too, **ט**) read, with **ט** and GRÄTZ, BICK., **יָשָׁלַם**; cf. 13, 13. 25
- 12 (9) For **א** **וְעָבַר לוֹ** (so, too, **ט**) read, with **ט** and HITZ., BICK., FRANK., STRACK, **וְעָבַר לוֹ**; DYS. reads **וְעָבַר** and *heaps up*; GRÄTZ, **וְעָבַר** and *has a span* (of oxen). [For **עָבַר** cf. Crit. Notes on Isaiah, p. 122, l. 51; but we should perhaps read **עָבַר** (Assyr. *ebūru*, DEL., HW 11^b, below); cf. Josh. 5, 11. 12 (P). — P. H.] 30
- (12) Instead of the unintelligible **א** **מַצּוֹר רָעִים** (followed by **ט**) **ט** offer **ἐξαιρουσιν ἀκαθάρτους** = **מַצּוֹר רָעִים** (LAG.), thus omitting **מַצּוֹר**. [The original text may have been **מַצּוֹר רָעִים**; cf. 14, 11; **מַצּוֹר** (cf. Eccl. 9, 14) = **מַצּוֹר** or **מַצּוֹר** Is. 29, 7; Ez. 19, 9 (cf. *munimentum pessimorum*). **א** **רָעִים** before **מַצּוֹר** may be a misplaced variant to **רָעִים** (cf. below, p. 56, l. 48; p. 57, l. 51). — P. H.] 35
- For **א** **יָתָן**, with which **פָּרִי** is generally but arbitrarily understood, read **אִיתָן** or **כִּאִיתָן** with DYS., GRÄTZ, KAMPH., WILD., STRACK, TOY, following **τὸ ἐν ὄχρῳ μόνον**; **ט** **נִשְׁתָּה** *sprout, bear* (PINK.) thus rendering (**פָּרִי**) **יָתָן**; **ט** (ed. MIDDEL-DORFF) **נִשְׁתָּה**.
- (13) For **א** **מִקְשָׁתוֹ** (cf. 20, 25; 29, 6) we should perhaps read **נִקְשָׁתוֹ** *entangles himself*, with 40 GRÄTZ, KAMPH., WILD., TOY, OORT, *Em.*, following 6, 2 and **ט**; DYS. reads **מִקְשָׁתוֹ**.
- (14) **א** **מִכָּל מִשְׁכָּל** (so, too, **ט**) is a mistaken limitation of a general statement; [cf. above, l. 23 and p. 44, l. 35; also p. 41, l. 36 and p. 62, l. 6. — P. H.]
- Read with the K^{thib}, **יָשִׁיב**; Q^{re} **יָשִׁיב** = *one (or God) will recompense him*. [Cf. below, p. 52, l. 44; p. 55, l. 35 and Crit. Notes on Numbers, p. 43, l. 31.] 45
- (17) The stem of **עָר** *witness*, **עָר**, means originally *to repeat*, Gen. 43, 3 **עָרָה** *he repeated*; **א** **הָאִישׁ** may be translated: *the man told us repeatedly*; a *witness* is a person who *repeats* the facts of a case. Afterwards the stem **עָר** *to repeat, to reiterate* came to mean *to make a solemn declaration* (**עָרָה**); cf. Assyr. *uš'id* (DEL., HW 32^b); the translation *testimony* for **עָרָה** is incorrect. — P. H.] 50
- (25) Instead of **א** **יִשְׁתָּה** and **יִשְׁתָּה** read, with **ט** and **ט**, **יִשְׁתָּה**. The cases in which a masculine predicate is used *after* a feminine subject are either due to special reasons (*anacoluthon* &c.) or are textually suspicious; cf. the list in

- 10 in Jer. 9,6 (הנני צָרָהם וּבְחַנְתִּים), Θ ἰδοὺ ἐγὼ πυρώσω αὐτοὺς καὶ δοκιμῶ αὐτούς; Zech. 13,9 (וּבְחַנְתִּים... צָרָהם), Θ πυρώσω... καὶ δοκιμῶ; Ψ 66,10 (וּבְחַנְתִּים... צָרָהם), Θ ἐδοκίμασας ἡμᾶς καὶ ἐπύρωσας. It is not necessary to suppose that Θ πεπυρωμένος is a transcriptional error for πεπειραμένος (so LAGARDE). In Prov. 8,10 Θ^V has ὑπὲρ χρυσίου δεδοκιμασμένον for $\mathfrak{M}$ מְחַרֵּץ נִבְחָר (cf. above, p. 41, l. 9), but in 8,19 κρείσσον ἀργυρίου ἐκλεκτοῦ for $\mathfrak{M}$ מִכְסֵּף נִבְחָר; in 16,16 both מְחַרֵּץ נִבְחָר and נִבְחָר מִכְסֵּף are translated αἰρετώτερος χρυσίου or ὑπὲρ ἀργυρίου; so, too, in 22,1 ($\mathfrak{M}$ נִבְחָר שֶׁן מְעַשֵּׂר רַב = Θ αἰρετώτερον ὄνομα καλὸν ἢ πλοῦτος πολὺς); in 21,3 we find Θ ἀρεστὰ παρὰ θεῷ μᾶλλον ἢ θυσίων αἶμα = $\mathfrak{M}$ נִבְחָר לִיהוָה מִזֶּבֶחַ. For the corrupt $\mathfrak{M}$ כְּמַעַם, at the end of the verse, Θ ἀρσά *aross* would suggest 10 Θ סִינִים (cf. 25,4; for 26,23 see below, p. 62, l. 46) or כְּרִיל (Is. 1,25); but neither סִינִים nor כְּרִיל could have been corrupted to $\mathfrak{M}$ כְּמַעַם. The original reading must have been נִבְחָר; cf. Jer. 6,30 where $\mathfrak{M}$ נִבְחָר = Θ ἀργύριον ἀποδοκιμασμένον (בחן = δοκιμάζω, מאס = ἀποδοκιμάζω, נִבְחָר practically = δόκιμος). Read therefore: — כִּסֵּף נִבְחָר לִשְׁוֹן צָדִיק לִב רָשָׁעִים נִבְחָר 15 $\mathfrak{M}$ נִבְחָר means throughout *preferable* and is nowhere used attributively, but is always participial predicate; cf. above, p. 41, l. 11. — P. H.]
- (23) For $\mathfrak{M}$ וְכַחַם וְכַחַם FRANK. suggests וְכַחַם (= *an object of wrath*) parallel to כַּחַם at the beginning of the first hemistich; TOY prefers וְכַחַם.
- (24) Only God could be subject of $\mathfrak{M}$ יָהּ, but He has not been mentioned previously. 20 Θ δεκτή, following which BICK. emends: רָצָן. Read יָהּ, with HITZ., following $\mathfrak{S}$ Θ Θ Θ and Θ תְּחִיבָה. 'צָדִיק would then be object, not subject, of יָהּ; cf. GES.-KAUTZSCH § 121, a. [OORT, *Em.* suggests יָהּ or יָהּ. — P. H.]
- (29) $\mathfrak{M}$ לָחֵם, but the abstract noun is strange. Read, with Θ and in accordance with the parallelism, לָחֵם; $\mathfrak{S}$ express the same but in the plural. Perhaps 25 we should disregard the accentuation and combine, with FRANK., following 13,6; Job 4,6, לָחֵם דָּרַךְ (to be pointed לָחֵם?), so that יָהּ would be the subject, not יָהּ דָּרַךְ.
- (31) In this transposition, which is suggested by the sense, we follow HITZIG.
- 11 (3) Read the Q^{re}, וְשָׁמַר, corresponding to the impf. וְשָׁמַר; the K^{thlb} וְשָׁמַר (is the 30 perf. meant?) is simply a transcriptional blunder.
- (6) For $\mathfrak{M}$ הָיָה TOY prefers הָיָה, following $\mathfrak{S}$ $\mathfrak{S}$ $\mathfrak{S}$; this is grammatically easier, but mars the rhythm. [Perhaps we should read הָיָה; cf. 19,13; Lam. 4,20. — P. H.]
- (7) The first hemistich is evidently too long; $\mathfrak{M}$ וְשָׁמַר (so, too, $\mathfrak{S}$) seems added in order to prevent the offense that might be taken at a statement that this took 35 place at the death of every man [Eccl. 9,4]. Θ avoids the difficulty by adding וְשָׁמַר, instead of וְשָׁמַר, and the negative: τελευτήσαντος ἀνδρός δικαίου οὐκ ὀλλυται ἐλπίς. $\mathfrak{M}$ וְשָׁמַר (so, too, $\mathfrak{S}$); Θ τὸ δὲ καύχημα = הָיָה.
- (9) $\mathfrak{M}$ וְשָׁמַר is right, וְשָׁמַר is subject like וְשָׁמַר; Θ reads וְשָׁמַר wrongly. For $\mathfrak{M}$ וְשָׁמַר HITZ., BICK. read וְשָׁמַר; CHAJES (p. 11) and TOY, וְשָׁמַר, following 40 Θ παγίς. TOY, however, gives וְשָׁמַר as an alternative.
- (10) $\mathfrak{M}$ וְשָׁמַר and so $\mathfrak{S}$ וְשָׁמַר rejoices; $\mathfrak{S}$ $\mathfrak{S}$ = וְשָׁמַר; it probably took וְשָׁמַר in the sense *to be equipped, active, strong* (PINK.), hence v. 9 $\mathfrak{S}$ = וְשָׁמַר; Θ , meaninglessly, κατώρθωσεν. LAG. suggests for this: κατωρχήσατο. Θ jumped 45 from קָרָה to קָרָה and dropped out, in consequence, vv. 10^b and 11^a. The addition to the text of Θ in some Greek MSS, καὶ ἐπ' ἀπωλείᾳ ἀσεβῶν ἀγαλλίαμα· ἐν εὐλογίαις δικαίων ὑψωθήσεται πόλις is from Θ . So LAG. who further ascribes 10^a. 11^b and 12. 13 to the same source.
- (12) [For the recurrence of the initial ב in vv. 9-12 cf. below, p. 54, l. 31. — P. H.]
- (16) The second and third hemistichs of this verse are added from $\mathfrak{S}$ against $\mathfrak{M}$, 50 with Ew., HITZ., BICK. (BICK. however reads 16^c: — וְשָׁמַר וְשָׁמַר). Instead of $\mathfrak{M}$ וְשָׁמַר (so, too, $\mathfrak{S}$), which does not suit the context, read וְשָׁמַר, with Θ ἀνδρείοι and HITZ., Ew., BICKELL.

- 6 (3) כי באח בכף רעך אח (so, too, אח) seems to be an unnecessary clause. If it be original, we must, with BICK., presuppose that a corresponding second hemistich has been lost.
- (5) Instead of the colorless אח of אח read אח , with OORT, BICK., following אח (ἀκρόχων) אח . PERLES (*Analekten*, 1895, p. 52) and WILD. read אח , which would suit the parallelism very well.
- (7.8) [Verses 7 and 8^a must be combined so as to form one line. To improve the rhythm of the first hemistich omit אח and אח ; the latter is a gloss on אח (cf. 25, 15) which אח (חצורא) misread אח (ὁ ὑπερβολος). V. 8^b is a gloss on 8^a. — P. H.]
- (13) Read אח with the Kthlb and אח ; Q^re and אח have אח ; so, too, read אח with the Kthlb and אח ; the Q^re and אח have אח .
- (14) By transposing, with DVS., the אח from אח we get two well-balanced hemistichs. אח , however, is superfluous and mars the rhythm; it would be better to omit it (so BICK., TOY); cf. above, p. 35, l. 38. — P. H.]
- Kthlb, as in v. 19, אח ; Q^re, אח ; cf. below, p. 50, l. 29; p. 53, l. 47.
- (16) The sense requires the Q^re אח (so, too, אח); the Kthlb arose from a mistaken combination of seven abominations.

20

- 10 (4) For אח we should perhaps read, with FRANK., following 6, 11; 30, 8, אח and then אח for אח (*A slack hand produces poverty*).
- (6) The second hemistich is read by אח in general as by אח . BICK. conjectures ingeniously אח (ὁ ὑπερβολος) אח ; GRÄTZ אח (ὁ ὑπερβολος) אח ; also, takes אח as 25 obj. and אח as subj. (PINKUSS).
- (7) אח does not mean *The memory of the righteous will be blessed* (TOY), but *The name of the just will be used as a blessing* (cf. Gen. 12, 2); אח is simply a synonym of אח just as Assyr. *zikru* (DEL., HW 255^b); see *Hebraica* 1, 230. In the second hemistich we must read, with KROCHMAL, GRÄTZ, אח (FRANK. 30 אח), instead of אח (אח contrast Job 5, 3); cf. also OORT, *Em.* — P. H.]
- (9) Instead of אח TOY suggests either (with GRÄTZ) אח , following 11, 15; 13, 20; or אח (cf. אח 106, 32).
- (10) אח (so, too, אח) is evidently repeated by mistake from v. 8^b. אח (and so אח) אח (ὁ ὑπερβολος) אח , which perhaps means, according to LAG., אח and אח ; Ew. renders it אח and BICK. (cf. Is. 27, 5) אח . EWALD's suggestion (in which GRÄTZ agrees, only changing אח to אח) seems most defensible. On behalf of the text of אח it can be urged that the parallelism in cc. 10 to 22, 16 is almost everywhere antithetic. [Perhaps we should read: אח and אח . — P. H.]
- (16) Instead of אח TOY reads אח or אח .
- (17) אח should be pointed as participle, אח , corresponding to אח in the second hemistich (so FRANK.). — P. H.]
- (18) For אח CHAJES (p. 32) reads אח = *Lying lips are a cover of hatred* (LUTHER: *falsche Mäuler decken Hass*). This is undoubtedly easier than אח so far as the 45 syntax is concerned. אח would have the same meaning; cf. Is. 14, 11; 23, 18. [In the same way אח in Lev. 3, 3 &c. seems to have been a substantive and not a participle; cf. DILLM.-RYSSEL and BÄNTSCH *ad loc.* — P. H.]
- (20) אח can hardly be original; אח אח , אח seem to have read differently. [Following אח (ὁ ὑπερβολος) אח we might be inclined to substitute 50 אח (cf. אח 12, 7; Prov. 30, 5; see also 25, 4; 17, 3; 27, 21) for אח , but אח would hardly have been corrupted to אח . The original text must have been אח (so, too, GRÄTZ in his *Emend.*). The two verbs, אח and אח , are combined

- 8 (29) Instead of **אִם** בְּחֻקֵּי **אִם**, which seems to have been introduced in error from v. 27, read, with VOGEL, בְּחֻקֵּי, following **ὅς** ὡς ἵσχυρόν ἐπὶ τοῖς; **אִם** has only **אִם**; **אִם**, שִׁית.
- After **אִם** a hemistich seems to be lacking. BICK. strikes out **אִם** מוֹסֵרֵי **אִם** as a variant to the second hemistich of v. 27. 5
- (30) [For **אִם** אִמְּוֹן we must read אִמְּוֹן *nursling* (AV *one brought up*), pass. part. to the act. אִמְּוֹן, אִמְּוֹן; so FRANK., TOY. — P. H.]
- אִם** וְאִמְּוֹן שְׁעוּעִים = **ὅς** ἐξ ὧν ἤμην ἡ προσέλαμψεν (**אִם**, too, read the words); BICK. strikes out וְאִמְּוֹן as a dittogram out of which has resulted, by שְׁעוּעִים having been taken over from v. 31, a very strangely expressed piece of tautology. 10
- (31) [V. 31 seems to be a gloss.
- (32) The second hemistich of v. 32 must be transposed: 32^b and 34^a go together; cf. TOY *ad loc.* and OORT, *Em.*
- (32-33) The first hemistich of v. 32 goes with 33^a; 33^b (וְאִם חֲסִידֵי) must be omitted as an interruptive gloss. The order of the hemistichs in **ו**^v is 32^a.34^a.32^b.34^b.34^c, 15 while 33 is omitted. — P. H.]
- (33) V. 33 **אִם**; **ו**^{s.c.a} and **ו**^a are corrected from **אִם**.
- (35) Q^rē with **אִם**; Kthlb (preferred by DYS., yet cf. וְיָמֵס in v. 35^b) **אִם** מְצָאִי מְצָאִי חַיִּים, or, otherwise pronounced, **אִם** מְצָאִי מְצָאִי חַיִּים, has the testimony of **ὅς** αὖ ἔξοδος μου ἔξοδοι ζωῆς and of **אִם**. 20
- 9 (1) Instead of **אִם** חֲצֹבָה VOGEL, FRANK., TOY, OORT, *Em.* read הִצִּיבָה *set up*.
- (3) **אִם** must belong to 3^b, but **אִם** תִּקְרָא עַל גִּבְיֵי מִרְיָם קִרְתָּ would make the second hemistich too long; **אִם** should probably be canceled as a gloss or variant to **אִם**, though **אִם** seems to be the Aramaic equivalent of **אִם**. For **אִם** תִּקְרָא read the plural 25 **אִם** תִּקְרָאוּ, thus: — **אִם** תִּקְרָאוּ עַל גִּבְיֵי קִרְתָּ
- Cf. Assy. *agappu*, *gappu*, *kappu* 'wing' (DEL., HW 17^a.203^a.340^a). The primitive form of the word for *wing* was *gadpu*; this became, with assimilation of the *d* (cf. above, p. 35, l. 34), *gappu*; with partial assimilation of the initial *g* to the final *p* (cf. below, p. 61, l. 4; p. 65, l. 36) *kappu*; and with resolution of the 30 doubling (DEL., *Ass. Gr.* § 52), *kanpu*, כִּנְּ. Cf. SCHULTHEISS, *l.c.*, p. 17. — P. H.]
- (4) Instead of the perf. **אִם** of **אִם** (**ὅς** ἐπὶ, **אִם** אִמְּוֹן) read, with OORT, FRANK., **אִם** (1st sing. cohort.); according to PINK. this may be what is meant by **אִם** in **אִם**. Cf. v. 16.
- (7-10) Although read by **אִם** and **ו**^{s.c} these verses are a later insertion, as GRÄTZ saw. 35 They do not address the simple as do vv. 4-6 and 11 ff.; further, **אִם** in v. 11 joins excellently with v. 6.
- (9) **אִם** is either corrupt, or a word has dropped out after **אִם** (and so, too, **אִם**) **אִם** **ὅς** αὖ ἔξοδος σου σφῶν ἀφορμῆς; **אִם** **אִם** לחימה.
- (13) **אִם**; but instead of this abstract noun, which is very strange here, read, 40 with OORT, TOY, **אִם**. **ὅς** ἐνδεής ψαμμοῦ (= **אִם**, JÄG.) γίγεται.
- For **אִם** **אִם** (for the meaning *anything* we might, perhaps, refer to 2 S 18, 22; Job 13, 13; cf. GES-KAUTZSCH § 137, c) read, with JÄG., HITZ., GRÄTZ, LAG., OORT, *Em.*, following **ὅς** ἀσχύνην, **אִם** (yet PINK. doubts; **אִם** can only, he thinks, like **אִם**, have set some expression which appealed to him in the place of the 45 colorless **אִם**). **אִם**; **אִם** **אִם**.
- (14) Instead of **אִם** **אִם** TOY reads **אִם**; cf. v. 3.
- (16) For **אִם** **אִם** read, with OORT, as in v. 4, **אִם** (1st sing. cohort.). **ὅς** παρακλεῖσθαι λέγουσα; **אִם** **אִם**.
- 50
- 6 (1) Instead of the plur. **אִם** of **אִם** read, with **ו**^{s.c} and LAG., BICK., TOY, **אִם**, sing.
- (2) Instead of **אִם** **אִם** of **אִם** (so, too, **אִם**), which has been taken from 2^b, read, with OORT, TOY, following **ὅς** χεῖλη, **אִם**.

- 8 (2) Instead of בית of אֱלֹהִים read בְּתוֹךְ, with ש and GRÄTZ, DYS., as in v. 20; בֵּיתָה. (4) [For the plur. אִישִׁים cf. ש 141,4; Is. 53,3; see, however, CHEYNE and MARTI *ad loc.* — P. H.] (5) אֱלֹהִים in both hemistichs is strange; GRÄTZ and BICK. read in the second hemistich, הִכִּינוּ; so, perhaps, also שֶׁלֹּחַם שֶׁלֶם; [cf. Crit. Notes on Ezra, p. 60, l. 47]. 5 (6) For אֱלֹהִים, which is doubtful, GRÄTZ, TOY read נִכְחִים *verity*, as in v. 9. (7) TOY conjectures, following 12,22, תִּעֲבָה לִי שֹׁמֵי רֶשַׁע (or תִּעֲבָתִי). (10) Instead of אֱלֹהִים מוֹקֵר *my instruction* read, with שֶׁלֶם, OORT, and TOY, מוֹקֵר. [The second hemistich, וְדַעַת מְחָרוֹץ נִבְחָר, does not mean *And knowledge rather than choice gold* (so AV, DEL. *et scientiam prae auro lectissimo*); אֱלֹהִים מְחָרוֹץ נִבְחָר is 10 an attributive relative clause (= אֲשֶׁר נִבְחָר מְחָרוֹץ; cf. 16,16; 22,1; in 8,19 must be explained in the same way) in which מְחָרוֹץ is placed before נִבְחָר for the sake of emphasis. The following כִּי, at the beginning of v. 11, is confirmative (not = *for*, but = *indeed*). וְדַעַת is accusative dependent on קָטוּ. Cf. p. 44, l. 16. (12) חֲכָמָה, which makes the first hemistich too long, may be scribal expansion. — P. H.] 15 Instead of אֱלֹהִים שֹׁכֵנִי FRANK. reads שֹׁכֵנִי or rather הִקְנֵנִי, following ש 139,3 (= *ich verstehe mich auf Klugheit, I am acquainted with prudence, I am an expert in prudence*); TOY קָנִיתִי *I possess*. [אֱלֹהִים שֹׁכֵנִי, however, may be correct; it is a denominative verb, derived from שָׁכַן *neighbor* (27,10; Ex. 12,4; 3,22; Ruth 4,17; Jer. 6,21; ש 31,12); אֱלֹהִים שֹׁכֵנִי עִרְמָה means *I live close by, am well acquainted with, עִרְמָה, I am acquainted with the craftiness* (not *ego sapientia incolo sollertiam*, DEL.). The phrase אֱלֹהִים שֹׁכֵנִי עִרְמָה is practically equivalent to אֱלֹהִים לִבִּינָה אֱקָרָא 7,4^b. Cf. also חֲלִי עִרְמָה Is. 53,3. — P. H.] For אֱלֹהִים וְדַעַת מְחָרוֹץ *thoughtful knowledge* read וְדַעַת וְמוֹמָת, with שֶׁלֶם. (13) אֱלֹהִים יִרְאָה יִהְיֶה שֹׁמֵר רֵעַ אֱלֹהִים (also in שֶׁלֶם) is a hemistich too many and breaks the 25 context; BICK., who also puts v. 13 after v. 17, strikes it out as a gloss. (14) Instead of אֱלֹהִים לִי בִינָה לִי אֲנִי *I am understanding; I have might*, we have probably, with שֶׁלֶם אֱלֹהִים לִי בִינָה לִי אֲנִי, to read לִי אֲנִי בִינָה וְנִי, or, at any rate, with OORT, TOY, לִי בִינָה. אֱלֹהִים לִי בִינָה would be on the analogy of numerous genuine Semitic nominal clauses expressing the identity or absolute 30 congruity of subject and predicate (cf. GES.-KAUTZSCH § 141, c.d), but here contrary to the context. שֶׁלֶם has simply וְנִבְחָרָה. (16) Instead of אֱלֹהִים כָּל שֹׁמֵי רֶשַׁע TOY reads, following שֶׁלֶם, יִשְׁקָטוּ. (17) אֱלֹהִים קִיִּיב, not אֱלֹהִים אֱקִיב as BICK. wishes to pronounce it. Read Q^ré אֱקִיב, with שֶׁלֶם. Ew. points to v. 11 where also Wisdom speaks of itself in the 3^d 35 pers. According to HED. the קִיִּיב is a dogmatic correction intended to prevent the use of the verse in defense of the Christian λόγος doctrine; the Torah enters in the place of Wisdom. [Cf. below, p. 45, l. 24; p. 66, l. 14. For אֱקִיב = אֱקִיב cf. above, p. 33, l. 25; p. 34, l. 44. (19) For נִבְחָר see above, l. 11. — P. H.] 40 (24) אֱלֹהִים נִבְחָרִים מִיָּם in apposition to מְעִינִת is strange grammatically and in sense; strictly speaking, it can mean nothing but *the most honored among the waters* (cf. Is. 23,8f. and GES.-KAUTZSCH § 133,h). שֶׁלֶם πρὸ τοῦ προελεῖν τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων passes over נִבְחָרִים, as also does שֶׁלֶם (cf. PINK.); שֶׁלֶם עֲשִׂי רֵמָא. [OORT suggests 45 וְמִקְרִי מִיָּם, TOY, נִבְחָרִים מִיָּם, or מִלֵּאִי; but perhaps we should substitute מִיָּם (Lev. 11,36, Syr. مَجْبِلًا, Assy. qibbu) or וְנִבְחָרִים מִיָּם (cf. note on Is. 58,11). — P. H.] (26) אֱלֹהִים (so, too, שֶׁלֶם and also שֶׁלֶם, if it did not read רָשִׁי) does not give a satisfactory sense. (27) [For אֱלֹהִים בְּחָקוֹ (= בְּחָקוֹ) it would be better to read בְּחָנוֹ; cf. Crit. Notes on Isaiah, p. 137, l. 13. The p may be due to the influence of v. 29^b where בְּחָקוֹ was cor- 50 rupted to בְּחָקוֹ; see below, p. 42, l. 2. — P. H.] (28) Instead of אֱלֹהִים נִבְחָרִים read, with שֶׁלֶם and OORT, TOY, נִבְחָרִים, according to the usage of infinitives with suffixes in vv. 27-29.

- ◆◆◆◆◆

β The Received Text עולת תפעלו in the preceding line (*cf.* Job 36, 23) seems to be correct; the conjecture יקבל is very improbable; contrast WEILHAUSEN, *Skizzen und Vorarbeiten*, part 6, p. 176. אף בלב is, of course, impossible; but BATJEN's emendation כלכם *ye all* does not commend itself. Perhaps we should read: חכם יריבם תפעלו *For the wisdom of the wise* *cf.* Ges.-Kautzsch § 144, m. — P. H.]

- 5 second hemistich with **מאשח נכריה**. **57** αἰσθησις δὲ ἐμῶν χειλέων ἐντέλλεται σοι; **58** αἰσθησιν ἐντέλλομαι, *i. e.*, according to OORT, **יִנְצְרוּ** לִי יְהוָה וְדָעוּ; yet **5** probably read **יָצַח**, and took **יִנְצְרוּ** actively with an indefinite subject. According to JĀG. and BICK. **5** read **יָצַח** instead of **יִנְצְרוּ**.
- (5) Perhaps **אֵל** is to be inserted, with OORT, before **בַּת**. 5
- (6) **אֵל**; **58** involve **לֹא**; TOY suggests **בֵּל**. [*Cf.* below, l. 53. — P. H.]
- (9) **אֵל**; **58** חֵלֶךְ (= חוֹנֵךְ GRÄTZ, OORT, TOY); **5** ζώην σου, taking **הוּא**, as some have **בָּדַד**, as meaning *soul* (LAG.; *cf.* WELLHAUSEN's translation of the Psalms, p. 187, l. 27); see, however, Crit. Notes on Genesis, p. 107, l. 51.
- לִנְקָרִי** with **אֵל**; TOY, following **5**, **לִנְקָרִי**. 10
- (10) **אֵל** must be a miswriting of some verb; **5** (so, too, **58**) εἰς οἴκους ἀλλοτρίων ἐλαθόν, — in all probability an arbitrary addition of a verb, after **בַּת** had appeared in the text. The parallelism requires something like *and thy hard-won gain an alien snatch away*. OORT suggests **יִלְכַּשׁ**; FRANK. omits **ב** before **בַּת**, taking **יִנְצְרוּ** **בַּת** as subject, corresponding to **וְרִים** in the first hemistich. 15
- (16) FRANK. thinks that **אֵל** or **אֵל** should be inserted before **אֵל** **יִנְצְרוּ**.
- (17) According to FRANK. we should read **אֵל** instead of **אֵל** **יִנְצְרוּ**.
- (18) [Verses 18—20 give the explanation of the allegorical language in vv. 15-17 (just as Is. 51, 10^a explains the mythological allusions in the preceding line 51, 9^c); *cf.* my lecture on Ecclesiastes, p. 20 = *Oriental Studies* (Boston, 1894) p. 261. — 20 P. H.]
- (19) Read, with Graec. Ven. αὐτῆς φιλαί, HITZ., OORT, following 7, 18, **יִנְצְרוּ**. The reading **יִנְצְרוּ** of **אֵל** probably originated first in the Rabbinic interpretation of the whole section (so explicitly in Midrash Mishle from v. 15 on) as bearing on the study of the Torah (*her breasts will nourish thee*; *cf.* HEID.) 25
- בַּת** of **אֵל**, although found also in **58**, is suspicious if only as a third hemistich in the verse. It is evidently a kind of softening gloss to 19^b.
- (20) The first hemistich is overloaded; we should probably, with DVS., omit **אֵל** **בַּת**, following **5**; *cf.* 1, 15.
- (21) **אֵל** **יִנְצְרוּ** **אֵל** **יִנְצְרוּ** **אֵל** **יִנְצְרוּ** means neither *He weighs all his paths* (TOY; RVM *weigheth* 30 *carefully*, AV *He pondereth all his goings*, Graec. Ven. καὶ πᾶσας τὰς ἀναστροφὰς αὐτοῦ ταλαντεύει), nor *He makes plane* (TOY, *alt.*, DEL., KAMPH., WILD.; RV *maketh level*), but *He watches all his tracks, observes all his doings* (**3** omnes gressus ejus considerat, **5** εἰς δὲ πᾶσας τὰς τροχιάς αὐτοῦ σκοπεύει). FRANK., who leaves **אֵל** untranslated, thinks **5** read **אֵל** instead of **אֵל** **יִנְצְרוּ**, but **אֵל**, 35 or rather the Nif. *naplusu*, is a common Assyrian word for *regard, observe, notice, consider*. ZIEGLER (1791) translated correctly: *auf alle ihre Lebensbahnen blickt er scharf*, comparing Job 34, 21: **וְכָל צִדְקָתוֹ יִרְאֶה** **וְכָל צִדְקָתוֹ יִרְאֶה**. *כי עיני על דרכי אֵשׁ **וְכָל צִדְקָתוֹ יִרְאֶה**.*
- For the Assyrian stem **אֵל** see ZIMMERN, *Babyl. Busspsalmen*, p. 17; DEL., HW 528^a; *cf.* also post-Biblical and Aramaic **אֵל** *inspect, examine, search*; Syr. **אֵל** 40 *investigate &c.*, which is different from **אֵל** *to break through* = Assyrian **אֵל** (DEL., HW 529; *Beitr. z. Assyriol.* 1, 177^a s. v. *nīpišu*): **אֵל** *perforat* is a genuine Syriac word, but **אֵל** *perquisivit* (as well as Aram. **אֵל**) seems to be an Assyrian loan-word. (In SCHULTHESS' *Homonyme Wurzeln* this stem is not discussed.)
- In Is. 26, 7 **אֵל** **יִנְצְרוּ** **אֵל** **יִנְצְרוּ** **אֵל** **יִנְצְרוּ** should be rendered: *The 45 way of the just is plain*, **וְכָל צִדְקָתוֹ יִרְאֶה** **וְכָל צִדְקָתוֹ יִרְאֶה** **וְכָל צִדְקָתוֹ יִרְאֶה**, which follows **אֵל** in **אֵל**, must be substituted for **אֵל** in the second hemistich; contrast **5**. **אֵל** **יִנְצְרוּ** **אֵל** **יִנְצְרוּ** is nearly equivalent to **אֵל** **יִנְצְרוּ** in **אֵל** 1, 6.
- In Prov. 4, 26 **אֵל** **יִנְצְרוּ** **אֵל** **יִנְצְרוּ** means *Watch the path of thy feet* or *Mind thy 50 steps*, and **אֵל** **יִנְצְרוּ** in 5, 6 (left untranslated by FRANK.) must be explained in the same way; **אֵל** **יִנְצְרוּ** at the end of this verse is an explanatory gloss on **אֵל** **יִנְצְרוּ**. For **אֵל** **יִנְצְרוּ** we must read, with the Versions, **אֵל** **יִנְצְרוּ**, *cf.* **5** **αὐτοῦ**

- 3 (26) For $\text{בְּכֶסֶדְךָ אֱלֹהִים}$ LAG., DVS. read $\text{בְּכֶסֶדְךָ אֱלֹהִים}$ following $\text{סֹוּ אֲדֹנָיִם דְּבָרֶיךָ}$. This would make the first hemistich too long unless we omit יְהִי as dittogram of יְהוָה (cf. Crit. Notes on Ezekiel, p. 52, l. 52).
- (27) For $\text{בְּכֶסֶדְךָ אֱלֹהִים}$, which is somewhat peculiar, TOY reads מִתּוֹךְ הַחֵטְא from thy neighbor; [OORT, *Em.*, מִתּוֹךְ הַחֵטְא , and $\text{לְעֵשׂוֹת אֱלֹהִים}$ for $\text{לְעֵשׂוֹת אֱלֹהִים}$. — P. H.]
- (28) אֱלֹהִים Kthhth plur. לְרֵדְךָ הַחֵטְא ; read, with the Q^rê, the sing. לְרֵדְךָ הַחֵטְא in agreement with the imp. sing. which follows.
- (30) Instead of אֱלֹהִים Kthhth רֹוּב הַחֵטְא read, with the Q^rê, רֹוּב הַחֵטְא ; a root רֹוּב (mediæ ו) *quarrel* does not occur.
- (31) Instead of the flat $\text{אֱלֹהִים תִּבְחָר אֱלֹהִים}$ choose not read, with HITZ. and GRÄTZ, against DEL. and NOW. but following 24, 19 and $\text{אֱלֹהִים תִּבְחָר אֱלֹהִים}$ (7), $\text{אֱלֹהִים תִּבְחָר אֱלֹהִים}$.
- (34) Instead of אֱלֹהִים Lth DVS. reads אֱלֹהִים following אֱלֹהִים 18, 27; the dittography of the ל led to the change of עַם to אֱלֹהִים .
Read, with the Q^rê, וְלִנְעָנִים for *miserable or wretched ones* (so אֱלֹהִים Kthhth וְלִנְעָנִים cannot be opposed to the לִנְעָנִים in the first hemistich of the verse; it should be *those bending humbly before God*. Cf. below, p. 49, l. 8 and RAHLFS, *und עני* in den Psalmen, Göttingen, 1892.
- (35) WILD. conjectures, following Hos. 4, 7, $\text{וְכֹדֶד כְּסִיִּים מִקֹּדֶר בְּקִלּוֹן}$ but the glory of the fools shall be changed into shame; TOY suggests $\text{וְכֹדֶד כְּסִיִּים מִקֹּדֶר בְּקִלּוֹן}$.
- 4 (3) TOY reads $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$ following ἀγαπᾶμενος .
- (4.5) $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$; so, too, $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$ but not $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$. In the first hemistich of v. 5 of $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$, as it now exists, are fragments of v. 7 which originally (see next note) followed v. 5. $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$ was added at the end of v. 4 to complete the line after the 25 connection with $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$ had been broken.
- (6.7) $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$ (and so, too, $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$) reads v. 6 before v. 7 although the suffixes in v. 6 can only refer to $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$. V. 7 is lacking in $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$, yet is not a gloss, as OORT thinks; it had dropped out of the archetype of $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$, was entered later on the margin, and came in $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$ to stand in the wrong place.
- (13) For $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$ have $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$ (so TOY); either can be right.
- (15) For $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$ (so perhaps also $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$), followed by $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$, has $\text{ἐν ψ ὁν τόπω στρατο-πεδεσμένον, i. e. according to Jäg., מִקֹּדֶר, according to LAG., מִקֹּדֶר, according to OORT, מִקֹּדֶר, the last is perhaps right. [OORT, *Em.*, $\text{מִקֹּדֶר, — P. H.}]$$
- (16) $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$ Kthhth $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$, Q^rê $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$ (kal ōb) $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$ (LAGARDE) $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$ (BICK.); $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$ presupposes Q^rê; $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$ read probably $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$ (so rightly PINK.; HEID. re-translates: $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$; but the Hif. can hardly be supported with Job 25, 2). The true reading is obscure; OORT guesses $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$.
- (18.19) V. 19 must be inserted before v. 18, following HITZ. and DEL. and against $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$. Otherwise we should have, at least, to strike out the ו before $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$ as a 40 dittogram of the preceding 1.
- (21) Read $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$, or $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$, with $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$ and $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$, and comparing $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$ in Jer. 2, 36. $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$ (in 3, 21 $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$) means, according to the usual view, *let them not depart!* but the usage of the language recognizes only the Nifal. $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$ (δπαωσ μη ἀκλιπωσιν σε αλ ηπαλ σου = $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$), in spite of its erroneous view of the meaning of the verse, is a witness for the conjecture $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$.
- (23) For $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$ (so, too, $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$) read, with $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$ and cf. Deut. 12, 21.
- (26) For $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$ see below, p. 38, l. 50.
- 5 (2) The first hemistich has probably reached us incomplete; to read, with BICK., $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$ for $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$ does not help. $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$ εἰς ἐνοίαν ἀγαθὴν, but the adjective seems to be an arbitrary addition. DVS. joins to $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$, at the end of the first hemistich, $\text{וַיִּדְרֹךְ לִמְנֵי אֱלֹהִים}$ at the beginning of the second; he then further arbitrarily supplements the

- 2 (22) יָקוּט, so HITZ., OORT, BICK., following 38 (FRANK., Nif'al יָקוּטוּ); יָקוּטוּ *will tear them out*. SIEGFRIED (TLZ '99, col. 329) suggests יָקוּטוּ *will be wiped away* (cf. 6,33). Or should we read יִכְלֹתוּ in the first hemistich, so that the 3 plur. impf. would be used in both hemistichs for the passive as in Aramaic (GES.-KAUTZSCH § 144,g)? 5
- 3 (1) For the sing. מִדְּרֹתֵי 6 reads here and often elsewhere the plur. מִדְּרֹתַי; attention will not be drawn to further occurrences of this.
- (3) The third hemistich of the verse, מִן הַבְּרִיָּה עַל לֹחַ לְבָבָהּ, although found also in 38, is to be struck out, with 6, OORT, BICK.; it is a gloss from 7,3. 10
- (4) For מִן הַבְּרִיָּה, which was probably influenced by 13,15; ψ 111,10, TOY suggests שֵׁם *good repute*.
- (8) מִן הַבְּרִיָּה *to thy navel* (so, too, 38) is rather strange in spite of DEL. and BAUMG. 6 ὁ σπλῆν σου and 38 بطنك presuppose either לְשֵׁרָה (= לְשֵׁרָה; cf. above, p. 34, l. 44 and below, l. 42) or לְבִרְיָה. Agreement with מִן Kthlb speaks for 15 the first (HITZ., OORT); 4,22, for the second (CLERICUS, GRÄTZ, BICK., FRANK., STRACK, TOY).
- (10) מִן הַבְּרִיָּה with OORT, FRANK., following 6 מִן הַבְּרִיָּה; מִן הַבְּרִיָּה, (so, too, 38), *satiety (abundance)*.
- (11) מִן הַבְּרִיָּה should probably be omitted, with TOY, as (early) scribal insertion; cf. 1,15.
- (12) מִן הַבְּרִיָּה with OORT, following the context; מִן הַבְּרִיָּה which can only mean *and even* 20 as a *father*. DYS., following 6 ὁ πατήρ σου, conjectures ὁ πατήρ, in parallelism with יִרְיָה. But as only the Qal and Hif'ol occur of the stem כָּאֵב, we should have at least to read, with BICK., FRANK., STRACK, TOY, מִן הַבְּרִיָּה. For מִן הַבְּרִיָּה TOY prefers to read מִן הַבְּרִיָּה or מִן הַבְּרִיָּה.
- (13) For מִן הַבְּרִיָּה at the beginning of the second hemistich we should probably read, 25 with KAMPF, WILD., OORT, Em., מִן הַבְּרִיָּה (cf. 6,12; Is. 2,9, &c.) or, with TOY, מִן הַבְּרִיָּה.
- (15) מִן הַבְּרִיָּה Kthlb is a transcriptional error; read, with the Qthlb, מִן הַבְּרִיָּה.
- מִן הַבְּרִיָּה; read, with OORT, BICK., PINK., TOY, following 6 and 8,11, מִן הַבְּרִיָּה.
- (18) מִן הַבְּרִיָּה is by no means *ein ganz farbloses Bild* (FRANKENBERG); we may safely assume that the מִן הַבְּרִיָּה were conscious of the original meaning of מִן הַבְּרִיָּה (11,30; 30 13,12; 15,4) as well as of מִן הַבְּרִיָּה (10,11; 13,14; 14,27; 16,22) just as modern German poets have not entirely forgotten the import of the term *Jungbrunnen*, although TOY, *Comm.*, p. 206 remarks, "there seems to be no reason to suppose a reference to a primitive *spring of life* corresponding to the *tree of life* of Gen. 2." For the *tree of life* and the *spring of life* (Assyr. *namsh*; cf. Crit. Notes 35 on Ezekiel, p. 64, l. 27) in Oriental folklore see MEISSNER, *Alexander und Gilgames* (Leipzig, 1894), p. 16; cf. JASTROW, *Rel. of Bab. and Assyr.*, pp. 510,516. See also SCHRADER's KB 6,1, p. 248, l. 254; p. 252, l. 298. The *plant of life* is mentioned, apart from the Nimrod Epic, in the cuneiform historical texts, e. g. in an inscription of Esarhaddon (*Beitr. z. Assyr.* 3,254,11; cf. *ibid.* p. 360): 40 *šarrātu kima šammi baldfi eli šr niše liḫl* 'may the kingdom be beneficial to the welfare (שָׁמַיִם) of mankind like the plant of life.' Cf. below, p. 60, l. 27. — P. H.] מִן הַבְּרִיָּה; read, with LAG., OORT, following the parallelism, מִן הַבְּרִיָּה. The singular might be explained as distributive: *every one of them will be made happy* (cf. GES.-KAUTZSCH § 145,1) but in almost all analogous instances the text is doubt- 45 ful. BICK. emends מִן הַבְּרִיָּה to מִן הַבְּרִיָּה.
- (21) מִן הַבְּרִיָּה is unintelligible; it is impossible to get from v. 20 a subject for יָלֹד. Probably the words were taken from 4,21 to fill out a text which had become illegible (cf. English translation of Isaiah, p. 209, l. 35). מִן הַבְּרִיָּה, μὴ παρα- 50 ποῦς; OORT מִן הַבְּרִיָּה. [TOY inserts מִן הַבְּרִיָּה after בְּנֵי. — P. H.] 38 read בְּעִינֶיךָ; but compare, on 38, PINKUSS.
- (25) מִן הַבְּרִיָּה (cf. note on 1,4) with OORT, TOY, in accordance with the parallelism; מִן הַבְּרִיָּה; cf. below, p. 40, l. 50.

- 1 [One of the three hemistichs of this verse must be omitted; TOY cancels the first, **חשוב**, or rather **לחכותי** **חשוב**, but it seems preferable to eliminate the third, **אודיעה דברי אחכם**, which appears to be an explanatory gloss to the second hemistich **הנה אביעה לכם רוחי**, and it would perhaps be best to transpose the first and second hemistichs, thus reading:—**הנה אביעה לכם רוחי** **חשוב לחכותי**]. 5
- (26) **אֵיד** *calamity* (cf. v. 27; 6, 15; 13, 15; 24, 22; 27, 10; for 17, 5 see p. 49, l. 16) is identical with **אֵר** *flood* Gen. 2, 6; Job 36, 27; see Crit. Notes on Genesis, p. 118, l. 3. For **שחק** = **צחק** see Crit. Notes on Judges, p. 59, l. 6. — P. H.]
- (27) **כשואה** *calamity*, transcriptional error; **Q^ré** *calamity*. **כבא עליכם צרה וצוקה** + **ח**; so, too, **ח**, yet in **ח** between the first and second 10 hemistichs of the verse in **ח**; apparently the words stood on the margin of the common archetype of **ח** and **ח**.
- (29) BICK. + **אלהים** (cf. 2, 5) against **ח**.
- (30) [For **נאמן** cf. Crit. Notes on Ezekiel, p. 81, l. 3.]
- (33) **שמן**, in spite of **שמן** Job 3, 18, is not a form **קטל** (BARTH, § 143^a) but a form 15 **קטלן**, like **קטלן** *lazy* &c. (BARTH § 206^a), so, too, **רעננה** in Job 15, 32 is adjective, not verbal; the two hemistichs of the verse must be transposed: — **בלא יושב חקל: וקצתו לא רעננה**. — P. H.]
- 2 (7) **K^rthb** and so **ח**; **Q^ré** and so **ח**. [For **צמן** to *predestinate* see WELL- 20 HAUSEN's translation of The Psalms, p. 169, l. 36; cf. below, 13, 22. The stem of **ח** is **ח** (cf. below, p. 40, l. 32) not **ח**. — P. H.]
- (8) **K^rthb** and **ח**, *i. e.* **ח**; or is it **ח** and so only orthographically different from the **Q^ré** with which **ח** agrees? Both readings regard God as the subject of **לנצר** and **ישמר**, *that He may guard the paths of judgment and preserve 25 the way of His saints*. Yet v. 9 presupposes that we are to regard the saints as subject to **לנצר**. Read, with OORT, **ח** (BICK. **ח**) and for **ח** (so, too, **ח**), **ח**. This is evidently one of the not infrequent cases where the *mater lectionis* was by accident not inserted; **ח** then became **ח**, which led to the pointing **ח**. [For **לנצר** see below, p. 52, l. 11. For the non-assimilation of the 30 **ח** in **ח** cf. the Assy. **Šaf'el ušanqir** (DEL., HW 477^b; *Assyr. Gr.* § 49, b). In Assyrian, antedental *n* is, as a rule, not assimilated in cases where the assimilation would produce ambiguity, e. g. *ensu* 'goat' in distinction from *essu* 'strong,' *ensū* 'weak' in distinction from *esū* (= *edū*, *hadū*) 'new' &c. See *Hebraica* 1, 227. V. 8^b should be inserted after 7^a. — P. H.] 35
- (9) TOY thinks the rhythm might be improved by reading **ח** *thou shalt keep* instead of **ח** *thou shalt keep*.
- (14) **ח** (so, too, **ח**; DYS., GRÄTZ **ח**). This is a surprising pleonasm beside **ח**; it is evidently repeated from 14^a and is, with OORT, to be struck out.
- (15) Read with DYS., WILD., STRACK, following 10, 9, **ח** *whose paths 40 are crooked*; but the parallel **ח** shows that the sinners are the subject. **ח** and TOY try vainly to help the sense out by passing over the **ח** in **ח**.
- (17) [For **ח** see above, p. 33, l. 38. — P. H.] It would perhaps be better to read, with BICK. and TOY, **ח** for **ח**.
- (18) **ח**, and so **ח**; this **ח** is evidently intended as predicate to **ח**, but **ח** is 45 masculine, and if we accent the last syllable (as perfect of **ח**) the meaning is unsuitable. LAG., OORT, BICK., following **ח** *εθετο*, **ח**. [We might perhaps read: **ח** *thou shalt keep*; cf. 22, 14; 23, 27; also Is. 38, 17.]
- (19) For the first hemistich, **ח** *thou shalt keep*, cf. the line in the cuneiform description of Hades (HAUPT, Nimr. Ep. 19, 30): *ana bitī ša eribušu lā dāqā* 'to the house 50 whence no one issues who has once entered it; cf. JASTROW, *Religion of Babylonia and Assyria* (Boston, 1898), p. 566; SCHRADER's KB 6, 1, p. 80, l. 5; p. 188, l. 30. (P. S. — See now PEISER in his OLZ 3, 451). — P. H.]

- I of the third line consists merely of הרימי (practically equivalent to *Lift up! I say*) while אל תיחאי represents the second hemistich. It is by no means necessary to suppose that a second hemistich (DUMM: השמיעי שלום) has dropped out, or that הנה ארני should be transposed from the beginning of v. 10 (MARTI). See the translation of the opening chapter of Deutero-Isaiah in No. 145 of the *Johns Hopkins University Circulars*, p. 39^b. In the same way הן תני and הן יענני in Job 31, 35 constitute two separate clauses (or lines), and we need not insert, with DUMM, מריתן לי מנח, but כתב in the last clause of the verse should be corrected to יכתב, following 3 et librum scribat (*cf.* BUDDÉ's *Comm.*, p. 184, below). The words on the Luther Monument in Worms, with which the Reformer 10 is said to have concluded his answer at the Diet on April 18th 1521, *Hier stehe ich! Ich kann nicht anders!*^a *Gott helfe mir! Amen*, might form a tetrastich in Hebrew. *Cf.* also the last line of Prov. 30, 4: וְכָה אָמַרְתִּי וְכָה אָמַרְתִּי — P. H.]
- (11) לרם. GRÄTZ, DYS., KAMPH., WILD., TOY, read לָרֵם for the sake of the parallelism with לָנֶקִי. But v. 18^a supports לָרֵם (so OORT). [לָרֵם instead of לָרֵם seems to 15 be preferable. The error may be due to the influence of v. 18^a (*cf.* 12, 6). לָרֵם appears to be an explanatory gloss (TOY). — P. H.]
- (15) בני לָרֵם (so, too, Sc. 12, 3); BICK., with Sc. 12, 3 &c. Instead of לָרֵם מְנַחֲמֶתָם read, probably more correctly, מְנַחֲמֶתָם; the only certain occurrence of the fem. sing. מְנַחֲמֶתָם is Is. 43, 16. 20
- (16) V. 16 is omitted by Sc. 12, 3, HITZ., NOW., DYS., OORT, BICK., WILD.; it is an evident gloss from Is. 59, 7. Sc. 12, 3, BAUMG. support it.
- (17) TOY thinks that we should perhaps read מְנַחֲמֶתָם (which would require the emendation מְנַחֲמֶתָם instead of the preceding מְנַחֲמֶתָם) or מְנַחֲמֶתָם instead of מְנַחֲמֶתָם. מְנַחֲמֶתָם is certainly wrong; v. 17 is a proverbial quotation. — P. H.] 25
- (18) WILD. prefers to read לָרֵם, following Sc. 12, 3, οἱ φόνου μετέχοντες, instead of לָרֵם. 25
- (19) TOY is inclined to read מְנַחֲמֶתָם such is the fate &c. instead of מְנַחֲמֶתָם, but Sc. 12, 3 has αὐτοῖς (*cf.* Ps. 1, 6 &c.). Instead of מְנַחֲמֶתָם JAG., HEID., OORT (following Sc. 12, 3, τῇ αὐτῶν ψυχῇ) prefer to read מְנַחֲמֶתָם; yet in that case we would expect מְנַחֲמֶתָם, Sc. 12, 3, τῇ αὐτῶν ψυχῇ. 30
- (20) [מְנַחֲמֶתָם for מְנַחֲמֶתָם is amplificative plural; *cf.* p. 40, l. 50; p. 49, l. 3; p. 59, l. 45, and *Crit. Notes* on Ezekiel, p. 70, l. 50; contrast GES.-KAUTZSCH²⁶ § 124, e. מְנַחֲמֶתָם in this connection (*cf.* 8, 3) cannot be 3 f plur. (= *larun-na*; *cf.* Arab. *jaqirna* for *jaqirna*, &c.); nor can it be an emphatic form of the 3 f sing. (= Arab. *larunnān*); it might be explained as a form like Arab. *tamudda* for *tamdud* 35 (WRIGHT-DE GÖEJEN¹ 1, § 121), but, unless we read, with HEID. and OORT, מְנַחֲמֶתָם, it is better to point מְנַחֲמֶתָם as in Job 39, 23 (KÖNIG, *Synt.* § 348, c). — P. H.]
- (21) For מְנַחֲמֶתָם (μετέχοντες) seems to have read מְנַחֲמֶתָם. TOY is inclined to adopt this reading [so, too, OORT, *Em.* — P. H.] or to substitute מְנַחֲמֶתָם, as in 8, 2. 40 מְנַחֲמֶתָם overcrowds and disturbs the hemistich; it is evidently an explanatory gloss to מְנַחֲמֶתָם. [*Cf.* OORT, *Em.* (see below, p. 69, l. 1). In the same way the following מְנַחֲמֶתָם must be omitted as superfluous scribal expansion (so TOY); *cf.* below, p. 55, l. 23.
- (22) For מְנַחֲמֶתָם we must read מְנַחֲמֶתָם (*elhabū = tāhabū, ta'habū*), so, too, מְנַחֲמֶתָם, 45 נָא, &c. for מְנַחֲמֶתָם, נָא, נָא, see *Crit. Notes* on Isaiah, p. 88, l. 40. *Cf.* S 1, 17 45 = מְנַחֲמֶתָם &c. The name מְנַחֲמֶתָם was pronounced בֵּית שֵׁן in the Amarna tablets it appears as *Bit-sāni* (Assyr. *s = ש*, *cf.* *Crit. Notes* on Ezekiel, p. 64, l. 31); see English translation of Joshua, p. 84, l. 22. *Cf.* also below, p. 36, l. 14. מְנַחֲמֶתָם must be omitted, with TOY, as scribal expansion. — P. H.]
- (23) DYS., TOY prefer מְנַחֲמֶתָם to מְנַחֲמֶתָם; the מ is perhaps dittogram of preceding מ. 50

—13—

^a [It is hardly necessary to state that these first two clauses are not authentic; *cf.* RANKE, *Deutsche Gesch. im Zeitalter der Reform.*, 6th ed., vol. 1, p. 336. — P. H.]

- I Assy. *mišlāni*, Arabic شطرونج, and that the term refers to the form (contrast above, p. 32, l. 49); it means originally neither *parable* nor *proverb* &c. but simply a line of poetry or verse, each stich consisting of two hemistichs. — (According to KÖNIG, *Stilistik* (Bonn, 1900) p. 81, l. 19 קִשְׁלָה means קִשְׁלָה, *sententia*.)

For cuneiform proverbs see HALÉVY, *Mélanges de critique et d'histoire relatifs aux peuples sémitiques* (Paris, 1883) pp. 326 ff. and JÄGER's paper in *Beitr. z. Assyrl.* 2, 274 ff., esp. p. 281; cf. note 20 to my lecture on *The Book of Ecclesiastes* (Boston, 1894). *Ibid.* n. 23 I have quoted a specimen of an Assyrian קִשְׁלָה: — *dlu ša kakkašu dannu nakru ina pān abullišu ul iḫpaḫar*

"A city whose weapon is not strong —

The enemy will not be scattered in front of her gate."

The introductory verses at the beginning of the Book of Proverbs bear a certain resemblance to the opening lines of the Babylonian Nimrod Epic; see *Beitr. z. Assyrl.* 1, 102; MÜRDTER-DELITZSCH, *Geschichte Babyloniens und Assyriens* (Calw, 1891), p. 47; A. JEREMIAS, *Isdubar-Nimrod* (Leipzig, 1891), 15 p. 14. It might be well to state in this connection that it is by no means certain that the ideographic name of the hero of the Babylonian epic is to be read *Gilgameš* (see *Journal of the Amer. Orient. Soc.*, vol. 16, p. ix). *Gilgameš* may have been a surname like the appellation of the Babylonian Noah, *Atra-xasis* or *Xastis-atra* (see *l. c.*, p. cxi). To read the ideographic name of the hero of the Babylonian epic *Gilgameš* is about as reasonable as the idea that the name *Richard I.* should be pronounced *Cœur de Lion*. Contrast KB 6, 1, p. 116.

- (8) I have pointed out in the Critical Notes on Chronicles, p. 80, l. 48 that מִן־הַקֹּדֶשׁ is a Babylonian loanword = *tertu*,^a the indication of the divine will from which the sacred oracle is derived, while Aram. מִן־הַקֹּדֶשׁ and Ethiopic *brt* correspond to the byform of *tertu*: *irtu*. This *irtu* has no connection with Heb. אִרְטִים, as ZIMMERN suggests in his *Beitr. zur babyl. Religion*, part 2 (Leipzig, 1899) p. 91, n. 2; אִרְטִים, the unfavorable, condemnatory answer of the oracle, is connected with אָרַר to curse just as *ullu*, the cuneiform technical term for the unfavorable answer is akin to אָלַה curse; *ullulu* means in Assyrian *spell-bound* from אָלַל to bind, just as *ardru* means not only to curse but also to bind (DEL., *Heb. Lang.*, p. 53; HW 70^b.138^a), or as אָרַר denotes both *association* (see below, note on 21,9) and *enchantment*. The technical name for the favorable answer, Heb. אִשְׁמִים blamelessness, *acquittal* is, in the cuneiform texts, *annu*, lit. *response*, cf. Heb. עֲנָה (see below, note on 15,28); a connection with *annu* 'this' and Heb. הֵנָּה (ZIMMERN, *l. c.*, p. 88, n. 4) is not probable. The name of the Babylonian diviners, *barā* (cf. בָּרִית, ZIMMERN, *l. c.* p. 90) is not concealed in חֲבֵרֵי שִׁמְשׁוֹ Is. 47,13, as ZIMMERN suggests (*l. c.* p. 85, n. 8) but we find it in Is. 44,25; Jer. 50,36, where we must read קָרִים instead of קָרִים (3 *divini*). See the abstract of my paper on *The Origin of the Mosaic Ceremonial* in No. 145 of the *Johns Hopkins University Circulars* (May, 1900) p. 37^a and my paper on *Babylonian Elements in the Levitic Ritual* in vol. 19 of the *Journal of Biblical Literature* (Boston, 1900) p. 58; cf. Crit. Notes on Ezra-Nehemiah, p. 60, l. 15.
- (10) אֱלֹהֵי־חַבְלָא, solemnly pronounced, is a full hemistich. TOY, *Comm.*, p. 19, remarks that this clause may be purposely short. Similarly the brevity of the first hemistich in 23,35^c, מַחֲיֵי אִמְרֵי, is intentional: after מַחֲיֵי אִמְרֵי there is a pause, practically equivalent to our modern dash (—); it is unnecessary to insert, with BICK. and TOY, מַחֲיֵי (Gen. 9,24). For this intentional brevity of certain hemistichs see Crit. Notes on Isaiah, p. 172, l. 1; cf. also Is. 40,9, where the first hemistich

—18—

^a [For the *δ* in מִן־הַקֹּדֶשׁ = Babyl. *tertu* see Crit. Notes on Ezra-Nehemiah, p. 31, l. 23; p. 58, l. 7; Crit. Notes on Isaiah, p. 88, l. 38. — P. H.]

MÜHLAU, H. F., *De proverbiorum quae dicuntur Aguri et Lemuelis origine atque indole*, Lipsiae, 1869.

NOW. = W. NOWACK, *Die Sprüche Salomo's* (in *Kurzgefasstes exegetisches Handbuch zum AT*), Leipzig, 1883.

OORT = H. OORT, *Spreuken 1-9*, in *Theol. Tijdschrift*, Leyden, 1885, pp. 5 379 ff.

PINK. = H. PINKUSS, *Die syrische Übersetzung der Proverbien textkritisch und in ihrem Verhältnisse zu dem masoretischen Text, den LXX und dem Targum untersucht*; in ZAT 14 (1894).

STRACK, *Die Sprüche Salomos*, second edition, Nördlingen, 1899 (in STRACK's 10 and ZÖCKLER's *Kurzgefasster Kommentar zu den Heiligen Schriften des A und NT*).

TOY = C. H. TOY, *A Critical and Exegetical Commentary on The Book of Proverbs*, New York and Edinburgh, 1899, in *The International Critical Commentary*. 15

VOGEL = A. SCHULTENSII *Versio integra Proverbiorum Salomonis et in eadem Commentarius, quem in compendium redegit et observationibus criticis auxit* GEO. JO. LUDOV. VOGEL, Halis, 1768.

WILD. = G. WILDEBOER, *Die Sprüche*, in KARL MARTI's *Kurzer Hand-Commentar zum AT*, Freiburg i. B., 1897 (cf. also WILDEBOER, *De Tijdbepaling 20 van het Boek der Spreuken in Verslagen en Mededeelingen der Koninkl. Akad. van Wetenschappen* (Afd. Letterkunde, 4. Reeks, deel iii) Amsterdam, 1899, pp. 233-265).

25

- I (3) Instead of מִקֵּר הַשֵּׁנִי, which is somewhat peculiar, OORT suggests מִקֵּר הַשֵּׁנִי; it is better, however, to read מִקֵּר הַשֵּׁנִי, following 21, 16 and Dan. 1, 17.
- (4) [For מִקֵּר הַשֵּׁנִי read מִקֵּר הַשֵּׁנִי; cf. ZA 2, 275; NÖLDEKE, *Syr. Gr.* § 40, E; LAGARDE, *Mittheil.* 3, 29, n. 1; JÄGER, *Beitr. z. Assyr.* 1, 489. 30
- (6) The Hebrew term מִקֵּר does not mean *simile*, *parable*, it refers to poetic lines consisting of two parallel halves or hemistichs; cf. Assyr. *mišlu* 'half' (Arab. شطر), DEL., HW 432*, and the Arabic term قصيدة i. e. *broken in two, divided in the middle*. Like Arabic cuneiform poetry is generally arranged in two parallel columns, each line consisting of two hemistichs, as the Song of 35 Moses in Deut. 32 appears in the current editions of M; cf. SCHRADER, *Die Höllensfahrt der Istar* (Giessen, 1874) p. 60; HAUPT, *Akkad. Sprache* (Berlin, 1883) p. 25 and pp. xxxv. xxxvi below; ZIMMERN, *Babyl. Busspsalmen* (Leipzig, 1885); *Beitr. zur Kenntniss der Babyl. Religion*, Part 1 (Leipzig, 1896) p. 53; ZA 8, 121; 10, 1; 11, 86; 12, 382; DELITZSCH, *Das babyl. Welterschöpfungsepos* 40 (Leipzig, 1896), pp. 6 and 60 ff., especially pp. 100 ff. and pp. 92 ff.; GUNKEL, *Schöpfung und Chaos* (Göttingen, 1895) pp. ix and 401 ff.; CHEYNE, *Crit. Notes on Isaiah*, p. 78, l. 24.

BROWN-DRIVER-BRIGGS' Lex. translates מִקֵּר *proverb, parable* but adds in parenthesis:—"of sentences constructed in *parallelism*, usually of Hebrew wisdom, 45 but occasionally of other types;" and TOY states in his *Commentary on Proverbs*, p. 3:—"The Hebrew word מִקֵּר (*proverb*) probably signifies *similarity, parallelism* (nearly = *comparison*), and seems to have been used at an early time of all poetry, hardly with reference to the form (parallelism of clauses, clause-rhythm, being the distinctive formal characteristic of old-Semitic poetry), 50 but, probably, with reference to the thought (short distichs made by the juxtaposition of related ideas, originally comparisons with familiar objects." I believe, however, that מִקֵּר means originally *equality* or *equal parts* or *halves*,

— Critical Notes on Proverbs —

THE PRINCIPAL commentaries and critical notes on the Book of Proverbs are referred to in the present notes under the following abbreviations: —

BAUMG. = A. J. BAUMGARTNER, *Étude critique sur l'état du texte du livre des Proverbes d'après les principales traductions anciennes*, Leipzig, 1890. 5

BERTH. = E. BERTHEAU, *Die Sprüche Salomo's* (in *Kurzgefasstes Exegetisches Handbuch zum AT*), Leipzig, 1847.

BICK. = G. BICKELL, *Kritische Bearbeitung der Proverbien*, in the Vienna Oriental Journal, vol. 5 (1891), pp. 86 ff. 10

CHAJES = H. P. CHAJES, *Proverbia-Studien zu der sogenannten Salomonischen Sammlung C. x-xxii*, 16, Berlin, 1899.

DEL. = FRANZ DELITZSCH, *Das Salomonische Spruchbuch*, in KEIL und DELITZSCH, *Bibl. Commentar über das AT*, Leipzig, 1873. 15

DYS. = JOH. DYSERINCK, *Kritische Scholien bij de vertaling van het boek der Spreuken*, in *Theol. Tijdschrift*, Leyden, 1883.

EW. = H. EWALD, *Die Dichter des Alten Bundes*, part 2, second edition, Göttingen, 1867.

FRANK. = W. FRANKENBERG, *Die Sprüche übersetzt und erklärt* in W. NO- WACK's *Handkommentar zum AT*, Göttingen, 1898. 20

GRÄTZ = H. GRÄTZ, *Exegetische Studien zu den Salomonischen Sprüchen*, in *Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judenthums*, 1884, pp. 289 ff.; 337 ff.; 414 ff.; 433 ff. Cf. GRÄTZ's critical notes on Proverbs in the second part of his *Emendationes*, Breslau, 1893, pp. 30-33 (covers cc. 1-22). 25

HEID. = M. HEIDENHEIM, *Zur Textkritik der Proverbien*, in *Deutsche Vierteljahrsschrift für englisch-theologische Forschung und Kritik*, 2 (Gotha, 1865), pp. 395 ff.; 3 (Zürich, 1867), 51 ff., und 327 ff. (covers cc. 1-9).

HITZ. = F. HITZIG, *Die Sprüche Salomos übersetzt und ausgelegt*, Zürich, 1858.

JÄG. = J. G. JÄGER, *Observationes in Proverbiorum Salomonis versionem Alexandrinam*, Meldorpii et Lipsiae, 1788. 30

KAMPH. = A. KAMPHAUSEN, *Übersetzung der Sprüche* in KAUTZSCH's *AT* (second edition, Freiburg, 1896) pp. 784 ff., with brief critical notes on the text in the *Beilagen*, pp. 81 ff.

LAG. = P. DE LAGARDE, *Anmerkungen zur griechischen Übersetzung der Proverbien*, Leipzig, 1863. 35

31, ח פן ישתה וישכח מחקק וישנה דין כל בני עני:

6 תנו שכר לאובד ויין למרי נפש:

7 ישתה וישכח רישו ועמלו לא יזכר עוד:

8 פתח פיך לאֵלם אל דין כל בני חליה:

9 פתח פיך שפט צדק ודין עני ואביון:

5

י אשת חיל מי ימצא

11 במח בה לב בעלה

12 נמלתה טוב ולא רע

13 דרשה צמר ופשתים

14 היתה כאֲנִיּוֹת סוּתָר

15 ותקם בעוד לילה

16 זממה שדה ותקחהו

17 חננה בעוז מתניה

18 מעמה כי טוב סתרה

19 ידיה שלחה בכישור

כ כפה פרשה לעני

21 לא תירא לביתה משלג

22 מרכבים עשתה לה

23 נודע בשערים בעלה

24 סדין עשתה ותמכר

כה עז והדר לבושה

26 פיה פתחה בחכמה

27 צופיה הִלְיָכוֹת בֵּיתָהּ

28 קמו בניה ויאשרוה

29 רבות בנות עשו חיל

ל שקר החן והכל היפי

31 תנו לה מפרי ידיה

30

ורחק מפנינים מכרה:
ושלל לא יחסר:
כל ימי חייה:
ותעש בחמץ כפיה:
מפֶּרֶחַק תביא לחמה:
ותִמֵּן טָרֶף לביתה:
מפרי כפיה נמעה כרם:
ותאמץ זרועותיה:
לא יכבה בליל נְרָה:
וכפיה תמכו פלך:
וידיה שלחה לאביון:
כי כל ביתה לִבְשׁ שָׁנִים:
שש וארנמן לבושה:
בשבתו עם זקני ארץ:
וחגור נתנה לכנעני:
ותשחק ליום אחרון:
ותורת חסד על לשונה:
ולחם עצלות לא תאכל:
ויהללה בעלה:
ואת עלית על קלנה:
אשה יראת יהוה היא תתהלל:
ויהללוה בשערים מעשיה:

31,5-31

(*) 31, ח וחק לנערותיה

35

40

(א) 30.16 עֶצֶר (ב) 30 כֵּן דֶּרֶךְ אֱשֶׁת מִנְאֶמֶת אֹכְלָה וּמַתַּחַת פִּיהָ וְאִמְרָהּ לֹא מַעֲלֵתִי אָנוּן
(ג) 33 וּמִיץ אֶפֶסִים יוֹצֵא רִיב (ד) 31.4 אֵל לְמַלְכִּים לְמוֹאֵל

- 29,8 אנשי לצון יפיתו קריה
9 איש חכם נשפט את איש אויל
י אנשי דמים ישנאו תם
11 כל רוחו יוציא כסיל
- 5 כל משרתיו רשעים;
מאיר עיני שניהם יהוה;
כסאו לעד יבון;
ונער משלח מביש אמו;
10 וצדיקים במסלתם יראו;
ויתן מעדנים לנפשך;
- 12 משל מקשיב על דבר שקר
13 רש ואיש תככים נפנשו
14 מלך שופט באמת דלים
15 שבת ותוכחת יתן חכמה
16 ברבות רשעים ירבה פשע
17 יסר בנך ויניחך
- 18 באין חזון יפרע עם
19 בדברים לא ינסר עבד
כ חזית איש אין בדבריו
21 מפנק מצער עבדו
22 איש אף יגרה מדון
23 נאות אדם תשפילנו
24 חולק עם נגב שונא נפשו
כה תרדת אדם יתן מוקש
26 רבים מקשים פני מושל
27 תועבת צדיקים איש עול
- 15 ולמד תורה אשרהו;
כי יבין ואין מענה;
תקוה לכסיל ממנו;
ואחריתו יהיה מדין;
ובעל חמה רב פשע;
ושפל רוח יתמד כבוד;
20 אלה ישמע ולא יגיד;
ובוסח ביהוה ישנב;
ומיהוה משפט איש;
ותועבת רשע ישר דרך;

25

דברי אגור בן יקה יהושאי

- 30,א נאם הגבר לאיתי אל
2 כי בער אנכי מאיש
3 ולא למדתי חכמה
4 מי עלה שמים ויכר
מי צרר מים בשמלה
מה שמו
ה כל אקרת יאלוהי צרופה
6 אל תוסף על דבריו
- 7 שמים שאלתי מאתך
8 שוא ודבר כוב הרחק ממני
9 פן אשבע וכחשתי
ופן אגרש וגנבתי
- י אל מלשן עבד אל אדניו
11 דור אביו יקלל
- 30 אל תמנע ממני במרם אמות;
ראש ועשר אל תתן לי;
ואמרתי מי יהוה
ותפשתי שם אלהי;
40 פן יקללך ואשמת;
ואת אמו לא יכרך;

מסלי

	וא-י. . . לדור דור: ונאספו עשבות הרים: ומחיר שדה עתודים: וחיים לנערותיך:	27,24 כי לא לעולם חסן כה נלדה חציר ונראה דשא 26 כבשים ללבושך 27 ודי חלב עזים לחמך-
5	וצדיק ככפיר יבטח: ובאדם ידע כן יאריך: מטר סחף ואין לחם: ולמרי תורה יתגרו במ: ומבקשי יהוה יבינו כל:	28,א נסו ואין רדף רשע-נים] 2 בקשע ארץ רבים שריה 3 נבר רש-ע- ועשק דלים 4 עזבי תורה יהללו רשע ה אנשי רע לא יבינו משפט 6 טוב רש הולך בתמו 7 נוצר תורה בן מבין 8 מרבה הונו בנשך זב-תרבות 9 מסיר אונו משמע תורה י משנה ישרים בדרך רע 11 חכם בעיניו איש עשיר 12 בעלי צדיקים רבה תפארת 13 מכסה פשעיו לא יצליח 14 אשרי אדם מפתח תמיד טו ארי נהם וזב שוקק 16 יגיה חסר תבונות -רב
10	מקשקש דרכים והוא עשיר: ולעה זוללים יכלים אביו: לחונן דלים יקבצנו: גם תקלתו תעצבה: בשחותו הוא יפול:	17 אדם עשק ברם נפש 18 הולך תמים ינשע 19 עבר ארמתו ישבע לחם כ איש אמונות רב ברכות 21 הכר פנים לא טוב 22 נבהל להון איש רע עין 23 מוכיח אדם חן ימצא 24 נוול אביו ואמר אין פשע כה רחב נפש יגרה מדון 26 בוסח בלבו הוא כסיל 27 נותן לרש אין מחסור 28 בקום רשעים יסתר אדם
15	ודל מבין יחקרנו: ובקום רשעים יהי-פש אדם: ומודה ועוב ירחם: ומקשה לבו יפול ברעה: מושל רשע על עם דל:	[מעשקות] 17 אדם עשק ברם נפש 18 הולך תמים ינשע 19 עבר ארמתו ישבע לחם כ איש אמונות רב ברכות 21 הכר פנים לא טוב 22 נבהל להון איש רע עין 23 מוכיח אדם חן ימצא 24 נוול אביו ואמר אין פשע כה רחב נפש יגרה מדון 26 בוסח בלבו הוא כסיל 27 נותן לרש אין מחסור 28 בקום רשעים יסתר אדם
20	שנא- כצע יאריך ימים: יעד בור ינום אל יתמכו בו: ונעקש דרכים יפול ב-שתת: ומרדף ריקים ישבע ריש: ואין להעשיר לא ינקה:	29,א איש תוכחות מקשה ערף 2 ברבות צדיקים ישמח העם 3 איש אהב חכמה ישמח אביו 4 מלך במשפט יעמיד ארץ ה נבר מחליק על רגלו 6 בפ-שע איש רע מוקש 7 ידע צדיק דין דלים
25	ועל פת לחם יפשע נבר: ולא ידע כי חסר יבאנו: ממחליק לשון -[אתרי-]: חבר הוא לאיש משחית: ובטח על יהוה ידשן: והולך בחכמה הוא ימלט: ומעלים עיניו רב מארות: ובאקדם ירבו צדיקים:	29,א איש תוכחות מקשה ערף 2 ברבות צדיקים ישמח העם 3 איש אהב חכמה ישמח אביו 4 מלך במשפט יעמיד ארץ ה נבר מחליק על רגלו 6 בפ-שע איש רע מוקש 7 ידע צדיק דין דלים
30	פתע ישבר ואין מרפא: ובמשל רשע יאנה עם: ולעה זונות יאבד הון: ואיש תרומות יהרסנה: רשת פורש על פעמיו: וצדיק ירויף ושמח: רשע לא יבין דעת:	29,א איש תוכחות מקשה ערף 2 ברבות צדיקים ישמח העם 3 איש אהב חכמה ישמח אביו 4 מלך במשפט יעמיד ארץ ה נבר מחליק על רגלו 6 בפ-שע איש רע מוקש 7 ידע צדיק דין דלים
40		

(א) 27.22 בסכחש

	25,8 אל תצא לרב מדר מה תעשה באותיותה	פן * * * * *
	9 ריבך ריב את רעך פן יחסדיך שמע	וסוד אתר אל תגל: ודקתך לא תשוב:
5		
	11 תפוחי זהב במשקיות כסף 12 נזם זהב וחלי כתם 13 כצנת שלג ביום קציר 14 נשיאים ורוח וגשם אין 15 טו בארך אפים יפתה קצין 16 דבש מצאת אכל דבש 17 הקר רגלך מבית רעך 18 מסיף וחרב וחץ שנון 19 שן יגיעה ורגל מזעדת כ * * * חמץ על ינתה	דבר דבר על יאקניו: ש-ית חכם על און שמעת: ציר נאמן לשלחיו: איש מתהלל בקמת שקר: ולשון רפה תשבר גרם: פן תשבחנו והקאתו: פן ישבעך ושנאך: איש ענה ברעהו עד שקר: 15 בוגד ביום צרה: ושר בשורים על לב רע:
	21 אם רעב שנאך האכילהו: 22 כי נחלים אתה תתה על ראשו 23 רוח צפון תחולל נשם 24 טוב שכת על פנת גג כה מים קרים על נפש עיפה 26 מעין גרפש ומקור קשחת 27 אכל דבש הרבות לא טוב 28 עיר פרוצה אין חומה 29,א כשלג בקיץ וכמטר בקציר 2 כצפור לנוד כדרוד לעוף 3 שוט לסוס מתג לחמור	ואם צמא השקהו: ויהיה שלם לך: 20 ופנים נועמים לשון סתר: מאשת מדינים ובית חבר: ושמועה טובה מארץ מרחק: צדיק מט לפני רשע: וחקר יכבדו כבוד: 25 איש אשר אין מעצר לרוחו: כן לא נאנה לכסיל כבוד: כן קללת חנם לא תבא: ושבט לגו כסילים:
	4 אל תען כסיל כאגלתו ה ענה כסיל כאגלתו	פן תשוה לו גם אתה: פן יהיה חכם בעיניו:
30		
	6 חמם . . . . . שתה 7 דליו שקים מפסח 8 יכצור אבן במרגמה 9 חוז עליה ביד שפור י רב מחולל כל [עברים] 11 ככלב שב על קאו 12 ראיך איש חכם בעיניו	שלח דברים ביד כסיל: ומשל בפי כסילים: 35 כן נותן לכסיל כבוד: ומשל בפי כסילים: ושקר כסיל וישפיר: כסיל שונה באגלתו: תקוה לכסיל מפנו:
40		
	13 אמר עצל שחל בדרך 14 הדלת תשוב על צירה	ארי בין תרחכות: ועצל על מפתו:

(8) 19 מבטח

(9) פים

Prov.

(8) 21 לחם

(9) 25,11 וגשם אדניו ישיב

(7) 25,12 מערה בגר ביום קרה

24,21 יִרְא אֶת יְהוָה בְּנֵי וּמֶלֶךְ עִם שׁוֹנִים אֶל תִּתְעַרֵּב;
22 כִּי מֵתָאֵם יִקּוּם אֲדָם וּפִד שֹׁנִים מִיּוֹדֵעַ;

5

גַּם אֱלֹהִים לַחֲכָמִים

- 23 הִפֵּר פָּנִים בַּמִּשְׁפָּט * * * בַּל מוֹב;
24 אָמַר לַרֶשַׁע צְדִיק אַתָּה יִקְבְּהוּ עֲשִׂים יוֹעֲמוּהוּ לְאֲמִים;
כֹּה וּלְמוֹכִיחִים יִנָּעַם וְעֲלִיהֶם תִּבּוֹא בִּרְכַת מוֹב;
26 שֹׁפְטִים יִשָּׁק מְשִׁיב יָדָבְרִים נִלְחִים;
27 הֵכֵן בַּחוּץ מִלֹּאכֶתֶךָ וְעֵתֵדָה בַּשָּׂדֶה לָךְ
אֲחֵר * * * * * וּבִנְיַת בֵּיתְךָ;
28 אֵל תִּהְיֶה עַד חֲנֹם בְּרִיעַךְ וְיִהְיֶה תִּיֵּת בַּשֹּׁפֶתִיךָ;
29 אֵל תֹּאמַר כֹּאשֶׁר עָשָׂה לִי כֵן אַעֲשֶׂה לוֹ;
ל עַל שָׂדֶה אִישׁ עֲצַל עֲבַרְתִּי וְעַל כֶּרֶם אָדָם חָסַר לִבִּי;
31 וְהִנֵּה עֹלָה קָלוּ קִשְׁשָׁנִים וְנָדַר אֲבִנְיוֹ נִהְרָסָה;
32 וְאַחֲזָה אֲנֹכִי אִשִּׁית לִבִּי רֵאִיתִי לִקְחֹתִי מוֹסֵר;
33 מַעַט שָׁנוֹת מַעַט תְּנוּמוֹת מַעַט חֶבֶק יָדַי לִשְׁכֹּב;
34 וְכֹא יִכְלֹמְךָ רִישְׁךָ וּמַחֲסֶרְךָ כֹּאִישׁ מִגֹּן;

30

א. 25 גַּם אֱלֹהִים מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר הִעֲתִיקוּ אֲנָשֵׁי חֻזְקָה מֶלֶךְ יִהּוּדָה:

- 2 כְּבֹד אֱלֹהִים הִסְתֵּר דְּבַר וּכְבֹד מַלְכִים חָקַר דְּבַר;
3 שָׁמַיִם לָרוֹם וָאָרֶץ לַעֲמֹק וּלֵב מַלְכִים אֵין חָקַר;
4 הִנֵּה סִינַיִם מִכְסֵּף וְיִצְחָא לְצֹרֶף כְּלִי;
ה הִנֵּה רֶשַׁע לִפְנֵי מֶלֶךְ וְיִפּוֹן בַּצֶּדֶק כִּסְאוֹ;
6 אֵל תִּתְהַדֵּר לִפְנֵי מֶלֶךְ וּבִמְקוֹם גְּדִלִים אֵל תַּעֲמֹד;
7 כִּי מוֹב אָמַר לָךְ עֲלֵה הִנֵּה מִהַשְׁפִּילְךָ לִפְנֵי גְדִיבִי;

—:18-19-20

(ז) 25,7 אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ

(ב) 31 קָמוּ פָנָיו חָרָלִים

(א) 24,29 אֲשִׁיב לְאִישׁ כַּפְעָלוֹ

	ועיניך דרכי תרצה: ובאר צרה נכריה: ובוגדים באדם תוסף:	23,26 תנה בני לבך לי 27 כי שוחה עמקה זירה 28 אף היא כתרף תארב
5	למי יקדו-נים למי שיח למי הכלילות עינים: לבאים לחקור קמסך: כי יתן בכאים עיניו: אחריתו כנחש ישך: 10 ולבך ידבר תהפכות: וכשכב בראש תהפך: הלמוני כל ידעתי אוסף אבקשנו עוד:	29 למי אוי למי ואבוי למי פצעים חנם ל למאחרים על היין 31 אל תרא יין כי יתאדם 32 יתהלך במששים 33 עיניך יראו ורות 34 וחיית כשכב בלב ים לא הפוני כל חליתי מתי אקיץ
15	ואל תתאן להיות אתם: ועמל שפתיהם תדברנה:	24,א אל תקנא באנשי רעה 2 כי שד יהנה לבם
	ובתבונה יתכוון: כל הון יקר ונעים:	3 בחכמה יבנה בית 4 וברעת חדרים יפלאו
20	ואיש דעת יתאמץ פה: ותשועה ברב יועץ: בשער לא יפתח פיהו: לו בעל מזמות יקראו: 25 ותועבת לאדם לץ:	ה נבר חכם * * * * * 6 כי בתחבולות תעשה לך מלחמה 7 ראמותי לאויל חכמות 8 מחשב להרע 9 זפת או-ל ¹² חפאת
	ביום צרה צר פתכה: וממים להרנ אם תחשוך: 30 הלא חכן לפות הוא יבין והשיב לאדם כפלו:	י * * * * * התרפית 11 הגל לקחים למות 12 כי תאמר הן לא ידענו זה ונצר נפשך הוא ידע
	ונפת מתוק על חפך: חכמה לנמשך ⁸ :	13 אכל בני דבש כי טוב 14 כן יצאה * * * * *
35	אל תשדד רבצו: ורשעים יבשלו ברעה:	טו אל תארב רשעי לנה צדיק 16 כי שבע יפול צדיק וקם
	ובכשלו אל יגל לבך: 40 והשיב מעליו אפו:	17 בגמל אויבך אל תשמח 18 פן יראה יהוה ורע בעיניו
	אל תקנא ברשעים: גר רשעים ידעך:	19 אל תתחר במרעים כ כי לא תודה אחרית לרע

	22,26 אל תהי בתקעי כף 27 אם אין לך לשלם	בערבים משאות; אֶיֶקְחוּ-יָ מִשְׁכַּבְךָ מִתַּחְתֶּיךָ:
	28 אל תפג נבול עולם	אשר עשו אבותיך:
5	29 חזית איש מודיר במלאכתו	בל יתיצב לפני חשפים:
	23,26 א כי תשב ללחום את מושל 2 ושמת שפין בלעך	בין תבין את אשר לפניך; אם בעל נפש אתה: [א]
10	4 אל תינע להעשיר ה זכי יעשר יעשה לו כנסים	..... חדל; כגשר יִעֲלֶיךָ הַשָּׁמַיִם:
	6 אל תלחם את לחם רע עין 7 כי ..... אכול ושתה יאמר לך 3b.8a פתך אכלת תקיאנה	ואל תתאן לממעפותיו [א]; * * * * * כן הוא ולבו כל עמך; יִהְיֶה לָּחֶם כּוֹבִים-אֵין-:
15	9 באוני כסיל אל תדבר	כי יבוז לשכל מלך [א];
20	י אל תפג נבול אֶל־מִגֶּד; 11 כי גאלם חזק	ובשרי יתומים אל תבא; הוא יריב את ריבם אתך:
	12 הביאה למוסר לבך	ואונך לאמרי דעת:
25	13 אל תמנע מנער מוסר 14 אתה בשכמ תפגו	כי תפגו בשכמ לא ימות; ונמשו משאול תציל:
	15 בני אם חכם לבך 16 ותעלזנה כליותי	ישמח לבי גם אני; בדבר שפתך מישרים:
30	17 אל יקנא לבך בחסאים 18 כי אם תצרנה יש אתרית	כי אם ביראת יהוה כל היום; ותקנתך לא תפרת:
35	19 שמע אתה בני וחכם כ אל תהי בסבאי יין 21 כי סבא וזולל יגרש	ואשר בדרך לבך; בזללי בשר למו; וקרעים תלביש גומה:
	22 שמע לאביך זה ילדך 23 אמת קנה ואל תמכר כה ישמח אביך ואמך 24 גִּיטָל יִגִּיטָל אֲבִי צָדִיק	ואל תבוז כי זקנה אמך; חכמה ומוסר ובינה; ותגל יולדתך; אֵין-יֹולֵד חֲכָם [א] ישמח בו:
40		

(ז) 23,26 התעורר עיניך בו ואיננו

(ח) 29 לפני מלכים יתיצב

(ט) 22,27 למה

(י) 28 ושהתך דברך הנעשים

(כ) 23,3 אל תתאן למקעפותיו

- 21, ל, 21 אין חכמה ואין תבונה
31 סוס מוכן ליום מלחמה
ואין צצה לנגד יהוה;
וליהוה התשועה:
- א, 22 נבחר שם מעשר רב
2 עשיר ורש נפגשו
מכסף ומוזהב חן טוב;
עשה כלם יהוה:
- 3 ערום ראה רעה ואי-סתור
4 עקב ענוה יראת יהוה
ה יצגים פחים בדרך עקש
שומר נפשו ירחק מהם:
- 6 חנך לנער על פי דרכו
גם כי יזקין לא יסור ממנה:
ומתיים עברו ונענשו;
עשר וכבוד וחיים;
שומר נפשו ירחק מהם:
- 7 עשיר ברשים ימשול
8 זורע עולה יקצור און
9 טוב עין הוא יברך
כי נתן מלחמו לדל:
- י נרש לץ ויצא מדון
ישיבת דין וקלון:
אהב יהוה-טהור לב
שפתיו ידועה מלך;
ויסלף דברי בגד:
- 11
12 עיני יהוה נצרו דעת
13 אמר עצל ארי בחוץ
בתוך רחבות ארצה:
- 14 שוחה עמקה פי זרות
טו אגלת קשורה בלב נער
טז עשק דל להרבות לו
ועום יהוה יפול שם;
שכמ מוסר ירחיקנה ממנו;
נתן לעשיר אך למחסור:
- 17 לאמרת-הט אונך
ולבך תשית לדעת-
18 כי תשמרם בבטנך
19 להיות ביהוה מבטחך
כ אף את-מוגל כתבתי לך
21 להודיעך קשם אמרי אמת
ושמע דברי חכמים
כי נעי-מי-ם-
יכנו יחזו על שפתיך:
הודעתך היום-
שגשום במעצות ודעת:
להשיב אמרים אמת לשא-ליך:
- 22 אל תגול דל כי דל הוא
23 כי יהוה יריב ריבם
ואל תדכא עני בשער;
ועקב את עקביהם נפש:
ואת איש תמות לא תבוא;
ולקחת מוקש לנפשך:
- 24 אל תתרע את בעל אף
כח מן תאלף ארחתי-
כח מן תאלף ארחתי-
ולקחת מוקש לנפשך:

- א, 21 מלני מים לב מלך ביד יהוה
 2 כל דרך איש ישר בעיניו
 3 עשה צדקה ומשפט
 4 רום עינים ורחב לב
 5 גרי רשעים חפזות:
 6 מחשבות תרוץ אך למותר
 7 וכל אץ אך למחסור:
 8 מעל אצרות בלשון שקר
 9 שר רשעים יגורם
 10 המפקד דרך איש יושר
 11 טוב לשבת על פנת נג
 12 נפש רשע אותה רע
 13 בענש לץ יחכם פתי
 14 משכיל צדיק לבית רשע
 15 גם הוא יקרא ולא יענה:
 16 וישחר בהק חמה עזה:
 17 שומחה לצדיק עשות משפט
 18 אדם תועה מדרך השכל
 19 איש מחסור אהב שומחה
 20 לפר לצדיק רשע
 21 טוב שבת בארץ מדבר
 22 כ אוצר נחמד בנה חכם
 23 לרץ צדקה וחסד
 24 עיר גברים עלה חכם
 25 שמר פיו ולשונו
 26 ויד עלו מבקחה:
 27 שמר מצרות נפשו:
 28 עושה בעברת ודון:
 29 כי מאנו ידיו לעשות:
 30 וצדיק יתן ולא יחשך:
 31 אף כי בנמה יביאנו:
 32 . . . . .
 33 וישר הוא יכין דרכיו:
 34 זבח רשעים תועבת יהוה
 35 עד כובים יאבד
 36 העז איש רשע בפניו

- א, 20 לץ היין חמה שֶׁכֶּר וכל שנה בו לא יחכם:
- 2 נהם ככפיר אימת מלך מתעברו חומא נפשו:
- 3 כבוד לאיש שבת קריב וכל אויל יתגלע:
- 4 מתרף עֵזֶל לא יתרש יִשְׁאֵל בקציר ואין:
- ה מים עֲמָקִים צֶנֶה בלב איש ואיש תבונה ידלנה:
- 6 רב אדם יִקְרָא איש חסד- ואיש אמונים מי ימצא:
- 7 מתהלך בתמו צדיק אשרי בניו אחריו:
- 8 מלך יושב על כֶּסֶף דין מִןּוֹה בעיניו כל רע:
- 9 מי יאמר זכיתי לבי מִדֶּרְתִּי קִחְמָאֲתִי:
- י אבן ואבן איפה ואיפה תועבת יהוה גם שניהם:
- י1 גם במעלליו יתנכר נער אם וך ואם ישר דרכו:
- 12 און שמעת ועין רָאָה יהוה עשה גם שניהם:
- 13 אל תאהב שנה פן תרש פֶּקֶח עֵינֶיךָ שִׁבַּע לחם:
- 14 רע רע יאמר הקונה ואול לו או יתהלל:
- טו יש זהב ורב פנינים וכלי יקר שפתי דעת:
- 16 לקח בגדו כי ערב זר ובעד נכרי־ים חבלהו:
- 17 ערב לאיש לחם שקר ואחר ימלא פיהו קִצְצִין:
- 18 מחשבות בעצה תפון ובתתבלות עשה מלחמה:
- 19 גולה סוד הולך רכיל ולפתה שפתיו לא תתערב:
- כ סקלל אביו ואמו ידעך גרו יִבְאִישֶׁן חשך:
- 21 נחלה מבידלת בראשונה ואחריתה לא תברך:
- 22 אל תאמר אשלמה רע קנָה ליהוה וישע לך:
- 23 תועבת יהוה אבן ואבן ומאזני קרמה לא טוב:
- 24 מיהוה קִצְעֵדִי גבר וארם מה יבין דרכו:
- כה יאקש אדם ילע קדש ואחר נדרים לבקר:
- 26 מִןּוֹה רשעים מלך חכם וישב עליהם אופן:
- 27 גר יהוה נִשְׁמַת אדם חפֶשׁ כל חדרי במן:
- 28 חסד ואמת יצרו מלך וסעד בחסד כסאו:
- 29 תפארת בְּחֹרִים בָּחַם והדר זקנים שיבה:
- ל חֲבֵרוֹת פָּצַע תִּמְרִיקִי ברע ומפות חדרי במן:

- 19, א טוב רש הולך בתמו
2 גם בלא דעת נפש לא טוב
3 אגלת אדם תסלק דרכו
4 הון יסוף נעים רבים
- 5 ויפיה כובים לא יפלט:
6 וכל הרע לאיש מתן:
7 אף כי מרעהו רחוק ממנו
- 10 מדרך אמרים לא המה:
8 שמר תבונה לימצא טוב:
9 ויפיה כובים יאבד:
- 11 לא נאנה לכסיל תענוג
12 אף כי לעבד משל בשרים:
- 15 שכל אדם יהא-ריך אפו
16 נהם ככפיר ונעף מלך
- 20 חות לאביו בן כסיל
21 בית והון נחלת אבות
- 22 עזלה תפיל תרדמה
23 ונפש רמיה תרעב:
- 25 שמר מצוה שמר נפשו
26 מלך יהיה חונן דל
- 27 ונפלו ישלם לו:
28 ואל המיתו אל תשא נפשך:
- 30 גידל תמה נשא ענש
31 כי אם תציל ועוד תוסף:
- 32 שמע צצה וקבל מוסר
33 למען תחכם באתריתך:
34 רבות מחשבות בלב איש ועצת יהוה היא תקום:
- 35 תנאות אדם חסדו
36 וטוב רש מאיש כוב:
- 37 יראת יהוה לחיים
38 ושבע ילין כל יפקד רע:
- 40 טמן עצל ידו בצלחת
41 כה לץ תכה ופתי יערם
- 42 משרד אב יבריה אם
43 חדל בני לשמע מוסר
- 44 עד בליעל יליץ משפט
45 נכוננו ללצים שיכמים
- 46 ומהלמות לנן כסילים:
47 ופירשנים יבליע און:
48 ומהלמות לנן כסילים:

- 17,24 את פני מבין חכמה
כה כעס לאביו בן כסיל
ועיני כסיל בקצה ארץ:
וקמר ליולדתו:
- 26 גם ענוש לצדיק לא מוב
להכות נדיבים עלי יתרי:
- 27 חושך אמריו יודע דעת
28 גם אויל מתריש חכם יחשב
וקר רוח איש תבונה:
אמם שפתיו נבון:
- 18,א לתאווה יבקש נמרד
2 לא יחפץ כסיל בתבונה
בכל תושיה יתגלע:
כי אם בהתגלות לבו:
- 3 בבוא יִשְׁשַׁע בא גם בוז
ועם קלון חרפה:
- 4 מים עֲמֻקִּים דברי פי איש
נחל גבע מקור יחכמה:
- ה שאת פני רשע לא מוב
להפוט צדיק במשפט:
- 6 שפתי כסיל יבאו בריב
7 פי כסיל מחמה לו
8 דברי נָקֶן כמתלהמים
והם ירדו חדרי בטן:
- 9 גם מתרפה במלאכתו
אח הוא לבעל משחית:
- י מגדל עז שם יהוה
11 הון עשיר קרית עוז
בו ירוץ צדיק ונשגב:
וכחומה נשגבה במשפּתו:
- 12 לפני שבר ינבה לב איש
13 משיב דבר במרם ישמע
ולפני כבוד עָנוּה:
אָלַת היא לו וכלמה:
- 14 רוח איש יכלכל מחלּו
15 לב נבון יקנה דעת
ורוח נבאה מי ישאנה:
ואזן חכמים תבקש דעת:
- 16 מתן אדם ירחיב לו
17 צדיק הראשון בריבו
18 מְדִינִים ישבית הגורל
ולפני גדלים יִנְחֻנו:
יִבֵּא רִעְתּוֹ וחקרו:
ובין עצומים יפריד:
- 19 יִמְקֶרֶת עֵז
ו . . . . . כבריח ארמון:
- כ מפרי פי איש תשבע במנו
21 מות וחיים ביד לשון
תבואת שפתיו ישבע:
ואהביה יאכל פריה:
- 22 מצא אשה מצא מוב
23 תחנונים ידבר רש
24 יִישׁ נְעִים להתרוצץ
ויש אתב דבק מאח:

- 16,31 עֲמֶרֶת תַּמְאָרֶת שִׁיבָה בְּדֶרֶךְ צִדְקָה תִּמְצָא: 16
- 32 מִוֶּב אֶרֶץ אֲפִים מִגְבוֹר וּמִשָּׁל בְּרוּחוֹ מִלֶּכֶד עִיר: 32
- 33 בְּחֵץ יוֹטֵל אֶת הַגּוֹרֵל וּמִיָּהוּהוּ כֹל מִשְׁמָמוֹ: 5 33
- 17,1 מִוֶּב פֶּת חֲרֵבָה וּשְׁלֹחַ בָּהּ מִבֵּית מֶלֶךְ זֹכֵר רִיב: 17,1
- 2 עֶבֶר מִשְׁכִּיל יִמְשַׁל בֶּבֶן מִבִּישׁ וּבִתּוֹךְ אֲחִים יִחְלַק נַחֲלָה: 2
- 3 מְצַרְף לִכְסֵף וְכוֹר לִזְהָב וּבָחֵן לִפְּוֹת יְהוָה: 3
- 4 מֶרֶע מִקְשִׁיב עַל שִׁמְתֵּי אָוֶן שֹׁקֵר מִזִּין עַל לִשׁוֹן הָאֵת: 4
- ה לֵעָנֹ לְרֹשׁ תִּרְף עֲשֹׂהוּ שֹׁמֵחַ לֹא-בִדֹּ לֹא יִנְקָה: 15 ה
- 6 עֲמֶרֶת זִקְנִים בְּנֵי בָנִים וְתַמְאָרֶת בָּנִים אֲבוֹתָם: 6
- 7 לֹא נֹאווֹ לִנְבִּלֵי שִׁמְתֵּי יֵתֶר אֵף כִּי לִנְדִיב שִׁמְתֵּי שֹׁקֵר: 7
- 8 אֲבֵן חֵן הַשְׁחָד בְּעֵינֵי בַעֲלִיו אֵל כֹּל אֲשֶׁר יִפְנֶה יִשְׁכִּיל: 20 8
- 9 מִכְסֵּה פֶשַׁע מִכְקֵשׁ אֱהָבָה וְשֹׁנֵה בְּדֶבֶר מִפִּרִּיד אֱלוֹף: 9
- י תַּחַת נִצְרָה בְּמִכִּין מִהַפּוֹת כִּסִּיל מֵאָה: 10 י
- 11 מִרֵּי יִבְקֵשׁ רֹעַ וּמִלֶּאךָ אֲכוֹרֵי יִשְׁלַח בּוֹ: 11
- 12 מִנּוּשׁ דָּב שָׁפּוֹל בְּאִישׁ וְאֵל כִּסִּיל בְּאֵלָתוֹ: 12
- 13 מִשִּׁיב רֹעַה תַּחַת מִוֶּבָּה לֹא תִמַּשׁ רֹעַה מִבֵּיתוֹ: 13
- 14 מִוֶּטֶר מִיָּם רֹאשִׁית מִדּוֹן וּלְמַנִּי הַתְּגַלֵּעַ הָרִיב נִמְוֶשׁ: 14
- טו מִצְדִּיק רָשָׁע וּמִרְשִׁיעַ צְדִיק תּוֹעֵבֶת יְהוָה נִם שְׁנִיהֶם: 15 טו
- 16 לִמָּה זֶה מַחִיר בִּיד כִּסִּיל לִקְנוֹת חֲכָמָה וְלֹב אֵין: 16
- 17 בְּכָל עֵת אֱהָב הָרֹעַ וְאֵחַ לִצְרָה יִנְלֹד: 17
- 18 אֲדָם חֹסֵר לֵב תִּקַּע כֶּף עֹרֵב עֲרֻבָה לִפְנֵי רָעָהוּ: 18 35
- 19 אֱהָב פֶּשַׁע אֱהָב מִצָּה מִנְבִּיָּה פִּתְחוּ מִכְקֵשׁ שֹׁכֵר: 19
- כ עֲקֹשׁ לֵב לֹא יִמְצָא מִוֶּב וְנִהַמֵּךְ בְּלִשׁוֹנוֹ יִפּוֹל בְּרַעָה: 20 כ
- 21 יִלְד כִּסִּיל -תּוֹנֶה לוֹ וְלֹא יִשְׁמַח אֲבִי נְבִל: 21 40
- 22 לֵב שֹׁמֵחַ יִיטִיב -גִּידָה וְרוּחַ נִקְאָה תִּיבֵשׁ גֵּרָם: 22
- 23 שְׁחָד מִתֵּק רָשָׁע יִקַּח לַהֲפֹזֹת אֲרָצוֹת מִשְׁמָמוֹ: 23

ל15 מאור עינים ישמח לב שמועה מובה תדשן עצם:

- 31 און שמעת תוכחת דיים
32 פורע מוסר מואם נפשו
33 יראת יהוה מוסר חכמה
- א16 לאדם מערכי לב
2 כל דרכי איש זך בעיניו
3 גל אל יהוה מעשך
4 כל פעל יהוה ילענהו
ה תועבת יהוה כל גבה לב
6 בחסד ואמת יכפר עון
7 ברצות יהוה דרכי איש
8 מוב מעט בצדקה
9 לב אדם יחשב דרכו
- י קסם על שפתי מלך
11 פלס ומאזני משפט ליהוה
12 תועבת מלכים עשות רשע
13 רצון מלך- שפתי צדק
14 חמת מלך מלאכי מות
ט באור פני מלך דיים
- 16 קנה חכמה - מוב מחרוץ וקנות בינה נבחר מכסף:
17 מסלת ישרים סור מרע
18 לפני שבר גאון
19 מוב שפל רוח את עניים
- כ משכיל על דבר ימצא מוב
21 לחכם לב יקרא גבון
22 מקור חיים שכל -ל-בעליו
23 לב חכם ישכיל פיהו
24 צוף דבש אמרי נעים
כה יש דרך ישר לפני איש
- 26 נפש עמל יעמלה לו
27 איש בליעל ברה רעה
28 איש תהפכות ישלח מדון
29 איש חמס יפתה רעהו
ל עצתו עיניו לחשב תהפכות
- כא אכף עליו פיהו:
ועל שפתיו כאש צרבת:
ונקנן מפריד אלוף:
והוליכו בדרך לא מוב:
קרץ שפתיו כלה רעה:

- 15,4 מרפא לשון עץ חיים וסלף בה שבר ברוח:
ה אויל ינאץ מוסר אביו ושמר תכחת יערם:
6 בית צדיק חסן רב ובתבואת רשע נעכרת: 5
7 שפתי חכמים יורו דעת ולב כסילים לא כן:
8 זבח רשעים תועבת יהוה ותקלת ישרים רצונו:
9 תועבת יהוה דרך רשע ומנדה צדקה יאהב: 10
י מוסר רע לעזב ארח שונא תוכחת ימות:
11 שאול ואכדון נגד יהוה אף כי לבות בני אדם:
12 לא יאהב לץ הוכח לו אל חכמים לא ילך: 15
13 לב שמח יקב פנים ובעצבת לב רוח נקאה:
14 לב נבון יבקש דעת ופיי כסילים ידעה אגלת: 20
טו כל ימי עני רעים ושוב לב משתה תמיד:
16 טוב מעט ביראת יהוה מאוצר רב ומהומה בו:
17 טוב ארתת ירק ואהבה שם משור אבוס ושנאה בו: 25
18 איש תמה יגרה מדון וארך אפים ישקם ריב:
19 דרך עצל כמשכת חדק וארח ישרים סללה:
כ בן חכם ישמח אב וכסיל אדם בוזה אמו:
21 אגלת שמחה לחסר לב ואיש תבונה ישר לכת: 30
22 הפר מחשבות באין מוד וברב יועצים תקום:
23 שמחה לאיש במענה פיו ודבר בעתו מה טוב: 35
24 ארח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה:
כה בית גאים יסח יהוה ויצב נבול אלמנה:
26 תועבת יהוה מחשבות רע וטהרים אמרי נעם:
27 עכר ביתו בוצע בצע ושונא מתנת יחיה:
28 לב צדיק יהנה לענות ופי רשעים יביע רעות:
29 רחוק יהוה מרשעים ותקלת צדיקים ישמע: 40

- 14,11 בית רשעים ישמר ואהל ישרים יפריה:
- 12 יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות:
- 13 גם בשחק יכאב לב ואחריתו שמחה תונה:
- 14 מדרכיו ישבע סוג לב ומפגליו איש טוב:
- 15 10 16 פתי יאמין לכל דבר וערום יבין לאשרו: חכם ירא וסר מע
- 17 קצר אפים יעשה אגלת ואיש מזמות ישנא: 18 נחלו סתמים אגלת וערומים יכבדו דעת:
- 19 שחו רעים לפני טובים ורשעים על שערי צדיק:
- 20 כ גם לרעהו ישנא רש ואהבי עשיר רבים: 21 בז לרעהו חומא ומחונן עניים אשריו:
- 22 הלוא יתעו תרשי רע וחסד ואמת תרשי טוב:
- 23 בכל עצב יהיה מותר ודבר שפתים אך למחסור:
- 24 עמרת חכמים ערמיה- לולית כסילים אגלת:
- 25 כה מציל נפשות ער אמת ויפת כובים ירמהו:
- 26 ביראת יהוה מבטח עז ולבנו יהיה מתסה: 27 יראת יהוה מקור חיים לסור ממשקשי מות:
- 28 ברב עם הדרת מלך ובאפס לאם מקחת כוזן:
- 29 אך אפים רב תבונה וקצר רוח מרים אגלת: 30 ל חיי בשרים לב מרפא ורקב עצמות קנאה: 31 עשק דל תרף עשהו ומכבדו חנן אכיון: 32 ברעתו ידחה רשע וחסה בתלפיו צדיק: 33 בלב נבון תנוח חכמה ובקרב כסילים תנדעו:
- 34 צדקה תרומם גוי וחסדי לאמים חמאת: 35 לה רצון מלך לעבד משכיל ועברתו יתהיה מביש:
- 15,א מענה רך ישיב תמה ודבר עצב יעלה אף: 2 לשון חכמים תיטיב דעת ופי כסילים יפיע אגלת: 3 בכל מקום עיני יהוה צפות רעים ומטובים:

13,13 בו לדבר יחבל לו וינא מזה הוא ישלם:

14 תורת חכם מקור חיים לסור מפקשי מות:

5 15 שכל טוב יתן חן ודרך בגדים אי-דם:
16 יכל ערום יעשה בדעת וכסיל יפרש אגלת:
17 מלאך רשע יפל ברע וציר אמונים מרפא:

18 ריש וקלון פורע מוסר ולמר תוכחת יכבד:

10

19 תאזה נהיה תערב לגמש * * * * *

* * * * * ותועבת כסילים סור מרע:
כ יחלוק את חכמים יתקיים ורעה כסילים ירע:

15

21 חסאים תרדף רעה ואת צדיקים יעש-יני טוב:
22 טוב ינחיל בני בנים וצמון לצדיק חיל חומא:

20

23 רב אכל ניר ראשים ויש נקפה בלא משממ:

24 חושך שבמו שונא בנו ואהבו שחרו מוסר:

כה צדיק אכל לשבע גמשו ובמן רשעים תחסר:

25

א,14 יתכמות בנתה ביתה ואגלת בידיה תתקסנו:

2 הולך בישרו ינא יהוה ונלח דרכיו בזהו:

30

3 במי אויל חמר גאזה ושפתי חכמים תשימרום:

4 באין אלפים אכוס בר ורב תבואות בלח שור:

ה גר אמונים לא יכזב ויפית כזבים גר שקר:

35

6 בקש לץ חכמה ואין ודעת לנכון נקל:

7 ..... חכמת ערום הבין דרכו ..... ואגלת כסילים קרמה

40

9 ..... ובין ישרים רצון:

י לב יודע קרת גמשו ובשמחתו לא יתערב זר:

- 12,15 דרך אויל ישר בעיניו   ושמע לעצה חכם:
16 אויל ביום יודע כעסו   וכסה קלון ערום:
- 17 יפיה אמונה יגיד צדק   ועד שקרים מרמה:
18 יש בוסה כמדקרות הרב   ולשון חכמים מרפא:
19 שפת אמת תפון לעד   ועד ארגיעה לשון שקר:
- כ מרמה בלב חרש רע   וליעצי שלום שקחה:
21 לא יאנה לצדיק כל און   ורשעים מלאו רע:
22 תועבת יהוה שפתי שקר   ועשי אמונה רצונו:
23 אדם ערום פסה דעת   ולב כסילים יקרא אולת:
- 24 יד תרוצים תמשול   ורמיה תודה למס:
- כה דאנה בלב איש תשחנהו   ודבר טוב ישמחנהו:
- 26 יתיר יקרעוהו צדיק   ודרך רשעים תתעם:
- 27 לא יחלך רמיה צידו   והון יקר אדם תרוץ:
- 28 בארח צדקה חיים   ודרך יעבירה יאל מות:
- א. 13 בן חכם מוסר איתב   ולץ לא שמע נערה:
- 2 מפרי פי איש יאכל טוב   וגמש בגדים חמם:
3 נצר פיו שמר נפשו   משק שפתיו מתהה לו:
- 4 מתאזה ואין נמשו עצל   וגמש חרצים תלשן:
- ה דבר שקר ישנא צדיק   ורשע יבאיש ויחפיר:
- 6 צדקה תצר תם דוד   ורשעה תסלף תפואת:
- 7 יש מתעשר ואין כל   מתרושש והון רב:
- 8 כמר נמש איש עשרו   ורש לא שמע נערה:
- 9 אור צדיקים ילמח   ונר רשעים ידעך:
- י . . בודון ימן מצה   ואת ינועצים חכמה:
- 11 הון מבקל ימעט   וקבץ על יד ירבה:
- 12 תוקלת מקשכה מחלה לב   ועץ חיים תאזה באה:

	ועבר שארו אכורי:	11,17 גמל נפשו איש חסד
	וורע צדקה שכר אמת:	18 רשע עשה מעלת שקר
	ומנדה רעה למותו:	19 ילעה צדקה לחיים
5	ורצונו תמימי דרך:	כ תועבת יהוה עקש לב
	וורע צדיקים נמלמ:	21 יד ליר לא ינקה רע
	אשה יפה וקרת מעם:	22 נזם זהב באף חזיר
10	תקות רשעים עברה:	23 תאות צדיקים אך טוב
	וחשך מלשך אך למחסור:	24 יש מקור ונוסף עוד
	ומרה נם הוא יורא:	כה נפש בככה תדשן
	ובככה לראש משביר:	26 מנע בר יקבדו לאזם
15	וורש רעה תבואנו:	27 שחר טוב יבקש רצון
	וכעלה צדיקים יפרחו:	28 בומח בעשרו הוא יבאל
	ועבר אויל לחכם לב:	29 עבר ביתו ינחל רוח
20	ולקח נפשות חכם:	ל פרי צדיק עץ חיים
	אף כי רשע וחומא:	31 הן צדיק . . . ילם
	ושונא תוכחת בער:	א, 12 אהב מוסר אהב דעת
25	ואיש מןמות ירשיע:	2 מוב יפיק רצון מיהוה
	ולרש צדיקים בל ימוט:	3 לא יפון אדם ברשע
	וכנקב בעצמותיו מבישה:	4 אשת חיל עמרת בעלה
30	תחבלות רשעים מרמה:	ה מחשבות צדיקים משפט
	ופי ישרים יצילם:	6 דברי רשעים אכבדם
	ובית צדיקים יעמד:	7 המוך רשעים ואינם
	ונענה לב יהיה לבוז:	8 לפי שקלו יהלל איש
35	ממתכבר וחסר לחם:	9 מוב נקלה ויעבד לו
	ורחמי רשעים אכורי:	י יודע צדיק נפש בהמתו
	ומנדה ריקים חסר לב:	11 עבר אדמתו ישבע לחם
40	ולרש צדיקים איתן:	12 . . . . .
	ויצא מורה צדיק:	13 בקשע שפתים ימוקש רע
	ונמול ידי אדם ישוב לו:	14 מפרי פי איש ישבע

- 10,23 כשחוק לכסיל עשות ומה וחכמה לאיש תבונה:
- 24 מנורת רשע היא תבואה ותאזות צדיקים יתן: כה כעבור סופה ואין רשע וצדיק יסוד עולם:
- 26 כחמץ לשנים וקעשן לעינים כן העצל לשלחיו:
- 27 יראת יהוה תוסיף ימים ושנות רשעים תקצרנה: 28 תוחלת צדיקים שמחה ותקות רשעים תאבד: 29 מעוז ליתים דרך יהוה ומחסה למעלי און: 30 ל צדיק לעולם כל יומם ורשעים לא ישכנו ארץ: 31^a 32^b פי צדיק ינוב חכמה ואפי רשעים יתהפכות: 31^b 32^a יולשון יתהפכות נתפרת:
- א, 11 מאזני קרמה תועבת יהוה ואבן שלמה רצונו:
- 2 בא זרן ויבא קלון ואת צנועים חכמה:
- 3 גמות ישרים תנחם וסלף בגדים ילשון: 4 לא יועיל הון ביום עברה וצדקה תציל ממות: 5 צדקת תמים תשר דרכו ובקשתו יפל רשע: 6 צדקת ישרים תצילם ובהות בגדים ילכו:
- 7 יבמות אדם תאבד תקוה ותוחלת אונים אברה: 8 צדיק מנרה נחלץ ויבא רשע תחתיו:
- 9 במה חנף ישחת רעהו ובדעת צדיקים יחלצו:
- 10 במוב צדיקים תעלץ קריה ובאבד רשעים רנה: 11 בקרכת ישרים תרום קרת ובפי רשעים תהרס:
- 12 בו לרעהו חסר לב ואיש תבונות יתריש: 13 הולך רכיל מגלה סוד ונאמן רוח מכסה דבר:
- 14 באין תחבולות יפל עם ותשועה ברב יועץ:
- 15 רע ירוע כי ערב זר ושנא תוקעים בומח: 16^b אשת חן תתמך כבוד וכפא קלון אשה שנאת ישר:
- 16^d הון עצלים יחסרו ויתר יצים יתמכו עשר:

ושבע תועבת נמשו: וידיים שפכות דם נקי:
 רגלים ממהרות לרוץ לרעה:
 ומשלח מדנים בין אחים:

6,16 שש הנה שגא יהוה
 17 עינים רמות לשון שקר
 18 לב חרש מחשבות און
 19 יפיח כובים עד שקר

משלי שלמה

10

א,10 בן חכם ישלח אב וכן כסיל תונת אמו:

15

2 לא יועילו אוצרות רשע
 3 לא ירעיב יהוה נפש צדיק
 4 ראש עשה כף רמיה
 ה אנר בקיץ בן משכיל
 וצדקה תציל ממות:
 והות רשעים יהרף:
 ויד חרוצים תעשיר:
 נרדם בקציר בן מביש:

20

6 ברכות לראש צדיק
 7 זכר צדיק לברכה
 ופי רשעים יכסה חמס:
 ושם רשעים ירקב:

25

8 חכם לב יקח מצות ואויל שפתים ילבט:

9 הולך בהם ילך בטה ומעקש דרכיו יזדע:

30

י קרץ עין יתן עצבת ו... שפתים -ש-ל-ום:

11 מקור חיים פי צדיק ופי רשעים יכסה חמס:

12 שגא תערר מדנים ועל כל פשעים תכסה אהבה:

35

13 בשפתי נבון תמצא חכמה ושכט לגו חסר לב:

14 חכמים יצמנו דעת ופי אויל מתתה קרבה:

15 הון עשיר קרית עוז מתת דלים נישם:

16 סעלת צדיק לחיים תבואת רשע לחפאת:

17 ארח לחיים שומר מוסר ועזב תוכחת מתעה:

40

18 מכסה שגא שפתי שקר ומוצא דבה הוא כסיל:

19 ברב דברים לא יחדל פשע וחושך שפתי משכיל:

כ כסף נבחר לשון צדיק לב רשעים יכמעט:

21 שפתי צדיק ידעו רבים ואוילים בחסר לב ימותו:

22 בקרבת יהוה היא תעשיר ולא יוסף עצב עמה:

- 8,34^{c-b} לשקד על דלתתי יום יום
לה כי מצאי מצא חיים
36 וחמאי חמס נפשו
- לשמר מזוזות פתחי:
ויפק רצון מיהוה:
כל משנאי אהבו מות:
- 5 חצבה עמודיה שבעה:
אף ערכה שלחנה:
על נפי מלמי קרת:
חסר לב ואמרה לו:
ושתו בין מסכתי:
10 ואשרו בדרך בינה:
ויוסיפו לך שנות חיים:
ולצף לבדך תשא:
- 9, א חכמות בנתה ביתה
2 מבחה מבחה מסכה יינה
3 שלחה נעליה תקרא
4 מי פתי יקר הנה
ה לכו לחמו בלחמי
6 עזבו פתאים וחיו
11 כי בי ירבו ימך
12 אם חכמת חכמת לך
- 13 אשת כסילות המיה
14 וישבה לפתח ביתה
15 לקרא לעברי דרך
16 מי פתי יקר הנה
17 מים נגובים ימתקו
18 ולא ידע כי רפאים שם
- 15 על כפא מלמי קרת:
המישרים ארחותם:
וחסר לב ואמרה לו:
ולחם סתרים ינעם:
בעמקי שאול קראיה:
20
- 6, א בני אם ערבך לרעד
2 נוקשת ב-שפת-יך
3 עשה זאת אפוא בני והנצל
4 אל תתן שנה לעיניך
ה הנצל כצבי מ-פה
- 25 תקעת לור כפ-ך
גלכדת באמרי מיד:
לך התרפס ורחב רעיד:
ותגומה לעפעפיך:
וכצפור מיד יקוש:
- 6 לך אל נמלה עצל
7, זאין לה קצין ומשל
9 עד מתי עצל תשכב
י מעט שנות מעט תגומות
11 ובא כמהלך ראשך
- 30 ראה דרכיה וחכם:
תכין בקיץ לחמה:
מתי תקום משנתך:
מעט תבק ידים לשכב:
ומחסרך כאיש מגן:
- 12 אדם בליעל איש און
13 קרץ בעיניו מולל ברני-לו
14 תהפכות בלבו חרש ידע
15 על כן פתאם יבוא אידו
- 35 הולך עקשות פה:
מרה באצבעותיו:
בכל עת מדנים ישלח:
פתע ישבר ואין מרפא:

(א) 9.7 ימר לץ לקח לו קלון
8 אל תוכח לץ פן ישנאך
9 תן לחכם * * * ויחכם עור
י תחלת חכמה יראת יהוה
ומכית לרשע מומו:
הוכח לחכם ויאהבך:
הורע לצדיק ויוסף לקח:
ורעת קרשים בינה:

(ב) 6.3 כי באת בקך רעד (ז) 7 אשר (ז) 8 אשר (ז) 8 אנרה בקציר מאכלה

7,24 ועתה בנים שִׁמְעוּ לִי
 כֹה אֵל יִשְׁשָׁק אֶל דְּרֹכֶיהָ לִבָּךְ
 26 כִּי רַבִּים חַלְלִים הַפִּילָה
 27 דְּרָכִי שְׂאוּל דְּרֹכֶי-בֵיתָהּ
 וְהִקְשִׁיבוּ לְאִמְרֵי פִי:
 אֶל תִּתֵּן בְּנִיתִיבוֹתֶיהָ:
 וְעֲצָמַי כָּל הִרְגִּינָה:
 יִרְדּוּת אֶל חֲדָרֵי מוֹת:

5

8, א הֲלֹא חֲכָמָה תִּקְרָא
 2 בְּרָאשׁ מַלְמִים עָלֵי דֶרֶךְ
 3 לֵיד שְׁעָרִים לְפִי קֶרֶת
 4 אֲלֵיכֶם אִישִׁים אִקְרָא
 ה הִבִּינוּ פִתְאִים עֶרְמָה
 6 שִׁמְעוּ כִּי נִגִּידִים אֲדַבֵּר
 7 כִּי אִמַּת יִהְיֶה חִפִּי
 8 בְּצֹדֵק כָּל אִמְרֵי פִי
 9 כָּלֵם גִּלְחִים לְפִיבִין
 י קָחוּ מוֹסֵר-וָאֵל כֶּסֶף
 11 כִּי טוֹבָה חֲכָמָה מִפְּגִינִים
 וְתִבְנוּנָה תִתֵּן קוֹלָהּ:
 בְּתִיכִי נִתִּיבוֹת נִצְבָּה:
 מִבּוֹא פִתְחִים תִּלְנֶה:
 וְקוֹלִי אֶל בְּנֵי אָדָם:
 10 וְכִסְיִלִים הִכִּינוּ לִבִּי:
 וּמִפֶּתַח שִׁלְפִתִּי מִיִּשְׂרָאֵל:
 וְתוֹעֵבַת שִׁלְפִתִּי רָשָׁע:
 אֵין בָּהֶם נִפְתַּל וְעָקֵשׁ:
 וַיִּשְׂרִים לְמַצְאֵי דַעַת:
 15 וְדַעַת מִחֲרוֹץ נִבְתֵּר:
 וְכָל חַפְצִים לֹא יִשּׁוּ בָהּ:
 וְדַעַת יוֹ-מִנּוֹת אִמְצֹא:
 וּפִי תִהְיֶהכֹת שְׁנֵאתִי:
 20 לִי בִינָה לִי נִבְוֶה:
 וְלוֹנִים יִחֻקְקוּ צֹדֵק:
 וְנִדְיָכִים כָּל שִׁלְפִתִּי אֶרֶץ:
 וּמִשְׁחֲרֵי יִמְצְאֵנִי:
 הוֹן עֵתֶךְ וְצֹדֶקָה:
 25 וְתִבּוֹאֲתִי מִכֶּסֶף נִבְדֵּר:
 בַּתּוֹךְ נִתִּיבוֹת מִשְׁפָּט:
 וְאַצְרִיתֵהֶם אֶמְלֹא:
 קֶדֶם מִפְּעֻלֹי מָאוֹ:
 30 מִרָאשׁ מִקְדָּמִי אֶרֶץ:
 בְּאֵין מַעֲנִינֹת יִנְכַּדְדִּי מִים:
 לִפְנֵי נִבְעוֹת חוֹלְלָתִי:
 . . . עֲפֻרוֹת תִּבְלִי:
 בְּחֻקּוֹ חוֹן עַל פְּנֵי תִהוֹם:
 35 יִבְצֹזְזוּ עֵינֹת תִּהוֹם:
 וּמִים לֹא יַעֲבֵרוּ פִּי:
 * * * * *
 מִשְׁחַקֶּךָ לִפְנֵי כָּל עַת:
 וְשַׁעֲשְׁעֵי אֶת בְּנֵי אָדָם:
 40 שִׁמְעוּ מוֹסֵר וְחֲכָמוֹז:
 -[וְאִשְׁרֵי דְרָכִי יִשְׁמְרוּ:]

12 אֲנִי חֲכָמָה שִׁכְנֵתִי עֶרְמָה
 13 נִצָּאָה וְנִאֻן וְדֶרֶךְ רַע
 14 לִי עֲצָה וְתוֹשִׁיָה
 טו בִּי מַלְכִּים יִמְלִכוּ
 16 בִּי שָׂרִים יִשְׁרוּ
 17 אֲנִי אֶהְיֶה אֶהָב
 18 עֲשֵׂר וְכִבּוֹד אֲתִי
 19 טוֹב פֶּרִי מִחֲרוֹץ וּמִפִּי
 כ בְּאֶרֶץ צֹדֶקָה אֶהְלֵךְ
 21 לְהַנְחִיל אֶהְיֶה יֵשׁ

22 יִהְיֶה קִנְיִי רֹאשִׁית דְּרָכִי
 23 מַעֲוֹלָם נִפְכֵּתִי
 24 בְּאֵין תִּהְיֶהכֹת חוֹלְלָתִי
 כֹה בְּמֶרֶם הָרִים הִקְבִּיעוּ
 26 עַד לֹא עָשָׂה אֶרֶץ וְחוֹצוֹת
 27 בְּהִכִּינוּ שָׁמַיִם שֵׁם אֲנִי
 28 בְּאִמְצוֹ שִׁחְקִים מִמַּעַל
 29 בְּשׁוּמוֹ לִים חֻקּוֹ
 בַּח-יָקֹץ מוֹסְדֵי אֶרֶץ
 ל וְאִדְּהִי אִמְצוֹ יוֹם יוֹם
 31 מִשְׁחַקֶּךָ בְּתִבְלִי אֶרֶצוֹ

32-33 ועתה בנים שִׁמְעוּ לִי
 32-34 אִשְׁרֵי אָדָם שִׁמְעוּ לִי

10-10

	ואל תפוש תורת אמן; עגדם על גרגולתך; ודרך חיים תזכרת וימוסר; בהתהלכך פגחה אתך והקיצות היא תשיחך; מחלקת לשון נכריה; ואל תקחך בעפעפיה; ואשת איש נפש יקרה תצור; ובגדיו לא תשרפנה; ורגליו לא תקוניה; כי יגנוב למלא נפשו; את כל הון ביתו יתן; משחית נפשו הוא יעשנה; וחרפתו לא תמחה; ולא יחמול ביום נקם; ולא יאבה כי תרבה שחד;	כ,6 נצר בני מצות אביך 21 קשרם על לךך תמיד 23 כי נר מצוה ותורה אור 22 * * * * * בשכבך תשמר עליך 24 לשמך מאשת יצע כה אל תחמד יסיה בלבבך 26 כי יבעד אשה זונה עד כבר לחם 27 היתתה איש אש בחיקו 28 אם יהלך איש על הגחלים ל לא יכוזו לנגב 31 ונמצא יסלם שבעתים 32 נאף אשה חסר לב 33 נגע וקלון ימצא 34 כי קנאה חמת נבר לה לא ישא מני כל פמר
	ומצותי תצמן אתך; ותורתי כאישון עיניך; קתבם על לוח לבך; ומדע לכינה תקרא; מנכריה אמריה החליקה;	א,7 בני שמר אמרי 2 שמר מצותי וקיה 3 קשרם על אצבעותיך 4 אפר לחכמה אחתי אף ה לשמך מאשה זרה
	בעד אשנבי נשקפתי; בבנים נער חסר לב; ודרך ביתה יצעד; באישון לילה ואקלה; שית זונה ו . . . . . בביתה לא ישכנו רגליה; ואצל כל פנה תארב; העזה פניה ותאמר לו; היום שלמתי נדרי; לשחר פניך ואמצאך; הפיתי צמון מצרים; מר אהלים וקצמון; נתעלסה באהבים; הלך בדרך מרחוק; ליום הקסא יבא ביתו; בתלק שפתיה תדיחנה; ..... כמהר צפור אל פחי; ולא ידע כי בנפשו הוא;	6 כי בחלון ביתי * * * 7 וארא בפתאים אבינה 8 עבר בשוק אצל פניה; 9 בנשף בערב יום י והנה אשה לקראתו 11 המיה היא וסררת 12 פעם בתוך פעם ברחבת 13 והתווקה בו ונשקה לו 14 זבחי שלמים עלי ט על כן יצאתי לקראתך 16 מרבידים רבדתי ערשי 17 נפתי משכבי 18 לכה גרוה ודים עד הבקר 19 כי אין האיש בביתו כ צדור הכסף לקח בידו 21 הוצתו בלב לקחה 22c-a הולך אחריה פתאם 23b, 22b כשור אל מבח יכיא 23c-a .....

- 4,13 החזק במוסר אל תרף
14 בארח רשעים אל תבא
15 ופרעיהו אל תעבר בו
16 כי לא ישנו אם לא ירעו
17 כי לחמו לחם רשע
19 דרך רשעים כאפלה
18 וארח צדיקים כאור נגה
- נצרה כי היא חייך:
ואל תאשר בדרך רעים:
שמה מעליו ועבר:
ונגולה שנתם אם לא יכשי-לו:
ויון חמסים ישתו:
לא ידעו בקה יבשלו:
הולך ואור עד נכון היום:
- כ בני לדברי הקשיבה
21 אל יאן-ל: מעיניך
22 כי חיים הם למצאיהם
23 ב-כל משמר נצר לבך
24 הסר מפך עקשות פה
כה עיניך לנכח יביטו
26 פלס מעגל רגלך
27 אל תס ימין ושמאל
- לאמרי תם אונך:
שקמם בתוך לבבך:
ולכל בשרו טרפא:
כי מפנו תוצאות חיים:
ולזות שפתים תרחק מפך:
ועפעפיך יישרו נגדך:
וכל דרכך יבנו:
הסר רגלך מרע:
- 5,1 בני לחכמתי הקשיבה
2 לשמר מזהות
3 כי נפת תפסנה שפתי זרה
4 ואחריתה מרה כלענה
ה רגליה ירדות * מות
6 ארח חיים יסוף תפלס
- לחכמתי תם אונך:
ודעת ישפתיך ינצרו:
וחלק משמן חכה:
חדה כחרב פיות:
שאל צעדיה יתמכו:
נעו מעגלתיך לא תדע:
- 7 ועתה בנים שמעו לי
8 תרחק מעליה דרכך
9 פן תתן לאחריים הודך
י פן ישבעו זרים פתך
11 ונהמך באחריתך
12 ואמרך איד שנאתי מוסר
13 ולא שמעתי בקול מורי
14 כמעט הייתי בכל רע
- ואל תסורו מאמרי פי:
ואל תקרב אל פתה ביתה:
ושנתך לאכזרי:
ועצביך . . . נכרי:
בכלות בשרך ושארך:
ותוכחת נאץ לבו:
ולמלמדי לא הפייתי אוני:
בתוך קהל ועדה:
- 15 ועתה בנים שמעו לי
16 יאצו מעינתך חוצה
17 יהיו לך לבדך
18 יהי מקורך ברוך
19 אילת אהבים ויעלת חן
כ ולמה תשנה בני בורה
21 כי נכח עיני יהוה דרכי איש
22 עוונותיו ילכדני^א
23 הוא ימות באין מוסר
- ונוולים מתוך בארך:
ברחבות פלגי מים:
ואין לזרים אתך:
ושמה מאשת נעוריד:
יד-יה ירגך בכל עת:
ותחבק חק נכריה:
וכל מעגלתי מפלס:
ובתבלי חפאתו יתמך:
וברב אגלתו יישנה:

3,11 מוסר יהוה בני אל תמאס ואל תקץ בתוכחתו:

12 כי את אשר יאהב יהוה יוכיח יכאב את בן ירצה:

	13 אשרי אדם מצא חכמה	ואדם יפיק תבונה:
	14 כי טוב סתרה מסתר כסף	ומתרוץ תבואתה:
5	15 יקרה היא מפנינים	וכל חפצים לא ישוו בה:
	16 ארך ימים בימנה	בשמאולה עשר וכבוד:
	17 דרכיה דרכי נעם	וכל נתיבותיה שלום:
	18 עץ חיים היא למחויקים בה	ותמכיה מאשרים:
10	19 יהוה בחכמה יסד ארץ	כונן שמים בתבונה:
	כ בדעתו תהומות נבקעו	ושחקים ירעפו מל:
	21 בני אל	נצר תושיה ומופה:
	22 ויהיו חיים לנפשך	וחן לגרורתך:
15	23 אז תלך לבטח דרכך	ורגלך לא תגוף:
	24 אם תשכב לא תפחד	ושכבת וערבה שנתך:
	כה אל תירא מפחד יפתאם	ומשאאת רשעים כי תבא:
	26 כי יהוה יהיה בכסףך	ושמר רגלך מלכד:
20	27 אל תמנע טוב מבעליו	בהיות לאל ידך לעשות:
	28 אל תאמר לרעך לך ושוב	ומחר אתן ויש אתך:
	29 אל תחלש על רעך רעה	והוא יושב לבטח אתך:
	ל אל תריב עם אדם חנם	אם לא נמלך רעה:
	31 אל תקנא באיש חכם	ואל תיתחר בכל דרכיו:
25	32 כי תועבת יהוה גלזל	ואת ישרים סודו:
	33 מארת יהוה בבית רשע	וגנה צדיקים יקרד:
	34 אם ללצים הוא יליץ	ולענאים יתן חן:
	לה כבוד חכמים יגחלו	וכסילים מרים קלון:
30	4,א שמעו בנים מוסר אב	וזקשבו לדעת בינה:
	ב כי לקח טוב נתתי לכם	תורת אל תעובו:
	3 כי בן הייתי לאבי	רד ויחיד לפני אמי:
	4 וירני ויאמר לי	יתמד דבני לפד:
	ה שמר מצותי	ואל פס מאמרי פי:
35	7 ראשית חכמה קנה חכמה	ובכל קניגך קנה בינת:
	6 אל תעובה ותשמרך	אהבה ותצרף:
	8 סלסלה ותרוממך	תקבדך כי תחבקנה:
	9 תתן לראשך לית חן	עמרת תפארת תמננה:
40	י שמע בני וקח אמרי	וירבו לך שנות חיים:
	11 בדרך חכמה הוריתך	הדרכתך במענלי ישר:
	12 בלכתך לא יצר צעדך	ואם תרוץ לא תפשל:

—מסלי—

(א) 4-4 ותיה: קנה חכמה קנה בינה

	ואידכם כמוֹפֶה יאתה־י:	I,27 בבא כשִׁילֹא־ה פחדכם
	ישתַּרְנְגִי ולא ימצֹאֲנִי:	28 או יקראֲנִי ולא אענה
	ויראת יהוה לא בתרו:	29 תחת כי שנאו דעת אלהים
	נאצו כל תוכתי:	ל לא אבו לעצתי
5	ומפַּעֲצֵיהֶם ישבעו:	31 ויאכלו מפרי דרכם
	ושלֹת כסילים תִּאָבְדוּ:	32 כי משובת פְּתִים תהרִגם
	ושאנן מפחד רעה:	33 ושמע לי ישכן במח
	ומצוֹתֵי תצַפֵּן את־ך:	א,2 בני אם תקח אִקְרִי
10	תִּטָּה לִבְךָ לתבונה:	2 להקשיב לחכמה אונך
	לתבונה תתן קול־ך:	3 כי אם לבינה תקרא
	וכמטמנים תחפשנה:	4 אם תבקשנה ככסף
	ודעת אלהים תמצא:	ה או תבין יראת יהוה
	מפיו דעת ותבונה:	6 כי יהוה יתן חכמה
15	מִן להלכי תם:	7 יִצְפֹּן לְיִשְׂרָאֵל תוֹשִׁיָה
	ודרך יִחַס־דֹּי יִשְׁמְרֵי:	8 לנצר ארחות משפט
	ומישרים כל מעגל מוב:	9 או תבין צדק ומשפט
	ודעת לנפשך ינעם:	י כי תבוא חכמה בלבך
	תבונה תנצרכה:	11 מופה תשמר עליך
20	מאיש מִדְּבַר תהִסְכֹּת:	12 להצילך מדרך רע
	ללכת בדרכי חשך:	13 העוזבים ארחות יִשְׂרָאֵל
	ינילו בתהִסְכֹּתֶיךָ:	14 השִׁמְתִּים לעשות רע
	ונלזים במעגלותם:	טו אשר ארחתיהם יִמְעַקְּשִׁים
	מנכריה אמריה החליקה:	16 להצילך מאשה זרה
25	ואת ברית אלהיה שְׁכַחְהָ:	17 העוזבת אלוף נעוריה
	ואל רפאים מעגלתיָה:	18 כי שִׁת־הָ אל מות ביתה
	ולא ישיגו ארחות חיים:	19 כל באיה לא ישוכון
	וארחות צדיקים תשמר:	כ למען תלך בדרך טובים
	ותמימים יִתְּרוּ בָהּ:	21 כי ישרים ישכנו ארץ
30	ובוגדים יִפְּחֹוּ מִמֶּנָּה:	22 ורשעים מארץ יפּרְתוּ
	ומצוֹתֵי יִצָּר לִבְךָ:	א,3 בני תורתי אל תשכח
	ושלום יוסיפו לך:	2 כי ארץ ימים ושנות חיים
35	קִשְׁרָם על גרנרתי־דֹּי:	3 חסד ואמת אל יעזובך
	בעיני אלהים ואדם:	4 ומצא חן ושכל טוב
	ואל בינתך אל תשען:	ה בִּמְחָ אל יהוה בכל לבך
	והוא יִיֶּשֶׁר אֲרֻחֲתֶיךָ:	6 בכל דרכיך דַּעְהוּ
	יִרְא את יהוה וסור מִרַע:	7 אל תהי חכם בעיניך
40	ושִׁקּוּי לעצמותיך:	8 קִאֲוֹת תהי לִישָׁרֶיךָ
	ומראשית כל תבואתך:	9 כבוד את יהוה מְהֻנָּךְ
	ותירוש יקבִּיד יפרצו:	י וימלאו אסמך יִשְׁבִּי־דֹי

שלי שלמה בן דוד מלך ישראל:

I, א

לדעת חכמה ומוסר
לקחת מוסר יִהְיֶה שְׂכָל
לתת לפתאים עֲרֻמָּה
ישמע חכם ויוסף לָקַח
להבין משל ומליצה

2

3

4

ה

6

יראת יהוה ראשית דעת חכמה ומוסר אוילים בוז:

7

10

שמע בני מוסר אביך
כי לִיִּית חן הם לראשך
בני אם יפתוך חֲסָאִים
אם יאמרו לכה אתנו
נבלעם כשאלו חיים
כל הון יקר נמצא
גורלך תפיל בתוכנו
אל תלך בדרך אהם
כי חנם מזרה הרשת
והם לרמם יארבו
כן ארחות כל בצע בצע
ואל תפוש תורת אפך:
וענקים לנרגלתך:
אל תבא:
נאֲרָבָה לִתְּמִים:
ותמימים כיורדי בור:
נמלא בתינו שלל:
כים אחד יהיה לקלנו:
מנע רגלך מנתיבותם:
בעיני כל בעל כנף:
יצפנו לנפשם:
את נפש בעליו יקח:

15

20

25

30

חכמות בחוץ תלנה
בראש המיות תקרא
עד מתי פתים תאָהבו פתי
תשובו לתוכתי
ען קראתי ותקאנו
כה ותפרעו כל עצתי
גם אני באידכם אשחק
ברחבות תהן קולך:
בפתחי שערים תאמר:
וכסילים ישנאו דעת:
הנה אפיעה לכם רוחי:
נמיתי ידי ואין מקשיב:
ותוכתי לא אביתם:
אלעג בבא פחדכם:

(א) 1.11 נצמנה לנקי חנם (ב) 1.10 בני (ג) 1.6 כי רגליהם לרע ירוצו וימיהו לשפך דם:

(ד) 1.1 בעיר אמריה (ה) 1.2 ולצים לצון חמדו להם (ו) 1.3 אוריעה דברי אתכם

Prov.

1

List of Contributors

- Genesis: C. J. BALL (Oxford).
 Exodus: H. E. RYLE (Cambridge).
 Leviticus: S. R. DRIVER and H. A. WHITE^a (Oxford).
 Numbers: J. A. PATERSON (Edinburgh).
 5 Deuteronomy: Geo. A. SMITH (Glasgow).
 Joshua: W. H. BENNETT (London).
 Judges: Geo. F. MOORE (Andover).
 Samuel: K. BUDDE (Marburg).
 Kings: BERNHARD STADE (Giessen) and F. SCHWALLY (Strassburg).
 10 Isaiah: T. K. CHEYNE (Oxford).
 Jeremiah: C. H. CORNILL (Breslau).
 Ezekiel: C. H. TOY (Cambridge, Mass.).
 Hosea: ALBERT SOCIN^b (Leipzig) and KARL MARTI (Bern).
 Joel: FRANCIS BROWN (New York).
 15 Amos: JOHN TAYLOR (Winchcombe).
 Obadiah: A. HARPER (Melbourne, Australia).
 Jonah: FRIEDRICH DELITZSCH (Berlin).
 Micah: J. F. McCURDY (Toronto).
 Nahum: ALFRED JEREMIAS (Leipzig).
 20 Habakkuk: W. H. WARD (New York).
 Zephaniah: E. L. CURTIS (New Haven).
 Haggai: G. A. COOKE (Oxford).
 Zechariah: W. R. HARPER (Chicago).
 Malachi: CLAUDE G. MONTEFIORE and I. ABRAHAMS (London).
 25 Psalms: J. WELLHAUSEN (Göttingen).
 Proverbs: AUGUST MÜLLER^c and EMIL KAUTZSCH (Halle).
 Job: C. SIEGFRIED (Jena).
 Song of Songs: R. MARTINEAU^d (London) and J. P. PETERS (New York).
 Ruth: C. A. BRIGGS (New York).
 30 Lamentations: MORRIS JASTROW, Jr. (Philadelphia).^e
 Ecclesiastes: PAUL HAUPT (Baltimore).
 Esther: T. K. ABBOTT (Dublin).
 Daniel: A. KAMPHAUSEN (Bonn).
 Ezra-Nehemiah: H. GUTHE (Leipzig) and L. W. BATTEN (New York).
 35 Chronicles: R. KITTEL (Leipzig).

^a Died vii/30'98. • ^b Died vi/24'99. • ^c Died ix/12'92. • ^d Died xii/14'98.
^e Professor A. KUENEN who had agreed to do the Book died xii/10'91.

**This book is a preservation photocopy.
It was produced on Hammermill Laser Print natural white,
a 60 # book weight acid-free archival paper
which meets the requirements of
ANSI/NISO Z39.48-1992 (permanence of paper)**

Preservation photocopying and binding

by

Acme Bookbinding

Charlestown, Massachusetts

1995

DATE DUE

[illegible]

DEMCO INC 38-2931

Critical Notes on Proverbs

THE PRINCIPAL commentaries and critical notes on the Book of Proverbs are referred to in the present notes under the following abbreviations: —

BAUMG. = A. J. BAUMGARTNER, *Étude critique sur l'état du texte du livre des Proverbes d'après les principales traductions anciennes*, Leipzig, 1890. 5

BERTH. = E. BERTHEAU, *Die Sprüche Salomo's* (in *Kurzgefasstes Exegetisches Handbuch zum AT*), Leipzig, 1847.

BICK. = G. BICKELL, *Kritische Bearbeitung der Proverbien*, in the Vienna Oriental Journal, vol. 5 (1891), pp. 86 ff. 10

CHAJES = H. P. CHAJES, *Proverbia-Studien zu der sogenannten Salomonischen Sammlung C. x-xxii*, 16, Berlin, 1899.

DEL. = FRANZ DELITZSCH, *Das Salomonische Spruchbuch*, in KEIL und DELITZSCH, *Bibl. Commentar über das AT*, Leipzig, 1873. 15

DYS. = JOH. DYSERINCK, *Kritische Scholien bij de vertaling van het boek der Spreuken*, in *Theol. Tijdschrift*, Leyden, 1883.

EW. = H. EWALD, *Die Dichter des Alten Bundes*, part 2, second edition, Göttingen, 1867.

FRANK. = W. FRANKENBERG, *Die Sprüche übersetzt und erklärt* in W. NO- WACK's *Handkommentar zum AT*, Göttingen, 1898. 20

GRÄTZ = H. GRÄTZ, *Exegetische Studien zu den Salomonischen Sprüchen*, in *Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judenthums*, 1884, pp. 289 ff.; 337 ff.; 414 ff.; 433 ff. Cf. GRÄTZ's critical notes on Proverbs in the second part of his *Emendationes*, Breslau, 1893, pp. 30-33 (covers cc. 1-22). 25

HEID. = M. HEIDENHEIM, *Zur Textkritik der Proverbien*, in *Deutsche Vierteljahrsschrift für englisch-theologische Forschung und Kritik*, 2 (Gotha, 1865), pp. 395 ff.; 3 (Zürich, 1867), 51 ff., und 327 ff. (covers cc. 1-9).

HITZ. = F. HITZIG, *Die Sprüche Salomos übersetzt und ausgelegt*, Zürich, 1858.

JÄG. = J. G. JÄGER, *Observationes in Proverbiorum Salomonis versionem Alexandrinam*, Meldorpii et Lipsiae, 1788. 30

KAMPH. = A. KAMPHAUSEN, *Übersetzung der Sprüche* in KAUTZSCH's *AT* (second edition, Freiburg, 1896) pp. 784 ff., with brief critical notes on the text in the *Beilagen*, pp. 81 ff.

LAG. = P. DE LAGARDE, *Anmerkungen zur griechischen Übersetzung der Proverbien*, Leipzig, 1863. 35

ח, צ פן ישנה וישכח סחוק
 א תנו שכר לאבד
 וישנה וישכח ריש
 א קתח פיד לאןם
 ו קתח פיד שפט צדק
 וישנה דין כל בני עמי:
 וין לסרי נפש:
 ועמלו לא יזכר עדי:
 אל דין כל בני חלוקי:
 ודין עמי ואביון:

5

י אשת קיל מי ימצא
 יי בטח בה לב בעלה
 יג נמלקתו טוב ולא רע
 יד דרשה צמר ומשתים
 יו חיתח כאניות סוחר
 יז ותקם בעוד לילה
 יח ומטח שדה ותקחחו
 יט חננה בעוז מתניה
 כ טעמח כי טוב סתרה
 כא ידיה שלחה בכישור
 כב כפת פרשה לעני
 כג לא תדא לביתה משלג
 כד מרכבים עשתה לה
 כה גודע בשערים בעלה
 כו סדין עשתה ומסכר
 כז עז ודוד לכושה
 כח עיה שתרה בחכמה
 כט צופיה והליכות ביתה
 ל קשו בניה ויאשונה
 לא רבות בנות עשו חיל
 לב שוקי דין דובל היפי
 לד עמי לה שפר דיה
 ורחק מפנינים סתרה:
 ושלל לא יחסר:
 כל ימי חייה:
 ותעש בחמץ כפיה:
 מקרחק תביא לחמה:
 ותמן טרף לביתה:
 מפרי כפיה נמעה כרם:
 ותאמץ זרועתיה:
 לא יכבה בליל נרה:
 וכפיה תמכו פלך:
 וידיה שלחה לאביון:
 כי כל ביתה לקש שנים:
 שש וארגמן לבושה:
 בשבתו עם וקני ארץ:
 ותגור נתנה לכנעני:
 ותשחק ליום אחרון:
 ותורת חסד על לשונה:
 ולחם עצלות לא תאכל:
 ויהללה בעלה:
 ואף עלית על קלנה:
 אשה יראת ידוה היא תתהלל:
 ויהללוק בשערים מעשיה:

10

15

20

25

30

(ט) 31.5 חק נצרייה

- 30,12 דור מהור בעיניו ומצאתו לא רחץ;
 13 דור מה רמו עיניו ועפעפיו ינשאו;
 14 דור הרבות שניו ומאכלות מתלעתיו
 לאכל עניים מארץ ואביונים מאדם;
 5 15 לעלוקה שתי בנות הב הב
 שלוש הנה לא תשבוענה ארבע לא אמרו הון;
 16 שאל * * * * * 10 ואש לא אמרה הון;
 17 עין תלעג לאב ותבו ליקחת אם
 יקרוק ערבי נחל ויאכלוק בני נשר;
 18 שלשה המה נפלאו מפני וארבעה לא ידעתים;
 19 דרך הנשר בשמים דרך נחש עלי צור
 דרך אגיה בלב ים ודרך נבר בעלמה;^פ
 20 21 תחת שלוש רנוה ארץ ותחת ארבע לא תוכל שאת;
 22 תחת עבד כי ימלוך ונבל כי ישבע לחם;
 23 תחת שנאח כי תפעל ושפחה כי תירש נברתה;
 24 ארבעה הם קמני ארץ והמה חכמים מקפמים;
 25 25 כה הגמלים עם לא עז ויכינו בקיץ לחמם;
 26 שקנים עם לא עצום ושימו בסלע ביתם;
 27 מלך אין לארקה ויצא חצץ קלו;
 28 שממית בידים תתפש והיא בהיכלי מלך;
 29 שלשה המה מיטבי צעד וארבעה מטבי לכת;
 30 ל ליש גבור בבהמה ולא ישוב מפני כל;
 31 יורזיר מתנים או תיש ומלך * * * * *;
 32 אם נבלת בהתנשא ואם זמות יד לפה;
 33 כי מיץ חלב יוציא חמאה ומיץ אף יוציא דם;
 35

31,א דברי למואל מלך משא אשר יסרתו אפיו:

- 40 2 מה ברי -מה למואל בכורי אמר אליך-
 ומה בר במני ומה בר נדרי;
 3 אל תתן לנשים חילך ודרכיך -למפחות- מלכין;^ה
 4 אל למלכים שתו יין ולרזונים * * * * * אי שבר;

משלי 30-31

(א) 30,16 עצר (ב) 30, כן דרך אשה מקנאמת אכלה ומתחתה פיה ואמרה לא פעלתי און;
 (ג) 33 ומיץ אפים יוציא ריב (ד) 31,4 אל למלכים למואל

	וּחֲכָמִים יִשְׁבּוּ אָף: וְרִנּוֹ וְשֹׁחַק וְאֵין נֹתֵת: וַיִּשְׁרִים יִבְקֶרֶא נַפְשׁוֹ: וּחֲכָם בְּאַחֲוֹר יִשְׁבַּחְנָה:	29,8 אִנְשֵׁי לִצּוֹן יַפְיחוּ קִרְיָה 9 אִישׁ חֲכָם נִשְׁמַט אֶת אִישׁ אוֹיֵל י אִנְשֵׁי דַמִּים יִשְׁנָאוּ תָם 11 כָּל רוּחוֹ יוֹצִיא כִסִּיל
5	כָּל מִשְׁרָתוֹ רָשָׁעִים: מֵאִיר עֵינֵי שְׂנֵיהֶם יִהְיֶה: כִּסְאוֹ לַעֲד יִכּוֹן: וְנֶעַר מִשְׁלַח מִבֵּישׁ אִמּוֹ:	12 מִשַּׁל מִקְשִׁיב עַל דְּבַר שֹׁקֵר 13 רֶשַׁע וְאִישׁ תַּכְכִּים נִמְנָשׁוּ 14 מֶלֶךְ שׁוֹפֵט בְּאֵמֶת דִּלִּים 15 שֹׁבֵט וְתוֹכַחַת יִתֵּן חֲכָמָה
10	וְצַדִּיקִים בְּמִסְלָתָם יֵרְאוּ: וַיִּתֵּן מַעֲדָנִים לְנַפְשׁוֹ:	16 בְּרִבּוֹת רָשָׁעִים יִרְבֶּה פִשַׁע 17 יִסֹּר בֶּנֶךְ וַיִּנְיַחַד
	וְשֹׁמֵר תּוֹרָה אֲשֶׁרְהוּ: כִּי יִבִּין וְאֵין מַעֲנָה: תְּקוּהָ לְכִסִּיל מִמּוֹנוֹ: וְאַחֲרִיתוֹ יִהְיֶה מִדָּאֵן:	18 בְּאֵין חֲזוֹן יִפְרַע עִם 19 בְּדַבְרִים לֹא יִסֹּר עֹבֵר כ חֲזִיתָ אִישׁ אֵין בְּדַבְרָיו 21 מִמֶּנֶּכּ מִנְעֵר עֹבְדוֹ
15	וְבַעַל תְּמָה רַב פִּשַׁע: וְשֹׁפֵל רוּחַ יִתְמָךְ כְּבוֹד: אֱלֹהֵי יִשְׁמַע וְלֹא יִצִּיד: וְכּוֹסֵחַ בִּיהוּה יִשְׁגֹּב:	22 אִישׁ אָף יִגְרֶה מִדּוֹן 23 גִּאְוֹת אֹדֶם תִּשְׁפִּילְנוּ 24 חוֹלֵק עִם נֶגֶב שׁוֹנֵא נַפְשׁוֹ כ ה תִּרְדֹּת אֹדֶם יִתֵּן מוֹקֵשׁ
20	וּמִיהוּה מִשְׁפַּט אִישׁ: וְתוֹעֵבֶת רָשָׁע יִשֹּׁר דֶּרֶךְ:	26 רַבִּים מִבְּקָשִׁים פָּנֵי מוֹשֵׁל 27 תוֹעֵבֶת צַדִּיקִים אִישׁ עוֹל

25

דְּבַרֵי אַגּוּר בֶּן יֶקֶה יְהוֹשָׁא

	לֹאִיתִי אֵל יִצְאָכָל: וְלֹא בִינֵת אֹדֶם לִי: וְדַעַת קְדָשִׁים אֶרְעֶה: מִי אֶסֶף רוּחַ בַּחֲפָזִי: מִי הִלְחִיק בִּלְאִפְסֵי אֶרֶץ: וּמִה שֵׁם בְּנוֹי: מִגֵּן הוּא לַחֲוֹסִים בּוֹ: פֶּן יוֹכִיחַ בְּךָ וְנִכְבַּחְךָ:	30,8 נֶאֱמַר הִגְבֵּר לֹאִיתִי אֵל 2 כִּי כַּעַר אֲנִכִּי מֵאִישׁ 3 וְלֹא לְמַדְתִּי חֲכָמָה 4 מִי עָלָה שָׁמַיִם וַיִּרְדֵּךְ מִי צָדַר מִים בְּשִׁמְלָה מִה שֵׁמוֹ ה כָּל אֶמְרַת יְאֻלוֹהִי צְרוּפָה 6 אֵל תּוֹסֵף עַל דְּבָרָיו 7 שְׁתִּים שְׁאֵלֹתִי מֵאַתָּךְ 8 שְׁנוֹא וְדַבֵּר כּוֹב תִּרְחַק מִמֶּנִּי 9 פֶּן אֲשַׁבַּע וּבְחַשְׁתִּי וּפֶן אֲנִרְשׁ וְנִגְבַּחְתִּי י אֵל תִּלְשֵׁן עֹבֵר אֵל אֲדַנִּי 11 דוֹר אֲבִיו יִקְלַל
30	אֵל תִּמְנַע מִמֶּנִּי בְּמָרָם אֲמוֹת: רֹאשׁ וְעֶשֶׂר אֵל תִּתֵּן לִי ⁸ :	
35	וְאִמַּרְתִּי מִי יִהְיֶה וְחַפְשָׁתִּי שֵׁם אֱלֹהֵי:	
40	פֶּן יִקְלַלְךָ וְאַשְׁמַתִּי: וְאַתָּה אִמּוֹ לֹא יִקְרָךְ:	

- 27,24 כי לא לעולם חסן
כה נלדו חציר ונראה דשא
26 כבשים ללבושך
27 וְיִי חֶלֶב עֵינַי לְלַחֲמְךָ—
- 28,א נסו ואין רדף רשע[ים]:
2 בַּקֶּשֶׁעַ אֶרֶץ יְרֵבִים שְׂרִיקָה
3 גִּבֹר רֶשַׁע וְעֶשֶׂק דָּלִים
4 עֹזְבֵי תוֹרָה יִהְלְלוּ רֶשַׁע
ה אֲנָשֵׁי רַע לֹא יִבְיִנוּ מִשִּׁמֶם
6 טוֹב רֶשַׁע הוֹלֵךְ בְּתַמּוֹ
7 נֹצֵר תוֹרָה בֵּן מִבֵּין
8 מִרְבֵּה הוֹנוֹ בְּנֶשֶׁךְ יִבְתִּירֵבִית
9 מְסִיר אֹזֶנוֹ מִשִּׁמְעַת תוֹרָה
י מְשֻׁנָּה יִשְׂרָאֵל בְּדֶרֶךְ רַע
11 חֲכָם בְּעֵינָיו אִישׁ עֹשֶׂה
12 בַּעֲלֵץ צְדִיקִים רַבָּה תַּפְאֶרֶת
13 מִכֶּסֶה מַעֲשָׂיו לֹא יִצְלִיחַ
14 אֲשֶׁרִי אָדָם מִפְּתֵחַ תְּמִיד
טו אִרִי נֶהֱמָה וְלֵב שׁוֹקֵק
16 יִגְדִּיחַ חֶסֶד תְּבוֹנִית—רַב
[מַעֲשָׂיו]
- 17 אָדָם עֹשֶׂה בְרֵם נֶפֶשׁ
18 הוֹלֵךְ תַּמִּים וְיֹשֵׁעַ
19 עֹבֵד אֲדֹמָתוֹ יִשְׁבַּע לֶחֶם
כ אִישׁ אֲמוֹנוֹת רַב בְּרִכּוֹת
- 21 הִכָּר פָּנִים לֹא טוֹב
22 גִּבְהָל לְהוֹן אִישׁ רַע עֵין
23 מוֹכִיחַ אָדָם [ ] חֵן יִמְצָא
24 נוֹזֵל אֲבִיוֹ וְאָמַר אֵין מַעַל
כה רַחֵם נֶפֶשׁ יִגְדֵּה מִדּוֹן
26 בּוֹטֵחַ בְּלִבּוֹ הוּא כִסִּיל
27 נוֹתֵן לֶךְשׁ אֵין מַחֲסוֹר
28 בְּקוֹם רֶשָׁעִים יִפְתֹּר אָדָם
- 29,א אִישׁ תּוֹכְחוֹת מִקֶּשֶׁה עֶרְפָּה
2 בְּרִכּוֹת צְדִיקִים יִשְׁמַח הָעָם
3 אִישׁ אֱהָב חֲכָמָה יִשְׁמַח אֲבִיו
4 מֶלֶךְ בְּמִשְׁמַם יַעֲמִיד אֶרֶץ
ה גִּבֹר מַחֲלִיק עַל רַעְיוֹ
6 בְּמִשְׁמַם אִישׁ רַע מוֹקֵשׁ
7 יִדַּע צְדִיק דִּין דָּלִים
- וְאֵין . . לְדוֹר דּוֹר:
וְנִאֲסָמוּ עֲשָׂבוֹת דְּרִים:
וּמַחֲזִיר שָׂרָה עֲתוּדִים:
וְהַיִּיִם לְנַעֲרוֹתֶיךָ:
- 5 וְצִדִּיק [ ] כִּכְפִּיר יִבְטַח:
וּבְאָדָם יִדַּע כֵּן יֵאָרִיךְ:
מִטֶּר מַחֵף וְאֵין לֶחֶם:
וְשֹׁמֵר תּוֹרָה יִתְנַוּ בָּם:
10 וּמִקֶּשֶׁשׁ יִהְיֶה יִבְיִנוּ כָּל:
מִקֶּשֶׁשׁ דְּרִים הוּא עֹשֶׂה:
וְלִעֵד וּלְלִים יִכְלִים אֲבִיו:
לְחֹנֶן דָּלִים יִקְבְּצֵנוּ:
גַּם תִּפְלֹתוֹ תִּעֲבֹבָה:
15 בְּשַׁחֲתוֹ הוּא יִפּוֹל:
וְדֵל מִבֵּין יִחְקֹרְנוּ:
וּבְקוֹם רֶשָׁעִים יִחַפֵּשׁ אָדָם:
וּמוֹדָה וְעֹזֵב יִרְחֹם:
וּמִקֶּשֶׁה לְבוֹ יִפּוֹל בְּרַעְיָה:
20 מוֹשֵׁל רֶשַׁע עַל עַם דָּל:
שֹׁנֵא—כָּצַע יֵאָרִיךְ יָמָיו:
- יַעֲד בּוֹר יָנוֹם אֵל יִתְמַכּוּ בּוֹ:
וְנַעֲקֹשׁ דְּרִים יִפּוֹל בְּשַׁחֲתוֹ:
25 וּמִרְדֵּף רִיקִים יִשְׁבַּע רִישׁ:
וְאֵין לְהַעֲשִׂיר לֹא יִנְקָה:
- וְעַל פֶּת לֶחֶם יִפְשַׁע גִּבֹר:
וְלֹא יִדַּע כִּי חֶסֶד יִבְאֵנוּ:
30 מִמַּחֲלִיק לְשׁוֹן [אֲחֵרִי:]
חֶבֶר הוּא לְאִישׁ מִשְׁחִית:
וּבִטָּח עַל יְהוָה יִדָּשֵׁן:
וְהוֹלֵךְ בְּחֲכָמָה הוּא יִפְלֹם:
וּמַעֲלִים עֵינָיו רַב מֵאֲרוֹת:
35 וּבְאֶבְדָּם יִרְבוּ צְדִיקִים:
- פֶּתַע יִשְׁכַּר וְאֵין מִרְפָּא:
וּבְמִשְׁלַל רֶשַׁע יִאֲנָח עַם:
וְלִעֵד זִוְנוֹת יִאֲבֵד הוֹן:
40 וְאִישׁ תְּרוֹמוֹת יִהְרַסְנָה:
רֶשֶׁת מוֹרֵשׁ עַל פַּעֲמָיו:
וְצִדִּיק יִרְוִיץ וְשִׁמְחָה:
רֶשַׁע לֹא יִבִּין דַּעַת:

—•••••

	פן * * * * *	25,8 אל תצא לרב מִהָרַם מה תעשה באחריתָה
	בהכלים אתך רַעַךְ:	
	וסוד אַתָּר אל תִּגְלֵל:	9 ריבך ריב את רַעַךְ
5	ודַּבָּרְךָ לא תשוב:	י פן יחסדיך שִׁמְעַ
	דבר דִּבְרֵךְ על יִאֲפִנְיוֹ:	11 תפוחי זהב במִשְׁקִיּוֹת כֶּסֶף
	שִׁיחַ חֲכָם על אֹן שִׁמְעַת:	12 נֶזֶם זהב וחלי כֶּתֶם
	צִיר נֶאֱמָן לִשְׁלֹחֵיו:	13 כֶּנֶת שֶׁלֹּם בְּיוֹם קִצִּיר
10	אִישׁ מִתְהַלֵּל בְּמִתַּת שִׁקְרִי:	14 גִּשְׁיָאִים ורוח וגִּשְׁם אֵין
	ולשון רִפָּה תִּשְׁבֵּר גִּרְם:	15 בֶּאֱרֵךְ אִפְּסִים יִפְתָּה קִצִּיר
	פֶּן תִּשְׁבַּעְנוּ וְהִקָּאֲתוּ:	16 דִּבְשׁ מִצְאָתָּ אֶכֶל דִּבְשׁ
	פֶּן יִשְׁבַּעַךְ וְשִׁנְאֲךָ:	17 הִקֵּר רִגְלֶךָ מִבֵּית רַעַךְ
	אִישׁ עֲלֵנָה בִּרְעֵהוּ עַד שִׁקְרִי:	18 מִסְּפִיץ וְחֵרֵב וְחֵץ שֶׁנֹּן
15	בֹּנֵד בְּיוֹם צָרָה: ז:	19 שֶׁן יִקְעָה וְרִגְלֵךְ מִזִּיעַדָּת
	וְשִׁקְרִי בְּשָׂרִים עַל לֵב רַע:	כ * * * חֲמִץ עַל יִתְרִי
	וְאִם צָמָא הִשְׁקֵדוּ: ז:	21 אִם רַעֲב שִׁנְאֵךְ הֶאֱכִילָהוּ: ז:
	וְיִהְיֶה יִשְׁלָם לָךְ:	22 כִּי נִחְלִים אֶתָּה חֲתָה עַל רֹאשׁוֹ
20	וּפְנִים נֹעֲמִים לִשׁוֹן סִתְרִי:	23 רוּחַ צִפּוֹן תִּתּוֹלֵל נֶשֶׁם
	מֵאֲשֶׁת מִדִּיּוֹנִים וּבֵית חֶבֶר:	24 מִיֵּם קָרִים עַל פִּנְתֵּי נֶגֶד
	וְשִׁמּוּעָה מִיֵּדָה מֵאֶרֶץ מִרְחָק:	25 כֹּה מִיֵּם קָרִים עַל נֶפֶשׁ עֵינָה
	צִדִּיק מִמֶּה לִפְנֵי רֶשַׁע:	26 מִעֵין גִּרְמָשׁ וּמִקּוֹר מִשְׁחָת
	וְחֹקֵר יִכְבְּדֵם: כבוד:	27 אֶכֶל דִּבְשׁ הֶרְבּוֹת לֹא מִיֵּם
25	אִישׁ אֲשֶׁר אֵין מִעֲצֹר לְרוּחוֹ:	28 עֵיר פְּרוּצָה אֵין חֹמֶה
	כֵּן לֹא נֶאֱמָן לְכִסִּיל כְּבוֹד:	29 בְּשֶׁלֹּם בְּקִיץ וּכְמִטָּר בְּקִצִּיר
	כֵּן קָלַלְתָּ חֲנָם לֹא תִבָּא:	30 כְּצִפּוֹר לְנוֹד כְּדָרוֹד לְעוֹף
	וְשִׁבְטֵךְ לִנְיָ כְּסִילִים:	31 שׁוֹט לְסוֹס מִתֵּן לְחִמּוֹר
30	פֶּן תִּשְׁוֶה לוֹ גִּם אֶתָּה:	32 אֵל תַּעַן כְּסִיל כְּאֻנְתּוֹ
	פֶּן יִהְיֶה חֲכָם בְּעֵינָיו:	33 עֵנָה כְּסִיל כְּאֻנְתּוֹ
	שִׁלַּח דְּבָרִים בִּיד כְּסִיל:	34 חֲמִס . . . . . שִׁתָּה
	וּמִשְׁלַח בְּפִי כְּסִילִים:	35 דְּלִיּוֹ שִׁקִּים מִסִּפָּה
35	כֵּן נֹתֵן לְכִסִּיל כְּבוֹד:	36 יִכְצוֹרֵךְ אֶבֶן בְּמִרְגָּמָה
	וּמִשְׁלַח בְּפִי כְּסִילִים:	37 חֹזֶק עֲלֵה בִיד שִׁפּוֹר
	וְשִׁכָּר כְּסִיל וְשִׁפְלָה: []:	38 רַב מִתּוֹלֵל כָּל יְמֵי עֲבָרִים: []:
	כְּסִיל שׁוֹנֶה בְּאֻנְתּוֹ:	39 כְּכֹלֵב שֶׁבַע עַל קָאוֹ
40	תִּקְוָה לְכִסִּיל מִשְׁנֹה:	40 רֹאיתָ אִישׁ חֲכָם בְּעֵינָיו
	אֲרִי בֵין הִרְחִיבוֹת:	41 אֲמִיר עֲצֵל שֶׁחָל בְּדֹרֶךְ
	וְעֲצֵל עַל מִשְׁתּוֹ:	42 הִדְלֵת תִּפְסוֹב עַל צִירָה

(β) 19 מבטח

(α) מים

Prov.

(δ) 11 לחם

(α) 25, 31 ונמש ארניו ישיב

(γ) 25, 31 מערה בגר ביום קרה

גם אלה לתכמים

—◆◆◆—

- 1 Assy. *mišlāni*, Arabic *شطور*, and that the term refers to the form (contrast above, p. 32, l. 49); it means originally neither *parable* nor *proverb* &c. but simply a line of poetry or verse, each stich consisting of two hemistichs. — (According to KÖNIG, *Stilistik* (Bonn, 1900) p. 81, l. 19 *קִשְׁלָא* means *ᾠδή*, *sententia*.)

For cuneiform proverbs see HALÉVY, *Mélanges de critique et d'histoire relatifs aux peuples sémitiques* (Paris, 1883) pp. 326 ff. and JÄGER's paper in *Beitr. z. Assyrl.* 2, 274 ff., esp. p. 281; cf. note 20 to my lecture on *The Book of Ecclesiastes* (Boston, 1894). *Ibid.* n. 23 I have quoted a specimen of an Assyrian *קִשְׁלָא*: — *dlu ša kakkašu dannu nakru ina pān abullišu ul ippašar*

"A city whose weapon is not strong —

The enemy will not be scattered in front of her gate."

The introductory verses at the beginning of the Book of Proverbs bear a certain resemblance to the opening lines of the Babylonian Nimrod Epic; see *Beitr. z. Assyrl.* 1, 102; MÜRDTER-DELITZSCH, *Geschichte Babyloniens und Assyriens* (Calw, 1891), p. 47; A. JEREMIAS, *Isdubar-Nimrod* (Leipzig, 1891), 15 p. 14. It might be well to state in this connection that it is by no means certain that the ideographic name of the hero of the Babylonian epic is to be read *Gilgameš* (see *Journal of the Amer. Orient. Soc.*, vol. 16, p. ix). *Gilgameš* may have been a surname like the appellation of the Babylonian Noah, *Atra-xastis* or *Xastis-atra* (see *l. c.*, p. cxi). To read the ideographic name of the hero of the Babylonian epic *Gilgameš* is about as reasonable as the idea that the name *Richard I.* should be pronounced *Cœur de Lion*. Contrast KB 6, 1, p. 116.

- (8) I have pointed out in the Critical Notes on Chronicles, p. 80, l. 48 that *תִּרְתָּ* is a Babylonian loanword = *tertu*,^a the indication of the divine will from which the sacred oracle is derived, while Aram. *מְרִיתָא* and Ethiopic *ḫrit* correspond to the byform of *tertu*: *ḫrtu*. This *ḫrtu* has no connection with Heb. *מָרִים*, as ZIMMERN suggests in his *Beitr. zur babyl. Religion*, part 2 (Leipzig, 1899) p. 91, n. 2; *מָרִים*, the unfavorable, condemnatory answer of the oracle, is connected with *מָרַר* to curse just as *ullu*, the cuneiform technical term for the unfavorable answer is akin to *מָלַךְ* curse; *ullulu* means in Assyrian *spell-bound* from *מָלַל* to bind, just as *arāru* means not only to curse but also to bind (DEL., *Heb. Lang.*, p. 53; HW 70^b.138^a), or as *ḫrtu* denotes both *association* (see below, note on 21,9) and *enchantment*. The technical name for the favorable answer, Heb. *חֲסִים* blamelessness, acquittal is, in the cuneiform texts, *annu*, lit. *response*, cf. Heb. *עֲנָה* (see below, note on 15,28); a connection with *annā* 'this' and Heb. *הֵנָּה* (ZIMMERN, *l. c.*, p. 88, n. 4) is not probable. The name of the Babylonian diviners, *barā* (cf. *בָּרִית*, ZIMMERN, *l. c.* p. 90) is not concealed in *חֲבִירֵי שִׁמִּים* Is. 47,13, as ZIMMERN suggests (*l. c.* p. 85, n. 8) but we find it in Is. 44,25; Jer. 50,36, where we must read *בָּרִים* instead of *בָּרִים* (*ḫ divini*). See the abstract of my paper on *The Origin of the Mosaic Ceremonial* in No. 145 of the *Johns Hopkins University Circulars* (May, 1900) p. 37^a and my paper on *Babylonian Elements in the Levitic Ritual* in vol. 19 of the *Journal of Biblical Literature* (Boston, 1900) p. 58; cf. Crit. Notes on Ezra-Nehemiah, p. 60, l. 15.
- (10) *אֶל־חֲבִירָא*, solemnly pronounced, is a full hemistich. TOV, *Comm.*, p. 19, remarks that this clause may be purposely short. Similarly the brevity of the first hemistich in 23,35^c, *כִּתִּי מִקִּיץ*, is intentional: after *כִּתִּי מִקִּיץ* there is a pause, practically equivalent to our modern dash (—); it is unnecessary to insert, with BICK. and TOV, *כִּי־יִי* (Gen. 9,24). For this intentional brevity of certain hemistichs see Crit. Notes on Isaiah, p. 172, l. 1; cf. also Is. 40,9, where the first hemistich

—18—10—

^a [For the *ḫ* in *תִּרְתָּ* = Babyl. *tertu* see Crit. Notes on Ezra-Nehemiah, p. 31, l. 23; p. 58, l. 7; Crit. Notes on Isaiah, p. 88, l. 38. — P. H.]

MÜHLAU, H. F., *De proverbiarum quae dicuntur Aguri et Lemuelis origine atque indole*, Lipsiae, 1869.

NOW. = W. NOWACK, *Die Sprüche Salomo's* (in *Kurzgefasstes exegetisches Handbuch zum AT*), Leipzig, 1883.

OORT = H. OORT, *Spreuken 1-9*, in *Theol. Tijdschrift*, Leyden, 1885, pp. 5 379ff.

PINK. = H. PINKUSS, *Die syrische Übersetzung der Proverbien textkritisch und in ihrem Verhältnisse zu dem masoretischen Text, den LXX und dem Targum untersucht*; in *ZAT* 14 (1894).

STRACK, *Die Sprüche Salomos*, second edition, Nördlingen, 1899 (in STRACK's 10 and ZÖCKLER's *Kurzgefasster Kommentar zu den Heiligen Schriften des A und NT*).

TOY = C. H. TOY, *A Critical and Exegetical Commentary on The Book of Proverbs*, New York and Edinburgh, 1899, in *The International Critical Commentary*. 15

VOGEL = A. SCHULTENSII *Versio integra Proverbiorum Salomonis et in eadem Commentarius, quem in compendium redegit et observationibus criticis auxit* GEO. JO. LUDOV. VOGEL, Halis, 1768.

WILD. = G. WILDEBOER, *Die Sprüche*, in KARL MARTI's *Kurzer Hand-Commentar zum AT*, Freiburg i. B., 1897 (cf. also WILDEBOER, *De Tijdbepaling 20 van het Boek der Spreuken in Verslagen en Mededeelingen der Koninkl. Akad. van Wetenschappen* (Afd. Letterkunde, 4. Reeks, deel iii) Amsterdam, 1899, pp. 233-265).

25

- 1 (3) Instead of *מִטְקָר הַשְּׁכִיל*, which is somewhat peculiar, OORT suggests *מִטְקָר הַשְּׁכִיל*; it is better, however, to read *מִטְקָר הַשְּׁכִיל*, following 21, 16 and Dan. 1, 17.
- (4) [For *מִטְקָר הַשְּׁכִיל* read *מִטְקָר הַשְּׁכִיל*; cf. ZA 2, 275; NÖLDEKE, *Syr. Gr.* § 40, E; LAGARDE, *Mittheil.* 3, 29, n. 1; JÄGER, *Beitr. z. Assy.* 1, 489. 30
- (6) The Hebrew term *מִטְקָר* does not mean *simile*, *parable*, it refers to poetic lines consisting of two parallel halves or hemistichs; cf. Assy. *mišlu* 'half' (Arab. *شطر*), DEL., HW 432^a, and the Arabic term *قصيدة* i. e. *broken in two, divided in the middle*. Like Arabic *شعر* cuneiform poetry is generally arranged in two parallel columns, each line consisting of two hemistichs, as the Song of 35 Moses in Deut. 32 appears in the current editions of *ם*; cf. SCHRADER, *Die Höllensfahrt der Istar* (Giessen, 1874) p. 60; HAUPT, *Akkad. Sprache* (Berlin, 1883) p. 25 and pp. xxxv. xxxvi below; ZIMMERN, *Babyl. Busspsalmen* (Leipzig, 1885); *Beitr. zur Kenntniss der Babyl. Religion*, Part 1 (Leipzig, 1896) p. 53; ZA 8, 121; 10, 1; 11, 86; 12, 382; DELITZSCH, *Das babyl. Welterschöpfungsepos* 40 (Leipzig, 1896), pp. 6 and 60ff., especially pp. 100ff. and pp. 92ff.; GUNKEL, *Schöpfung und Chaos* (Göttingen, 1895) pp. ix and 401 ff.; CHEYNE, *Crit. Notes on Isaiah*, p. 78, l. 24.

BROWN-DRIVER-BRIGGS' Lex. translates *מִטְקָר* *proverb, parable* but adds in parenthesis:—"of sentences constructed in *parallelism*, usually of Hebrew wisdom, 45 but occasionally of other types;" and TOY states in his *Commentary on Proverbs*, p. 3:—"The Hebrew word *מִטְקָר* (*proverb*) probably signifies *similarity, parallelism* (nearly = *comparison*), and seems to have been used at an early time of all poetry, hardly with reference to the form (parallelism of clauses, clause-rhythm, being the distinctive formal characteristic of old-Semitic poetry), 50 but, probably, with reference to the thought (short distichs made by the juxtaposition of related ideas, originally comparisons with familiar objects." I believe, however, that *מִטְקָר* means originally *equality* or *equal parts* or *halves*,

—418— Critical Notes on Proverbs —61—

THE PRINCIPAL commentaries and critical notes on the Book of Proverbs are referred to in the present notes under the following abbreviations: —

BAUMG. = A. J. BAUMGARTNER, *Étude critique sur l'état du texte du livre des Proverbes d'après les principales traductions anciennes*, Leipzig, 1890.

BERTH. = E. BERTHEAU, *Die Sprüche Salomo's* (in *Kuragesasstes Exegetisches Handbuch zum AT*), Leipzig, 1847.

BICK. = G. BICKELL, *Kritische Bearbeitung der Proverbien*, in the Vienna Oriental Journal, vol. 5 (1891), pp. 86 ff.

CHAJES = H. P. CHAJES, *Proverbia-Studien zu der sogenannten Salomonischen Sammlung C. x-xxii, 16*, Berlin, 1899.

DEL. = FRANZ DELITZSCH, *Das Salomonische Spruchbuch*, in KEIL und DELITZSCH, *Bibl. Commentar über das AT*, Leipzig, 1873.

DYS. = JOH. DYSERINCK, *Kritische Scholien bij de vertaling van het boek der Spreuken*, in *Theol. Tijdschrift*, Leyden, 1883.

EW. = H. EWALD, *Die Dichter des Alten Bundes*, part 2, second edition, Göttingen, 1867.

FRANK. = W. FRANKENBERG, *Die Sprüche übersetzt und erklärt* in W. NO- WACK's *Handkommentar zum AT*, Göttingen, 1898.

GRÄTZ = H. GRÄTZ, *Exegetische Studien zu den Salomonischen Sprüchen*, in *Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judenthums*, 1884, pp. 289 ff.; 337 ff.; 414 ff.; 433 ff. Cf. GRÄTZ's critical notes on Proverbs in the second part of his *Emendationes*, Breslau, 1893, pp. 30-33 (covers cc. 1-22).

HEID. = M. HEIDENHEIM, *Zur Textkritik der Proverbien*, in *Deutsche Vierteljahrsschrift für englisch-theologische Forschung und Kritik*, 2 (Gotha, 1865), pp. 395 ff.; 3 (Zürich, 1867), 51 ff., und 327 ff. (covers cc. 1-9).

HITZ. = F. HITZIG, *Die Sprüche Salomos übersetzt und ausgelegt*, Zürich, 1858.

JÄG. = J. G. JÄGER, *Observationes in Proverbiorum Salomonis versionem Alexandrinam*, Meldorpii et Lipsiae, 1788.

KAMPH. = A. KAMPHAUSEN, *Übersetzung der Sprüche* in KAUTZSCH's AT (second edition, Freiburg, 1896) pp. 784 ff., with brief critical notes on the text in the *Beilagen*, pp. 81 ff.

LAG. = P. DE LAGARDE, *Anmerkungen zur griechischen Übersetzung der Proverbien*, Leipzig, 1863.

- ה, 31 פן ישתה וישכח מחקק
6 תנו שכר לאובד
7 ישתה וישכח רישו
8 פתח פיד לאלם
9 פתח פיד שפט צדק
וילשנה דין כל בני עני:
ויין למרי נפש:
ועמלו לא יזכר עוד:
אל דין כל בני חלוקי:
ודין עני ואביון:

5

- י אשת חיל מי ימצא
11 במח בה לב בעלה
12 נמלתו מוב ולא רע
13 דרשה צמר ופשתים
14 היתה כאניות סוחר
15 וותקם בעוד לילה
16 זממה שדה ותקתהו
17 חננה בעוז מתניה
18 מעמה כי טוב סחרה
19 ידיה שלחה בכישור
כ כפה פרשה לעני
21 לא תירא לביתה משלג
22 מרכבים עשתה לה
23 נודע בשערים בעלה
24 סדין עשתה ותמכר
כה עז והדר לבושה
26 פיה פתחה בחכמה
27 צופיה הליכות ביתה
28 קמו בניה ויאשרוה
29 רבות בנות עשו חיל
ל שקר חתן והבל היפי
31 תנו לה מפרי ידיה
ורחק מפנינים מכרה:
ושלל לא יחסר:
כל ימי חייה:
ותעש בתפץ כפיה:
מסך חק תביא לחמה:
ותמן מרף לביתה:
מפרי כפיה נמעה כרם:
ותאמן ורועתיה:
לא יכבה בליל נרה:
וכפיה תמכו פלך:
וידיה שלחה לאביון:
כי כל ביתה לבש שנים:
שש וארגמן לבושה:
בשבתו עם זקני ארץ:
וחנור נתנה לכנעני:
ותשחק ליום אחרון:
ותורת חסד על לשונה:
ולחם עצלות לא תאכל:
ויהללה בעלה:
ואת עלית על קלנה:
אשה יראת יהוה היא תתהלל:
ויהללוק בשערים מעשיה:

10

15

20

25

30

(י) 31. וחק לנערתי

- 30,12 דור מהור בעיניו ומצאתו לא רחץ;
13 דור מה רמו עיניו ועפעפיו ינשאו;
14 דור הרבות שניו ומאכלות מתלעתיו
לאכל עניים מארץ ואביונים מאדם;
5 15 לעלוקה שתי בנות הב הב
שלוש הגה לא תשבענה ארבע לא אמרו הון;
16 שואל * * * * * רחם * * * * *
10 ארץ לא שבעה מים ואש לא אמרה הון;
17 עין תלעג לאב ותבו ליקחת אם
18 יקרוק ערבי נחל ויאכלוקה בני נשר;
19 שלשה המה נמלאו מפני דרך הנשר בשמים
20 דרך אניה בלב ים ודרך נבר בעלמה;^פ
21 תחת שלוש רנוה ארץ ותחת ארבע לא תוכל שאת;
22 תחת עבד כי ימלוך ונבל כי ישבע לחם;
23 תחת שנואה כי תפעל ושפחה כי תירש גברתה;
24 ארבעה הם קמני ארץ והמה חכמים מהכמים;
25 כה הנמלים עם לא עז ויכינו בקיץ לחםם;
26 שקנים עם לא עצום וישימו בקלע ביתם;
27 מלך אין לארקה ויצא חצץ קלו;
28 שםמית בידים תתפש והיא בהיכלי מלך;
29 שלשה המה מיטבי צעד וארבעה מיטבי לכת;
30 ל ליש נפור בבהמה ולא ישוב מפני כל;
31 יורזיר מתנים או תיש ומלך * * * * *
32 אם נבלת בהתנשא ואם זמות יד לפה;
33 כי מיץ חלב יוציא חמאה ומיץ אף יוציא דם;
35

- 31,א דברי למואל מלך משא אשר יסרתו אמו;
40 2 מה ברי מה למואל בכורי אמר אליך-
ומה בר במני ומה בר נדרי;
3 אל תתן לנשים חילך ודרכיך למי-חות- מלכין;^ה
4 אל למלכים שתו יין ולרוזנים * * * * * אי שכר;

-----12-0-04

(א) 30.16 עזר (ב) 30. כן דרך אשה מנאפת אכלה ומתחתה פיק ואמרה לא פעלתי און;
(ז) 33 ומיץ אפים יוציא ריב (ח) 31.4 אל למלכים למואל

	29,8 אנשי לצון יפיהו קריה	9 איש חכם נשפט את איש אויל	י אנשי דמים ישנאו תם	11 כל רוחו יוציא כסיל
5	5 וחכמים ישיבו אף; ורגזו ושלחק ואין נתת; וישרים יבקרא נפשו; וחכם באחור ישבתנה;	12 משל מקשיב על דבר שקר	13 רש ואיש תככים נמשו	14 מלך שופט באמת דלים
	6 כל משרתיו רשעים; מאיר עיני שניהם יהוה; כסאו לעד יבון; ונער משלח מביש אמו;	15 שבת ותוכחת יתן חכמה	16 ברבות רשעים ירבה פשע	17 יסר בנך ויניחך
10	7 וצדיקים במסלתם יראו; ויתן מעצנים לנפשך;	18 באין חזון יפרע עם	19 בדברים לא ינסר עבד	כ חזית איש אין בדבריו
15	8 ולשמר תורה אשרהו; כי יבין ואין מענה; תקוה לכסיל ממנו; ואחריתו יהיה מדיאן;	20 ובעל חמה רב פשע;	21 מסנק מער עבדו	22 איש אף יגרה מדון
	9 ושפל רוח יתמך כבוד; אלה ישמע ולא יגיד;	23 גאות אדם תשפילנו	24 חולק עם נקב שונא נפשו	כה תרדת אדם יתן מוקש
20	10 ובוסח ביהוה ישגב; ומיהוה משפט איש; ותועבת רשע ישר דרך;	25 רבים מבקשים פני מושל	26 תועבת צדיקים איש עול	

25

דברי אגור בן יקה יהמשיא

	30,א נאם הגבר לאיתי אל	2 כי בער אנכי מאיש	3 ולא למדתי חכמה	4 מי עלה שמים ויכר
30	5 מי אסף רוח בחפניו	6 מי צרר מים בשמלה	מה שמו	ה כל אקרת יאלוהי צרומה
	7 ומה שם בנוי;	8 מנן הוא לתומים בו;	9 פן יוכיח כך וגכובת;	10 אל תוסף על דבריו
35	11 אל תמנע ממני במרם אמות;	12 ראש ועשר אל תתן לי ^א ;	13 ואמרתי מי יהוה	14 ותפשתי שם אלהי;
40	15 פן יקללך ואשמת;	16 ואת אמו לא יכרך;	17 אל תלשן עבד אל אדניו	18 דור אביו יקלל

משלי 30-31

- 27,24 כי לא לעולם חסן
כה גלה חציר ונראה דשא
26 כבשים ללבושך
27 וְיִי חֶלֶב עֵינַי לֶחֱמֶךָ
- 28,א נסו ואין דרך רשעים:
2 בִּשְׁשֵׁעַ אֶרֶץ רַבִּים שְׂרִיף
3 נבר רשע- ועשק דלים
4 עובי תורה יהללו רשע
ה אנשי רע לא יבינו משפט
6 טוב רש הולך בתפו
7 נוצר תורה בן מבין
8 מרבה הונו בנשך יב-תרבית
9 מסיר אונו משמע תורה
י מְשֻׁנָּה יִשְׂרָאֵל בדרך רע
11 חכם בעיניו איש עשיר
12 בעלין צדיקים רבה תפארת
13 מכסה פשעיו לא יצליח
14 אשרי אדם מפתח תמיד
טו ארי נהם ורב שוקק
16 יגיד חסר תבונות -רב
[מעשקות]
- 17 אדם עשק ברם נפש
18 הולך תמים יושע
19 עבר אדמתו ישבע לחם
כ איש אמונות רב ברכות
- 21 הכר פנים לא טוב
22 נבהל להון איש רע עין
23 מוכיח אדם חן ימצא
24 נוזל אביו ואמר אין פשע
כה רחב נפש יגרה מדון
26 כוטה בלבו הוא כסיל
27 נותן לרש אין מחסור
28 בקום רשעים יפתר אדם
- 29,א איש תוכחות מקשה ערף
2 ברכות צדיקים ישמח העם
3 איש אהב חכמה ישמח אביו
4 מלך במשפט יעמיד ארץ
ה נבר מחליק על רגליו
6 בפשע איש רע מוקש
7 ידע צדיק דין דלים
- וּבְאֵדָם יָדַע כֵּן יֵאָרִיךְ:
מִמֶּרֶס חֶף וְאֵין לֶחֶם:
וְשֹׁמֵר תּוֹרָה יִתְּנוּ בָּם:
וּמִקְשָׁי דִּיקָיִם הוּא עֶשֶׂר:
וְרָעָה זֹלָלִים יִכְלִים אֲבִיו:
לְחֹנוֹן דָּלִים יִקְבְּצֵנוּ:
גַּם תִּפְלְתוּ תוֹעֵבָה:
בְּשִׁחוּתוֹ הוּא יִפּוֹל:
וְדָל מִבֵּין יִחְקְרֵנוּ:
וּבְקוֹם רִשְׁעִים יִתְּשֵׁל אָדָם:
וּמִדֶּה וְעֹזֵב יִרְחֹם:
וּמִקְשָׁה לְבוֹ יִפּוֹל בְּרָעָה:
מוֹשֵׁל רִשָּׁע עַל עַם דָּל:
שֹׁנֵא בָּצַע יֵאָרִיךְ יָמָיו:
- יַעַד בּוֹר יָנוֹם אֵל יִתְּמָכוּ בּוֹ:
וְנִעְקַשׁ דִּיקָיִם יִפּוֹל בִּלְשׁוֹת:
וּמִנְדֹּף רִיקִים יִשְׁבַּע רִישׁ:
וְאֵין לְהַעֲשִׂיר לֹא יִנְקָה:
- וְעַל פֶּת לֶחֶם יִפְשַׁע נָבֵר:
וְלֹא יָדַע כִּי חֶסֶד יִבְאֵנוּ:
מִמַּחְלִיק לִשְׁוֹן [אֲחֵרִי-]:
חֶבֶר הוּא לְאִישׁ מִשְׁחִית:
וְכֹמֵחַ עַל יְהוָה יִדָּשֵׁן:
וְהוֹלֵךְ בַּחֲכָמָה הוּא יִשְׁלָם:
וּמַעֲלִים עֵינָיו רַב מֵאֲרוֹת:
וּבְאֵבֶד יִרְבוּ צָדִיקִים:
- פֶּתַע יִשְׁכַּר וְאֵין מִרְפָּא:
וּבְמִשְׁלַל רִשָּׁע יֵאָנַח עַם:
וְרָעָה זִוְנוֹת יֵאָבֵד הוֹן:
וְאִישׁ תְּרוֹמוֹת יִהְרַסְנָה:
רֶשֶׁת פּוֹרֵשׁ עַל פַּעְמִיו:
וְצָדִיק יְרוּיָק וְשִׁמְחָה:
רִשָּׁע לֹא יִבִּין דַּעַת:

	נלאה להשיבה אל פיו: משבעה משיבי מעם: מתעבד על ריב לא לו:	טו, 26 ממן עצל ידו בצלחת 16 חכם עצל בעיניו 17 מחויק באוזניו: כלב עבר
5	הירה זקים יתחזים[]: ואמר הלא משחק אני:	18 כמתלהלה [תפומות]: 19 כן איש רמה את רעדו
10	ובאין נרגן ישחק מדון: ואיש מדגנים לתדור ריב: והם ירדו חדרי במון: שפתים תלקים ולב רע: ובקרבו ישות טרמה: כי שבע תועבות בלבנו:	כ באפס עצים תכבה אש 21 פחם לנחלים ועצים לאש 22 דברי נרגן כמתלהמים 23 כסף יסגינים מצפה על חרש 24 בשפתיהם יגבר שונא כה כי יתנן קולו אל תאמן בו
15	תגלה רעתו בקהל: וגלל אבן אליו תשוב: ופה חלק יעשה קדחה: כי לא תדע מה ילד יום: נכרי ואל שפתיך: וכעם אויל ככד משניהם: ומי יעמד לפני קנאה: קאהבה מקתרת: מ-י-ך-ך-ת נשקות שונא: ונפש רעבה כל מר מתוק: כן איש נודד ממקומו: ומתקרעה-ה מעצת נפש: ובית אחי תבוא ביום אידך קאה רחוק:	26 ת-כפה שגאה במשאון 27 פרה שחת בה יפול 28 לשון שקר ישנא דכו 27, א אל תתהלל ביום סתר 2 יהללך זר ולא פיך 3 פבד אבן וגמל החול 4 אכזריות תמה ושטף אף ה מוכה תוכחת מגלה 6 נאמנים פצעי אוהב 7 נפש שכעה תבוס נפת 8 כצפור נודדת מן קנה 9 שמן וקטרת ישמח לב י רעד ורע- אביך אל תעזב מוב שכן קרוב
30	ואשיבה חרפי דבר: פתאים עברו נענשו: ובעד נכריים חבלהו: קללה תחשב לו: ואשת מדינים נשנחה:	11 חכם בני ושמח לפי 12 ערום ראה רעה נסתר 13 קח בגדו כי ערב זר [השפים] 14 מדרך רעהו בקול גדול בפקד טו דלף מורד ביום סגריר 16 .....
35	ואיש יתיד פני רעהו: ושמר אדניו יכבד י-: כן לב האדם לאדם: ועיני האדם לא תשבענה: ואיש לפי מהלליו: לא תסור-ה אגלתו: שית לבך לעדרים:	17 ברזל בברזל יתיד 18 לצד תאנה יאכל פריה 19 כ... הפנים לפנים כ שאל ואכזה לא תשבענה 21 מדרך לכסף וכור לזהב 22 אם תכתוש את האויל-ה בתוך [הריפות יבעלי] 23 ידע תדע פני צאנך

	פן * * * * *	25,8 אל תצא לרוב מדר
	בהכלים אתך רעד:	מה תעשה באחריתך
5	וסוד אחר אל תגל: ודביתך לא תשוב:	9 ריבך ריב את רעד י פן יחסידך שמע
10	דבר דבר על יאגניו: ש-יח חכם על און שמעת: ציר נאמן לשלחיו: איש מתהלל במתת שקר:	11 תפוחי זהב במשקיות כסף 12 גזם זהב וחלי כתם 13 כצנת שלג ביום קציר 14 נשיאים ורוח וגשם אין 15 מו בארך אפים יפתה קצין 16 דבש מצאת אכל דבש 17 הקר רגלך מבית רעד 18 מפיץ וחרב וחץ שגון 19 שן יתעה ורגל מועדת כ * * * חמץ על ינתר:
15	פן תשבענו והקאתו: פן ישבעך ושלנאך: איש ענה ברעהו עד שקר: בונד ביום צרה: ושך בשרים על לב רע:	21 אם רעב שלנאך האכילהו: 22 כי נחלים אתה חתה על ראשו 23 רוח צפון תחולל גשם 24 מוב שבת על קנת נג 25 כה מים קרים על נפש עיפה 26 מעין נרפא ומקור קשות 27 אכל דבש הרבות לא מוב 28 עיר פרוצה אין חומה 29 כשלג בקיץ וכמטר בקציר 30 כצפור לגוד כדור לעוף 31 שומ לסוס מתג לחמור
20	ואם צמא השקדו: ויהוה ישלם לך: ופנים גועמים לשון סתר: מאשת מדינים ובית חבר: ושמועה מובה מארץ קרחק: צדיק ממ לפני רשע: וחקר יכבד כבוד: איש אשר אין מעצר לרוחו: כן לא נאנה לכסיל כבוד: כן קללת חנם לא תבא: ושבט לגו כסילים:	4 אל תען כסיל כאולתו ה ענה כסיל כאולתו 6 חמס . . . . . שתה 7 דליו שקים מפסח 8 יכצור-ר אבן במרנמה 9 חוח עלה ביד שפור י רב מחולל כל [עברים] 11 ככלב שב על קאו 12 ראיך איש חכם בעיניו
30	פן תשוה לו גם אתה: פן יהיה חכם בעיניו:	13 אמר עצל שחל בדרך 14 הדלת תשוב על צרה
35	שלח דברים ביד כסיל: ומשל בפי כסילים: כן נותן לכסיל כבוד: ומשל בפי כסילים: ושכר כסיל וישפיר: כסיל שונה באולתו: תקוה לכסיל ממנו:	
40	ארי בין הרחבות: ועצל על מפתו:	

(8) 19 מבטח

(6) מים

Prov.

(8) 21 לחם

(6) 25,13 ונפש ארניו ישיב

(7) 25,1 מעדה בנר ביום קרה

24,21 יִרְא אֶת יְהוָה בְּנֵי וּמֶלֶךְ עִם שׁוֹנִים אֶל תִּתְעַרֵּב;
22 כִּי פִתְאֹם יִקּוּם אֲדָם וּפִיד שִׁלְיָנִים מִי יוֹדַע;

5

גַּם אֱלֹהִים לַחֲכָמִים

- 23 הִכָּר פָּנִים בַּמִּשְׁמַם * * * בַּל מוֹב;
24 אָמַר לִרְשָׁע צְדִיק אֶתָּה יִקְבְּהוּ עַמִּים וְעַמּוּהוּ לְאֻמִּים;
כֹּה וּלְמוֹכִיחִים יִנָּעַם וְעַלִּיהֶם תִּבּוֹא בְּרַכַּת מוֹב;
26 שִׁפְתֵּי יֶשַׁק מְשִׁיב יָדָבְרִים נִלְחִים;
27 הֵכֵן בַּחוּץ מִלֹּאכֶתֶךָ וְעֵתְדָה בַּשֹּׁדָה לָךְ וּבִנְיַת בֵּיתְךָ;
אֲחֵר * * * * *
28 אֶל תְּהִי עֵד הִנָּם בִּרְעֶךָ וְיִתְקַתִּיתָ בְּשִׁפְתֶּיךָ;
29 אֶל תֹּאמַר כֹּאשֶׁר עָשָׂה לִי כֵן אַעֲשֶׂה לוֹ;
ל עַל שֹׁדָה אִישׁ עֲצַל עֲבַרְתִּי וְעַל כֶּרֶם אָדָם חָסַר לִבִּי;
31 וְהִנֵּה עֹלָה כָּלוּ קִשְׁשֵׁיגִים וְגִדְרֵי אֲבִנָיו נִהְרָסָה;
32 וְאֶחָזָה אֲנֹכִי אִשִּׁית לְבִי רֹאשִׁיתִי לִקְחֹתִי מוֹסֵר;
33 מַעַם שָׁנוֹת מַעַם תְּנוּמוֹת מַעַם הֶבֶק יָדַי לִשְׁכַּב;
34 וּבֹא יִכְלֹךְ רִישְׁךָ וּמִחֲסֹרֶךָ כֹּאִישׁ מִגֵּן;

30

25,1 גַּם אֱלֹהִים מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר הִעֲתִיקוּ אֲנָשֵׁי חֻזְקָה מֶלֶךְ יִהְיֶה:

- 2 כְּבֹד אֱלֹהִים הִקְטִיר דָּבָר וּכְבֹד מַלְכִים חָקַר דָּבָר;
3 שָׁמַיִם לְרוֹם וָאָרֶץ לַעֲמָק וְלֵב מַלְכִים אֵין חֶקֶר;
4 הִגּוּ סִינִים מִכְסֵּף קִיָּצָא לְצֹרֶף כְּלִי; וַיִּפְּזוּ בַצֶּדֶק כֶּסֶּף;
ה הִגּוּ רִשָּׁע לִפְנֵי מֶלֶךְ
6 אֶל תִּתְהַדֵּר לִפְנֵי מֶלֶךְ וּבִמְקוֹם גְּדִלִים אֶל תַּעֲמֹד;
7 כִּי מוֹב אָמַר לָךְ עֹלָה הִנֵּה מִחֲשָׁפִילְךָ לִפְנֵי נְדִיבִי;

—18-19—

(ז) 25,7 אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ

(ח) 31 קָמוּ פָּנָיו חֲלָלִים

(ט) 24,29 אֲשִׁיב לֵאשׁ כְּפָעִלוֹ

	ועיניך דרכי תרצה: ובאר צרה נכריה: ובוגדים באדם תוקף:	23,26 תגה בני לבך לי 27 כי שוחה עמקה זירה 28 אף היא כחתף תארב
5	למי יקדו-גים למי שיח למי חכלילות עינים: לבאים לחקור מקסד: כי יתן בכאים עינוי: אחריתו כנחש יחד:	29 למי אוי למי ואבוי למי פצעים חנם ל למאחרים על היין 31 אל תרא יין כי יתאדם 32 יתהלך במשרים 33 עיניך יראו זרות 34 והיית כשוכב בלב ים לה חפוני כל חליתי מתי אקיץ
10	ולפך ידבר תחשכות: וכשכב בראש חבל: הלמוני כל ידעתי אוסף אבקשנו עוד:	
15	ואל תתאן להיות אתם: ועמל שפתיהם תדברנה:	24,א אל תקנא באנשי רעה 2 כי שד יהנה לבם
	ובתבונה יתכונן: כל הון יקר ונעים:	3 בחכמה יפנה בית 4 וברעת חדרים יפלאו
20	ואיש דעת יביא-מין פח: ותשועה ברב יועץ: בשער לא יפתח פיהו: לו בעל מזמות יקראו: ותועבת לאדם לץ:	ה גבר חכם * * * * * 6 כי בתחבולות תעשה לך מלחמה 7 ראמותי לאויל חכמות 8 מחשב להרע 9 זפת או-ל חפאת
25	ביום צרה צר פחכה: וממים להרג אם תחשוד: הלא תכן לפות הוא יבין והשיב לאדם כפלו:	י * * * * * התרפית 11 הגל לקחים למות 12 כי תאמר הן לא ידענו זה ונצר נפשך הוא ידע
	ונפת מתוק על חפך: חכמה לנמשך:	13 אכל בני דבש כי טוב 14 כן ידעה * * * * *
30	אל תשדד רבצו: ורשעים יבשלו ברעה: ובבשלו אל יגל לבך: והשיב מעליו אפו:	15 אל תארב רשע לנה צדיק 16 כי שבע יפול צדיק וקם 17 בנמל אויבך אל תשמח 18 פן יראה יהוה ורע בעיניו
35	אל תקנא ברשעים: גר רשעים ידעך:	19 אל תתחר במרעים כ כי לא תזיה אחרית לרע
40		

	22,26 אל תהי בתקעי כף 27 אם אין לך לשלם	בערבים משאות; יִקְחֶנּוּ מִשְׁכַּבְךָ מִתַּחְתֶּיךָ;
	28 אל תפג נבול עולם	אשר עשו אבותיך;
5	29 חזית איש מהיר במלאכתו	בל יתיצב לפני חשפים;
	23,26 א כי תשב ללחום את מושל 2 ושמת שבינ בלעך	בין תבין את אשר לפניך; אם בעל נפש אתה: §
10	4 אל תיגע להעשיר ה זכי יעשר יעשה לו כנסים	..... חדל; כגשר יִעֲרֹף הַשָּׁמַיִם;
	6 אל תלחם את לחם רע עין 7 כי ..... אכול ושתה יאמר לך 3b,8a פתך אכלת תקיאנה	ואל תתאן למטעפותיו: § * * * * * כן הוא ולבו כל עפד; יִהְיֶה לָחֶם כּוֹבִים: (א)
15	9 באוני כסיל אל תרבר	כי יבוז לשכל מלך: (י)
20	י אל תפג נבול אֶל־מִנֶּה 11 כי גאלם חזק	ובשרי יתומים אל תבא; הוא יריב את ריבם אתך;
	12 הביאה למוסר לבך	ואונך לאמרי דעת;
25	13 אל תמנע מנער מוסר 14 אתה בשבט תכנו	כי תכנו בשבט לא ימות; ונמשו משאול תציל;
	15 בני אם חכם לבך 16 ותעלזנה כליותי	ישמח לבי גם אני; בדבר שפתך משרים;
30	17 אל יקנא לבך בחסאים 18 כי אם תצרנה יש אחרית	כי אם ביראת יהוה כל היום; ותקנתך לא תפרת;
	19 שמע אתה בני וחכם כ אל תהי בסבאי יין 21 כי סבא וזולל יגרש	ואשר בדרך לבך; בזללי בשר למו; וקרעים תלביש גומה;
35	22 שמע לאביך זה ילדך 23 אמת קנה ואל תמכר כה ישמח אביך ואמך 24 נִסִּיל יִנְסִיל אֲבִי צָדִיק	ואל תבוז כי זקנה אמך; חכמה ומוסר ובינה; ותגל יולדתך; יִנְיֹל חֶכֶם יִשְׁמַח בּוֹ;
40		

(ז) 23-ה תעוף עיניך בו ואיננו

(ח) 29 לפני מלכים יתיצב

(ט) 22,27 למה

(י) 8 ושחק רבריך הנערים

(יב) 23,3 אל תתאן למטעפותיו

- 21, ל, 21 אין חכמה ואין תבונה
31 סוס מוכן ליום מלחמה
ואין עצה לגר יהודה;
וליהודה התשועה:
- א, 22 נבחר שם מעשר רב
2 עשיר ורש נפגשו
מכמף ומוזהב חן טוב;
עשה קלם יהודה:
- 3 ערום ראה רעה ויגמול
4 עקב ענוה יראת יהוה
ה יצנים פחים בדרך עקש
וּפְתִיִּים עֲבְרוּ וּנְעֻשׁוּ;
עֲשֵׂר וּכְבוֹד וְחַיִּים;
שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹ יִרְחַק מֵהֶם;
- 6 חנך לנער על פי דרכו
גם כי יזקין לא יסור ממנוה;
7 עשיר ברשים ימשול
8 זורע עולה יקצור און
9 טוב עין הוא יברך
- י גַּרְשׁ לֶץ וַיֵּצֵא מִדּוֹן
יֵשֶׁבֶת דִּין וְקִלּוֹן;
11 אהב יהוה-טהור לב
12 עיני יהוה נצרו דעת
שִׁפְתָיו יִזְעָקֶה מֶלֶךְ;
וְיִסְלַף דְּבָרֵי בְגָד;
- 13 אמר עצל ארי בחוץ
14 שוחה עמקה פי זרות
טו אגלת קשורה בלב נער
טז עשק דל להרבות לו
בתוך רחבות ארצה;
ועום יהוה יפול שם;
שבט מוסר ירחיקנה ממנו;
נתן לעשיר אך למחסור;
- 17 לאמרתי-הט אונך
ולבך תשית לדעת-
18 כי תשמרם בבטנך
19 להיות ביהוה מבטחך
כ אף את-מוֹל-כתבתי לך
21 להודיעך קשם אמרי אמת
וְשָׁמַע דְּבָרֵי חֲכָמִים
כִּי נֶעִי-מִי-
יִכְנֹו יַחְזֹו עַל שִׁפְתֶּיךָ;
הוֹדַעְתִּיךָ הַיּוֹם-
שְׁלֹשׁוֹם בַּמַּעֲצוֹת וְדַעַת-
לְהַשִּׁיב אֲמִרִים אֲמֵת לִשְׂאֵל-לֵיד;
- 22 אל תגול דל כי דל הוא
23 כי יהוה יריבם ריבם
וְאֵל תִּדְכָּא עֲנִי בִשְׁעָרִי;
וְעִקֵּב אֶת עִקְבֵיהֶם נַפֵּשׁ;
- 24 אל תתרע את בעל אף
כה מן תאלף ארחתי-
וְאֵת אִישׁ חֲמוֹת לֹא תִבּוֹא;
וּלְקַחְתָּ מוֹקֵשׁ לַנֶּפֶשׁ;

- א, 21 פלגי מים לב מלך ביד יהוה
2 כל דרך איש ישר בעיניו
3 עשה צדקה ומשפט
4 רום עינים ורחב לב
ה מחשבות הריוץ אך למותר
וכל אין אך למחסור:
6 פעל אצרות בלשון שקר
7 שד רשעים יגורם
8 הפקפך דרך איש יושר
9 טוב לשבת על קנת נג
י נפש רשע אותה רע
11 בענש לץ יחכם פתי
12 משכיל צדיק לבית רשע
13 אמם אונו מועקת דל
14 מתן בפתר יכפה אף
15 ובהשכיל לחכם יקח דעת:
מסלף רשעים לרע:
16 גם הוא יקרא ולא יענה:
ולשדד בחק חמה עזה:
17 איש מחסור אהב שמחה
18 כפר לצדיק רשע
19 טוב שבת בארץ מדבר
כ אוצר נחמד בגוה חכם
21 רדף צדקה וחמד
22 עיר גברים עלה חכם
23 שמר פיו ולשונו
24 וד יהיר לץ שמו
עושה בעברת ודון:
25 אהב יין ושמן לא יעשר:
ותחת ישרים בוגד:
מאשת מדוצים וכעס:
וכסיל אדם יבלענו:
ימצא חיים וכובוד:
26 כה תאות עצל תמיתנו
27 כל היום התאות דע-
28 זבח רשעים תועבת יהוה-
29 ער כובים יאבד
העז איש רשע בפניו
אף כי בנפה יביאנו:
.....
וישר הוא יכין דרכו:

- א, 20 לץ היין המה שכר וכל שנה בו לא יחכם:
- 2 נהם ככפיר אימת מלך מתעברו חוטא נמשו:
- 3 כבוד לאיש שבת קריב וכל אויל יתגלע:
- 4 מתרף עצל לא יתרש אישאל בקציר ואין:
- ה מים עמקים צצה בלב איש ואיש תבונה ידלנה:
- 6 רב אדם יקר-א איש חסד- ואיש אמונים מי ימצא:
- 7 מתהלך בתמו צדיק אשרי בניו אתריו:
- 8 מלך יושב על כסא דין מורה בעיניו כל רע:
- 9 מי יאמר זפיתי לפי מדרתי קחפאתי:
- י אבן ואבן איפה ואיפה תועבת יהוה גם שניהם:
- 11 גם במעלליו יתנכר נער אם זך ואם ישר דרכו:
- 12 און שמעת ועין ראה יהוה עשה גם שניהם:
- 13 אל תאהב שנה פן תגרש קקח עיניך שקבע לחם:
- 14 רע רע יאמר הקונה ואול לו או יתהלל:
- 15 יא יאמר ורב פנינים וכלי יקר שפתי דעת:
- 16 לקח בנדרו כי ערב זר ובעד נכרי-ים חבלהו:
- 17 ערב לאיש לחם שקר ואחר יפלא פיהו קנץ:
- 18 מחשבות בעצה תפון ובתחבולות עשה מלחמה:
- 19 גולה סוד הולך רכיל ולפתה שפתיו לא תתערב:
- כ מקלל אביו ואמו ידעך גרו יבא-ישאן חשך:
- 21 נחלה מביא-לל בראשונה ואחריתה לא תברך:
- 22 אל תאמר אשלמה רע קנה ליהוה וישע לך:
- 23 תועבת יהוה אבן ואבן ומאזני קרמה לא טוב:
- 24 מידוה קצעדי גבר ואדם מה יבין דרכו:
- 25 כה יאקש אדם ילע קרש ואחר נדרים לבקר:
- 26 מורה רשעים מלך חכם וישב עליהם אופן:
- 27 גר יהוה נשמת אדם חפש כל חודרי במן:
- 28 חסד ואמת יצרו מלך ומערד בחסד כמאו:
- 29 תפארת בחרים לחם והדר זקנים שיבה:
- ל חפרות קצע תמריק ברע ומפות חודרי במן:

- א, 19 טוב רש הולך בתמו
2 גם בלא דעת נפש לא טוב
3 אָלַת אדם תִּסְלֹף דרכו
4 הֵן יִסֹּף נְעִים רַבִּים
5
ה עַד שִׁקְרִים לֹא יִנְקָה
6 רַבִּים יִחְלוּ פְּנֵי נָדִיב
7 כָּל אֲחִי רֹשׁ שִׁנְאָהוּ
10
8 קִנְיָה לֵב אֱהָב נִפְשׁוֹ
9 עַד שִׁקְרִים לֹא יִנְקָה
י לא נִאֱמָר לְכַסִּיל תַּעֲנוּג
אף כִּי לַעֲבֹד מִשָּׁל בְּשָׂרִים:
15
11 שָׁכַל אֲדָם יִהְיֶה-רֵיחַ אָפוֹ
וּתְמָאֲרָתוֹ עֵבֶר עַל פִּשְׁעוֹ:
12 נָהֵם כִּכְפִּיר זַעַף מֶלֶךְ
וְכַמָּל עַל עֲשָׂב רִצּוֹנוֹ:
20
13 הִזָּת לֹאֲבִיו בֶּן כִּסִּיל
14 בֵּית וְהֵן נִחַלַת אֲבוֹת
21
15 עֲצֵלָה תִּפְּלֵל תִּרְדָּמָה
וְנִפְשׁ רָמִיָּה תִּרְעַב:
25
16 שֹׁמֵר מִצְוָה שֹׁמֵר נִפְשׁוֹ
לִצְלוֹת דְּרָכָיו יִמְלִית:
17 מִלֶּחֶם יִחוּהוּ חֹנֶן דָּל
וְנִגְזָלוֹ יִשְׁלֹם לוֹ:
30
18 יִסֹּר בֶּנֶךְ כִּי יֵשׁ תִּקְוָה
וְאַל הִמִּיתוּ אֶל תִּשְׂא נִפְשֶׁךָ:
19 גִּידִל תִּמְהָ נִשְׂא עֵנֶשׁ
כִּי אִם תִּצִּיל וְעוֹד תּוֹסֵף:
35
כ שֹׁמֵעַ עֲצָה וְקָבַל מוֹסֵר
21 רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בִּלְבָב אִישׁ
וְעֵצָת יִהְיֶה הִיא תִּקּוּם:
22 תִּיֻאָּמוֹת אֲדָם חֲסֵדוֹ
וּטוֹב רֹשׁ מֵאִישׁ כּוֹב:
23 יִרְאָת יְהוָה לַחַיִּים
וְשֹׁכֵעַ יִלִּין בֶּל יִפְקֹד רַע:
40
24 טָמֵן עֲצָל יָדוֹ כִּצְלָחַת
כִּי לֵץ תִּפְהֶ וּפְתֵי יַעֲרֵם
25
26 מִשְׁדָּד אֲבִי יִכְרִיחַ אִם
27 תִּדָּל בְּנֵי לִישָׁמְעִי מוֹסֵר
28 עַד בִּלְיַעַל יִלִּין מִשְׁפָּט
29 גִּבּוֹנוֹ לְלִצִּים שִׁבְיָטִים
גַּם אֵל פִּיהוּ לֹא יִשְׁכַּח:
וְהוֹכִיחַ לִנְבוֹן יִבִּין דַּעַת:
בֶּן מְבִישׁ וּמַחְסִיר:
לִשְׁנוֹת מֵאֲמָרֵי דַּעַת:
וּפִי רִשְׁעִים יִכְלִיעַ אָוֶן:
וּמַהֲלָפוֹת לִבּוֹ כִּסִּילִים:

- 17,24 את פני מבין חכמה
כה כעס לאביו בן כסיל
ועיני כסיל בקצה ארץ:
וקמר ליולדתו:
- 26 גם ענוש לצדיק לא טוב
להכות גדיבים עלי יתיר:
- 27 חושך אמריו יודע דעת
28 גם אויל מחריש חכם יחשב
וקר רוח איש תבונה:
אטם שפתיו נבון:
- 18, א לתאווה יבקש נפרד
2 לא יחפץ כסיל בתבונה
בכל תושיה יתגלע:
כי אם בהתגלות לבו:
- 3 כבוא יִשְׁעֵךְ בא גם כזו
ועם קלון תרפה:
- 4 מים עמקים דברי פי איש
נחל נבע מקור חכמה:
- ה שאת פני רשע לא טוב
להטות צדיק במשפט:
- 6 שפתי כסיל יבאו בריב
7 פי כסיל מתהה לו
8 דברי נָרְנָן כמתלהמים
ופיו למהלמות יקרא:
ושפתיו מוקש נפשו:
והם ירדו חדרי בטן:
- 9 גם מתרפה במלאכתו
אח הוא לבעל משחית:
- י מגדל עץ שם יהוה
11 הון עשיר קרית ציון
בו ירוץ צדיק ונשגב:
וכחומה נשנבה במשפתו:
- 12 לפני שבר ינבה לב איש
13 משיב דבר במרם ישמע
ולפני כבוד ענוה:
אגלת היא לו וכלמה:
- 14 רוח איש יקלכל מחלדו
15 לו לב נבון יקנה דעת
ורוח נבאה מי ישאנה:
ואזן חכמים תבקש דעת:
- 16 מתן אדם ירחיב לו
17 צדיק הראשון בריבו
18 מדינים ישבית הגורל
ולפני גדלים יתחנן:
יבא רצחו וחקרו:
ובין עצומים יפריד:
- 19 . . . . . ימקריה עץ
ו . . . . . כבריח ארמון:
- כ מפרי פי איש תשבע בטנו
21 מות וחיים ביד לשון
תבואת שפתיו ישבע:
ואהביה יאכל- פריה:
- 22 מצא אשה מצא טוב
23 תחנונים ידבר רש
24 ייש רעים להתרועע
ויקס רצון מיהוה:
ועשיר יענה עזות:
ויש אהב דבק מאח:

	בדרך צִדְקָה תִּמְצָא:	16,31 עֲמֶדֶת תִּמְצָאת שִׁיבָה
	וּמִשְׁל בְּרוּחוֹ מִלְכָּד עִיר:	32 מִבַּיִת אֶרֶץ אֲפִים מִגְבוֹר
5	וּמִיָּהוּהָ כָּל מִשְׁפָּמוֹ:	33 בְּדִיֶק יוּמַל אֶת הַגּוֹרֵל
	מִבֵּית מֶלֶךְ זָכוֹר רִיב:	17, א מִבַּיִת פֶּת חֲרֻבָה וְשָׁלוֹה בָּהּ
10	וּבְתוֹךְ אֲחִים יִחַלֵּק נַחֲלָה:	2 עֶבֶד מִשְׁכִּיל יִמְשַׁל בְּבֶן מִכִּישׁ
	וּבְחֵן לְבוֹת יִהְיֶה:	3 מִצְרָף לְכֶסֶף וְכוֹר לִזְהָב
	שֶׁקֶר מִזִּין עַל לְשׁוֹן הָאֵל:	4 מִרַע מִקְשִׁיב עַל שִׁפְתֵי אֶזְוֹן
15	שֶׁמֶךְ לֹא-בִד לֹא יִנְקֶה:	ה לַעֲגֹל לִרְשׁ תִּרְף עֲשֶׂהוּ
	וּתִמְצָאת בָּנִים אֲבוֹתָם:	6 עֲמֶדֶת וְקִנִּים בְּנֵי בָנִים
20	אִם כִּי לְגִדִּיב שִׁפְתֵי שֶׁקֶר:	7 לֹא נֹאווֹ לְנִבְלֵי שִׁפְתֵי יִתֵּר
	אֵל כָּל אֲשֶׁר יִפְנֶה יִשְׁכִּיל:	8 אֲבֵן חֵן הַשָּׁחַד בְּעֵינֵי בְעִלּוֹ
25	וְשִׁנָּה בְּדִבְרֵי מִפְרִיד אֱלֹהִים:	9 מִכְסֶּה פֶשַׁע מִבְּקֶשׁ אֱהָבָה
	מִהֲפֹת כִּסִּיל מֵאָה:	י תַּחַת נִצְרָה בְּמִכִּין
	וּמִלֶּאךְ אֲכוּרֵי יִשְׁלַח בּוֹ:	11 י . . מִרֵּי יִבְקֶשׁ רַע
	וְאֵל כִּסִּיל בִּאֲלָתוֹ:	12 פְּנוּשׁ לֵב שְׂכֹל בִּאִישׁ
	לֹא תִמְשֵׁחַ רַעֲהָ מִבִּיתוֹ:	13 מִשִּׁיב רַעֲהָ תַּחַת מִזְבֵּחַ
	וּלְפָנֵי הַתְּגִלַּע הָרִיב נִמְשָׁח:	14 פֹּטֵר מִים רֹאשִׁית מִדֹּון
30	תֹּעֲבֶת יִהְיֶה גַם שְׁנֵיהֶם:	15 מִצְדִּיק רָשָׁע וּמִרְשָׁע צְדִיק
	לִקְנוֹת חֲכָמָה וְלֵב אֵין:	16 לְמַעַל זֶה מִחִיר בִּיד כִּסִּיל
	וְאֵת לְצִדָּה יִנְלֵד:	17 בְּכָל עֵת אֱהָב הָרַע
35	עֶרֶב עֲרֻבָה לְפָנֵי רַעֲהוֹ:	18 אֲדָם חֹסֵר לֵב תִּקַּע כֶּף
	מִגְבִּיהָ פֶּתַח מִבְּקֶשׁ שֶׁבֶר:	19 אֱהָב פֶּשַׁע אֱהָב מִצָּה
	וְנִהַפֵּךְ בְּלִשׁוֹנוֹ יִפּוֹל בְּרַעֲהָ:	כ עֶקֶשׁ לֵב לֹא יִמְצָא מִבַּיִת
40	וְלֹא יִשְׁמַח אֲבִי נִבְלִי:	21 יֵלֵד כִּסִּיל -תֹּנוּגָה לוֹ
	וְרוּחַ נִבְאָה תִּבְשֵׁחַ גִּרְם:	22 לֵב שֶׁמֶךְ יִיטִיב -גִּדָּה
	לְהַפֹּת אֲרָחוֹת מִשְׁפָּמוֹ:	23 שָׁחַד מִתֶּקֶת רָשָׁע יִקַּח

15,1 מאור עינים ישמח לב שמועה טובה תדשן עצם:

- 31 און שמעת תוכחת חיים
32 מורע מוסר מואם נפשו
33 יראת יהוה מוסר חכמה
- 5 בקרב חכמים תליו:
ושומע תוכחת קונה לב:
ולפני כבוד ענוה:

- 16,א לאדם מערכי לב
2 כל דרכי איש וך בעיניו
3 גל אל יהוה מעשיך
4 כל פעל יהוה ילפענהו
ה תועבת יהוה כל גבה לב
6 בחסד ואמת יכפר עון
7 ברצות יהוה דרכי איש
8 טוב מעט בצדקה
9 לב אדם יחשב דרכו
- 10 ומהוה מענה לשון:
ותכן רוחות יהוה:
ויבלנו מחשבתך:
ונם רשע ליום רעה:
יד ליד לא ינקה:
וביראת יהוה סור מרע:
גם אויביו ישלם אמו:
מרב תבואות בלא משפט:
ויהוה יכין צעדו:
- 15

- י קסם על שפתי מלך
11 פלם ומאזני משפט ליהוה
12 תועבת מלכים עשות רשע
13 רצון מלך- שפתי צדק
14 חמת מלך מלאכי מות
15 באור פני מלך חיים
- 20 במשפט לא ימעל פיו:
מעשהו כל אבני כים:
כי בצדקה יפון כסא:
ולבר ישרים יאהב:
ואיש חכם יכפרנה:
ורצונו כעב מלקוש:

- 16 קנה חכמה - טוב מתרוץ וקנות בינה נבחר מכסף:
17 מקלת ישרים סור מרע
18 לפני שבר נאון
19 טוב שקל רוח את עניינים
- 25 שמר נפשו נצר דרכו:
ולפני כשילון גבה רוח:
מחלק שלל את גאים:

- כ משכיל על דבר ימצא טוב
21 לחכם לב יקרא נבון
22 מקור חיים שכל -ל-בעליו
23 לב חכם ישכיל פיהו
24 צוף דבש אמרי נעם
כה יש דרך ישר לפני איש
- 30 ובוסח ביהוה אשריו:
ומתק שפתים יסיף לקח:
ומוסר אנלים אגלת:
ועל שפתיו יסיף לקח:
מתוק לנפש ומרפא לעצם:
ואחריתה דרכי מות:
- 35

- 26 נפש עמל יעמלה לו
27 איש בליעל פרה רעה
28 איש תהפכות ישלח מדון
29 איש חמס יתה רעהו
ל עצתו עיניו לחשב תהפכות
- 40 כי אכף עליו פיהו:
ועל שפתיו כאש צרבת:
ונרנן מפריד אלוף:
והוליכו בדרך לא טוב:
קרץ שפתיו כלה רעה:

	15.4 מרפא לשון עץ חיים	וסלף בה שבר ברוח:
	ה אויל ינאץ מוסר אביו	ושמר תכחת יערם:
5	6 בית צדיק חסן רב	ובתבואת רשע נעכרת:
	7 שפתי חכמים יָרוּ דעת	ולב כסילים לא כן:
10	8 זבח רשעים תועבת יהוה	ותקלת ישרים רצונו:
	9 תועבת יהוה דרך רשע	ומכדף צדקה יאהב:
	י מוסר רע לעזוב ארח	שונא תוכחת ימות:
	11 שאול ואכדון נגד יהוה	אף כי לבות בני אדם:
15	12 לא יאהב לץ הוכח לו	אל חכמים לא ילך:
	13 לב שמח ייקב פנים	ובעצבת לב רוח נקאה:
20	14 לב נבון יבקש דעת	ופמי כסילים ידעה אגלת:
	15 כל ימי עני רעים	ומוב לב משתה תמיד:
	16 טוב מעט ביראת יהוה	מאוצר רב ומהומה בו:
25	17 טוב אגדת ירק ואהבה שם	משור אבוס ושנאה בו:
	18 איש חמה יגרה מדון	וארך אפים ישקים ריב:
	19 דרך עצל כמשכת חדק	וארח ישרים סללה:
30	כ בן חכם ישמח אב	וכסיל אדם בוזה אמו:
	21 אגלת שמחה לחסר לב	ואיש תבונה ישר לכת:
	22 הקר מחשבות באין סוד	וברב יועצים תקום:
35	23 שמחה לאיש במענה פיו	ודבר בעתו מה טוב:
	24 ארח חיים למעלה למשכיל	למען סור משאול מפה:
	כה בית גאים יפח יהוה	ויצב נבול אלמנה:
	26 תועבת יהוה מחשבות רע	ומהרים אמרי נעם:
40	27 עכר ביתו בוצע בצע	ושונא מתגת יחיה:
	28 לב צדיק יהנה לענות	ופי רשעים יביע רעות:
	29 רחוק יהוה מרשעים	ותקלת צדיקים ישמע:

- 14,11 בית רשעים ישמד ואהל ישרים יפריהו:
- 12 יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות:
- 13 גם בשחק יכאב לב ואחריתי שמחה תונה: 5
- 14 מדרכיו ישבע סוג לב וממעליו איש טוב:
- 15 פתי יאמין לכל דבר וערום יבין לאשרו:
- 16 חכם ירא וסר קרע וכסיל מתעבר ובוסח: 10
- 17 קצר אפים יעשה אגלת ואיש מזמות ישנא:
- 18 נחלו פתאים אגלת וערומים יכתבו דעת:
- 19 שחו רעים לפני טובים ורשעים על שערי צדיק: 15
- 20 כ גם לרעהו ישנא רש ואהבי עשיר רבים:
- 21 בז לרעהו חומא ומחונן עניים אשריו:
- 22 הלוא יתעו חרשי רע וחסד ואמת חרשי טוב: 20
- 23 בכל עצב יהיה מותר ודבר שפתים אך למחסור:
- 24 עקרת חכמים ערמ-ה לוי-ת כסילים אגלת: 25
- 25 כה מציל נפשות עד אמת ויקח כזבים ירמיה:
- 26 ביראת יהוה מבטח עו ולבנו יהיה מחסה:
- 27 יראת יהוה מקור חיים לסור ממקשי מות: 30
- 28 ברב עם הדרת מלך ובאפס לאם מתת ריון:
- 29 אך אפים רב תבונה וקצר רוח מרים אגלת:
- ל חיי בשרים לב מרפא ורקב עצמות קנאה:
- 31 עשק דל תרף עשהו ומכבדו חנן אכיון: 35
- 32 ברעתו ידחה רשע וחסה ביהוה צדיק:
- 33 בלב נבון תנוח חכמה ובקרב כסילים תנדע:
- 34 צדקה תרומם גוי וחסה לאמים חטאת:
- לה רצון מלך לעבד משכיל ועברתו יהיה מביש: 40
- 15,א מענה רך ישיב חמה ודבר עצב יעלה אף:
- 2 לשון חכמים תישיב דעת ופי כסילים יביע אגלת:
- 3 בכל מקום עיני יהוה צפות רעים וטובים:

- 13.13 בן לדבר יחבל לו ויכא מצוה הוא ישלם:
- 14 תורת חכם מקור חיים לסור ממקשי מות:
- 5 15 שכל מוב יתן חן ודרך בגדים אי-דם: 16 יכל ערום יעשה ברעת וכסיל יפרש אגלת: 17 מלאך רשע יפל ברע וציר אמונים מרפא:
- 18 ריש וקלון פורע מוסר ולמר תוכחת יקבד:
- 10 19 תנאה נהיה תערב לנפש * * * * *
- 20 * * * * * ותועבת כסילים סור מרע: כ יחלוק את חכמים יתקדם ורעה כסילים ירע:
- 15 21 תנאים תנדיף רעה ואת צדיקים יעש-יג מוב: 22 מוב ינחיל בני בנים וצפון לצדיק חיל חוטא:
- 23 רב אכל ניר ראשים ויש נקטה בלא משפט:
- 20 24 חושך שבמו שונא בנו ואהבו שחרו מוסר:
- כה צדיק אכל לשבע נפשו ובמן רשעים תחסר:
- 25 24,א יתכמות בנתה ביתה ואגלת בידיה תתקסנו:
- 2 הולך בישרו ירא יהוה ונלח דרכיו בזהו:
- 3 כפי אויל חסר נאזה ושפתי חכמים תשי-מ¹²וים:
- 30 4 באין אלפים אכוס בר ורב תבואות בלח שור:
- ה עד אמונים לא יקוב ויפיה כזבים עד שקר:
- 35 6 בקש לץ חכמה ואין ודעת לנבון נקל:
- 7 * * * * * 8 חכמת ערום הבין דרכו ואגלת כסילים מרמה * * * * *
- 40 9 * * * * * ובין ישרים רצון:
- י לב יודע קרת נפשו ובשמדתו לא יתערב ור:

- טו, 12 דרך אויל ישר בעיניו   ושמע לעצה חכם;
16 אויל ביום יודע כעסו   וכסה קלון ערום;
- 17 יפית אמונה יגיד צדק   ועד שקרים מרמה;
18 יש בופה כמדקרות חרב   ולשון חכמים מרפא;
19 שפת אמת תפון לעד   ועד ארניעה לשון שקר;
- כ מרמה בלב חרש רע   וליעצי שלום שקמה;
21 לא יאנה לצדיק כל און   ורשעים מלאו רע;
22 תועבת יהוה שפתי שקר   ועשי אמונה רצונו;
23 אדם ערום פסה דעת   ולב כסילים יקרא אולת;
- 24 יד תרוצים תמשול   ורמיה תהיה למס;
- כה דאנה בלב איש תשחנהו   ודבר טוב ישמחנהו;
- 26 יתגר מקרעהו צדיק   ודרך רשעים תתעס;
- 27 לא יחלך רמיה צידו   והון ייקר יאדם חרוץ;
- 28 בארח צדקה חיים   ודרך יעבדה יאל מות;
- א, 13 בן חכם מוסר איתב   ולץ לא שמע נערה;
- 2 מפרי פי איש יאכל טוב   ונפש בנדים חמס;
3 נצר פיו שמר נפשו   פשק שפתיו מתתה לו;
- 4 מתאזה ואין נפשו עצל   ונפש חרצים תחשן;
- ה דבר שקר ישנא צדיק   ורשע יבאיש ויחפיר;
- 6 צדקה תצר תם דרך   ורשעה תסלף חפאת;
- 7 יש מתעשר ואין כל   מתרושש והון רב;
- 8 למר נפש איש עשור   ורש לא שמע נערה;
- 9 אור צדיקים ילמח   ונר רשעים ידעך;
- י . . בודון יתן מזה   ואת ינועצים חכמה;
- 11 הון מבנהל ימעט   וקבץ על יד ירבה;
- 12 תותלת מקשכה מחלה לב   ועץ חיים תאזה באה;

	ועבר שִׁאָרוֹ אֲכוּרִי:	17,11 זָמַל נַפְשׁוֹ אִישׁ חֶסֶד
	וְזָרַע צִדְקָה שֹׁכֵר אִמְתּוֹ:	18 רֹשֶׁעַ עָשָׂה מַעֲלַת שֹׁקֵר
	וּמִרְדָּף רָעָה לְמוֹתוֹ:	19 יִלְעָה צִדְקָה לְחַיִּים
5	וּרְצוּנוֹ תְּמִימֵי דָרֶךְ:	כ תוֹעֵבֶת יִהְיֶה עֲקָשׁ לֵב
	וְזָרַע צִדִּיקִים נִמְלֵט:	21 יָד לֵיד לֹא יִנָּקֶה רֶעַ
	אִשָּׁה יִמָּה וְקֶרֶת מַעַם:	22 נֹזֵם וְזֶהב בֶּאֱפָף חֲזוּר
10	תִּקְוַת רָשָׁעִים עֲבָרָה:	23 תִּאָּזוּת צִדִּיקִים אֵךְ מוֹב
	וְחֹשֶׁךְ מִיֶּשֶׁר אֵךְ לְמַחְסוֹר:	24 יֵשׁ מִקּוֹר וְנוֹסֵף עוֹד
	וּמִרְדָּה גַם הוּא יוֹרָא:	כה נֶפֶשׁ בִּכְכָּה תִּרְשָׁן
	וּבִכְכָּה לְרֹאשׁ מִשְׁבִּיר:	26 מִנֶּעַ בֵּר יִקְבְּדוּ לְאוֹם
15	וְזָרַשׁ רָעָה תְּבוֹאֲנוֹ:	27 שֹׁחַר מוֹב יִבְקֹשׁ רִצּוֹן
	וּכְעָלָה צִדִּיקִים יִפְרָחוּ:	28 בּוֹמֵחַ בְּעֲשָׂרוֹ הוּא יִבְאֵל
	וְעֵבֶד אוֹיֵל לְחֶכֶם לֵב:	29 עֹבֵר בֵּיתוֹ יִנְחַל רוּחַ
20	וְלָקַח נַפְשׁוֹת חֶכֶם:	ל פִּרֵי צִדִּיק עֵץ חַיִּים
	אֵפָף כִּי רֹשֶׁעַ וְחוֹמָא:	31 הֵן צִדִּיק . . . יִשְׁלֶם
	וְשׁוֹנֵא תוֹכַחַת בַּעַר:	א,12 אֹהֶב מוֹסֵר אֹהֶב דַּעַת
25	וְאִישׁ מְזֻמּוֹת יִרְשִׁיעַ:	2 מוֹב יִפִּיק רִצּוֹן מִיְּהוָה
	וְזָרַשׁ צִדִּיקִים בֶּל יִמּוֹט:	3 לֹא יִכּוֹן אֲדָם בְּרֹשֶׁעַ
	וּכְרָקֵב בַּעֲצֻמּוֹתָיו מִבִּישָׁה:	4 אִשָּׁת חֵיל עֲקָרַת בַּעֲלָהּ
30	תַּחֲבֻלוֹת רָשָׁעִים מְרָמָה:	ה מַחֲשַׁבוֹת צִדִּיקִים מִשְׁמַט
	וּפִי יִשְׂרָאֵל יִצִּילֵם:	6 דְּבָרֵי רָשָׁעִים אֲבָרְבֵּדֵם
	וּבֵית צִדִּיקִים יַעֲמֵד:	7 הַפּוֹךְ רָשָׁעִים וְאִינֵם
	וְנַעֲוָה לֵב יִדְּוֶה לְבוֹז:	8 לְפִי שִׁקְלוּ יִהְיֶה אִישׁ
35	מִמַּתְכַּבֵּד וְחֹסֵר לֶחֶם:	9 מוֹב נִקְלָה וְעֹבֵד לוֹ
	וְרַחֲמֵי רָשָׁעִים אֲכוּרִי:	י יוֹדַע צִדִּיק נֶפֶשׁ בְּהַמָּתוֹ
	וּמִרְדָּף רִיקִים חֶסֶד לֵב:	11 עֹבֵד אֲדָמָתוֹ יִשְׁבַּע לֶחֶם
40	וְזָרַשׁ צִדִּיקִים אֲיִיתָן:	12 . . . . .
	וְיִצֵּא מִצָּרָה צִדִּיק:	13 בְּקֹשֶׁעַ שְׁפָתִים יִמּוֹקֵשׁ רֶעַ
	וְנִמְלֹל יְדֵי אֲדָם יִשׁוּבֵי לוֹ:	14 מִפִּרֵי פִי אִישׁ יִשְׁבַּע

- 10,23 כשחוק לכסיל עשות ומה וחכמה לאיש תבונה:
- 24 מגורת רשע היא תבואו כה כעבור מופה ואין רשע ותאות צדיקים יתין: וצדיק יסוד עולם:
- 26 כחמץ לשנים וכעשן לעינים כן העצל לשלחיו:
- 27 יראת יהוה תוסיף ימים ושנות רשעים תקצרנה:
- 28 תוחלת צדיקים שמחה ותקות רשעים תאכזר:
- 29 מעוז ליתים דרך יהוה ומחמה לפעלי און:
- ל צדיק לעולם כל ימוט ורשעים לא ישכנו ארץ:
- 32^b.31^a מי צדיק ינוב חכמה וימי רשעים יתהפכות:
- 31^b.32^a שפתי צדיק ידעון ירצון יולשון יתהפכות תפרת:
- II, א מאוני קרמה תועבת יהוה ואבן שלמה רצונו:
- 2 בא ודון ויבא קלון ואת צנועים חכמה:
- 3 תמות ישרים תנחם וסלף בנדים יישנם:
- 4 לא יועיל הון ביום עברה וצדקה תציל ממות:
- ה צדקת תמים תשר דרכו וכרשעתו יפל רשע:
- 6 צדקת ישרים תצילם ובהות בנדים ילכדו:
- 7 יכמות אדם תאבד תקוה ותוחלת אונים אברה:
- 8 צדיק מפרה נחלץ ויבא רשע תחתיו:
- 9 בפה חנף ישחת רעהו וברעת צדיקים יחלצו:
- י כטוב צדיקים תעלץ קריה ובאבד רשעים רנה:
- 11 בקרכת ישרים תרום קרת ובפי רשעים תחרס:
- 12 בז לרעהו חסר לב ואיש תבונות יתריש:
- 13 הולך רכיל מגלה סוד ונאמן רוח מקסה דבר:
- 14 באין תחבולות יפל עם ותשועה בלב יועץ:
- טו רע ירוע כי ערב זר ושנא תוקעים בוטח:
- 16^b.a אשת חן תתמך כבוד וכפא קלון אשה שנאת ישר:
- 16^d.c הון עצלים יחסרו ויחריצים יתמכו עשר:

6,16 שש הגה שגא יהוה
 17 עינים רמות לשון שקר
 18 לב חרש מחשבות און
 19 יפיח כובים עד שקר
 ושבע תועבת נפשו:
 וידיים שפכות דם נקי:
 רגלים ממהרות לרוץ לרעה:
 ומשלח מדנים בין אחים:

5

משלי שלמה

10

א,10 בן חכם ישמח אב   ובן כסיל תונת אמו:

15

2 לא יועילו אוצרות רשע
 3 לא ירעיב יהוה נפש צדיק
 4 ראש עשה כף רמיה
 ה אנר בקיץ בן משכיל
 וצדקה תציל ממות:
 והות רשעים יהדף:
 ויד תרוצים תעשיר:
 נרדם בקציר בן מביש:

20

6 ברכות לראש צדיק
 7 זכר צדיק לבכרה
 ופי רשעים יכסה חמס:
 ושם רשעים ירקב:

25

8 חכם לב יקח מצות
 9 הולך בהם ילך בנח
 ו... שפתים -ש-ל-ים:
 ופי רשעים יכסה חמס:

30

10 קרץ עין יתן עצבת
 11 מקור חיים פי צדיק
 12 שגאה תערר מדנים
 ועל כל פשעים תכסה אהבה:

35

13 בשפתי נבון תמצא חכמה
 14 חכמים יצפנו דעת
 ושבת לגו חסר לב:
 ופי אויל מחתה קרבה:

40

15 הון עשיר קרית עוז
 16 פעלת צדיק לחיים
 17 ארח לחיים שומר מוסר
 ומצא דבא הוא כסיל:
 וחושך שפתי משכיל:
 לב רשעים יכמעט:
 ואוילים בחסר לב ימותו:

18 מכסה שגאה שפתי שקר
 19 ברב דברים לא יחדל פשע
 כ כסף נבחר לשון צדיק
 21 שפתי צדיק ירעו רבים
 ולא יוסף עצב עמה:
 בקרת יהוה היא תעשיר

- 8,34^{a,b} לשקד על דלתתי יום יום
לה כי מצאי מצא חיים
36 וחמאי חמם נפשו
- 5 חצבה עמודיה שבעה:
אף ערכה שלחנה:
על גפי מלמי קרת:
חסר לב ואמרה לו:
ושתו בין מסכתי:
10 ואשרו בדרך בינה:
ויוסיפו לך שנות חיים:
ולצג לדרך תשא:
- 9,א חכמות בנתה ביתה
2 מבחה מבחה מסכה ייגה
3 שלחה נעלתיק תקרא
4 מי פתי יקר הנה
ה לכו לחמו בלחמי
6 עזבו פתאים וחיו
11 כי בי ירבו ימך
12 אם חכמת חכמת לך
- 13 אשת כסילות הקיה
14 וישבה לקחת ביתה
15 טו לקרא לעברי דרך
16 מי פתי יקר הנה
17 מים גנובים ימתקו
18 ולא ידע כי רמאים שם
- 20
- 6,א בני אם ערבך לרעד
2 נוקשך בשפת-יד
3 עשה זאת אפוא בני והנצל^א
4 אל תתן שנה לעיניך
ה הנצל כצבי מ-פת
- 25 תקעך לור כפ-ך
גלכך באמרי פיך:
לך התרפס ורחב רעיד:
ותגומה לעפעפיך:
וכצפור מיד יקוש:
- 30 ראה דרכיה וחכם:
תכין בקיץ לחמה:
מתי תקום משנתך:
מעט חזק ידים לשכב:
ומחלך כאיש מגן:
- 35 הולך עקשות פה:
מרה באצבעתיו:
בכל עת מדגים ישלח:
פתע ישבר ואין מרפא:
- 12 אדם בליעל איש און
13 קרץ בעי-גו מולל ברג-לו
14 תהפכות בלבו חרש י-ע
טו על כן פתאם יבוא אידו

(א) 9.7 יסר לץ לקח לו קלון
8 אל תוכח לץ פן ישנאך
9 תן לחכם * * * ויחכם עוד
י תתלת חכמה יראת יתה
(ב) 6.3 כי באת בכך רעד
(ג) 7 אשר
(ד) 8 אשר
(ה) 8 אנרה בקציר מאכלה

- 7,24 ועתה בנים שִׁמְעוּ לִי
 כה אל יִשָּׁק אל דרכיָּהּ לַבָּךְ
 26 כי רבים חללים הפילה
 27 דרכי שאול דרכי- ביתה
- 5 ותבונה תמן קולה:
 בְּתִיָּךְ נתיבות נצבה:
 מבוא פתחים תרנה:
 וקולי אל בני אדם:
 10 וכסילים הבינו לב:
 ומפתח שפתי מִיִּשְׂרָאֵל:
 ותועבת שפתי רשע:
 אין בהם נפתל וְעָקֵשׁ:
 ויִשְׂרָאֵל למצאי דעת:
 15 ודעת מִתְרוֹץ נבחר:
 וכל חפצים לא יִשְׁווּ בה:
- א, 8 הלא חכמה תקרא
 2 בראש מלמים עלי דרך
 3 ליד שערים לפי קרת
 4 אליכם אישים אקרא
 ה הבינו פתאים ערמה
 6 שִׁמְעוּ כי נִגִּידִים אֲדַבֵּר
 7 כי אמת יהנה חֲכָמִי
 8 בצדק כל אמרי פי
 9 קִלְם נכחים לִמְבִּין
 י קחו מוֹסֵר ואל כסף
 11 כי טובה חכמה מִפְּגִינִים
- 12 אני חכמה שכנתי ערמה
 13 נִנְאָה וגאון ודרך רע
 14 לי עצה ותושיה
 טו בי מלכים ימלכו
 16 בי שרים ישרו
 17 אני אֶהְיֶה אֶהֱבֶה
 18 עֶשֶׂר וכבוד אֶתִּי
 19 מִכּוֹ פֶרִי מִתְרוֹץ ומִפֹּ
 כ בארח צִדְקָה אֶהְלֵךְ
 21 להנחיל אֶהְיֶה יֵשׁ
- 22 יהוה קִנְיִי ראשית דרכו
 23 מעולם נִסְכָּתִי
 24 באין תהמות חוללתי
 כה במֶרֶם הרים הִקְמַעוּ
 26 עד לא עשה ארץ וחוצות
 27 בהכינו שמים שם אני
 28 בִּאֲמָצוֹ שִׁחְקִים מִמַּעַל
 29 בשומו לים חֶקֶן
 בַּחֲקֵן מוֹסְדֵי ארץ
 ל ואהיה אֲצִלוֹ אֲמוֹנִי יוֹם יוֹם
 31 מִשְׁחַקַת בְּתָבֵל אֲרִצּוּ
- 30 קדם מַפְעִלִיו מָאוֹ:
 מִרְאֵשׁ מִקְדְּמִי אֲרִץ:
 באין מַעֲיִנוֹת יִנְכַּבְּדֵי מִים:
 לפני נבעות חוללתי:
 . . . עֲפֻרוֹת תָּבֵל:
 בִּחְקֵן חֹג על פני תהום:
 35 יִבְעֻזּוּ עֵינֹת תהום:
 ומים לא יעברו פִּי
 * * * * *
 מִשְׁחַקַת לפניו בכל עת:
 ושִׁשְׁעֵי את בני אדם:
 40 שִׁמְעוּ מוֹסֵר וּתְכַמּוּ:
 -[ואשרי דרכי יִשְׁמְרוּ:]
- 32^א, 33^א ועתה בנים שִׁמְעוּ לִי
 32^ב, 34^ב אשרי אדם שִׁמַּע לִי

- 6, נצר בני מצות אביך
 21 קשרם על לֶךְ תמיד
 23 כי נר מצוה ותורה אור
 22 * * * * *
 בשכבך תשמר עליך
 24 לשמרך מאשת יְרֵעֵי
 כה אל תחמד יִסִּיה בלבבך
 26 כי יבער אִשָּׁה זונה עד כפר לחם
 27 הִיחֲתֶה אִישׁ אִשׁ בחיקו
 28 אם יהלך אִישׁ על הַנָּחִלִים
 ל לא יבחוז לנגב
 31 ונמצא יִשְׁלֵם שבעֲתִים
 32 נאף אִשָּׁה חסר לב
 33 גָּנַע וקלון ימצא
 34 כי קנאה חמת נבר
 לה לא ישא פני כל פֶּה
 7, בני שמר אמרי
 2 שמר מצותי וקִיָּה
 3 קשרם על אצבעותיך
 4 אמר לחכמה אחתי אף
 ה לשמרך מאשה זרה
 6 כי בחלון ביתי * * *
 7 וארא בפתאים אבינה
 8 עבר בשוק אָצַל פְּנֵיהִי
 9 בנשף בערב יום
 י והנה אִשָּׁה לקראתו
 11 המיה היא וסררת
 12 פעם בחוץ פעם ברחבת
 13 והחזיקה בו ונשקה לו
 14 זבחי שלמים עלי
 15 על כן יצאתי לקראתך
 16 מִרְבֵּידִים רבדתי ערשי
 17 גפתי משכבי
 18 לכה נרוה זדים עד הבקר
 19 כי אין האיש בביתו
 כ צָרֹר חֶסֶף לקח בידו
 21 הִסְתֹּר בלב לקחה
 22c-a הולך אחריה פתאם
 23b, 22b כשור אל טבת יִבֶּא
 23c-a * * * * *
- 5 ואל תטש תורת אִמְךָ;
 עָנְדָם על גרגרתך;
 ודרך חיים תוֹכַחַת וְיִמּוּסֶר;
 כהתהלכך פִּנְחָה אתך
 5 והקיצוֹת היא תִּשְׁיַחֲךָ;
 מַחֲלָקֶת לשון נכריה;
 ואל תִּקְחֶךָ בעֲפֹצֶיהָ;
 ואשת אִישׁ נפש יִקְרָה תצור;
 ובגדיו לא תִּשְׁרַפְנָה;
 10 ורגליו לא תִּקְוִינָה;
 כי יגנוב לְמֵלֵא נִפְשׁוֹ;
 את כל הון ביתו יתן;
 מִשְׁחִית נִפְשׁוֹ הוא יַעֲשֶׂנָה;
 ותרפתו לא תִּפְחָדוּ;
 15 ולא יחמול ביום נָקָם;
 ולא יאבה כי תִּרְבֶּה שָׁחַד;
 ומצותי תִּצְפֵּן אִמְךָ;
 ותורתִי כִּאִישׁוֹן עֵינֶיךָ;
 20 פְּתָכֶם על לֹחַ לֶבֶךָ;
 וּמַדְע לבינה תקרא;
 מִנְּכִרֶיהָ אִמְרֶיהָ תִּחְלִיקָה;
 25 בעד אֲשַׁנְבִּי נִשְׁקַפְתִּי;
 בבגים נער חסר לב;
 ודרך ביתה יִצְעֹד;
 באִישׁוֹן לִילָה ואִפְלָה;
 שֵׁית זֹנָה ו . . . . .
 כביתה לא יִשְׁכְּנו רגליה;
 30 וְאָצַל כל פֶּה תֹאֲרֵב;
 הַעֲזֹה פְּנִיָּה ותֹאמַר לוֹ;
 היום שלמתי נִדְרִי;
 לִשְׁחַר פִּנִּיךְ ואִמְצֹאךָ;
 הִפְתִּי-אֶמּוֹן מִצְרִים;
 35 מֶר אֱהִלִּים וקִנְמוֹן;
 גִּתְעִלְסֹה בְּאֵהֲבִים;
 הֶלֶךְ בִּדְרֵךְ מִרְחֹק;
 ליום הִכְסֵּא יבֹא בֵּיתוֹ;
 בְּחֶלֶק שְׁפִתֶּיהָ תִּדְיַחְנוּ;
 40 . . . . .
 כִּמְהֵרָ צָפוּר אל פֶּתֶח־
 ולא ידע כי בִּנְפִשׁוֹ הוּא;

	נצרה כי היא חייד;	4,13 החזק במוסר אל תרף
	ואל תאשר בדרך רעים;	14 בארח רשעים אל תבא
	שמה מעליו ועבר;	15 ויפגעו אל תעבר בו
	ונגולה שנתם אם לא יכשיילו;	16 כי לא ישנו אם לא ירעו
5	ויין חמסים ישו;	17 כי לחמו לחם רשע
	לא ידעו בקה יבשלו;	19 דרך רשעים כאפלה
	הולך ואור עד נכון היום;	18 וארח צדיקים כאור נגה
	לאמרי הם אונך;	כ בני לדברי הקשיבה
10	שקנם בתוך לבבך;	21 אל יאלי מעיניך
	ולכל בשרו סרפא;	22 כי חיים הם למצאיהם
	כי ממנו תוצאות חיים;	23 ב-כל משמר נצר לבך
	ולזות שפתים הרחק מפך;	24 הקר מפך עקשות פה
	ועפעפיך יאשרו נגדך;	כה עיניך לנכח יביטו
15	וכל דרכך יבנו;	26 פלם מעגל רגלך
	הקר רגלך מרע;	27 אל תס ימין ושמאל
	לתבונתי הם אונך;	5,1 בני לחכמתי הקשיבה
	ודעת ישפתך ינצרו;	2 לשמר מזמות
20	וחלק משמן חכה;	3 כי נפת תפסנה שפתי זרה
	חדה כחרב פיות;	4 ואחריתה מרה כלענה
	שאל צעדיה יתמכו;	ה רגליה ירדות מות
	נעו מעגלתי לא תדע;	6 ארח חיים יסף תפלם
	ואל תסורו מאמרי פי;	7 ועתה בנים שמעו לי
25	ואל תקרב אל פתח ביתה;	8 הרחק מעליה דרכך
	ושנחך לאכורי;	9 מן תתן לאתרים הודך
	ועצבך . . . . נכרי;	י מן ישבעו זרים פחך
	בכלות בשרך ושארך;	11 ונהמך באחריתך
30	ותוכחת נאץ לפי;	12 ואמרך איד שנאתי מוסר
	ולמלמדי לא הפיתי אונאי;	13 ולא שמעתי בקול מורי
	בתוך קהל ועדה;	14 כמעט הייתי בכל רע
	ונזולים מתוך בארך;	15 שנה מים מבורך
35	ברחבות פלני מים;	16 יסצו מעינתך חוצה
	ואין לזרים אתך;	17 יהיו לך לבדך
	ושמח מאשת נעורך;	18 יהי מקורך ברוך
	יהדיה ירנך בכל עת;	19 אילת אהבים ויעלת חן
	ותחבק חק נכריה;	כ ולמה תשנה בני בורה
40	וכל מעגלתי מפלם;	21 כי נכח עיני יהוה דרכי איש
	ובחבלי חפאתו יתמד;	22 עוונותיו ילכדנו ^א
	וברב אגלתו ישניה;	23 הוא ימות באין מוסר

3,11 מוסר יהוה בני אל תמאס ואל תקץ בתוכחתו:

12 כי את אשר יאהב יהוה יוכיח יכאב את בן ירצה:

	13 אשרי אדם מצא חכמה	ואדם יפיק תבונה:
	14 כי טוב סתרה מסתר כסף	ומחרוץ תבואתה:
5	15 יקרה היא מפנינים	וכל חפצים לא ישוו בה:
	16 ארך ימים בימנה	בשמאולה עשר וכבוד:
	17 דרכיה דרכי נעם	וכל נתיבותיה שלום:
	18 עץ חיים היא למחויקים בה	ותמכיה מאשרים:
10	19 יהוה בחכמה יסד ארץ	כונן שמים בתבונה:
	כ בדעתו תהומות נבקעו	ושחקים ירעפו מל:
	21 בני אל	נצר תושיה ומופה:
	22 ויהיו חיים לנפשך	וחן לגרורתך:
15	23 אז תלך לבטח דרכך	ורגלך לא תגוף:
	24 אם תשכב לא תפחד	ושכבת וערבה שנתך:
	כה אל תירא מפחד יפתאם	ומשאאת רשעים כי תבא:
	26 כי יהוה יהיה בכסףך	ושמר רגלך מלכד:
	27 אל תמנע טוב מבעליו	בהיות לאל ידך לעשות:
20	28 אל תאמר לרעך לך ושוב	ומחר אתן ויש אתך:
	29 אל תחרש על רעך רעה	והוא יושב לבטח אתך:
	ל אל תרייב עם אדם חנם	אם לא נמלך רעה:
	31 אל תקנא באיש חמס	ואל תיתחר בכל דרכיו:
25	32 כי תועבת יהוה גלז	ואת ישרים סודו:
	33 מארת יהוה בבית רשע	וגנה צדיקים יקרך:
	34 אם ללצים הוא יליץ	ולעניאים יתן חן:
	לה כבוד חכמים ינחלו	וכסילים מרים קלון:
	4,א שמעו בנים מוסר אב	והקשבו לדעת בינה:
30	ב כי לקח טוב נתתי לכם	תורת אל תעובו:
	3 כי בן הייתי לאבי	רך ויחיד לפני אמי:
	4 וירני ויאמר לי	יתמד דברי לבך:
	ה שמר מצותי	ואל תט מאמרי פי:
35	7 ראשית חכמה קנה חכמה	ובכל קניגך קנה בינה:
	6 אל תעובה ותשמך	אהבה ותצרף:
	8 סלסלה ותרוממך	תקבדך כי תתבקנה:
	9 תתן לראשך לית חן	עצרת תפארת תמננך:
	י שמע בני וקח אמרי	וירבו לך שנות חיים:
40	11 בדרך חכמה תריתך	הדרכתך במעגלי ישר:
	12 בלכתך לא יצר צעדך	ואם תרוץ לא תפשל:

—מסלי—

(א) 4-ה-4 ותיח: קנה חכמה קנה בינה

	וַיִּדְרֹכֶם כְּמוֹפָה יֵאתָה׃	27,1 בָּבָא כְּשִׁילָאָה מַחְדָּכָם
	יִשְׁתַּדְּנֵנִי וְלֹא יִמְצְאֵנִי׃	28 או יקראנני ולא אענה
	וִירֵאתָ יְהוָה לֹא בָדָרוּ׃	29 תחת כי שגאו דעת אלהים
	נִאֲצוּ כָל תּוֹכְתֵי׃	ל לא אבו לעצתי
5	וּמַפְעֻצְתֵיהֶם יִשְׁבְּעוּ׃	31 ויאכלו מפרי דרכם
	וּשְׁלֹת כְּפִלִים תֵּאָבְדָם׃	32 כי משובת פתים תהרגם
	וּשְׁאֲנָן מִמַּחֲדָר רָעָה׃	33 ושמע לי ישכן במח
	וּמִצְוֹתֵי תַצְמֵן אֶתְךָ׃	א,2 בני אם תקח אקרי
10	תִּפְסָה לְבָךְ לְתַבּוּנָה׃	2 להקשיב לחכמה אונך
	לְתַבּוּנָה תִתֵּן קוֹלְךָ׃	3 כי אם לבינה תקרא
	וּכְמַטְמִינִים תַּחַמְשֶׁנָּה׃	4 אם תבקשנה ככסף
	וְדַעַת אֱלֹהִים תִּמְצָא׃	ה או תבין יראת יהוה
	מִפִּי דַעַת וְתַבּוּנָה׃	6 כי יהוה יתן חכמה
15	מִן הַלְכֵי תָם׃	7 ייצפן לישרים תושיה
	וְדֶרֶךְ יִחְסִי־דָוִד יִשְׁמְרֵי׃	8 לנצר ארחות משפט
	וּמִי־שָׂרִים כָּל מַעֲגַל טוֹב׃	9 או תבין צדק ומשפט
	וְדַעַת לִנְפֶשֶׁךָ יִנְעָם׃	י כי תבוא חכמה בלבך
	תַּבּוּנָה תִנְצֶרְכָה׃	11 מופה תשמר עליך
20	מֵאִישׁ מְדַבֵּר תִּהְיֶינָה׃	12 להצילך מדרך רע
	לִלְכַת בְּדַרְכֵי חָשָׁךְ׃	13 העוֹבִים אֲרָחוֹת יִשְׂרָאֵל
	יִגִּילוּ בַתְּהִלָּתָהּ׃	14 השֹׁמְרִים לַעֲשׂוֹת רַע
	וְנִלְחִים בַּמַּעֲגָלוֹת׃	טו אשר ארחתיהם ימנעוֹשִׁים
	מִנְכֵרִיָּה אֲמַרְיָה הַחֲלִיקָה׃	16 להצילך מאשה זרה
25	וְאֵת בְּרִית אֱלֹהֶיהָ שְׁכַחָה׃	17 העֹבֶת אֲלֹף נְעוּרֶיהָ
	וְאֵל רַפָּאִים מַעֲגֵלְתֶיהָ׃	18 כי שִׁתָּה אֵל מוֹת בֵּיתָהּ
	וְלֹא יִשְׁנֶה אֲרָחוֹת חַיִּים׃	19 כֹּל בְּאִיָּה לֹא יִשְׁכּוֹן
	וְאֲרָחוֹת צַדִּיקִים תִּשְׁמַר׃	כ למען תלך בדרך טובים
	וְתַמִּימִים יִנְתְּרוּ בָהּ׃	21 כי יִשְׂרָאֵל יִשְׁכְּנוּ אֶרֶץ
30	וּבֹגְדִים יִפְסְחוּ מִמֶּנָּה׃	22 וְשָׂעִים מֵאֶרֶץ יִפְרָתוֹ
	וּמִצְוֹתֵי יִצְרָל לְבָךְ׃	א,3 בני תורתִי אֵל תִּשְׁכַּח
	וְשִׁלּוֹם יוֹסִיפוּ לְךָ׃	2 כי אֶרֶץ יָמִים וּשְׁנוֹת חַיִּים
	קִשְׁרָם עַל גְּרִנְתְּךָ־ז׃	3 חֶסֶד וְאֵמֶת אֵל יַעֲזֹבְךָ
35	בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם׃	4 וּמִצָּא חֵן וְשָׂכַל טוֹב
	וְאֵל בִּינְתְךָ אֵל תִּשְׁעֵן׃	ה בָּמַח אֵל יְהוָה בְּכָל לְבָבְךָ
	וְהוּא יִיֶּשֶׁר אֲרָחוֹתֶיךָ׃	6 בְּכָל דְּרֹכְךָ דַּעְהוּ
	יִרְאֵה אֵת יְהוָה וְסוֹר מִרַע׃	7 אֵל תְּהִי חֶכֶם בְּעֵינֶיךָ
40	וְשָׁקוּי לַעֲצֻמוֹתֶיךָ׃	8 קִשְׁאוֹת תְּהִי לִישְׁרֵי־ךָ
	וּמִדְּאִשִּׁית כָּל תַּבּוּאוֹתֶיךָ׃	9 כַּבֵּד אֵת יְהוָה מְהֻנָּךְ
	וְתִירוֹשׁ יִקְבֹּךְ יִפְרָצוּ׃	י וַיִּמְלָאוּ אֶסְמֶיךָ יִשְׁבַּח־ךָ

—מִשְׁלֵי מֶלֶךְ—

משלי

שלי שלמה בן דוד מלך ישראל:

א, י

לדעת חכמה ומוסר
לקחת מוסר יִהְיֶה שְׁלָל
לתת לפתאים עֲרֻמָּה
ישמע חכם ויוסף לֶקַח
להבין משל ומליצה

2

3

4

ה

6

יראת יהוה ראשית דעת חכמה ומוסר אילים בזו:

7

10

שמע בני מוסר אבִיךָ
כי לִיִּית חֵן הֵם לראשֶׁךָ
י בני אם יִפְתּוֹךְ הַקָּדָשׁ
אם יאֲמְרוּ לכה אִתָּנוּ
נבלַעַם כִּשְׁאוֹל חַיִּים
כל הוֹן יִקֶּר נִמְצָא
גורֶלֶךָ תִּפִּיל בְּתוֹכֵנוּ
אל־תֵּלֵךְ בְּדֶרֶךְ אִתָּם
כי חֲנֹם מִזֶּרֶה הִרְשֵׁת
והֵם לִדְמֹם יֵאָרְבוּ
כן אֲרָחוֹת כֹּל בֹּצֵעַ בֹּצֵעַ

15

20

כ חכמות בחוץ תִּלְוָה
בראש המיות תִּקְרָא
עד מתי פְּתִים תִּאָּהֲבוּ פְתִי
תִּשׁוּבוּ לְתוֹכֹתִי
עֵן קִרְאתִי וְתִקְאֵנוּ
כה וְתִפְרְעוּ כֹל עֲצָתִי
נִם אֲנִי בְּאִידֵכֶם אֲשׁוּךְ

25

30

(א) 1, 11 נצפנה לנקי חנם (ב) 1, 10 בני (ג) 16 כי רגליהם לרע ירוצו ויפתרו לשפך דם (ד) 22 וְלָצִים לַצֹּחַן חֲמִדוּ לָהֶם (ה) 23 אוריעה דברי אתכם
Prov. I

List of Contributors

- Genesis: C. J. BALL (Oxford).
 Exodus: H. E. RYLE (Cambridge).
 Leviticus: S. R. DRIVER and H. A. WHITE^a (Oxford).
 Numbers: J. A. PATERSON (Edinburgh).
 5 Deuteronomy: Geo. A. SMITH (Glasgow).
 Joshua: W. H. BENNETT (London).
 Judges: Geo. F. MOORE (Andover).
 Samuel: K. BUDDE (Marburg).
 Kings: BERNHARD STADE (Giessen) and F. SCHWALLY (Strassburg).
 10 Isaiah: T. K. CHEYNE (Oxford).
 Jeremiah: C. H. CORNILL (Breslau).
 Ezekiel: C. H. TOY (Cambridge, Mass.).
 Hosea: ALBERT SOCIN^b (Leipzig) and KARL MARTI (Bern).
 Joel: FRANCIS BROWN (New York).
 15 Amos: JOHN TAYLOR (Winchcombe).
 Obadiah: A. HARPER (Melbourne, Australia).
 Jonah: FRIEDRICH DELITZSCH (Berlin).
 Micah: J. F. McCURDY (Toronto).
 Nahum: ALFRED JEREMIAS (Leipzig).
 20 Habakkuk: W. H. WARD (New York).
 Zephaniah: E. L. CURTIS (New Haven).
 Haggai: G. A. COOKE (Oxford).
 Zechariah: W. R. HARPER (Chicago).
 Malachi: CLAUDE G. MONTEFIORE and I. ABRAHAMS (London).
 25 Psalms: J. WELLHAUSEN (Göttingen).
 Proverbs: AUGUST MÜLLER^c and EMIL KAUTZSCH (Halle).
 Job: C. SIEGFRIED (Jena).
 Song of Songs: R. MARTINEAU^d (London) and J. P. PETERS (New York).
 Ruth: C. A. BRIGGS (New York).
 30 Lamentations: MORRIS JASTROW, Jr. (Philadelphia).^e
 Ecclesiastes: PAUL HAUPT (Baltimore).
 Esther: T. K. ABBOTT (Dublin).
 Daniel: A. KAMPHAUSEN (Bonm).
 Ezra-Nehemiah: H. GUTHE (Leipzig) and L. W. BATTEN (New York).
 35 Chronicles: R. KITTEL (Leipzig).

^a Died vii/30'98. • ^b Died vi/24'99. • ^c Died ix/12'92. • ^d Died xii/14'98.

^e Professor A. KUENEN who had agreed to do the Book died xii/10'91.

**This book is a preservation photocopy.
It was produced on Hammermill Laser Print natural white,
a 60 # book weight acid-free archival paper
which meets the requirements of
ANSI/NISO Z39.48-1992 (permanence of paper)**

**Preservation photocopying and binding
by
Acme Bookbinding
Charlestown, Massachusetts**

**□
1995**

